

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Bilim ve Ütopya

Sayı: 180

Yıl: 15

Haziran 2009 Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi

6 TL (KDV Dahil)

Akademik Kitap Kulübü

21. YÜZYILDA BİLİME KURULAN CADI KAZANLARI

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
Prof. Dr. Korkut BORATAV
Prof. Dr. Işık BÖKESÖY
Prof. Dr. Vedat BULUT
Doç. Dr. S. Fehmi KATIRCIOĞLU
Doç. Dr. Çağatay KESKİNOĞ
Doç. Dr. Erdiñç SAYAN
Yrd. Doç. Dr. Hasan AYDIN
Yrd. Doç. Dr. Haluk ERDEM
Dr. Devrim TOPSES
Osman BAHADIR
Enis DOKO
Haluk HEPKON
Mehmet ULUSOY
Yücel KURUÇİM

Prof. Dr. Aydın KÖKSAL: Yabancı dille öğretim yanılığısı sürüyor

Dr. Mutluhan İZMİR: Camus, Yabancı ve Cezayir soykırımı

Nural GÜRAN: Kemalizmin Milli Demokratik Devrimi'nin eğitim ayağı: Köy Enstitüleri

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranteey.org>

Emperyalizm destekli Vakıf ve Harun Yahya'ya tokat gibi cevap!

S.S. Ütopya Bilim ve Kültür
Araştırmalar Yay. ve Üretim Koop. Adına
Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Semih KORAY

Genel Yayın Yönetmeni: Gani BAYER

Yazı İşleri Müdürü: Canan ÜSKÜPLÜ

Yazı İşleri: Şutak TERZİ
Alper YAVUZ
Yanıkırkır ALKAN
İlyas KARATEPE
Onurcan ÜLKER

Düzenli: Kemal KIRAR

Görsel Yönetim: Harun ÇAKAN
Dağıtım-Abone: Erpin ONAY

Yazı Kurulu: Dr. Güneş Akatın,
Prof. Dr. Altın Altın, Dr. Boris Altman,
Zühdi Bayar, M. Kürşat Bozkurt,
Dr. Naomi Dayday, Dr. Cemal Dindar,
Prof. Dr. Ercan Eng, Prof. Dr. Erbil
Gökdemir, Prof. Dr. Çetin Güler,
Efe Can Gürcan, Erkan İdiz,
Prof. Dr. Bekir Karaoğlu, Prof. Dr. Zahir
Kara, Doç. Dr. Çağrı Kardeş, Prof. Dr.
Bemîn Koray, Dr. Arda Odaş, Feyziye
Özberk, Şeyhan Özcan, Ömer Özben, Cem
İsmail Savas, Dr. Hakan Seğin, Prof. Dr.
Kadir Yamaç, Prof. Dr. Osman Şadi Yenen

Yönetim Yeri: İstiklal Cad. Deva Çıkma
No: 7/2 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (0212) 244 23 72 - 61
Faks: (0212) 251 51 22

e-posta: posta@bilimutopya.com.tr
internet adresi: www.bilimutopya.com.tr

Ankara Temsilcisi: Feyziye ÖZBERK
Toros Sok. 9 Kat. 3. Sıhhiye/Ankara
Tel: (312) 231 82 53 - 232 04 79

Edirne Temsilcisi: Umur AKAS
Tel: (0368) 453 80 47
umutakas@gmail.com

Hatay Temsilcisi: Hüseyin GÜLER
Büyük Çarşı İstasyon Katı No 450 İskenderun
Tel: (0326) 613 41 33

İzmir Temsilcisi: Mural GÜRAN
Tel: (0537) 843 55 19

Avrupa Koordinatörü: Filiz KARABULUT
kiz@bilimutopya.com.tr

Alanya Temsilcisi: Eylem DEMİREL BORAL
Frankenale 39, 60327/Frankfurt
Tel: +4969-73918773 Faks: +4969-75009310

Berlin Temsilcisi: Sabri BAL
Tel: +38 221 54964

Çi Hatı Cumhuriyet Temsilcisi:
Nuri TÜRKERES Tel: +90 1067637295

Firana Temsilcisi: Ali Rıza TAŞÖLEN
Tel: +38 375 451 587

Hollanda Temsilcisi: M. Ozan UYAR
Tel: +316 4555664

İngiltere Temsilcisi: Murat METİN
Tel: +44 783 951 592

İzmir Temsilcisi: Gülay SINACI
Tel: +1 327 245854 - +1 763 023951

İtalya Temsilcisi: Zeynep GÜNEŞ
e-posta: zeynep-gunes@merck.com

Abone Kurguları: 6 Ayık: 55.00 TL
Yük: 75 TL Avrupa ve Ukrayna yılık:
80 Euro Amerika ve Ukrayna yılık: 100 \$

Abone bedelleri için, S.S. Ütopya
Kooperatifi İş Bankası Beyoğlu Şubesi
Hesap No: 1022 0778251

İzmir Hızlı Numarası
Gülay SINACI
İzmir Çarşı Camii Neuchâteloisı monte
Hesap No: 1022 0778251
gulyay.sinaci@romandie.com
gulyay_sinaci@hotmail.com

Yurtdışı Satış Fiyatı
Avrupa: 4.5 Euro

Organizatör: Ulusal Haber Hız. Prod. Of.
Ran. Tic. A.Ş.
Haber Hız. Yer. Analiz Pasim
Haber: Merkez Dağıtım AS
İSBN 9501-517

17 Mayıs'ların "Bilim ve Ütopya"sı

Bilim ve Ütopya Kooperatifi çevresinde örgütlenen bilim insanlarımız halkımıza bir çağrı yaptı: "19 Mayıs ruhunu canlandırarak olan 17 Mayıs mitingini tüm gücümüzle destekleyelim." Toplum üzerinde yaratılmak istenen korkuyu dağıtmak için yapılan bu çağrı toplumumuzda büyük bir heyecan yarattı. Beş günde, başta yüzlerce bilim insanı olmak üzere çok değerli yazar, gazeteci, mimar, ressam bildirimize imza attı. Beş gün boyunca telefonlarımız susmadı, e-posta adreslerimiz yoğunluk nedeni ile zaman zaman servis dışı kaldı. 13 Mayıs'ta başta ADD ve CKD olmak üzere birçok kitle örgütü temsilcisinin katılımı ile bilim insanlarımız, 19 Mayıs'ın meclisi önünde bir basın açıklaması yaptı. Grup adına ortak bildiri okuyan Bilim ve Ütopya Kooperatifi Başkanı Prof. Dr. Semih Koray, tüm halkımızı imzacılar adına Cumhuriyet Mitingine katılmaya çağırdı. Bilim ve Ütopya'nın da katkısı ile gelenilerin tüm saldırılarına, tehditlerine rağmen halkımız 17 Mayıs'ta tarih yapma bilinci ile Tandoğan meydanını doldurdu.

Bu durumdaki bir ders çıkardık. Aslında çok iyi bilinen bir destür bu ve sizinle tekrar paylaşmak istiyoruz: "örgütülü bir kuvvet olmak". Tüm üniversite çevrelerini, akademisyenlerimizi, öğrencilerimizi Bilim ve Ütopya'ya daha etkili bir kuvvet haline getirmeye çağırıyoruz. Üniversitelerimize, bilime ve ülkemize yönelik her saldırıya kuvvetli bir tepki vermek örgütülü bir güçle olur. Bilim ve Ütopya bir olanaktır. Türkiye'de bilimi savunan büyük bir birikimdir. Bu birikimi büyütelim! Daha etkili bir kuvvet haline getirmek için Bilim ve Ütopya Kooperatifi'ne üye olalım.

Cadı Kazanları

Cadı kazanı dedikodunun, fesadın, kargaşanın çok olduğu yer anlamına gelmektedir. Doğanın ve toplumun anılaşmasını engellemek için tıpkı bilimin içine postmodernizm sosunun sıkılması gibi... Postmodernizm sosu sıkılır ve toplum, bilimsel yasalardan değil postmodernizmin peşine takılır artık.

Cadı kazanının tarihsel bir anlamı da vardır. Bilimsel hiçbir dayanağı olmadan "cadı" denilerek insanların diri diri yakılması, ağır işkenceler ile öldürülmesi çağırıştır. Ortaçağ'ın bilim düşmanı sınıfları insanlığa da düşmandır. 21. yüzyılda cadı kazanları, bilim için yanmaya devam ediyor. Fakat yanmaya devam eden insandır. Bilimi cadı kazanına atmak insanlığı cadı kazanına atmadır. Aydınlanma çağı insanlığı için insanlığı iyi gösteren bilimdir. İnsanlık hayatı bilimin ışığında bakarsa lehine ve aleyhine olanı daha iyi tanır. İnsanlık aydınlık bir geleceğe ulaşmasının önündeki engelleri bilim ile keşfeder ve bilim ile çözüm yolları arar. Yaşadığımız çağ emperyalist kapitalizm çağıdır. Küçük bir

azınlık insanlığı cendereye sokmuştur ve insanlığın o cendereden kurtulmasını istememektedir. Bu yüzden insanlığın yaşadığı toplumu, doğayı anlamasını engellemek için çeşitli yollara başvurur. Bilimi piyasanın hizmetine sokmaya çalışır, tıpta insan sağlığı değil kar hırsı öne geçer, su politikalarını kar hırsına göre belirlemeye çalışır, postmodernizm propagandası ile insanlığı bilimden uzaklaştırmaya çalışır veya sosyoloji örneğinde olduğu gibi doğru gizlemenin aracına döndürür. İnsanlığın hayata müdahalesini gizler, tarihi komplolar ile açıklar ve devrimlerin anlaşılmamasını engeller. İnsanlığı sahte bilimler ile oyalar, "astroloji ile geleceği görebilirsin der"... İnsanlığı sömüren sınıflar ilişkileri gizler ve "kuantum felsefesi ile zenginleşmenin" yollarını sunar. Toplumların bilimsel yasaları keşfederek hayatına yön vermesinin mümkün olmadığını yine postmodern söylemler ile dayatır.

Bilim ve Ütopya bu sayısında bilimin ve bilimsel düşüncenin toplum hayatında etkili olmasını engellemeye ve sistemin sürekliliğini sağlamaya yönelik söylem ve akımları teşhir eden bir kapak dosyasıyla okurların karşısına çıkıyor. Bilime yönelik saldırıların emperyalist planlar çerçevesinde şekillendiği ve dünya çapında yaygınlaştığı günümüzde, katkılarını esirgemeyen değerli yazarlarımıza bir kez daha teşekkür ediyoruz.

Türkçenin diğer dillere etkisi

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile birlikte İstanbul Üniversitesi'nde "Türkçenin Diğer Dillere Etkisi" konulu bir sempozyum düzenledik. Sayın Nuray Günay da dinlemek için katılanlardandı ve yolladığı mektup-tan Muazzez İlimye Çiğ'in bir cümlesini aktarmak istiyorum size: "Batının gizli entelektüel baskısını kırarak araştırmalarımıza devam etmek zorunda'yız." Başarılı geçen sempozyuma ilişkin notları gelecek sayımızda yayınlıyacağız. Konuyu uluslararası bir sempozyum ile devam ettirmeyi düşünüyoruz. Okurlarımızdan bu konuda katkı bekliyoruz.

Abone kampanyası

Dergimizin yazarları arasında bulunan birkaç değerli doktorumuz Ankara'da abone kampanyası başlattılar. Bir hafta gibi bir sürede otuza yakın abone yaptılar. Ankara'da Ekim ayında gerçekleştireceğimiz "Aydınlanma Mücadelesinde 15. Yıl Yemeği" ne kadar 500 yeni abone yapma hedefi koyduk. Başta İstanbul ve İzmir olmak üzere diğer illerimizde de okurlarımızdan aynı çabayı bekliyoruz. Diğer ellerimizde bulunan okurlarımız Ankara'da okullarımız ile yarışmaya çağırıyoruz.

Gelecek sayıda buluşmak üzere, hoşçakalım.

BİLİM VE ÜTOPYA
ÜNİVERSİTE TEMSİLCİLERİ

Atyon Kocatepe Üniversitesi
Kutubiddin GÜLTEKİN
kblgultekin@hotmail.com (0 555) 829 75 63

Akdeniz Üniversitesi
Dr. Hakan ERENGİN
erengin@akdeniz.edu.tr (0 535) 852 74 15

Anadolu Üniversitesi
Deniz Eren ERİŞEN
deneren@gmail.com (0 555) 414 52 02

Ankara Üniversitesi
Yaren KÜR ALKAN
elcanyaren@gmail.com (0 507) 587 53 77

Baykent Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İbrahim OK
ibrahimok@baykent.edu.tr (0 532) 234 34 49

Bogaziçi Üniversitesi
Cenk ÖZDAĞ
cezdath@yahoo.co.uk (0 505) 659 65 51

Cumhuriyet Üniversitesi
Hakan SERTAN
hakansertan@hotmail.com (0 532) 335 76 96

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Metin SALIK
metinsalik@hotmail.com (0 544) 335 79 32

Çankaya Üniversitesi
Fırat KAYAÖNÜ
firatkeyazoru@hotmail.com (0 543) 944 57 32

Çukurova Üniversitesi
Bora YAĞRI
byagri@gmail.com (0 505) 260 03 37

Dokuz Eylül Üniversitesi
Serdar YURTTÇİÇEK
serdaryurtticiek@hotmail.com (0 505) 238 90 70

Ege Üniversitesi
Hümdiz TUTKUN
hurmduztutkun@hotmail.com (0 595) 361 56 14

Erciyes Üniversitesi
Pinar ER
pinar_er@hotmail.com (0 542) 793 72 35

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Didem ÇİNEL
didemdidem@myinet.com (0 505) 590 26 68

Gaizatasaray Üniversitesi
Cem SAVAŞ
cem@bilimutopya.com.tr (0 533) 358 51 78

Gazi Üniversitesi
Nesimi Yiğit ERYILMAZ
yigitjazz@hotmail.com (0 535) 311 81 05

Gaziantep Üniversitesi
Mehmet BALABAN
balik27@hotmail.com (0 538) 889 45 89

Hacettepe Üniversitesi
Turgut SAYILIR
turgut006@hotmail.com (0 506) 470 95 36

Halik Üniversitesi
Şahin KARABIYIK
sahinkarabiyik@hotmail.com (0 535) 215 77 26

İstanbul Üniversitesi
Pinar AKKOÇ
pinarakkoc@hotmail.com (0 555) 441 86 50

İstanbul Teknik Üniversitesi
Uğur ATASER
ugurataser@yahoo.com (0 542) 453 47 33

İzmir Üniversitesi
Güneş ÖZTÜRK
gunesozturk@gmail.com (0 505) 948 87 70

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
Ercan ÖZKAN
ecoes1@hotmail.com (0 505) 289 64 30

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Mustafa AKDIŞ
makdi85@gmail.com (0 505) 880 67 77

Karadokma Üniversitesi
Celal SALMAN
celalsalman@gmail.com (0 543) 456 18 01

Kırıkkale Üniversitesi
Gürkan GENCİ
gurkangenc13@hotmail.com (0 544) 577 24 19

Emperyalizm yeni bir
ortaçağ istiyor!

- Çiviyazısı 1
- Forum 4
- Kapak
Mehmet ULUSOY
Batı'nın çöküş felsefesi
Postmodernizm, bilimi nasıl reddediyor? 11
- Kapak
Dr. Mehmet Devrim TOPSES
Çağdaş sosyolojide postmodernizm ve bilinemezcilik 14
- Kapak
Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
Kapitalizmin bilimi: Yönetimsel bilgi ve işlevsel cehaletin yeniden üretimi 18
- Kapak
Eniş DOKO
"Yeni Çağ" sahtekarlığı 21
- Kapak
Doç. Dr. H. Çağatay KESKİNOK
Planlama ve postmodern tuzaklar 23
- Kapak
Yrd. Doç. Dr. Hasan AYDIN
Modern ve postmodern bilim imgeleri bağlamında din-bilim ilişkisi 25
- Kapak
Dr. S. Fehmi KATIRCIOĞLU
Bilimde cadı kazanları 32
- Kapak
Prof. Dr. Korkut BORATAV
21. yüzyılda bilime kurulan cadı kazanları: İktisat 34
- Kapak
Doç. Dr. Erdiç SAYAN
İnsan aklının geleceği 36
- Kapak
Abdullah Yücel KURUÇİM
Su politikalarını cadı kazanından kurtarmak 38
- Kapak
Osman BAHADIR
Astrolojinin tarihteki rolü 40

Camus öldürülen Arap'tan değil öldüren Fransız'dan yanadır.

- **Kapak**
Prof. Dr. Vedat BULUT
Sağlık bilimleri alanında bilimsel engellerimiz...
21. yüzyıl biliminin neresindeyiz? **42**
- **Kapak**
Haluk HEPKON
Akla ve Aydınlanma'ya karşı açılan haçlı seferi: Kompo teorileri **48**
- **Kapak**
Prof. Dr. Işık BÖKESÖY
Türkiye'de bilim: Mevcut ve gelecek **51**
- **Kapak**
Yrd. Doç. Dr. H. Haluk ERDEM
Türkiye'nin çağdaşlaşmasında üniversite düşüncesi:
Ziya Gökalp ve Hasan Ali Yücel **52**
- **Prof. Dr. Aydın KÖKSAL**
İTÜ Senatosu'nun İngilizce öğretim kararı:
Yabancı dille öğretim yanılışı sürüyor **55**
- **Dr. Mutluhan İZMİR**
Camus, Yabancı ve Cezayir **58**
- **Nural GÜRAN**
Kemalim'in Milli Demokratik Devrimi'nin eğitim ayağı: Köy Enstitüleri-2 **61**
- **Prof. Dr. Alkan SOYAK – Yrd. Doç. Dr. Münevver SOYAK**
1930'lardaki devletçi sanayi planları ve iktisat politikası
anlayışına etkileri **68**
- **Dilim'e göre / Kemal KIRAR** **75**
- **Arkeo - Görüş / Erkan İLDİZ** **76**
- **Sağlıkta Ulusal Gündem /**
Dr. S. Fehmi KATIRCIOĞLU - Dr. Ceyhan BALCI **82**
- **Bilim ve Teknoloji Güncesi** **83**
- **Kitap Eleştiri / Feyziye ÖZBERK** **86**
- **Kitap Kurdu / İlyas KARATEPE** **89**
- **Matematiğin B&Ü'sü / Mehmet YILMAZ** **92**
- **Çetin Ceviz Problemleri / Dr. Necmi DAYDAY** **95**
- **Bulmaca / Semra LARÇIN** **96**

Kocaeli Üniversitesi
Cem ŞAHUTOĞLU
cemshutoğlu@hotmail.com (0 542) 806 10 70
Koç Üniversitesi
Alp AKINCI
bakinci@ku.edu.tr (0 535) 952 30 60
Marmara Üniversitesi
Deniz KEL
denizkel_65@hotmail.com (0 537) 267 52 13
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Çağrı ÖZSEMA
acagrioze@gmail.com (0 505) 749 41 36
Mersin Üniversitesi
Melike GÜNDOĞDU
melosun@hotmail.com (0 537) 729 67 46
Muğla Üniversitesi
Maitern ŞEN
melinsen42@hotmail.com (0 542) 510 96 22
Osmangazi Üniversitesi
Mustafa YIGİT
yigit_must_1907@hotmail.com (0 554) 255 82 26
ODTÜ
Onurcan ÜLKER
onurcanulker@gmail.com (0537) 297 07 88
Pamukkale Üniversitesi
Gökhan GÖÇMEN
gocmengokhan@hotmail.com (0 505) 871 65 48
Sabancı Üniversitesi
Övünç UZUN
ovuncuzun@susabanci.univ.edu (0 505) 333 63 66
Sakarya Üniversitesi
Ahmet ÖZDEMİR
ahmet_3200@hotmail.com (0 537) 683 20 22
Selçuk Üniversitesi
Uluk SEZGİN
uluk_sezgin@hotmail.com (0 537) 430 80 42
Süleyman Demirel Üniversitesi
Can KARAA
e-tson@hotmail.com (0 555) 828 80 12
Trakya Üniversitesi
İbrahim ÇERÇİ
cercci13@yahoo.com (0 543) 811 21 77
Uludağ Üniversitesi
Veli ÇOLAK
velico33@hotmail.com (0 505) 776 14 98
Yeditepe Üniversitesi
Efe SARP
efesarp68@hotmail.com (0 532) 467 30 22
Yıldız Teknik Üniversitesi
Ahmet ÇAKAN
ahmetcakan0182@gmail.com (0 505) 317 89 94
Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Tayfun TUZCU
tayfun@mytel.com (0 536) 724 01 50
YÜRTDİŞİ ÜNİVERSİTE TEMSİLCİLERİ
ABD
Philadelphia Üniversitesi
Tolga KARAYAYLA
E-posta: 19kyay@yahoo.com
Almanya (Güney Bölgesi)
Ulm Teknik Yüksek Okulu
Hakan DAĞISTANLI (hakan.d@gmx.net)
Almanya (Kuzey Bölgesi)
Münster Üniversitesi
Mustafa TOSUN (mustafatosun@gmx.net)
Çin Halk Cumhuriyeti
Guangdong Conggang Üniversitesi
Alkan GÖKDEMİR
alkan@bilimulogya.com.tr
İngiltere
Queen Mary, University of London
Hatice BALLIKAYA
ballikaya18@hotmail.com
İsviçre
Université de Geneve
Sinan BAYKENT (sinanbaykent@hotmail.com)
Polonya
Vargova Üniversitesi
Makgorzata PILGZUK bogorzata@wp.pl
Rusya Federasyonu
Saint Petersburg Devlet Üniversitesi
Doç. Dr. Alexander SOTNICHENKO
sotnik37@mail.ru
Suriye
Şam Üniversitesi
Canan Fatma CAN turkkan.turhan@gmail.com

AÜ DTCF'li öğretim üyeleri: Vakit'e demec vermedik

Prof. Dr. Türkan Saylan'ın ölümünün ardından takındığı çirkin tutumla bir kez daha gündeme gelen ve adı kamuoyunda "kışkırtıcı yalan haber" ile özdeşleşen Vakit gazetesi, 24 Mayıs 2009 tarihli nüshasında değerli bilim insanı, Cumhuriyet bireyi Muazzez İlmiye Çığ'a sürmanşetten saldırdı. Fethullah Gülen tarikatına yakınlığıyla bilinen Zaman Gazetesi'nin internet sitesine de "son dakika" üst başlığıyla giren "Sahte Profesör" başlıklı haberde "Mason Locası" tarafından "meşhur edildiği" iddia edilen Çığ'ın "Kartel medyası ve laikçi kesim" tarafından "Profesör" olarak tanıtıldığı; fakat kendisinin "profesör" olmadığını Vakit gazetesine "itiraf ettiği" öne sürülüyor.

Neyin itirafı?

Neyin itirafı? Sayın Çığ'ın ağızından daha önce profesör olduğuna dair bir tek kelime mi çıktı ki şimdi itiraf etti diyorsunuz? Sayın Çığ cumhuriyet aydını duruşuyla, yaptıklarının ve yapacaklarının önemini profesörlükle değil, halka, aydınlanmaya sunacağı katkı ile geleceğini bildiği için Vakit'e tokat gibi bir cevap veriyor ve o yobazlar bunu anlamıyor: "Ben profesör olduğumu iddia etmiyorum. Ben müzede uzman olarak çalıştım. Sümeroloji alanında araştırma ve incelemelerim oldu".

Doğruları sadece profesörler keşfetmez

Sayın Çığ halkın gönlünde büyük bir yer edinmiştir. Profesör olsa da olmasa da gönüllerdeki yerini korumaktadır. Vakit "uydurma bilirkişilerine", "etkili profesörlerine" onun ünvanını soracağına, Sumer tabletlerinden, tarihin binlerce yıllık derinliklerinden söküp çıkardığı bilgileri sorsun. Tabi ki bunları soramaz! Sorarlarsa kendilerini gömdükleri o karanlık çukur onları boğar. Varlıklarını borçlu oldukları karanlık, yerle bir olur.

Sayın Çığ'ın gönüllerde büyük bir yer edinmesini sağlayan şey halkın tarihe, binlerce yılın derinliklerinden gelen bir birikimle eğitime çabasıdır. Vakit'in de üzerinde durduğu asıl nokta Sayın Çığ'ın profesör olup olmaması değil "dört kitabın masnasını" Sumer tabletlerine dayanarak ortaya koymasındır. Sumer tabletleri ile "kutsal kitapların" kaynağı ortaya çıkmıştır. Bunun ortaya çıkmasında onun çabası büyüktür. Vakit gazetesi bir haberle Sayın Çığ'ın ortaya koyduğu bu doğruları yok edeceğini sanıyor. Halkı Allah'la aldatmaya devam edebileceğini sanıyor. Kendinize güveniniz varsa gidip "etkili profesörlerinize" Sumer tabletlerinde nelerin yazılı olduğunu sorun. Profesör değilmiş demekle Sumer tabletlerine kazınan o yazılar silinmez. Binlerce yıllık gerçekler yok olmaz.

Sumeroloji Ve Hititoloji Anabilim Dalı

Öğretim Üyeleri: Herhangi bir gazetye konuşmadık

Vakit "Gazetesi'nin yaptığı haberde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sumeroloji Bölümü yetkililerinin "Sümerlerde başörtüsüyle ilgili polemikte Sumeroloji Bölümü'nden hiçbir akademisyen, istenilen tarzda görüş bildirmemi. Bunun üzerine ilmiye

Çığ adında bir proje devreye sokuldu." dedikleri ileri sürülmektedir... Bilim ve Ütopya'nın bu konuda yaptığı soruşturma da gerçekleri ortaya çıkardı. Bilim ve Ütopya DTCF Hititoloji ve Sümeroloji bölümü öğretim üyeleri ile görüştü. Öğretim üyeleri Sayın Çığ hakkında herhangi bir gazetye veya gazetyeciye demec vermediklerini belirttiler. Görüşülen kişiler "Muazzez İlmiye Çığ DTCF'nin ilk mezunlarından. Hem Hititoloji'den, hem de Sümeroloji'den dersler alarak mezun olmuştur. Bu alanlarda dünyaca isim yapmış ve uluslararası tanınmış birçok hocadan ders de almıştır." şeklinde konuştular.

Muazzez İlmiye Çığ projesi Cumhuriyet Devrimi'nin projesidir

Vakit'in "etkili profesörlerinin" açıklamalarına gelelim. Muazzez İlmiye Çığ söylendiği gibi masonların projesi değildir. Cumhuriyet Devrimi Çığları 1936 yılında öğretmen okulundan alıp DTCF'de Hititoloji, Sümeroloji, Arkeoloji ve Almanca bölümlerinde eğitmiştir. Ardından Atatürk'ün Almanya'da Nazi katliamlarını kurtardığı tanınmış profesörlerle birlikte çalışma yapmalarını sağlamıştır. Daha sonra İstanbul Arkeoloji Müzeleri Çivi yazılı Belgeler Bölümü'ne atamış, orada da uzman Dr. Karus ile birlikte 1948 yılına kadar, o tarihten sonra da Hatice Kızılay ile çalışmalar yapmasını sağlamıştır. Müze'de Sumer, Akad ve Hitit dillerinde yazılmış 75 bine yakın çivi yazılı tableti bulunmaktadır (bunlar İÖ 2500 yılından İsa'nın doğumuna kadar olan zaman içinde yazılmıştır. Bu tabletler kazıdan çıktıkları gibi duruyorlardı). Önce bunların konservasyonları yapılır. Sonra devirlerine, tarihlerine, konularına göre tasnifleri, katalogları yapılır; özel kutular dolaplar ve odalar içinde korumaya alınır.

"Çivi yazılı Tabletler Arşivi" meydana gelir. Bu çalışmalar yanında bilimsel araştırmalara da zaman ayrılır. Sonuçlar Sümeroloji sahasında çalışanlara 8 kitap ve makale halinde sunulur. Sayın Çığ

Merhabalar,

Öncelikle şunu söylemek istiyorum; Nisan ayı sayınızı aldığım da sa-

nırım bu ayın en heyecanlı okuyucularından biri ben olmuştumdur. Birincisi, Muazzez İlmiye Çığ hocamla röportajınız; ikincisi Sumerce ve Türkçe... Bu iki

şeyin beni çok heyecanlandırdığının sebebi ise şu; ben Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sümeroloji Anabilim Dalı üçüncü sınıf öğrencisiyim ve en çok istediğim şeylerden biri Muazzez İlmiye Çığ ile tanışıp çalışmalarında yardımcı olmaktır.

Oylum Gülmöz

AÜ DTCF Sümeroloji Anabilim Dalı Öğrencisi

başta Hatice Kızılyay ve Dr. F.R. Kraus olmak üzere, Prof. B. Landsberger, H.G. Güterbock, Finlandiya'dan Prof. A. Salonen, Amerika'dan Prof. Samuel Noah Kramer ile birlikte çalışır. Bunlar Sumer hukukuna, Sumer devlet idaresine, okullarına, Sumer edebiyatına ve Hitit kültürüne ait 3000 tabletin kopya ve kataloglarını kapsamaktadır." Vakıf'ın aslında kimin projesine saldırdığı ortaya çıkıyor böylece. O, halkı yüzyıllarca ortaçağ karanlığına mahkum edenlere karşı, tarihe dayanarak halkı eğitmek, aydınlatmak isteyen cumhuriyet devriminin yarattığı bir projedir. Ve Çığ cumhuriyete olan bağlılığını çalışmalarına devam ederek ödemektedir. Vakıf bu tür oyunlarla onu durdurabileceğini sanmaktadır. Mahkemeye çıkardılar durduramadılar. Peş peşe kitaplar çıkardı. Şimdi de bu yolu deniyorlar. Halka, cumhuriyete ve Sayın Çığ'a karşı bu saldırıları ile hiçbir şey elde edemeyecekler.

"Bilim" kavramı ile arasının pek de iyi olmadığını bildiğimiz Vakıf "Gazetesi"ne anımsatmak 15 yılı aşkın süredir aydınlanma mücadelesi yürüten Bilim ve Ütopya'dan olsun: Bir kişinin "bilim insanı" olarak anılması için akademik unvan önkoşul olarak kabul edilemez. Yani, "arşiv-kütüphane memuru" diye sözde aşığılamaya çalıştıkları Çığ, 75 bin çivi yazılı tabletin tasnifi edilmesi ve "Çiviyazılı Tabletler Arşivi"nin hazırlanmasına ön-

cülük etmiş çağdaş bir bilim insanıdır. Bununla birlikte amaç haber yapmak değil, Ortaçağ'a karşı aydınlanma mücadelesine yaptıklarıyla ve eylemleriyle omuz verenleri yıpratmak oluncu, bu gerçeği görmek anlaşıldığı üzere Vakıf için çok da mümkün olmamaktadır.

Söylenecek söz çok elbet; ama düşüncelerini dayatmak için yalan söylemeyi "haktan" gören bir anlayışa daha fazla ders vermek ne içimizden gelmektedir, ne de sayfa sayımız buna müsaittir. Şunu belirtiyorum ki yayın hayatımız boyunca aydınlanma mücadelesinde birlikte olduğumuz, dergimizde onlarca makalesi ve söyleşisine yer verdiğimiz değerli Hocamızın yanındayız. Muazzez Hoca ile birlikteliğimiz 16 yıl önce başladı. 16 yıl önce nasıl değerli hocamızın halkıyla buluşması için büyürdük görev üstlendiysek ve bu güne kadar bu görevi nasıl sürdürdüysek bugünde aynı heyecan ile bu görevimizi sürdüreceğiz.

Bilim insanlarının kolektif ürünü olan Bilim ve Ütopya dergisinin çalışanları olarak Vakıfçılara son olarak şu tavsiyeleri yapalım: Okuyun! Araştırın! Mümkünse de işe ahlaksızca saldırdığınız Muazzez İlmiye Çığ'ın eserlerinden başlayın.

Yarenkür ALKAN - İlyas KARATEPE

Bilim ve Ütopya Ankara

Bilim ve Ütopya okurları: AKP, Fethullah ve Harun Yahya'nın planlarını bozacağız

Cumhuriyetin kalelerini kuşatma altına almaya çalışan F tipi yapılanma üniversitelerde faaliyet göstermeye başladı. Birkaç sene öncesine kadar üniversitelerdeki etkinlikleri (öğrencilerin maddi sıkıntılarının yararlanmak ve dini duygularını istismar etmek olarak) gezilerden, bilgisayar unvan turnuvalarından, resim sergilerinden ileriye gitmeyen F tipi üniversite toplulukları ve örgütleri Amerika destekli iktidardan aldıkları güç ile kendilerine yeni açılımlar getirdi. Bu örgütlerin üniversitelerdeki ayakları; mevcut iktidarın, YÖK'ün ve yeni seçilen rektörlerin desteğinin verdiği güvenle Cumhuriyet Üniversitelerinde bilimin uzak düşüncelerin yayılması faaliyetine girişmeye başladılar. Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi'nde gerçekleşen "Evrimi Çökerten Bilimsel Gerçek: Fosiller" konulu etkinliği buna örnek olarak önümüze çıkıyor. Üniversitelerde istedikleri gibi at oynatabileceklerini sanan gericiler karşılarında Bilim ve Ütopya okurlarını buldu.

Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi'nde 11 Mayıs 2009 tarihinde "Evrimi Çökerten Bilimsel Gerçek: Fosiller" konulu etkinlik düzenlendi. Konferansı düzenleyen İletişim Topluluğu Başkanı Abdülkadir Sarıbay'ın AKP Gençlik Kolları Çankaya İlçe Yönetim Kurulu üyesi olduğu öğrenildi. Düzenlenen konferansa Ali Engin Konuşmacı olarak katıldı. Adnan Oktar'ın başkanlığını yaptığı Bilim Araştırma Vakfı'nın üyesi olan Ali Engin'in konuşması öğrenciler tarafından protesto edildi. (Cumhuriyet 15 Mayıs 2009 s.5)

Konuşması boyunca din ile bilim arasında ki ilişkiyi irdeleyen ve bu ilişki içerisinde evrimin olmadığını söyleyen Engin,

perdeye yansıttığı görüntülerde fosiller göstererek evrimin olmadığını iddia etti. Ali Engin'in yaptığı sunum üzerine salonda bulunan Bilim ve Ütopya okurları söz almak için ellerini kaldırdı. Söz alan bir öğrenci "Sizin burada evrimi bilimsel olarak tartışmıyor, başlıktan da anlaşıldığı gibi fikirlerinizi empoze etmeye çalışıyorsunuz. Biz Atatürk'ün üniversitesinde buna izin vermiyoruz ve bütün arkadaşları bizimle beraber dışarı çıkmaya davet ediyoruz" dedi. Bir grup öğrenci bu davet üzerine çıkışa yöneldi. Bunun üzerine salonu terk etmek için kapıdan çıkan öğrencilere İletişim Topluluğundan bir grup öğrenci saldırıya çalıştı. Daha sonra okulun güvenliğinin araya girmesi ile öğrenciler dağıldı.

Ertesi gün okula gelen Bilim ve Ütopya okurları Fakülte Dekanlığının kendilerine konferansta yaşanan olaylar nedeni ile soruşturma başlattığını öğrendiler.

AKP iktidarı ile birlikte yükselişe geçen gerici zihniyet TÜ-BİTAK'ta nasıl Darwin'e yasak getiriyorsa üniversitelerde de Harun Yahya zihniyetini egemen kılmaya çalışıyor. Üniversite yönetimi ise hiçbir bilimsel çalışmaya imza atmamış, bilime ilgili hiçbir statüye sahip olmayan aksine bilime savaş açmış, emperyalizm uşağı bir tarikatın üyesine kapılarını açmış ve bu durumu kabul etmeyen öğrencilere soruşturma açmıştır. Bilim ve Ütopya okurları olarak yaşananları sizler ile paylaşmayı ve tüm dergi okurlarını dekanlığı arayarak tepki göstermeye davet ediyoruz.

Gazi Üniversitesi Bilim ve Ütopya Okurları

Bugün "Avrupa Günü"!

"Gün"ler bir vesile. Günlerle, anma günleriyle ilgili yazılar yazmak hoşuma gidiyor. Çünkü hem anımsama ve bilgi tazeleme, hem de eleştiri fırsatı veriyor.

Avrupa Konseyi, 5 Mayıs 1949'da Belçika, Danimarka, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsveç ve İngiltere tarafından kuruldu.

Merkezi Strasbourg'da (Fransa).

Gördüklerinden göz kırısı isteyen, ebedi ve ezeli "Düşman Kardeşler" (!) Türkiye ile Yunanistan, 11 ve 12. üye olarak 9 Ağustos 1949 tarihinde Konsey'e katılmış.

Su anda Belarus, Kazakistan, Kosova ve Vatikan dışında bütün Avrupa ülkeleri Konsey'in üyesi. Böylece, Avrupa Konseyi sayesinde, bir Orta Asya ülkesi olan Kazakistan'ın da Avrupa'da ikamet ettiğini öğrenmiş bulunuyoruz. Kazakistan'ın Avrupa Konseyi'ne üye olmasına karşı olamam. En azından büyük şair, dostum Olcas Süleymanov'un memleketi olduğu için.

Türkiye'nin Avrupa'da olmadığı söyleniyor da...

Sümerler akraba

Oysa adı bile Türkçe! Durun, durun, hemen itiraz etmeyin! Yıllar yılı kuyruğuna teneke bağlanan mahalle kedisine çevrilen Güneş-Dil Teorisi son yıllarda uluslararası bilim çevrelerinde ciddiye alınıyor.

Bağta Muazzez İlmiye Çığ olmak üzere yerli ve yabancı birçok bilim insanı Sümerliler ile Türklerin, Sümerce ile Türkçenin çok yakın akraba oldukları kanısında.

Öte yandan, kimilerini çıldırtacak bir başka iddiayı da anıcağım. İsveç'in ilk tarih profesörü Sven Lagerbring (1707-1787), "Bizim atalarımız Oden'in yoldaşları Türklerdir. Bu konu-

da elimizde yeterli belge var. Onları Traklar ya da Getler olarak göstermek isteyenler var. Eleştirme gereği duymuyorum. Benim vardığım sonuçlar değişmiyor. Çünkü bunlar aslında Türklerle bir serüveni olan halklardır. Liderlerimiz rahatlıkla, atalarını Türkler ve Göçerler olarak gösteriyor" diyor.

Ben Prof. Lagerbring'in yalancısıyım ve bunları "Bilim ve Ütopya" dergisinin Nisan 2009 sayısından aktarıyorum.

Avrupa: Uygarlık dışı

Bilim ve Ütopya'nın 28-31 sayfalarında M.Ünal Mutlu'nun kaleme aldığı "Türkçe ve Kengerler (Sümerliler)" başlıklı bir makalesi var.

Yazarın iddiasına göre Avrupa sözcüğü Türkçe-Kengerce kaynaklı.

Avrupa sözcüğü, URUK/ERECH (Uygarlık) + BAR (Dış) sözcüklerinden türeyip URUBA olmuş. Daha sonra EUROPE'a, Avrupa'ya dönüşmüş. "Avrupa"nın anlamı: "Uygarlık dışı".

Uygarlık çağıda Mezopotamya'da olduğuna göre Avrupa'nın uygarlık dışı olması çok doğal.

Son zamanlardaki bulgular, uygarlık merkezinin eski Yunan'da değil Mezopotamya ve Anadolu'da olduğunu gösteriyor.

Ey çürük neo-liberaler

Önümüzdeki yıllarda Sümerlilerin Türk olduğu, Sümerli dili Kengerce'nin eski Türkçe olduğu yadsınmaz bir şekilde kanıtlanabilir. Ama bu, uygarlığın en önemli merkezinin 500-600 yıldır Avrupa olduğu ve Mezopotamya ile uzantısı bölgenin artık "Urukbar" (Uygarlık dışı) coğrafyada kaldığı gerçeğini değiştirmez. Değiştirmiyor! Ama neden?

AKP doğal olarak böyle şeylerle ilgilenmiyor. Türklerin ve Türkçenin Araplara ve Arapçaya akraba olmasını arzu ederdi.

Ey çürük neo-liberaler, AKP'nin Avrupa Birliği'ne girmek istediğine hâlâ inanıyor musunuz? (Hürriyet, 9 Mayıs 2009)

Cumhuriyet mitingine katılan profesörler neyi temsil ediyor

Bilim adamının toplumsal sorumluluğu ciddi olarak ilk kez 1930'lar Avrupası'nda tartışıldı.

O tarihe kadar genel kabul görmüş tavrı şuydu: "Bizim işimiz araştırmaktır, öğrenmektir, öğretmektir. Araştırma sonuçlarımızın ne amaçla kullanılacağı bizi ilgilendirmemelidir. Bazı keşiflerimizin kötüye kullanıldığını görmek bizi üzebilir ama bu bizim işimizi yapmamıza engel olamazdır."

Bu teknokrat görüş özellikle II. Dünya Savaşı'nda yerle bir oldu.

Görüldü ki, bilimin bağımsız, özgür yapılabilmesi "solunan siyasi hava"yla çok ilgiliydi.

Bilim, siyasetten bağımsız olamazdı.

(TÜBİTAK'ta yaşananlar aslında bunun somut örneğidir.)

Peki ne yapılmalıydı?

Üniversite duvarlarını yükseltip siyasi-toplumsal olayları görmemek mi gerekiyordu?

II. dünya Savaşı öncesinde Avrupa'da birçok üniversite öy-

le yapmıştı.

Sonunda hepsi "Nazi bilimi" veya "Faşist bilim" adı altında yozlaştırılan bilime boyun eğmek zorunda kaldılar.

Kimi bilim adamları toplama kamplarına gönderildi.

Kimisi vatanını terk etti.

Diğer yanda...

Faşizm tehlikesine karşı direnç oluşturmak amacıyla "Faşizm Karşıtı Aydınlar Dayanışma Komitesi"ni kuran Paul Langevin, Frederic Joliot-Curie, Paul Rivet, Georges Politzer gibi bilim adamları da vardı.

(Bu arada: Ulusalçılıkla solu-sosyalizmi bağdaştırmayanlar, -sanıyorum gençken okudukları için unuttular- çok basit anlatımı olduğu için Georges Politzer'in "Felsefenin Temel İlkeleri" adlı kitabını tekrar okuyabilirler. İlgilidir 12 Eylül 1980 darbe-

cileri ilk bu kitabı ya saklamıştı.)

Uzatmayayım, bu girişi yapmamın nedeni bugün Ankara'da yapılan Cumhuriyet mitingleri...

Mitinge davet bildirisinin altında imzaları olan isimlerin doksan yedisi profesördü. Diğer doçent, doktor gibi akademisyenler değil sadece profesörleri saydım.

Sayı az mı çok mu karar veremedim.

Doksan yedi profesörün kaleme aldığı mitinge çağrı bildirisini okuyunca aklıma Hitler faşizmine direnen profesörler geldi.

Aslında...

Bilim adamlarının isimlerinin, ülkelerinin adlarının ya da bağınazlığın hangisinin olduğunun hiçbir önemi yoktu.

İnsanlık mağaradan başladığı yürüyüşünü her türlü gerici-liğe rağmen inatla sürdürüyor.

Bakin önde kimler yürüyor

Bugün yapılan "Cumhuriyet Mitingi" çağrı bildirgesini sizinle paylaşmak istiyorum.

Diyorlar ki:

"19 Mayıs 2009'a doğru yol alıyoruz. Sıradan bir günden öte anlamlar taşıyan büyük bir tarihsel olgunun eşliğindeyiz.

Bu olgu, İstanbul Boğaz'ını kara, uğursuz, demir yığını gemileriyle işgal eden donanmaların arasından geçip, 'geldikleri gibi giderler' diyen iradenin ortaya çıkardığı gerçektir.

İşgalcilğe karşı bağımsız bir ülkede yaşamının, kulluğa ve mürittliğe karşı özgür yurttaşlar olmanın, ortaçağ gericiğine karşı aydınlanmanın safında yer almanın adıdır. Kökleri halkımızın bağımsız yaşama iradesine ve büyük aydınlanma hareketlerine dayanan 19 Mayıs, Kurtuluş Savaşıyla millet haline gelme yolunda büyük bir adım atmış olan Türkiye halkının, mazlum uluslara kendi eylemiyle gösterdiği büyük bir özgürlük

eyleminin tarihidir.

19 Mayıs'ın başarılı olmasının sonunda hasta adam diye küçümsenen ülkemiz, 'Akdenize' bir kısrak başı gibi uzanmış, büyük bir uyanışla 20. yüzyılın en önde koşan bilim ve uyanış coğrafyası haline gelmiştir. Bu başarının altında demokrasi pratiğinin dinamiği olan halkçılık ve aydınlanma düşüncesi yatmaktadır.

1950'lerden sonra ise bu nitelikleri budanmış ve tamamen yok edilmek istenmiştir. Buna rağmen ülkemizin bilimsel aydınlığı ve yurtsever birikimi azımsanmayacak ölçüde ayakta dur.

19 Mayıs'ı bugün en az 1919 yılı kadar önemsiyoruz. Abdülhamit istibdatının sansürlerine ve 'padişah korkularına' isyan ederek 'hürriyet' diye haykıran Jön Türkler'den, işgalci çizmele- rin çiğneyemediği bağımsız bir ülke kurulmasına önderlik eden Mustafa Kemal'e uzanan geleneğe bugün daha fazla dikkatleri çekiyoruz.

Bu özgürlük eylemi ülkemizi, bilimi ve aydınlanmayı bugün her zamankinden daha fazla savunmak için irade göstermektedir.

Tıpkı 19 Mayıs 1919'da olduğu gibi...

Biz aşağıda imzası bulunanlar, Atatürkçü ve yurtsever aydınların, bilim insanlarının 'demokrasi' kavramı kullanılarak baskılara maruz kaldığı ve hapse atıldığı bugünlerde verilecek en önemli demokrasi ve özgürlük mesajının, 19 Mayıs'ta anlam bulan eylem olduğunu ilan ediyoruz."

Fazla söz gerek var mı?..

Görmüyor musunuz; en önde Paul Langevin, Frederic Joliot-Curie, Paul Rivet, Georges Politzer yürüyor... (Hürriyet, 17 Mayıs 2009 Pazar)

Bilim ve Ütopya'nın notu: Bahsi geçen bildirge Bilim ve Ütopya tarafından imzaya açılmıştır. Beş gün içerisinde topladığımız imzalar arka kapakta yayınlanmıştır.

Aydın ve bilim insanları yurttaşları çağırılıyor...

Sol birlik organizasyonun "Aydınlar ve Bilim İnsanları Yurttaşları Cumhuriyet Mitingine Çağırıyor" davetiyesinde benim de adım vardı... Bilim ve Ütopya dergisi Genel Yayın Yönetmeni Gani Bayer'e ismini verdim. Bu kadar aydın insanın ve bilim adamının yanında olmaktan da onur duydum.

Yalnız arkadaşlar ilk meclis önünde basın toplantısı yapacakları. Çok istememe rağmen başka bir kentte yaşadığım için orada olamadım. Aydın olmak duyarlılık gerektirir. Aydın olmak olurduğ yerdan ahlak kesip, hiçbir şey yapmamak değildir. Bu kadar insan demokratik haklarımızı kullanarak Tandoğan meydanına gideceğiz. Orada Demokrasi ve Hukuk çağrılarını yapacağız... Öyle evinde oturup ahlak kesenin de yarınlarını garantiye almak için...

Silivri'deki iki rektör hala neden tutuklandığını bilmiyor-muş... Nasıl bir süreç bu nasıl bir aymazlık... İnsanın çıldırması geliyor. Ben insanları ne malına ne okuduğu okullara ne de yaşadığı hayata göre yargıları... Ama onun iyi bir insan olup olmadığını tartarım önce, herkes gibi. Herkesin tabi kendine göre bir insan seçme ve ayırtırma kalıpları vardır. Ama geldiği-miz şu noktada isyan etmemek elde değil... Bu aydın insanlar neden rahatsız acaba? Nedir onları rahatsız eden duygu... Ra-

hatlık mı tepiyor yoksa? Evinde işinde gücündeyken neden meydanlara akmak istiyorlar. Çünkü ortamdaki rahatsızlar ne-redeyse vatana hainliğinin prim ya ptığı bir süreçten geçiyoruz. Halkın kafasına zorla bir şeyler sokmaya çalışıyorlar... Zorla bir deli gömleği giirme halleri... Bir korku var üzerinden atamadıkları... Kemalizm! Çünkü Emperyalizmin en çok istediği ülke-yi onlara yar etmemişlerdi. Aynı emperyalizm hiç isteginden vazgeçmedi. Geçmeyecek de... Bizi birbirimize düşürecek ne kadar senaryosu var sa koydu kuyacaktı. Ekranlarda ne kadar okunmayan yazar varsa cirit atıyor. ne kadar paralı kalem var-sa söyleşi yaptırıyorlar. Çünkü halkı saf, aptal, aymaz olarak görüyorlar. Ahmet Altanları; Mehmet Altanları; Cengiz Çan-darları, siz bu ülkede en çok okunan yazar olduğuna inanıyor musunuz? Siz Hasan Cemal ya da diğer yazarların okuduğ-na inanıyor musunuz? Kim bunların arkasındaki güç, yoksa okuyucu mu? Ben inanmıyorum. Ben Olaymedya'nın yazarı olarak onlardan daha çok okunduğuma inanıyorum. Onlar ay-dın değil ama ben aydınım? Bu bildiriye imza atanlar aydın! Çünkü onların yüreğinde yurt ve vatan sevgisi var.

Sabriye GÜLER, Gaziantep Olaymedya, 14 Mayıs 2009

Serhat Özyar Yılın Genç Bilim İnsanı Ödülü'nün anlam ve önemi

Doç. Dr. H. Çağatay KESİMLİK
ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Serhat Özyar Yılın Genç Bilim İnsanı Ödülü, doktorasını Türkiye'de bir üniversitede tamamlamış ve bu çalışmasıyla ülkemizin bilim gündemindeki temel sorunlardan birinin çözümüne katkıda bulunmuş genç araştırmacılara verilmektedir.

24 Nisan 2002'de yitirdiğimiz Dr. Serhat Özyar, kendini bilimin ülke gündeminde maddi bir güç haline getirilmesine adanmış bir bilim insanı idi. Serhat Özyar Yılın Genç Bilim İnsanı Ödülü, bilimsel

Dr. Serhat ÖZYAR

inceleme ve araştırmayı uzmanların teknik dünyaların dışına çıkarak tüm yönleriyle ülke hizmetine sokmayı hedefleyen, bilim insanı olduğu kadar toplum ile kendini var eden yurtsever bir aydının insanı,

- 1)Ülkemizdeki bilimsel araştırmanın kurumsallaştırılmasına,
- 2)Ulusal bilim gündeminin inşasına,
- 3)Ülkemizdeki doktora çalışmalarının desteklenmesi ve özendirilmesine ve
- 4)Bu çalışmaların sonuçlarının ülkemizin bilim gündemiyle ilişkilendirilmesine katkıda bulunarak yaşatmak amacıyla taşınmaktadır.

Türkiye üniversitelerinin nitelikli bilimsel çalışmanın merkezleri durumuna getirilmesi hedefi açısından, Dr. Serhat Özyar Yılın Genç Bilim İnsanı Ödülü önem

li bir yapıya dönüşmektedir. Ödülü veren üç kuruluş, Serhat Özyar'ın üniversitedeki görev ve sorumluluklarının yanı sıra etkin olarak görev aldığı kuruluşlardır; Elektrik Mühendisleri Odası, ODTÜ Öğretim Elemanları Derneği ve Bilim ve Ütopya Dergisi ve Kooperatifi.

Ödül başvuruları üç kuruluşun temsilcilerinden oluşan "Seçici Kurul" tarafından konusu ile ilgili bilimsel hakemlere yönlendirilmektedir. Hakemlerden, çalış-

maları şu ölçütler çerçevesinde değerlendirilmesi istenmektedir: Çalışmanın bilimsel derinliğinin düzeyi, ülkemizin bilim gündeminde doğrudan ya da dolaylı katkıları olup olmadığı, ülkemizin bilim gündemindeki temel sorunlardan birinin çözümüne yönelik sonuçlar elde edemediği, özgün sorun tanımlayabilme düzeyi ve geliştirildiği yöntemin bilimselliği.

Dr. Serhat Özyar'ın yaşamı, bilim-akademi-toplum ilişkisinde bölünmeye yol açan yanlışlamaların ve gizemleştirme-lerin yıkılmasıdır. Bu yanlışlamalar ve gizemleştirme-ler şunlardır:

Eğitim etkinliğinin bilim etkinliğini sınırlandırdığı, yanlışlaması, siyasi etkinliğin bilimsel etkinliği ve özgür düşüncüyü sınırlandırdığı yanlışlaması; yani kategorik olarak siyasetin reddedilmesi düşüncesi.

Serhat Özyar'ın yaşam etkinliğinden, bilim dünyası ile ilişkili olarak şu sonuçları üretebiliriz: Siyasetin önünü açmak, gerçeğin bilgisini, siyasetin, yani toplumun önüne koymak için bilimsel etkinlik ve bilimsel gelişmenin önünün açılması

TMMOB EMO örgütlenmesi ve Serhat Özyar

24 Nisan 2002 tarihinde yitirdiğimiz Dr. Serhat Özyar, bilimin ülke yaşamında maddi bir güç haline getirilmesine kendini adanmış genç bir bilim insanıydı. Doktorasını ODTÜ Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü'nde tamamlamış olan Serhat Özyar, yaşamını yitirdiğinde aynı bölümde öğretim üyeliği yapmaktaydı. Etkin bir araştırmacı ve özenli bir öğretmendi. Bilimsel çalışmayı yalnızca uzmanları ilgilendiren teknik bir uğraştan ibaret görmeyen, bilimsel yaklaşımın düşünsel yaşamın tüm alanlarına egemen kılınmasının gereğine ve önemine inanmış bir aydınlanmacıydı. Akademik-bilimsel özelliği ve birikimlerini meslek örgütü olan Elektrik Mühendisleri Odası'na (EMO) da yansıtmaktaydı. EMO'nun bir meslek örgütü olmanın bilimsel ve teknik donanımına sahip olması kadar demokratik bir niteliğe sahip olması da gerekmektedir. EMO Ankara Şubesi'nin 1988 yılı genel kurulunda Meslekte Birlik Grubu'ndan adayların yönetime seçilerek şubenin EMO'nun demokratik bütünlüğünden koparılması üzerine bir araya gelen demokratik nitelikli üyeler şubelerinde yeniden demokratik bir işleyişin oluşturulması yönünde bir mücadele hattı ördüler ve bir ortak irade geliştirdiler. 1990 yılında şubelerinin Meslekte Birlik yanlılardan geri aldılar. İşte o örgütlü mücadelelerin ürünümesinde ve o iradeyi temsilen seçilen Yönetim Kurulu'nda Serhat Özyar da yer almıştı. Bu çetin koşullarda, 1990-1992 yıllarında Ankara Şubesi Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yaptı. Daha sonra kısa bir dönem için EMO Merkez Yönetim Kurulu'nda görev yaptı.

Serhat Özyar, EMO'nun yayınlanmakta olan dergisi "Elektrik Mühendisliği Dergisi"nin Yayın Kurulu'nda görev yaptı. 1990-1996 yılları boyunca Elektrik Mühendisliği Dergisi'nin Yayın Kurulunda yer alarak derginin hazırlanmasına verdiği katkudan başka, okuyucuların tutkusu haline gelmiş olan "Matematik" bulmaca sayfasını yıllarca hazırlayarak okuyucularıyla buluşturdu.

Serhat Özyar, aktif yönetici olsun veya olmasın, yaşamını genç yaşta yitirdiği ana kadar EMO'nun meslek örgütü olarak yetkinleşmesi ve demokratik yapının güçlenmesi çalışması EMO'de olduğu içinde bulundu, yakın takipçisi oldu. Bu nedenle ki EMO örgütülüğü, onu anmak ve yaşatmak için, "Serhat Özyar Yılın Genç Bilim İnsanı Ödülü"nü düzenlenmesi ve sürdürülmesinde, ODTÜ ÖED ve Blikoop ile birlikte etkin olarak yer almaktadır.

Haşim AYDINCAK

için siyaset.

Eğer ezilen bir dünyada, emperyalizme karşı bir var olma mücadelesi veren bir ülkede yaşıyorsanız, ulusal bilim gündemini oluşturmak için siyaset, önemli ve ilerici bir görevdir. Türkiye'de bilimi nesnel bir güç haline dönüştürmek, ulusal bilim gündemini oluşturmak için akademik dünyayı ve bilimi baskı altında tutan yarılsamaları ve gizemselleştirmeleri yıkmak gerekiyor. Bu konuda temel savlarımız şunlardır: Eğitim etkinliği ve bilimsel etkinlik bir karşıtlık ilişkisi değildir. Öğrenme-öğretme ve araştırma süreci bir bütün olup birbirlerini harekete geçirirler. Birinden kopuş diğerinde çözülmeye yol açar.

Benzer şekilde bilim ile siyaset arasındaki ilişki bir karşıtlık ilişkisi değildir. Sorun, bilim karşıtlığı ve dogmalar ile bilim arasındaki karşıtlıktır. Bu yanlışlığı yıkmak bilimsel dünyanın siyasetten kopması ile değil, siyasetini oluşturması ile olanaklıdır.

Serhat Özyar Yılın Genç Bilim İnsanı Ödülü'nün, bilimi ülke gündeminde madde bir güç haline getirmek şeklinde ifade edilen ölçütlerinin ardındaki en temel neden Dr. Serhat Özyar'ın bilimin evrensel

ilerleme, gelişme ve dönüştürme düşüncesinin ulusal gündeme sokulması çabasıdır. İki yüzyıldan fazla bir süredir kesilmelerle de olsa emperyalizmle boğuşuyoruz. Emperyalist tahakküme karşı bir var olma mücadelesi içindeyiz. Emperyalizmin güdümündeki gerici ve bölücülük geride bıraktığımız yüzyılın başında bir Kurtuluş Savaşı ile kurulmuş ve bir 'devrimle inşa edilmiş Cumhuriyetimiz'i tehdit etmektedir. Ülkemizin tüm toplumsal değerleri, aydınlanma sürecindeki tüm kazanımları ve 'Atatürk Devrimleri' tehdit altındadır.

Verili koşullar altında ulusal gündemi oluşturabilmek, uygarlık tarihine yani evrensel olana en büyük katkı olacaktır. Tıpkı, Mustafa Kemal'in önderliğinde Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın dünyanın ezilen ülkelere ilerleme, kurtuluş ve özgürlük yolunu açması gibi Avrupa Birliği'ne, siyasi ve toplumsal kölelik düzeyine varan gündemlerden özgürlüğü, bunlar

yerine kendi özgür ve bağımsız gündemini oluşturabilmesi, ülkemiz açısından bir ulusal onur sorunu olduğu kadar bilimin evrensel gelişimi, uygarlık tarihi açısından da önemli bir adım olacaktır.

Kuşkusuz, bilim evrensel doğruların keşfedilmesidir. Ancak bugün evrensel doğruların öğrenilmesini ve keşfedilmesini engelleyen küresel yalanlar dünyasında yaşadığımızı, küresel ağırlar ve sömürünün, toplumları ilerleme ve gelişmeden nasıl alıkoymuşunu gömek ve karşı yönde çaba sarf etmek durumundayız.

Unutmamamız gereken bir başka şey de, insanlığın gelişmiş-az gelişmiş, ezen-ezilen ülkeler olarak ayrıldığı, küresel ağların ilerleme yolundaki bir çok ül-

Serhat Özyar'ın Bilim ve Ütopya'da yayınlanmış çalışmaları

- TÜBİTAK Başkanı Prof. Dr. Tuncan Terzioğlu ile söyleşi, "Yeni Düzenlemeler Ve TÜBİTAK'ın Geleceği", 26 Eylül 1993 (Aydınlık Gazetesi'nin haftalık Bilim ve Ütopya ekinde).
- Yrd. Doç. Dr. Kahraman Ünlü ile su kırılırlığı üzerine söyleşi, "Yeraltı Sularımız Da Zehirlendi", Temmuz 1994, Sayı: 1, ss. 6-7.
- "Fizik Olimpiyatı Takımımızın Büyük Başarısı", Ağustos 1994, Sayı:2, ss. 4-5.
- "Feza Gürsey Bilim Merkezi: Refah Partisi İle Nereye"(Çağatay Keskinok ile birlikte), Ağustos 1994, Sayı:2, s.6.
- ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü'nden Doç. Dr. Gürdal Tuncel ile söyleşi, "Ormanları Asit Yağmuru Da Yakıyor", Kasım 1994, Sayı:5, ss.22-23.
- "Parantez" Kögesi, "Evrim Kuramı Dosyamızı Sunarken", Aralık 1994 (Sayı editörü olarak).

- "İnsanın Atalarına Doğru Bir Adım Daha: Australopithecus Ramidus" (Derleyen: Serhat Özyar), Aralık 1994, Sayı:6, s.21.
- Takımımızın Sorumlularından Prof. Dr. Aşkın Tümer'le Söyleşi, "Biyoloji Olimpiyatları Üzerine", Ocak 1995, Sayı: 7, ss. 6-7.
- Ülkemizi Uluslararası Biyoloji Olimpiyatları'nda temsil eden İnci Aslı Sonat ve Hikmet Köseoğlu ile söyleşi, "Biyoloji Yaşamın Kendisidir", Ocak 1995, Sayı:7, s.8.
- "Parantez" Kögesi: "Etik Tartışmaları Hangi İhtiyaçtan Doğuyor?", Şubat 1995, Sayı:8, s.5. (Ender Helvacıoğlu ile birlikte).
- "Prof. Dr. Yaman Örs ile 'Tıbbi Etik' Kavramı Ve Eğitimi Üzerine" Söyleşi, Şubat 1995, Sayı: 8, ss.8-9.
- Prof. Dr. Osman Demircan ile Mars

ve Pathfinder Projesi üzerine söyleşi, "Mars, Yaşam Merkezi Haline Getirilebilir", Ağustos 1997, Sayı: 38, ss. 20-23.

• "Bilim İnsanlarının Evrim Kuramına Yönelik Gerici Saldırısı Kinayen İmza Kampanyası" Kamuoyuna Duyuru Metni (Hazırlayanlar arasında), Aralık 1998, Sayı: 54, s.8.

• Prof. Dr. Nevzat Eren ile söyleşi, "Sağlıklı Toplum Olmadan Sağlıklı İnsan Olunmaz", Mayıs 1999, Sayı: 59, ss.40-47.

• "Einstein Kandırıldı mı?", Şubat 2000, Sayı:68.

• Bilim Ve Ütopya Dergisi, Merak Etiklerimiz Sayısında, "Telefon Nasıl Çalışır?", Şubat 2001, Sayı:80, S: 81.

• Prof. Dr. Haldun Özktaş ile söyleşi, "Toplumsal Açından Radikal Teknolojik Açından Muhafazakârım", Mayıs 2001, s:83.

keyi devletsiz bırakmak ve köleleştirmek için işlediği bir dünyada, bilimin evrensel doğrularının keşfedilmesi, ezilen ve yoksul insanlığın insanca yaşama gereksinimlerinin sağlanması, toplumsal refahın sağlanması, çağdaş gelişme düzeylerinin yakalanması, ulusal gündemlerin yaratılması, ulusal bilim gündemlerinin oluşturulması ve bilimin toplumun hizmetine sunulması, iç içe geçen konulardır. Ulusal bilim gündeminin oluşturulması ilerici bir rol oynar ve evrensel olan bilimsel bilginin toplumsallaşmasının ve evrensel nitelik kazanmasının yolunu açar.

Bu yönüyle, küreselleşme ideolojalarının tersine, kapitalist ana merkezlere bağıllık üzerinden bir bilim gündemi yerine ulusal bilim gündemini oluşturmaya yönelik her etkinlik, insanlığın uygarlık yolunda gelişmesine hizmet eder. İnsanlığın, eşit ve adil bir dünyada uygarca yaşaması için başka bir yol yoktur. Bilim, doğadaki ve toplumdaki nedenselliklerin anlaşılması ile sınırlı değildir. İster toplum bilimlerinde isterse doğa bilimlerinde ve mühendislikte olsun, bilimsel etkinliği hareket geçiren şey, basitçe bir anlama ve keşfetme etkinliği değildir. Bilim, dönüştürme ve sorun çözme etkinliğini de içermek durumundadır. Bilim, geçmişin ve var olanın hareketinin yasalarından, insanlığın ileriye dönük gereksinimlerinin karşılanmasına ve sorunlarının çözümüne dönük dönüşümün yasalarının bulunması ve uygulanmasıdır. Bilim insanlarının, ister toplumbilim ister doğa bilimleri ve isterse teknoloji alanlarında stratejik olan dönüştürmenin yasalarının keşfedilmesinden kendilerini koparmak lüksleri bulunmamaktadır. Bu nedenle, bilimsel etkinliğin en ileri düzeyi olarak görülen doktora eğitimi de nitelikli çalışmaların üretilmesi ve özendirilmesi, Türkiye'deki bilim kurumlarının ileri düzeydeki bilgi üretiminin merkezi haline getirmeye yönelik her çaba bu genel amaca hizmet etmektedir.

Üzücüdür ki, Serhat Özyar Yılın Genç Bilim İnsanı Ödülü için toplumbilim alanlarından yeterince ödül başvurusu olmamaktadır. Bunun değişik nedenleri olabilir. Ancak bunun şu genel kanıyı güçlendirmesi olasıdır: Küreselleşme ve

liberalleşme rüzgârları ve bunun akademik dünyadaki karşılığı olan postmodernizm, bilimin topluma en yoğun bütünlüşme alanları olan toplumbilimlerin marjinalleşmesine, ilgi alanlarının genel toplumsal kalkınma, dönüştürme sorunlarından kenardaki konulara sürüklenmesine yol açtı. Bunun az gelişmiş ülkelerdeki sonuçları çarpıcıdır. Hâkim mekanizmalar, kenarda kalmış konuları (çok kültürlülük, etniklik, etnik köken vb.) az gelişmiş, gelişmekte olan, ilerleme yolun-

da bağımsız ülkeleri, egemen ulusları devletsiz bırakmak ve toplumsal bölünme yolunda kullandılar. Kuşkusuz, bu küreselleşme rüzgârlarının yarattığı eğilimin yıkılması, toplum ve bilim arasındaki ikilemlerin yıkılması ve ulusal kalkınma ve ilerleme yolunda yeniden inşa edilemeye olanaklı olabilecektir. Bu açıdan, ödülün temel ölçütleri ülkemizdeki toplumbilimleri için fazlasıyla geçerlidir ve önemli bir mesaj vermektedir bilim dünyasına.

2009 Serhat Özyar Yılın Genç Bilim İnsanı Ödülü sahibini buldu

24 Nisan 2002 tarihinde yitirdiğimiz partili aydın, genç bilim insanı ve dergimizin Ankara temsilcisi Dr. Serhat Özyar anısına yedi yıldır verilen "Yılın Genç Bilim İnsanı Ödülü"nün bu yılki sahibi, "Heterojen bir Akiferde Pompaj Kuyu Karakteristiklerinin Genetik Algoritma ile Belirlenmesi" başlıklı tez çalışması ile Dr. Mustafa Tamer Ayvaz oldu. ODTÜ Öğretim Elemanları Derneği, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası ve Bilim ve Ütopya Kooperatifi tarafından düzenlenen anma etkinliği ve ödül töreni 24 Nisan 2009 tarihinde ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezinde gerçekleştirildi. Etkinliğe bilim insanı ve öğrencilerin yanı sıra Özyar'ın akrabaları da katıldı.

Dergimiz yazı kurulu üyelerinden, Serhat Özyar'ın yakın arkadaşları Doç. Dr. Çağatay Keskinok, ODTÜ ÖED adına yaptığı konuşmada Özyar anısına verilen ödülün "Türkiye üniversitelerinin nitelikli bilim kurumları haline getirilmesi açısından önemli olduğunu" vurguladı. TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Ankara il başkanı Ramazan Pektaş ve Bilim ve Ütopya Kooperatifi temsilcisi Prof. Dr. Işık Bökesoy'un da kısa birer konuşma yaptıkları etkinlikte, ODTÜ Fizik Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Tomak "Bilim Dünyamızda Doktora Çalışmalarının Yeri" başlıklı bir sunum gerçekleştirdi. Ayrıca etkinlik sırasında Özyar'ın yaşamından kesitlerin yer aldığı bir slayt gösterimi de sunuldu.

Ödüle layık görülen çalışmanın sahibi Dr. Mustafa Tamer Ayvaz'ın askerlik görevini yürütmekte olması sebebiyle ödül Doç. Dr. Melek Diker Yücel tarafından Ayvaz'ın tez danışmanı Prof. Dr. Halil Karahan'a verildi. Ödül gerekçesi özetle işe şu şekilde açıklandı:

"Dr. Mustafa Tamer Ayvaz'ın "Heterojen bir Akiferde Pompaj Kuyu Karakteristiklerinin Genetik Algoritma ile Belirlenmesi" başlıklı tez çalışmasında, pompaj kuyularının yeri, sayıları ve debileri gibi karakteristiklerinin belirlenebildiği bir simülasyon/optimizasyon modeli geliştirmiştir. Geliştirilen bu modelde, yeraltı su hareketlerini temsil eden kısmi türevsel denklem sistemi, blok merkezli bir sonlu fark hesap şeması ile çözülmüş ve bu çözüm simülasyon modeli olarak kullanılmıştır.

İklim değişiklikleri nedeniyle dünyada yüzey ve yeraltı su kaynakları azalmakta ve bunların yönetimi gittikçe daha çok önem kazanmaktadır. Yeraltı su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı için, ortamdaki çekilebilecek su miktarı ve pompaj yerlerinin uygun şekilde belirlenmesi ve yönetim planlarının buna göre yapılması gerekmektedir. Ülkemizde yeraltı su kaynaklarıyla ilgili olarak çok sınırlı sayıda veri ve çalışma bulunmaktadır. Gelecek yıllarda yeraltı sularından sürdürülebilir bir şekilde yararlanılması için bu tez çalışmasında önerilen simülasyon/optimizasyon modeli ve benzeri çalışmalara ihtiyaç duyulacaktır.

Dr. Mustafa Tamer Ayvaz'ın "Heterojen Akiferde Pompaj Kuyu Karakteristiklerinin Genetik Algoritma ile Belirlenmesi" başlıklı tez çalışması, konusu ile ilgili tartışmaya model geliştirerek katkıda bulunması, özgün sorun ortaya atma ve sorunun çözümüne yönelik sonuç elde etme düzeyinin yüksekliği, bilimsel derinliği ve yeni araştırmalar için önemli bir bilimsel kaynak niteliği taşıması gerekçesiyle ödüle layık görülmüştür."

Onurcan Ülker-Bilim ve Ütopya Ankara

Batı'nın çöküş felsefesi Postmodernizm, bilimi nasıl reddediyor?

Postmodernizm, ABD'nin tek kutuplu dünya egemenliği projesinin, neoliberalizmin, özellikle aydınları, sanatçıları, hatta bilim adamlarını avlamak için kullandığı sözde "yeni bir düşünce"dir!

Yeni bir insan ve toplum yaratma dinamizmini, enerjisini yitiren bir uygarlıkta, en başta terk edilen şey bilimdir. Çünkü bilim, akıl ve gerçekler, onların haksızlıklara dayanan yönetiminin baskı ve sömürüsünün karşısındadır.

Kapitalist Batı uygarlığı, son krizde de bütün derinliğiyle görüldüğü gibi, kaçınılmaz bir çürüme ve çöküş süreci içinde dir. Geleceği kapanmıştır, yeni bir toplum ve yeni bir insan yaratma dinamiklerini yitirmiştir. O nedenle, bugünkü kriz salt ekonomik bir kriz değildir; bütün insani boyutlarıyla yaşanan, toplumsal kültürel, ahlaki bir krizdir.

Yeni bir insan ve toplum yaratma dinamizmini, enerjisini yitiren bir uygarlıkta, en başta terk edilen şey bilimdir. Çürüyen, çöken bir toplumun egemenleri, artık, varlıklarının meşruiyetini gerçeklerde, adaletili yönetimde aramaktan vazgeçerler. Çünkü bilim, akıl ve gerçekler, onların haksızlıklara dayanan yönetiminin baskı ve sömürüsünün karşısındadır. Onların ihtiyacı, gerçekleri olabildiğince gizlemek, hurafelerle, yalanlarla, masallarla halkı aldatmak ve uyutmaktır. Bu da kuşkusuz düz, kaba bir şekilde değil, dolaylı yollarla, felsefi, teorik, "bilimsel" ambalajlarla sunulur.

Emperyalist Batı uygarlığının bilim ve düşünce alanında son 20-30 yılda yaptığı şey, tam da böyle bir felsefi-ideolojik operasyondur; insanlığın eşitlik ve özgürlük mücadelesinin bilimsel ve akılcı karakteri-ne karşı son büyük saldırısıdır. Kuşkusuz bu bilim ve gerçek karşıtı hurafenin, ide-

alist düşüncelerin ürettiği süreci, burjuvazinin emperyalizmle birlikte gerileştiği 20. yüzyılın başlarına kadar götürebiliriz. Ancak "Bilimsel Sosyalizm" in büyük prestiji, dolayısıyla "Aydınlanma" ve "Modernizm" kültürünün tartışmasız kabulü ve kuşatıcı egemenliği nedeniyle, bilim karşıtı düşünceler, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1990'lara kadar büyük bir yıkıcı nitelik taşımıyordu. Özellikle "sosyalizm tehdidi"nin ortadan kalktığı 1990'lar dan sonra, bilimsel düşünce ve aydınlanma değerlerinin tamamen tasfiyesine yönelik kapsamlı saldırı planlı bir operasyona dönüştü.

Bilim ve felsefe alanındaki bu operasyonun ya da gerici ideolojik-felsefi saldırının adı postmodernizmdir. Başka bir deyişle postmodernizm, ABD'nin tek kutuplu dünya egemenliği projesinin, neoliberalizmin, özellikle aydınları, sanatçıları, hatta bilim adamlarını avlamak için kullandığı sözde "yeni bir düşünce"dir! Bu sahte yenilik, sosyalizm konusundaki "hayal kırıklığı"yla gelecek umudunu yitiren Batılı -ve Batı merkezli düşünün- aydına hangi paket ve ambalaj içinde sunuldu? Kuşkusuz en başta, insan hakları, özgürlük, demokrasi gibi kavramlar tarihin ve gerçekliğin dışına çıkarılıp kutsanarak ve sınıfsal içeriğinden kopartılarak, kapitalizmin birey ve özgürlük üzerindeki bütün yıkıcı suçla-

rı otoriterlik, totaliterlik, hiyerarşi ve zorlamacılık-dayatmacılık suçlaması üzerinden bilimin ve akılcılığın üzerine yıkıldı. Daha da önemlisi, bu kavramların ürettiği aydınlanma düşüncesi ve değerleri hedef tahtasına kondu.

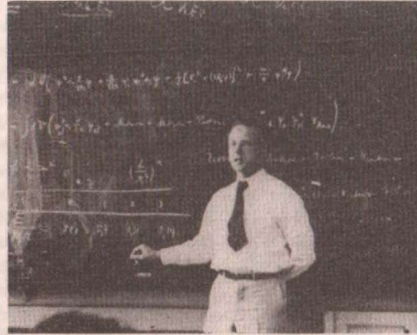
Saldırının emperyalist burjuvazinin sınıfsal çıkarlarıyla, daha doğrusu kapitalist Batı uygarlığının geleceğiyle doğrudan ve temelden bir bağı vardı. Batı uygarlığı çürümüşlüğü, geleceğe dönük tıkanmışlığının farkındaydı; bunu ciddi bütün neoliberal ideologların analizlerinde görmekteyiz. Postmodernizm işte bu tıkanmışlığı, çürümüşlüğü meşrulaştırmanın ve bu çöküşten yeni ve ileri bir topluma sıçramayı engellemenin felsefesidir. Nietzsche'den alınma şu slogan, sorunu özlü olarak açıklıyor: Her şey yaşanan andır, gelecek ve geçmiş, yani tarih diye bir şey yoktur!.. Anı yaşamak tek gerçektir!.. İşte, determinizmin, toplumsal ilerleme düşüncesinin, dolayısıyla gelecek için öngörude bulunmanın, reddi burada başlıyor.

Burjuvaziye en çok rahatsız eden şey, bilimin tarihsel determinist yasası gereği bütün toplumlar gibi kapitalizmin de bir gün mutlaka son bulacağı ve aşılacağı, kendi karşıtını oluşturan işçi sınıfı tarafından yıkılıp, yerine onun diyalektik inkârı kamucu (sosyalist) bir toplum kurulacağı gerçeği idi. Aydınlanma düşüncesinin bağrından doğan ve onun mirasçısı bilimsel sosyalizm öğretisi, aslında, postmodernist saldırı paketinin esas hedefini, karşı kutbunu oluşturmaktadır.

Postmodernist saldırının altıyapısı, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası, Nazizmin yarattığı büyük yıkımla aydınlanma ve modernizme karşı gelişen inançsızlık atmosferinde döşenmeye başladı. Liberalizmin büyük ideologlarından ve dolar spekülâtörü Soros'un sevgili hocası (!) Karl Popper'in, *Açık toplum ve Düşmanları* ve *Tarihselcilğin Sefaleti* adlı kitaplarının temel amacı, "Aydınlanma felsefesi"nin, "tarihselcilik" olarak ifade edilen determinizmin ve tarihsel materyalizmin çürütülmesi oluşturmaktadır. Ancak Popper'in bu kitapları yazdığı 1940'larda bilimsel sosyalizmin düşünsel ve siyasi gücü zirvedeydi...

Bilimsel sosyalizmin ve çağdaş devrimin güçleri, emperyalizmin liberal-gerici ideolojisini ve uygulamalarını eleştirirken, sadece, hepsi de determinizmin toplumsal alandaki ifadesi tarihsel materyalizmi doğrulayan toplumbilim alanındaki yeni gelişmeleri takip etmekle kalmamışlar, aynı zamanda doğa bilimlerindeki gelişmelerle de doğruluklarını ve haklılıklarını temellendirmişler, zenginleştirmişlerdi. Pe ki, determinizme, doğa ve toplumların ilerleme yasasına karşı çıkmak için herkesi, özellikle bilim çevrelerini ikna edecek nasıl bir "bilimsel" gerekçe bulunabilirdi? Bu "bilimsel" gerekçe, 20. yüzyılın ilk yarısında geliştirilen ve kanıtlanan "izafiyet" ve "Kuantum" teorilerinde bulundu! Bulunan şey, Heisenberg'in belirsizlik ilkesiydi.

Heisenberg belirsizliğini kısaca şöyle özetleyebiliriz: Bir atom altı parçacığın,

Karl Werner HEISENBERG
(05.12.1901 – 01.02.1976)

elektronun ya da ışık fotonunun konumu (parçacık yanı) ve momentumu (dalga yanı) aynı anda belirlenememektedir, yani ölçülememektedir; biri ölçülüp belirlendiğinde diğeri belirsizleşmektedir. Parçacık teorik açıdan, matematiksel olarak uzaysız, yani yüzde yüz nesnel bir yerdedir. Ama deney ya da gözlem aletiyle müdahale eden deneyci parçacığın konumunu etkilediği için, öznenin etkisinden bağımsız, yani yüzde yüz nesnel bir konum ya da koordinat belirlemesi yapılamamaktadır. Diğer bir anlatımla kuantum düzleminde maddenin hareketi, hem parça hem de dalga hareketi olarak, birbirini zorunlu kılan, tamamlayan ve belli koşullarda birbirine dönüşen, aynı anda iki farklı biçimde

seyretmektedir.

Postmodernistlerin ve çoğu neoliberal ideologların, biraz da kurnazca, bilimin karşısına koymaya çalıştıkları buradaki Heisenberg belirsizlik ilkesi, Kuantum Teorisi'nin sadece bir parçasıdır ve başlıbaşına bir teori değildir, tek başına bir anlamı da yoktur. Yani, belirsizliğin zorunluluk boyutunu da içeren ve sınırlarını belirleyen Kuantum Teorisi'nin bütünü ve İzafiyet Teorisi'ni, ayrıca 20. yüzyılda bilimdeki yeni keşifleri dikkate almadan, bütün bunları makro (insanın duyu organlarıncı gözlemleyebildiği) düzeyde geçerliliğini tartışmasız sürdüren Newton'un fizik yasaları ile bütünlük içinde ele almadan, tek başına belirsizlik olayı üzerine bir felsefe inşa etmek mümkün değildir, bilimsel değildir. Bunu yapmak, gericilerin, bilim düşmanlarının her zaman başvurduğu, basit ve ucuz bir uyanıklıktır ve şarlatanlıktır.

Aslında yapılan şey, belirsizlik ilkesinden yola çıkarak, çok eski bir gerçeği olan, 19. yüzyılda gerilemeye başlayan burjuvazinin felsefesi pozitivistizmin savunduğu ve bilimin çoktan mahkûm ettiği, biline-mezciliğin yeniden canlandırılmasıdır. Ancak bunu "bilimsel" bir teorik kılıf içinde toplum bilimlerine uygulamak (indirgemek) için epey bir manevra gerekiyordu. Birinci manevra ve çarpıtma, en çok karşı çıktıları ve bütün iddialarını onun üzerine inşa ettikleri indirgemeciliğe başvurarak, atom altı, parçacıklar düzleminde geçerli olan belirsizlik ilkesinin, Newton'un mekanik yasalarının geçerli olduğu makro düzeye uygulanmasıdır. Bu büyük tutarsızlığın da ötesinde daha vahim olanı, ancak şarlatanlık denebilecek bir mantık (sızık)la aynı kaba indirgemeciliğin toplumsal alana da uygulanmaya kalkışılmasıdır.

Determinizmin çağdaş bilimsel içeriği konusunda yapılan diğeri bir çarpıtma ve yalanla "bilimsel" hokkabazlık tamamlanıyor. Yalanın özünü, çağdaş bilimin ya da tarihsel materyalizmin, 19. yüzyılda bütün yönleriyle çoktan aşılması kaba ve mekanik materyalizm ve determinizm ile yine 19. yüzyılda aydınlanmaya ve bilime karşı geliştirilen pozitivistizme dayandığı iddiası

Isaac Newton (04.01.1643 – 31.03.1727)

oluşturmaktadır. Bilindiği gibi determinizm, Rönesans'la başlayıp 18. yüzyılda aydınlanmayla doruğa çıkan bilimsel düşünce ve akılcılığın temel bir ilkesidir, muhakeme mantığıdır. Özetle, bu ilkeye göre, doğada ve toplumdaki her olayın, bilim bunu keşfetsin ya da etmesin, bir nedeni ve sonucu vardır, hiçbir olay nedensiz var olamaz. Ancak, 18. yüzyıl aydınlanmacılarının determinizm ve materyalizmi, Newton ve Descartes gibi düşünür ve bilim adamlarının doğa ve toplum olaylarını mekanik yasalarıyla açıklamaya çalışan indirgemeci mantığının ufkuyla sınırlıydı. Onlar henüz doğa ve toplumların mekanik yasalarla açıklanamayan karmaşıklığını, doğal ve toplumsal gelişmelerin doğrusal olmayan zıkkaklı, sıçramalı ve helezonik ilerlemesini göremiyorlardı. Çünkü bilimin gelişme düzeyi ve insanlığın bilgisi, ufku o kadardı.

Bu kaba ve mekanik materyalizm, 19. yüzyılda Marks ve Engels'in geliştirdiği diyalektik ve tarihi materyalizmle -daha sonra Lenin ve Mao'nun katkılarıyla- eleştirildi, mahkûm edildi ve asıldı. Ayrıca, "Kuantum" ve "İzafiye" teorileri, aslında Marks ve Engels'in, maddenin, doğanın ve toplumların hareket yasaları olarak geliştirdiği diyalektik ve tarihi materyalizmin bütün derinliği ve zenginliğiyle kanıtlanmasındır.

Günümüzde, bilim ve akılcı hurafe ve saçmalıklara meşruiyet sağlamak için ortaya sürülen modernizm-postmodernizm sahte ikilemi de, yukarıdaki çarpıtmalar ve yalanlar üzerine inşa edilmek-

tedir. Ve ortaya, anlamın, neden ve niçin sorularına yanıtın önemsizleştirildiği, söz oyununun, kavram madrabazlığının bilimin ve gerçeğin yerine geçtiği, neyin yalan neyin gerçek olduğunun birbirine karıştığı muazzam bir şarlatanlık yarışı çıkmaktadır.

Peki, Haiseberg belirsizlik ilkesinin Kuantum Teorisi ve fizik bilimindeki ve genel olarak yeri ve anlamı tam olarak nedir? Belirsizliğin ve bilinmemenin hakkı ve özgürlüğü nereye kadardır? Burada hurafe ve şarlatanlık olan nedir, bilim olan nedir?

Postmodernistlerin bilinemezlik adı altında bilimin bütününden koparıp teorileştirdikleri ve mutlaklaştırdıkları rastlantı ve belirsizlik, bilimin ve bilimsel düşüncenin önemli bir unsurlarıdır. Ancak, maddenin zorunlu evrensel yasalarının determinist gelişimi içinde vardır; her kaos ve belirsizlik evrende belli sınırlar içinde zorunluluğa sahiptir; ayrıca her zorunluluk da bağrında rastlantı ve belirsizlikleri taşımaktadır. Örneğin, insanlık daha akılcı, kamucu, eşitlikçi bir geleceğe doğru ilerliyor; ancak bu, insanlığın milyonda birini bile oluşturmayan birkaç geri çekali ve manyağın nükleer silahlarla oynayarak ya da doğanın ekolojik dengesini bozarak insanlığı barbarlığa döndürme riskini bağrında taşımadığı anlamına gelmez. Bu tehlike ya da risk, zorunluluğun içindeki rastlantı ve belirsizliktir. Dünya güneş sistemi içinde, güneş sistemi Samanyolu galaksisinde belli hareket yasalarına uymakta vb. Ve insana kadar canlıların oluşumundaki bütün rastlantılar, dünyanın hareketi tarafından belirlenen evrimin zorunlu yasalarına tabiidir.

İnsan aklı ve bilim, maddenin, evrenin sonsuz karmaşıklık ve zenginlikteki bilgisine ulaşmanın kuşkusuz daha çok çok gerisindedir; hatta felsefi olarak düşünürsek yüzde yüz kesin bilgiye insanlık hiçbir zaman da ulaşamayacaktır. O nedenle belirsizlikler daima olacaktır; insanlık doğanın bilinmezlerini keşfettikçe, belirsizlikler alanı azalacaktır. Mutlak bilgiye ulaş-

mak çok da anlamlı değildir. Çünkü, her şey, bütün belirsizlikler çözülmüş ve bilinmiş olsaydı bilime de felsefeye de, araştırmaya, öğrenmeye de gerek kalmazdı. Bütün bilim, doğa hakkındaki insan bilgisinin sınırlılığı ile öğrenme arzusu arasındaki çelişme ve mücadelenin dinamizmiyle üretilir. Ancak bütün bunlar, maddenin hareketinin zorunluluklarını, mutlak, değişmez temel hareket yasalarının varlığını dışlamaz.

Özel İzafiye Teorisi'nin kanıtladığı gibi, zamanın ileri doğru oku yönünde, doğanın ve toplumların determinist gelişim yasası, postmodernistlerin mutlaklaştırmaya çalıştığı kaos ve belirsizlik olgularını dışlamıyor. Hatta onları içeriyor, zorunlu kılıyor. Kaos ve düzenlilik, rastlantı ve zorunluluk birbirini tamamlayan unsurlardır. Her zaman olduğu gibi, gericilerin, geleceği olmayan sınıfların yaptığı ise, ancak kendileri için söz konusu olan yok oluşun ve çürümenin bütün insanlığın kaderi imiş gibi gösterilmesidir. Yani onların bütün felsefeleri "Benden sonrası tufan!" üzerine kuruludur.

Sonuç olarak, bilim de ideolojik mücadelenin dışında değildir. Farklı sınıfların bilimsel verileri yorumlayışları farklıdır; bu, temel bilimler bile olsa. Ama şu bir gerçektir ki, Batı'nın emperyalist burjuvazisi gibi, meşruiyetini ve tarihsel haklılığını yitirmiş bütün sınıflar, kendilerinin tasfiye olacağı ileri doğru gelişimi ve bu gelişimin belli-zorunlu determinist yasalarını yok saymak ve saptırmak için sürekli bilime karşı uydurduk sahte bilimler üretirler.

Emperyalist sistemin çürümüşlüğüne ebedileştirmenin felsefesini yapan postmodernistlerin geliştirdikleri bütün bilim karşıtı teoriler, çarpıtmalar ve şarlatanlıklar, aslında toplumsal ve tarihsel bir nedenselliğin yasaları içinde üretmekte ve yapılmaktadır; kendileri ne kadar aksi yönde, tarihin ve nesnelliğin dışında özgürlüğü (!) felsefe yapsalar da... Çünkü onların bütün düşünce ve eyleminin sınırlarını çizen, toplumların ve sınıf mücadelesinin determinist yasalarına göre davranmak zorunda olan, bağlı oldukları emperyalist burjuvazinin sınıfsal çıkarlarıdır. Bu da maddenin, tarihin, eski tabirle feleğin (evrenin) insana oynadığı garip bir oyundur.

Çağdaş sosyolojide postmodernizm ve bilinemezlik

Batı'daki sosyal bilimler Batı'nın toplumsal ve siyasal amaçlarına bağlıdır ve bu amaçların gerçekleştirilmesine dönüktür. Siyasal veya toplumsal amaçlardan ayrı, evrensel bir sosyal bilim anlayışı olduğunu düşünmek gerçekçi bir yaklaşım tarzı değildir. Sosyal bilim doğası gereği, içinden çıktığı toplumun ihtiyaçlarına ve sosyal amaçlarına sıkıca bağlıdır.

Sosyolojideki bilinemezliğin kavramsal dayanaklarını daha açık görebilmemiz için konuya Aydınlanmacılığın içeriğinden başlamalıyız. Çünkü bilinemezlik sosyal bilim literatüründe bir kuramsal yaklaşım olarak değil, bir olumsuzlama akımı olarak tanınmıştır. Aydınlanmacılığın aşağıda belirteceğimiz temel ilkelerinin olumsuzlanmasıdır. Öyleyse bilinemezlik, Aydınlanmacılığın temel değişkenleriyle ilişkisi kurularak açıklanmalıdır.

Aydınlanmacılığın temel değişkenleri karşısında postmodernizmin konumu

Aydınlanmacılığı biriyile ilişkili üç temel değişken kapsamında inceleyeceğiz. İlk olarak Aydınlanmacılığın toplumsal anlamdaki en açık anlatımı birleştiriciliktir. Millet olgusuyla ve merkezileşme süreciyle ilişkilidir. Ortaçağın dağılık siyasal yapılarını tek bir siyasal çatı altında bir araya getirmeyi amaçlar. Çünkü insanların toplumsal ilişkilerde yurttaş kimliğini benimsemeleri, bir milletin oluşabilmesi için zorunluluk olduğu gibi ortaçağda sıklıkla görülen etnik ve dinsel parçalanmaları önleyecektir. Birleştiricilik ilkesinin emperyalizmin tehdidi altındaki çevre ülkeler açısından daha belirgin bir

anlam taşıdığına altı çizilmelidir. Zira bu ülkelerde yurttaş kimliğinin öne çıkması, dışarıdan gelebilecek "etnik ve dinsel olarak ayırma" müdahalelerine engel olacaktır. Gerçekten de 19. yüzyılın sonundan başlayarak günümüze kadar emperyalist tehdit altındaki ülkelerde çıkan isyanların hepsi etnik ve dinsel temelli olmuştur. Bu açılardan Aydınlanmacılığın birleştiricilik veya millet olma ilkelere, çevre ülkelerin bu tehdit altında varlıklarını sürdürürebilmeleri için önerilebilecek etkili bir sosyal reçetedir.

Diğer taraftan ikinci ve üçüncü değişkenler olarak gördüğümüz ilerlemecilik ve idealizm, birleştiriciliğin dayanak noktalarını oluşturan ayaklardır. İlerlemecilik, akıl ve bilimle bağlantılıdır. Buradaki idealizm ise felsefedeki idealizm değildir.

Aydınlanmacılık, çağımızda emperyalizme karşı birleştirici ve devrimcidir.

Aydınlanmacılığın birleştiricilik veya millet olma ilkeleri, çevre ülkelerin bu tehdit altında varlıklarını sürdürürebilmeleri için önerilebilecek etkili bir sosyal reçetedir.

Bireylerin kendilerini aşan ve insanlık için yararlı olacak büyük amaçlara bağlanmalarıdır. Başka bir deyişle toplumsal ülkücülük tür.

Postmodernizm, Aydınlanmacılığın bu üç temel ilkesine (birleştiricilik-ilerlemecilik-toplumsal ülkücülük) yönelik eleştirilerin adıdır. Genel olarak bir eşleşme yapılabilsen sosyolojideki postmodernist yaklaşımların iki temel alt kolu vardır. Bunlardan birincisi "çok kültürlülük", ikincisi "bilinemezlik"tir. Çok kültürlülük yaklaşımı, toplumsal ilişkilerin yurttaşlık kimliği üzerinden yürütülmesini "tekipleştirme" olarak görür; etnik ve dinsel kimliklerin yanında vejetaryenlik, feministlik, homoseksüellik veya çevrecilik gibi altkültür gruplarının "tanınmasını" ve öne çıkmasını önerir. Aydınlanmacılığın birleştiricilik ilkesi, postmodernist yaklaşımların bir alt kolu olan çok kültürlülük yaklaşımıyla; ilerlemecilik ve toplumsal ülkücülüğü anlayışları ise bilinemezlik yaklaşımıyla eleştirilir.

Çok kültürlülük kavramının çözümlemesi, konumuz dışında olduğu için bu incelemede sadece postmodernizmin bir alt kolu olan bilinemezliğin, ilerlemecilik ve toplumsal ülkücülük ilkelere yönelik eleştirilerini ele alıp, Baykan Sezer'in "Türk sosyolojisi kuramı" (1) çerçevesinde bu eleştirilerin 21. yüzyılda Doğu-Batı ilişkileri açısından işlevini sorgulayacağız.

Aydınlanmacılık: İlerlemecilik ve toplumsal ülkücülük

Aydınlanmacılık, insanlığın aklı ve bilimle dayanarak ilerleyeceği varsunu yapar. Zira insan aklına ve bilime duyulan güven öylesine artmıştır ki, insan aklının ortak gelişme yasalarını bulabileceği savunulmuştur. Bu anlamda Marks ve Engels, toplumsal gelişme aşamalarını belirtmiş ve bu gelişme sürecinin hangi bilimsel yasalar yönündesin işlediğini açıklamıştır. Tarihsel materyalizm bu ya-

Postmodernizm, çok kültürlülük, etnik ve dinsel kimliklerin yanında vejetaryenlik, feministlik, homoseksüellik veya çevrecilik gibi alt kültür gruplarının tanınmasını önerir.

sanın ifadesidir. Burada toplumlar arasında kültürel farklılıklar bulunsan bile, ortak gelişme yasalarının olduğu vurgulanır, üretim tarzı ve sınıfsal ilişkiler gibi toplumsal gelişmeyi yaratan değişkenler açıklanır. Başka bir örnek olarak Türkiye'de Mübcecel Belik Kıray, maddi (özdexsel) değişimlerin toplumun düşünsel yaşamını nasıl etkilediğini alan araştırmalarıyla kanıtlamıştır. Sanayileşme ve işbölümü geliştikçe, insanların yaşamı algılama biçimleri değişmektedir. Kısacası Aydınlanmacılığa göre insan aklı ve modern bilim, toplumların ortak gelişme yasalarını bulabilir ve topluma yön verebilir.

Toplumsal ülkücülük ise Aydınlanmacılığın birleştiricilik ve ilerlemecilik vurgusunu tamamlayıcı bir işlev görmektedir. İnsanlar toplumsal amaçlarla, ortak ülkülerle birleştirilecektir. Durkheim'in intihar kuramı, toplumsal ülkülerin bir toplumun bütünlüğü açısından taşıdığı önemi kanıtlamaktadır. Bu yaklaşıma göre, toplumsal ülkülerin olmadığı toplumlarda, kendi başına hareket eden atomların düzensizliği görülmektedir. Bireylerin sadece kendi bireysel ilgi, istek ve amaçlarına odaklandığı toplumlar dağınıktır.(2) Böylece 19. yüzyılda ve sonrasında oluşan milletler, kendilerine toplumsal ülküler belirlemişlerdir. Örnek olarak siyasal birliğini diğer Avrupa ülkelerine göre daha geç tamamlayabilen İtalya ve Almanya, yurt-

taşlarına "diğer ülkeleri yakalamayı" bir hayat amacı olarak önermişlerdir. Aydınlanma düşüncesinin etkisinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin topluma bir ideal kazandırma amacı ise net biçimde görülür. Atatürk'ün Türk gençliğine hitabesi, Türk gençliğine toplumsal bir ülkü kazandırmak istemektedir.(3) Türk gençlerine bir yaşam ve varlık amacı vermektedir. İlk ve ortaöğretim kurumlarında öğrencilere okutulan yemin, gençleri bireysel istek ve amaçlarının yanında, toplumsal bir ülküye bağlamak amacıyla taşır.(4) Aynı şekilde Cumhuriyetin ilk yıllarında beslenen marşların ortak özelliği, bireyleri toplumsal emellere hizmet etmeye çağırmasıdır. Hilmi Ziya Ülken, toplumsal bir ülkünün, toplum ve insanlık açısından önemini kabul eder ve tartışır. Ona göre, "millet sadece mekanik şartların bir araya gelmesi değildir. Bireylerle toplumsal ve insani amaçlar için kendilerini feda edebilecekleri ülküler kazandırılmalıdır".(5) Sonuç olarak Aydınlanmacılık, toplumu siyasal bir millet çatısı altında birleştirmeyi, bunu yaparken de akıl, bilim ve ortak ülkülerden yararlanmayı içerir.

Bilinemezliğin işlevi

Buradaki sorun şudur: Aydınlanmacılık, Batı'nın dünya egemenliğini elinde bulundurduğu ve bu egemenliği korumak istediği bir tarihsel dönemde ortaya çıkmıştır. Yukarıda anlatılan temel ilkelere

Toplumsal ülkülerin olmadığı toplumlarda, kendi başına hareket eden atomların düzensizliği görülmektedir. Bireylerin sadece kendi bireysel ilgi, istek ve amaçlarına odaklandığı toplumlar dağınıktır.

1) Türk sosyolojisi kuramı, sosyal bilimleri Doğu ve Batı toplumlarının temel çıkarlarından farklı düşünümlemeyeceği ilkesi üzerine kurulmuştur. Doğu ve Batı toplumlarının siyasal ve ekonomik çıkarları birbirine terstir. Buna göre Batı'da ortaya çıkan sosyal bilim akımları, Batı'nın Doğu üzerindeki toplumsal çıkarlarını gerçekleştirme amacı güder.

2) Durkheim, Emile, İntihar, Toplumbilimsel İnceleme, Çev: Özer Ozankaya, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s:192-193.

3) "Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli budur. Bu temelinin en kıymetli hazineleridir". Burada Türk gençlerine varlık nedenleri anlatılmaktadır.

4) "Varlığını Türk varlığına armağan olsun" Burada Türk gençliği toplumsal bir ülküye çağrılmaktadır.

5) Ülken, Hilmi Ziya, İnsani Vatanseverlik, Ülken Yayınları, İstanbul, 1998, s:59-67. Hilmi Ziya Ülken'in toplumsal ülkülerin işlevleri konusundaki tespitleri için ayrıca bkz.: Topsses, Mehmet Devrim, "Hilmi Ziya Ülken'de İhtilâs Kavramının Felsefi ve Toplumsal Boyutları", Bilim ve Ütopya Dergisi, Sayı: 153 Sayfa: 35-41.

ise, sömürü altında yaşamaya çalışan mazlum ülkelerde Batı'nın dünya egemenliğinin sorgulanmasını veya aşılmasını gündeme getirecektir.(6)

Batı'daki sosyal bilimler Batı'nın toplumsal ve siyasal amaçlarına bağlıdır ve bu amaçların gerçekleştirilmesine dönüktür. Siyasal veya toplumsal amaçlardan ayrı, evrensel bir sosyal bilim anlayışı olduğunu düşünmek gerçekçi bir yaklaşım tarzı değildir. Sosyal bilim doğası gereği, içinden çıktığı toplumun ihtiyaçlarına ve sosyal amaçlarına sıkıca bağlıdır. Eğer yeryüzünde Doğu ve Batı toplumlarının veya ezen-ezilen ülkelerin toplumsal çakırları karşıtlıklar göstermeseydi, evrensel bir sosyal bilim anlayışının olabildiğini ilkesel olarak kabul edebilirdik. Oysa 21. yüzyılda durum böyle değildir. Batı, dünyanın bugünkü düzeninden hoşnuttur. Mazlum ülkelerin ilerleme amaçlarını inatla korumaları, etnik ve dinsel parçalanmışlıklarını geride bırakarak, büyük toplumsal ülkeler temelinde birleşmeleri, toplumsal geriliklerinin nedenlerini akıl ve bilim yoluyla bulmaları Batı'nın arzu edeceği bir gelişme değildir. İşte bu noktada, çağdaş sosyolojideki bilimezcilik akımı, Aydınlanmacılığın

Mazlum ülkelerin ilerleme amaçlarını inatla korumaları, etnik ve dinsel parçalanmışlıklarını geride bırakarak, büyük toplumsal ülkeler temelinde birleşmeleri, toplumsal geriliklerinin nedenlerini akıl ve bilim yoluyla bulmaları Batı'nın arzu edeceği bir gelişme değildir.

ilerlemecilik ve toplumsal ülkөлük ilkerlerinin çıktığı düşüncesini tartışır, bu düşünceyi sosyal bilimlere yayar. Şöyle ki: Lyotard'da toplumsal yapılar ve gelişme yasaları hakkında düzenli bilgiye ulaşılamayacağı savunulur, modern bilim ve akıl, tahakküm edici, baskıcı totaliter bir şey olarak görülür. Bilimsel bilginin baskıcı gücü, yerini daha yerel anlatılara ve yöntem serbestliklerine bırakmalıdır. Mutlak bir gelişme söylemi değil de, zamansal ve yerel söylemler aranmalıdır. Geçici sözleşmelerin peşine düşülmelidir. Başka bir deyişle "mutlaka ilerleyeceğim, geriliklerden kurtulup gönence ulaşacağım" diye bir inanç yoktur, yıkılmıştır. Gücü kurtaran, kendisini kurtaran kazanacaktır. Bu anlamda Lyotard, bütün sosyal bilimcileri bütünlüğe karşı bir savaş başlatmaya çağırmaktadır.(7) Lyotard'ın bu yaklaşımı Baudrillard tarafından kabul görür. Ona göre, "Kitleler, geleneksel hiçbir pratiğe ve teoriye indirgenemezler".(8) Baudrillard'ın sözünü ettiği geleneksellik, aslında modern bilim ve ilerleme amaçlarıdır. Kitleler artık nesneleşmiştir. Eş deyişle devrimci amaçlar peşinde koşacak ve onları gerçekleştirebilecek bir doğaları yoktur. Gerçeklik dar-madağınaktır ve hiçbir bilimsel çözümleme, bu dağınıklığa bir çözümleme getiremez. Kitleleri hiçbir şey kurtaramaz.(9)

Baudrillard'ın kitleleri hiçbir şey kurtarmayacağına ilişkin saptamaları bugünkü Batı sosyolojisinde büyük ilgi görmektedir. Wallerstein'in yöntemi de aynıdır. Öncelikle büyük anlatıları çöktüğünü, modern bilime ve ilerleme ülkelerine karşı dünya çapında büyük bir inançsızlık başladığını yazar. Çünkü hiçbir şey, akıl ve bilimi dayanak olarak seçen Aydınlanma düşünürlerinin veya devrimci liderlerin öngördüğü gibi gerçekleşmemiştir. "Mazlum ülkelerden ve hakça bir düzenden yana ilkeler savunan Sovyetler Birliği bile, hegemonik gücünü koruyabilmek için başka bir hegemonik güç olan

Aydınlanmacılık, toplumu siyasal bir millet çatısı altında birleştirmeyi, bunu yaparken de akıl, bilim ve ortak ülkülerden yararlanmayı içerir.

Amerika Birleşik Devletleri'yle işbirliği yapmıştır".(10) Wallerstein'e göre insanlığın akıl, bilim ve emekle geleceği güzelleştirebileceğine ilişkin anlatılar çökmüştür. "Artık herkes kendi güvenliğini kendisi sağlamalıdır."(11) Giddens ise farklı bir yoldan, fakat aynı doğrultuda saptamalar yapmaktadır. Aydınlanma felsefesinin özünde zaten bilimezcilik olduğunu ileri sürer. Ona göre Aydınlanmacılık zaten ilerleme, diye bir şey olmadığını ve güvenilir bilgiye ulaşılamayacağını kabul etmiştir. Bu yüzden, Giddens'a göre: "Postmodern bir döneme girmiyoruz, tam tersine modernizmi daha yeni anlamaya başlıyoruz."(12) Dolayısıyla Giddens, Aydınlanmacılığı yanlış anladığımızı ifade etmekte, gerçekleri bulma savındaki bir bilim anlayışının zaten hiç olmadığını anlatmaktadır.

Toplumun genel işleyiş yasalarını bulabilecek bir bilim olmadığı yönündeki değerlendirmeler, ideolojilerin veya toplumsal ülkülerin geçersiz duruma geldiği anlamını taşır. Çünkü Batı sosyolojisine göre insan aklının ve modern bilimin çabaları toplumu anlamaya, onun gönence kavuşmasının öndeki engelleri kaldırmaya yetmiyorsa, bireylerin enerji potansiyellerini kendilerini aşan idealler için harcamaları boşunadır. Nitekim, Wallers-

6) Sezer, Baykan; E. Eğribel ve U. Özcan, "Toplumbilimleri ve Sosyolojinin Sonu Görüşleri

Üzerine"; Söğütlenen Sosyoloji, Ed. Çağatay Özdemir, Epsilon Yayınları, Ankara, 2002, s.24.

7) Lyotard, J.F. Postmodern Durum, Çev. Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, Ankara, 2000, s. 159.

8) Baudrillard, Jean. Sessiz Yığınların Gölgesinde, Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2006, s. 12.

9) Baudrillard, Jean. Sessiz Yığınların Gölgesinde, Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2006, s. 34-43.

10) Wallerstein'in dünyanın bugünü ve geleceği konusundaki saptamalarını daha önce toparlamıştık. Bkz: Topse, Mehmet Devrim. "Wallerstein'e Bulanık Bir Yanıt: Samir Amin" Bilim ve Utopya Dergisi, Sayı:117 Sayfa: 41-45.

11) Wallerstein, Immanuel. Bildiğimiz Dünyanın Sonu, Çev. Tuncay Bıkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2000, s. 26.

12) Giddens, Anthony. Modernliğin Sonuçları, Çev. Ersin Kuşdil, Ajrın Yayınları, İstanbul, 2000, s. 52-55.

tein'e göre, "Sömürü altında yaşayan ülkelerin halkları, hiç olmasa çocuklarının kavuşacakları mutlu bir gelecek için uzun yıllar boyunca büyük bedeller ödemişlerdir. 20. yüzyılın sonunda ise değişen bir şey yoktur".(13) Gerçekten de Huntington, sosyal bilimlerde büyük yankı uyandıran makalesinde (14) sosyalizm ve milliyetçilik fikirlerinin başarısız olduğunu duyurmakta, ideolojilerin son bulunduğunu ileri sürmektedir. Eş deyişle toplumların emperyalizme karşı milli çıkışlar yapması, adaletli ve huzurlu bir dünya için toplumsal ülküler peşinde koşmaları çok anlamsızdır.

Uygulamada bilinemezlik

Batı sosyolojisinin 21. yüzyılda Aydınlanmacı ilkelere karşılık yerel anlatıları veya birey için "sadece kendisini kurtarması" amacını önemelerinin nedeni, Batı'nın dünya egemenliğini koruma kaygısının bir sonucu olarak açıklanabilir. Sosyolojideki bilinemezci yaklaşım alanının uygulama alanında kendisini göstermesi bu kanımızı güçlendirmektedir. Çünkü bir savın doğruluğu, o savın uygulamada görülmesiyle pekişir. Hasan İzzet'in Dinamo'nun incelemelerine göre, Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'yu işgal eden İtilaf devletleri buradaki egemenliklerini sürdürebilmek için bilinemezcilik görüşünü abalabilirdiğine savunmuşlar, halka umutsuzluk ortamının aşılmasının mümkün olmadığını, kurtuluş düşüncelerinin gerçeklerle uyumadığını, bundan sonra "gemisini kurtaranın kaptan" olacağı düşüncelerini vermişlerdir. Buna göre artık herkes kendi işiyle meşgul olmalıydı.(15) Doğan Avcıoğlu ise, Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu halkının ruhsal durumunu betimlerken, belirsizlik ve bilinemezci propagandaının yarattığı umutsuzluktan söz eder.(16) Benzer şekilde bilinemezci yaklaşımları benimseyen sosyal bilimcilerin

ideolojilerin yok olduğuna ilişkin saptamaları, Batılı siyasetçilerde kendisini göstermiştir. Avrupa Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Andrew Duff, 2005 yılında Türkiye'ye geldiğinde Atatürk resimlerinin duvarlara asılmasının Avrupa Birliği anlayışına uymadığını açık dille belirtmiştir. Bu örnekler, yukarıda anlattığımız, "Batı'nın 21. yüzyılda kendi dünya egemenliğini sarsabilecek ideoloji veya toplumsal bir ülkü anlatan simge ve yaklaşımlardan rahatsız olduğu" yönündeki yaklaşımımızı doğrulamaktadır.

Sonuç

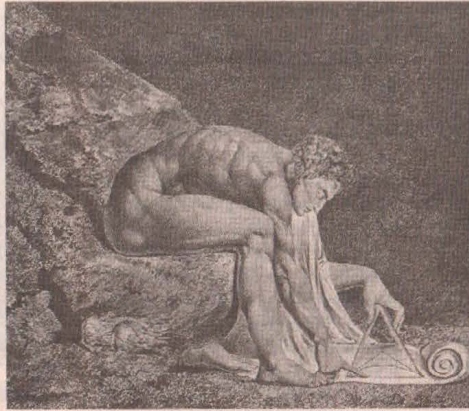
Sosyolojideki postmodern yaklaşımın ilgi çekici noktası şudur: Bütün postmodern düşünürler, Aydınlanmacılığa ilişkin olarak koyu bir inançsızlık taşımaktadırlar. Postmodernistlere göre 20. yüzyıl boyunca dünya savaşları, katliamlar, isyanlar olmuş, milyonlarca insan öldürülmüştür. Böylece ödenen bedeller karşılığında "bütün insanların bir gün adı bir dünyaya kavuşacağı" yönündeki iyimser söylem çökmüştür. Oysa postmodernistler, yaptıklarının hiçbirinde bu insanlık dramlarının nedenlerini sorgulamazlar. Bu yıkımların Aydınlanmacılığın veya modern bilimin başarısızlığından değil, Batı emperyalizminin doymak bilmez hırsları nedeniyle olabileceği yönünde bir

saptamaları yoktur. En çok, Batı ülkelerini ve mazlum ülkeleri eşit derecede sorumlulu tutarlar.

Batı sosyolojisinin bu yaklaşımı, 20. yüzyılın başında sıklıkla görülen ve Weber gibi sosyal bilimcilerin de katıldığı, "18. yüzyıldan sonra Batı'nın ekonomik anlamda dünya egemenliğini nasıl ele geçirdiği" kapsamındaki tartışmalara benzemektedir. Baykan Sezer'in de ifadesi gibi, Batı sosyolojisinden gelen yaklaşımlardan hiçbirisi bu gelişme sürecinde "Doğu soygununu" konu edmemiştir. Dinsel ve kültürel nedenler üzerinde durulmuş, ancak coğrafi keşifler sonrasında Doğu'nun talan edildiği, bu zenginliğin Batı'ya akmaya başladığı konusuna hiç değinilmemiştir.(17)

Diğer taraftan, Batı toplumlarının 21. yüzyılda dünyayı algılayışlarının gözlemlenmesi için Türkiye'deki sosyal bilimcilerin çağdaş sosyolojideki postmodernist yaklaşımlardan yararlanabilmesi de umulmaktadır. Örnek olarak Baudrillard'ın simülasyon kuramının özü, 21. yüzyılda insanlığın doğallıktan ve gerçekliklerden ne kadar uzaklaştığının ifadesi edilmelidir ve oldukça önemsenmesi gereken bir eleştiridir. Ayrıca postmodernizm, bir yaşam felsefesi olarak toplumsal yaşama etkileriyle birlikte araştırılmayı beklemektedir. Avrupa'da veya Ameri-

ka'daki uyuşturucu kullanma veya intihar oranlarının, ölümü göze alan bireysel rekor denemelerinin, çılgın tüketim arzularının, konusuz sanat ürünlerinin veya büyüylen taikatların postmodernist veya bilinemezci yaşam algılarıyla ilişkisinin olup olmadığı bir araştırma konusudur. Sonuç olarak postmodernizm veya onun bir alt kolu olarak görülebileceğimiz bilinemezci Batı emperyalizminin 21. yüzyıldaki siyasal ve toplumsal amaçlarına dönük bir yaklaşım alanı olmakla birlikte, insanların yaşamı algılayışlarıyla olan ilişkisi sosyal bilimcilerin ilgisini çekmektedir.

13) Walterstein, Immanuel. *Bildiğimiz Dünyanın Sonu, Yirmibirinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, Çev: Tuncay Birkar, Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

14) Huntington, Samuel. *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s: 28-30.

15) Dinamo, Hasan İzzet'in. *Kurtuluş İsyanı*, Çit2, Tekin Yayınları, İstanbul, 2000, s: 414 vd.

16) Avcıoğlu, Doğan. *Milli Kurtuluş Tarihi*, 1838'den 1995'e, Çit3, Tekin Yayınları, 2002, s: 1244.

17) Sezer, Baykan. *Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1997.

Kapitalizmin bilimi:

Yönetimsel bilgi ve işlevsel cehaletin yeniden üretimi

“Bilgi toplumu çağı” olarak pazarlanan 21. yüzyıl, tarihsel baskı ve biliş işleme şekillerinin hepsinin de mükemmelleştirilerek kullanıldığı, aklın pazar bilişiyle doldurulup dondurulduğu ve sermaye için satın alınmadığında esir edildiği bir çağdır.

Eski imparatorluklardan beri, yöneten güçlerin çıkarlarına işlevsel olarak üretilen bilgiye bakıldığında, birbirini destekleyen iki tür üretim görülür. Her ikisi de yönetim için büyük öneme sahiptir. Her iki tür de, yöneten güçlerle ilişkilendirilmez, genele, insanlığa mal edilir.

Yönetim için bilimsel bilginin geliştirilmesi

Birinci tür üretim, yöneten güçlerin kendilerini geliştirmek için kullandığı bilimsel bilgidir. Bu bilgi, insanın, günlük pratikleri ve yaşam koşulları üzerine düşüncesini yansıtarak elde ettiği ve günlük pratiğini ve yaşam koşullarını geliştirdiği bilgidir. Bu bilgi, örneğin teknolojik araçları ve ürünleri üreten bilgidir ve asla paylaşılmaz; gizlidir; emtia (pazarda satılan mal) değildir. İnternet evreninde özgürce dolaşmaz. Bu bilgiyi bilen, bunu İnternet'e koyduğunda veya satmaya kalktığında, casusluktan ve vatana ihanetten yargılanır ve ciddi şekilde cezalandırılır. Bu tür bilginin pazara çıkarılmasına karar verildiğinde de, ki ancak kontrol mekanizmaları geliştirildiğinde

buna karar verilir, İnternet'te veya diğer pazarlarda “bedavaya” sergilenmez: fiyatı değerine göre belirlenir ve parayı veren satın alıp kullanır. Bu tür bilginin üretildiği yer bir zamanlar teolojik güçlerin kontrol ettiği mekânlardı (örneğin, kiliseler). Kapitalizmin feodalizmle müca-

Kapitalizmin egemenliği almasından sonra, kapitalist siyasal ve ekonomik pazarı geliştirme ve koruma işine koşullandı.

Birinci tür üretim, yöneten güçlerin kendilerini geliştirmek için kullandığı bilimsel bilgidir. Bu bilgi, insanın, günlük pratikleri ve yaşam koşulları üzerine düşüncesini yansıtarak elde ettiği ve günlük pratiğini ve yaşam koşullarını geliştirdiği bilgidir.

delesi sırasında, bu mekânların dışına taşındı ve özgürleşti. Bu bağlamda, bilimin bir kısmı ilerici bir karakter kazandı. Fakat kapitalizmin egemenliği almasından sonra, kapitalizme karşı demokratik haklar isteyen kitlelerin ayaklanmasını kontrol etme çabalarına bilim de katkıları, kapitalist siyasal ve ekonomik pazarı geliştirme ve koruma işine koşulmaya başlandı. Özellikle sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji ve siyaset bilimi başta olmak üzere, sosyal bilimler ve diğer tüm bilim dalları, bu işlevsel olma ve hizmet işine giriştiler. Bu dönüşüm elbette kendiliğinden olmadı. Bilimsel üretimin şirketlerin araştırma ve geliştirme bölümlerine taşınmasıyla, devlet kurumlarının kendi gizli araştırma ve geliştirme bölümlerini kurmasıyla ve üniversitelerdeki üretimin, özellikle 1980'lerdeki neoliberal politikalarla gelen saldırılar ve kurulan çıkar yapıları ve ilişkileri yoluyla, endüstriyel çıkarlara yönelik üretim (ve eğitim) yapmaya başlamasıyla oldu. Değerli ve yararlı bilginin üretildiği yer, Türkiye gibi ülkelerde üniversiteler değildir. Büyük şirketlerin ve devlet kurumlarının A&G bölümlerinin de Türkiye'de gerçekten gelişmeye yönelik ve ne tür bilgi ürettiği ve hatta bilgi üretilmediği de meçhuldür. Ayrıca, neye ve kime hizmet ettiği bilinmeyen araştırma merkezlerinin de "bilimsel bilgi" ürettiğini hiç sanmıyorum.

İkinci tür üretim, kapitalizmin anti entelektüel, yani aydınlanmaya, özgür düşünmeye ve düşünen insan yetişmesine karşı olan karakterini taşır. Bu tür üretim, yöneten güçlerin kitleleri biliş ve dolayısıyla davranış yönetiminden geçerek kolayca yönetmek için ürettiği ve yaygın olarak dolaşıma soktuğu "cehalet bilgicilik taslatan bilgi" üretimidir.

rum. Yani, günümüzde, bilimsel bilginin üretildiği yerler, güçlü kapitalist pazarın güçlü şirketleri ve devlet/askeri kurumlardır (military industrial complex). Bilimsel nesnellik taslayan "karşılıklı birbirini destekleyen akademik öznellik (scientific inter-subjectivity) toplumsal egemenlikteki evrensel nesnellik olarak sunulan çıkar yapılarındaki karşılıklı öznenliğin bütünleşik bir parçası olarak, onunla birlikte gelişmektedir.

Yönetmek için cehaletin geliştirilmesi

İkinci tür üretim, kapitalizmin anti entelektüel, yani aydınlanmaya, özgür düşünmeye ve düşünen insan yetişmesine karşı olan karakterini taşır. Bu tür üretim, yöneten güçlerin kitleleri biliş ve dolayısıyla davranış yönetiminden geçerek kolayca yönetmek için ürettiği ve yaygın olarak dolaşıma soktuğu "cehalet bilgicilik taslatan bilgi" üretimidir. Bu tür üretim, yöneten güçlerin yönetmesini kolaylaştıran, fakat insan ve insanlık için, büyük çoğunlukla, aslında insanlığın yitirmesini, ırkçılığın, gaddarlığın ve düşmanlığın yerleştirilmesini, tüketimle insan olduğunu ve değer bulunduğunu sanan hunhar cahillerin yetiştirilmesini, hiçbir şeyi olmayanlara korumaları için yanlış inançların, yanlış doğruların, yanlış haklıların ve yanlış beklentilerin işlenmesini sağlayan üretimdir. Kapitalizm kitleleri kontrol gereksiniminin artmasıyla birlikte, bu tür üretime gereksinim de giderek arttı. Bu tür bilgiler, öncelikle, televizyon başta olmak üzere, kitle iletişim araçları yoluyla dolaşıma sokulur. Fakat, neoliberal cahilleştirme politikalarıyla birlikte, bu işe, artan bir şekilde eğitim kurumları da katıldı. Akademisyenlik, "çoğunlukla bilimsel yöntemleri doğru kullanmayanların, şirketler ve kurumlar

Kapitalizmin bilimi, hem örgütlü dini resmi olarak siyasal güç yapısı dışına itmiş hem de örgütlü dinin siyasal güçle yeniden işbirliği biçimini kurmuştur.

için projeler/araştırmalar yaptığı tüccarlığa" döndü. Bilim adamları eskiden sarayın, sarayla işbirliğindeki kilisenin ve medresenin adamlarıydı. Çoğunlukla orada yaşar, orada beslenir ve besleyen eli bilimsel hizmet vererek öperdi. Çağımızın bilim adamlarının öptüğü eller kilisede değil artık. Dünyanın bilim adamları, bugün, devletin düşük maaşlı ve özel teşebbüsün "fonlarla ve görece dolgun ücretlerle kiralanan" serbest köleleri oldular. Daha kötüsü, muhtemelen önemli bir kısmının bilim adamı/insanı donanımına sahip olmadığını, birkaç ders sonrasında, öğrenciler bile görmektedir. Okullarda okutulanların çoğu "şeylerin" bilgiyle bağı, bilginin yoksunluğu yaratma, bilgisizliği teşvik ve "bilgicilik taslayan cahili ve cehaleti" yaratma ve yaratılmışı sürdürme olarak özetlenebilir.

Bu bağlamda, diğer bir dönüşüm, din ve huraftenin yaygınlaştırılması oldu: Kapitalizmin bilimi, hem örgütlü dini resmi olarak siyasal güç yapısı dışına itmiş hem de örgütlü dinin siyasal güçle yeniden işbirliği biçimini kurmuştur. Maddeye tapmayı ve maddeden geçerek değer kazanmayı yücelten mekaniksel materyalizm, gözlemlenebilir olanı bilime ve gözlemlenemeyeni de Tanrı'nın işine bırakmıştır. Böylece, iki alanı da pazar sömürsü için açmıştır. Biliş yönetimini sayısız tarikatla yapan örgütlü din, kapitalist pazarı destekleyen ve bu desteğiyle önemli materyal kazançlar sağlayan bir yapı olarak şekillenip gelişmiştir. Bu

Bilimi yapan insanın ve bilgiyi yapan aracın kendisi yanlıdır; her ikisinin de taşıdığı bilinç yanlıdır. Bu duruma karşı mücadele ise, insanlığını giderek yitiren bir dünyada, insanlığı inşa mücadelesidir.

gelişmede din, özel çıkarlar için araç yapılır ve dinle ilgili düşünsel ve materyal olan (giysi, muska, tespih, haç, ikonlar, kitaplar) her şey kapitalist pazarda emtialaştırılır. Moda, kozmetik, yiyecek, içecek ve giyecek endüstrileri, iletişim endüstrilerinin desteğiyle, teolojik ve metafizik alanı yoğun bir şekilde sömüren mekanizmalar geliştirir. Böylece, maddi olarak yoksun bırakılmışlığı artarken düşünsel, manevi ve duygusal yoksunluk ve yoksulluklar da artırılır, ki bu durum dünyanın her yerinde yaygınlaştırılan tarikatlar ve medya yayınlarıyla günümüzün egemen koşullardır.

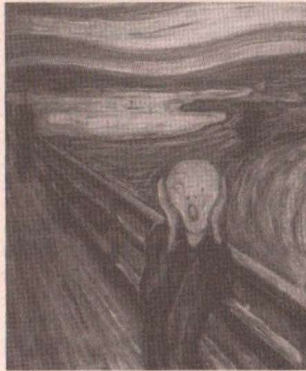
Dikkat edilirse, iki tür bilgi üretimi ve dağıtımı da yöneten güçler için işlevsel bir karakter taşımaktadır. Birinci bilgi bilimsel olan faydalı bilgidir; ikinci tür bilgi kitleleri yönetme bilgisidir ve ne kadar yaygın bir şekilde dolaşıma sokulursa ve kullanılırsa, o kadar yönetsel faydaya sahiptir, çünkü bu yollarla malların satışı kolaylaşır, türbân üreten teolojik sermaye veya inancı sömürerek satış yapan sermaye ile laik sermaye arasındaki pazar rekabetinde insanlar birbirine düşman edilirler; bu tür yollarla dostlar ve düşmanlar, iyiler ve kötüler, değerliler ve değersizler, umutlar ve beklentiler belirlenir ve insanlara işlenir; bu yollarla insanlar kolayca savaşa gönderilir; kolayca kardeşini bile öldürmesi meşrulaştırılır; bu yolla insanca ücret veya maaş talep eden insanların üzerine (işçi sınıfının yarısının üzerine), o insanların ücretli/maaşlı olarak çalıştırılanları (işçi sınıfının kiralınmış yarısı) saldırılır.

Sonuç

Bilim ne amacı, ne aracı, ne uygulayıcısı, ne yorumcusu ve ne de kullanıcı-

siyla nesnedir: Toplumsal üretim ilişkilerinin bütünsel bir parçası olan bilim, tarih boyu egemen güçlerin kontrolünde ve özlü olmuştur.

Kapitalizmin sürekli yeniden ürettiği 21. yüzyılın insanlık durumu, hurafelerle, sahte umutlarla, kredi kartlarıyla sağlanan tüketim demokrasisiyle, internet oyunları ve chat'leriyle, televizyonlardaki ve diğer kitle iletişim araçlarındaki içeriklerle beslenen en yüksek cehalet ve hipokrazi çağıdır. Bu, elbette daha da yüksek alçaklık seviyesine ulaşacak biçimde seyretmektedir. İnsanlık tarihinin hiç bir döneminde insan beyni, vücudu ve doğal çevre bu denli kirletilmemiştir. İnsanlık tarihinin hiçbir döneminde nicel ve çeşitlilik bakımından bu denli enformasyon, eğlence ve bilgi adı altında verilen çöplükler beyinleri, kitapçıları, bayileri, kütüphaneleri, okuldaki sınıfları, bilgisayar disklerini ve internet'i doldurmamıştır. Muhtemelen, tarihin hiçbir döneminde insan beyni bu denli düşünme kapasitesini, düşünme gereksinimini, düşünme motivasyonunu, düşünme çabasını ve gereğini yitirmemiştir. İnsanlık tarihinin hiçbir döneminde özgür düşüncenin oluşmasına, özgürlük ve insan hakları şampiyonluğu yaparak, bu denli engeller konulmamıştır. "Postmodern" denen bu koşullarda, standartlaşmış bilimsel pratikle üretilen standartlaşmış teknolojik

Tarihin hiçbir döneminde insan beyni bu denli düşünme kapasitesini, düşünme gereksinimini, düşünme motivasyonunu, düşünme çabasını ve gereğini yitirmemiştir.

araçların kitleler halinde ürettiği standart-popüler yiyeceklerle, içeceklerle, giyeceklerle, eğlencelerle, tatillerle, bilgilerle, haberlerle, derslerle, sınavlarla ve iş yapış biçimleriyle standartlaştırmış beynin, artık düşünmeye ne ihtiyacı ne isteği ne de fiziksel-ussal potansiyeli kalmıştır: Yorgun, yoksullukla zenginleştirilmiş ve her şeyi hazır olarak satın alan bu beyin, dinlenmek için bile sadece satın almayı düşler ve satın alma üzerinde ne düşünmeyi düşünür ne de düşüneni dinleyecek kadar dikkatini verme kapasitesine sahiptir. Bu beynin mücadeleyi seçenlerinin önemli bir kısmı "postyapısalcılığın" veya "postmodernizmin", kapitalizme en sinsice işlevsel eleştirel kontrolü alternatifleriyle gelir. Bu yolla, söylem analizleri ve kültürel incelemeler yaparak, kendi serbest köleliğinin bile farkında olmadan demokratikleşme, bireyselleşme ve özgürlük anlatıları sunarak "karşıtlık düşüleriyle" rahatlar. Bu durum, bilgi üretimi ve dağıtımının özel mülkiyetin çıkarlarına göre yapıldığı bir dünyanın kaçınılmaz sonucudur.

Bilimi yapan insanın ve bilgiyi yapan aracın kendisi yanlıdır; her ikisinin de taşıdığı bilinç yanlıdır. Bu duruma karşı mücadele ise, insanlığını giderek yitiren bir dünyada, insanlığı inşa mücadelesidir.

Özölçe, kapitalist sermayenin çıkarları çerçevesinde işe koşulsuz olan bilimsel bilgi üretimi yanında, bilimsel bilim, bilgi, enformasyon ve bilgi toplumu olarak sunulanlar, cehalete bilgiçlik taslatılan yeni dünyanın, eğlence dahil, çıkara, tembelliğe, düşmanlığa, kişisel hüsumet ve çekemeziğe dayanan inançla ve bağınazlıkla sürdürdüğü egemenliği ve kişilerin geçerek sağlanan örgütlü yapıların haydutluğunu anlatır. Bu haydutluk insanlık tarihi boyu, üretim tarzı ve ilişkilerine bağlı olarak, çeşitli şekillerde kendini gösterir. "Bilgi toplumu çağı" olarak pazarlanan 21. yüzyıl, tarihsel baskı ve biliş işleme şekillerinin hepsinin de mükemmelleştirilerek kullanıldığı, akıl pazar bilişle doldurulup dondurulduğu ve sermaye için satın almadığında esir edildiği bir çağdır. Yoğunlaşan ve aynı zamanda zorlaşan bir egemenlik ve mücadele çağı.

"Yeni Çağ" sahtekârlığı

Bu "Yeni Çağ Şarlatanları" belli bir ücret ve eğitim karşılığında size gerçekliği yönetme sözü veriyorlar. Size bu yetenek sayesinde daha başarılı olma, zengin olma, hastalıkları iyileştirme gibi yetileri kazanabileceğinizi vaat ediyorlar. Ne de olsa artık gerçeği siz yaratıyorsunuz!

Bilim ve bağnazlık, yüzyıllar boyunca açık bir biçimde savaşılmıştır. 20. yüzyılın başlarında bilim bu savaşta açık ara üstünlüğünü ilan etmiş, topluma kendini kabul ettirmiştir. Artık insanlar bilimsel iddiaları ciddiye almaktadırlar. Ancak bilimin bu başarısı karşısında bağnazlar deri değiştirmiş ve kendilerine kılık olarak bizzat bilimi seçmişlerdir. Artık cin, sihir gibi kavramlar yerini enerji, kuark sıçratma, boyut atlama gibi kavramlara bırakmıştır. Artık size muska vermiyorlar, onun yerine çeşitli taşlar ve mineraller öneriyorlar. 1970'lerden sonra hız kazanan ve kendilerine "Yeni Çağ" diyen bu sahtekârlar, özellikle "Kuantum Fiziği"ni ters yüz ederek iddialarını savunmaya çalışmaktadırlar. Bu "Mistik Fizik" görüşü, özellikle *Fiziğin Tao'su* (Fritjof Capra), *Dans Eden Wu Li Ustaları* (Gary Zukav), *Sır* (Rhonda Byrne), *Mükemmel Sağlık/Tıbbın Kuantum Atılımı/Tamamlanmış Zihin-Beden Rehberi* (Deepak Chopra) gibi kitaplarda ve "Ne halt biliyoruz ki?" gibi belgesellerde ön plana gelmektedir.

Bahsettiğim eserlerin hepsi milyonlarca kopya satmıştır, 2007 verilerine göre, 4 milyon üstünde satmış, inter-

net'in en ünlü kitap satıcısı Amazon'da bir numaraya oturmuştur. Aynı kitap, Türkiye'de de en çok satanlar listesine yerleşmiştir. "Ne halt biliyoruz ki?" isimli belgesel ABD'nin tüm zamanlarda en çok gişe yapan üç belgeselinden biri olmuş, 10 milyon dolar üstünde ciro yapmıştır; ayrıca bir sürü ünlü film festivalinde 2004 yılının en iyi belgesel ödülünü kazanmıştır (35000 yıl önce Atlantis'te yaşayan bir ruhun içine girdiğini iddia eden bir ev hanımının uzmanmış gibi konuştuğu bir belgesel ne kadar iyi olabilir ki!). Ne ya-

Bu "Yeni Çağ Şarlatanlarının" en önemli iddiası, Kuantum Fiziği'nin Doğu Panteistik dinlere özgü "gerçekliği kendimizin yarattığı" düşüncesini bilimsel olarak gösterdiğidir.

zık bu "Yeni Çağ Sahtekârlığı" furyası kendini Türkiye'de de göstermiştir. Bu kitaplar o kadar çok satmaktadır ki kitapçılarda artık "Kuantum" konulu rafları görmemiz mümkündür.

Bu "Yeni Çağ Şarlatanlarının" en önemli iddiası, Kuantum Fiziği'nin Doğu Panteistik dinlere özgü "gerçekliği kendimizin yarattığı" düşüncesini bilimsel ola-

İster fiziksel, ister jeolojik bütün bilimsel bilgiler evrenin insanlar ortaya çıkmadan çok daha önce var olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle gerçeklik zaten biz yokken de vardı.

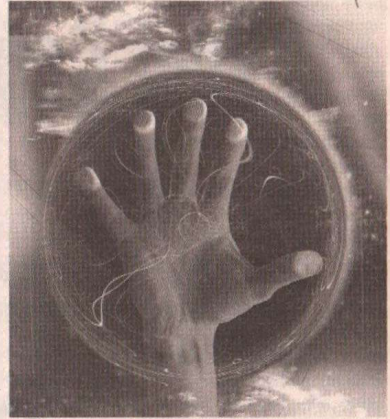
çok gösterdiği. Bu temel tezden sonra, belli bir ücret ve eğitim karşılığında size gerçekliği yönetme sözü veriyorlar. Size bu yetenek sayesinde daha başarılı olma, zengin olma, hastalıkları iyileştirme gibi yetileri kazanabileceğinizi vaat ediyorlar. Ne de olsa artık gerçeği siz yapıyorsunuz! Bu "sözde Kuantum Fiziği uzmanları" aslında orta çağdan beri umut tacirlerinin yaptığından farklı bir şey yapmamaktadırlar; ancak geçmişteki meslektaşlarının aksine iddiaların bilimsel olduğunu savunmakta, karşı çıkan aydınları da bilimi anlamamak ya da bilime karşı çıkmakla suçlamaktadırlar.

Peki, gerçekten Kuantum Fiziği "gerçeği kendimizin yarattığı" tezini desteklemekte midir? Kuantum fiziği gerçekten garip ve anlaşılması zor bir dünya görüşü sunmaktadır. Bu adamlar nitekim Kuantum Fiziği'nin parçacık-dalga ikilemi gibi garip özelliklerini anlatmakla başlıyorlar. Bu şekilde gerçekten Kuantum Fiziği'nden bahsediyormuş izlenimi veriyorlar. Kısa bir süre sonra da okuyucuya gerçek bilimin nerde bitip bilim dışı spekülasyon iddialarının nerde başladığını söylemeden, kendi iddialarını savunmaya başlıyorlar. Böylece kitapları bilimsel ger-

çekler ve bir sürü bilim dışı spekülasyon iddialarının bir karışımı oluyor. Bilimsel iddiaları örnek vererek, kendi bilim dışı iddialarına karşı çıkanları bilim karşıtlığı ile suçluyorlar. Kuantum Fiziği konusunda fazla bilgisi olmayan; ama bilime saygı duyan insanlar uzman gördükleri bu kişilerin sözlerine kolayca kanmaktadırlar. Özellikle gerçeği değiştirmenin mümkün olduğuna inanmaya meyilli, bir sürü mutsuz insan kolayca bu sahtekârların ağına düşmektedir.

"Gerçeğin, insanların bir tasarımı" olduğu tezlerini savunmak için kavram sahtekârlığına başvurmakta da kaçınmamaktadırlar. Fizikçilerin fiziksel etkileşim ve deney aletleri ile ölçüm için kullandıkları "gözlem" tabirini, insan bilinci olarak yorumlamaktadırlar; halbuki hiçbir ciddi fizikçi gözlem kelimesini o anlamda kullanmaz. Görecelik kuramının evrenin görece olduğunu gösterdiğini iddia edecek kadar ileri gidenler bile oluyor. Sanırım "Tanrı zar atmaz." diyen katı determinist Einstein'ın teorisi ancak bu kadar tersyüz edilebilir. İsmi'nin çağrıştırdığının aksine Görecelik Kuramı hiçbir şekilde evrenin görece olduğunu iddia etmez; aksine, ışık hızının herkes için aynı olduğunu iddia ederek, Newton Mekaniği'nden bile daha az görecedirler.

Bahsettikleri tez Kuantum Fiziği'nden çıkmadığı gibi, modern bilimle açıkça çelişmektedir. Her şeyden önce ister fiziksel, ister jeolojik bütün bilimsel bilgiler evrenin insanlar ortaya çıkmadan çok daha önce var olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle gerçeklik zaten biz yokken de

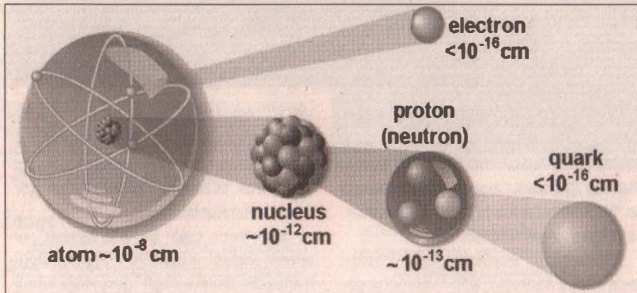

vardı. Bilimsel düşünün ve fiziği ciddiye alan hiç kimse bu iddiaya karşı çıkamaz. Bizim gözlem alanımızın dışında, milyarlarca ışık yılı uzaktaki galaksiler bizi umursamadan, bizden en ufak bir şekilde etkilenmeden onları bağlayan fizik yasalarına uygun davranarak var olmaya devam etmektedirler.

İşin kötüsü sarıldıkları Kuantum Fiziği, iddia ettikleri tezle açıkça çelişmektedir; zira Kuantum Fiziği'ne göre bırakın bir deneyin sonucu değiştirmek, onu "kesin olarak öngörmek" bile mümkün değildir.

Peki, "Elektronlar bizim bilincimizde vardır, bilincimizin ürünüdür." iddiasına bir biyolog ya da biyokimyacı nasıl yaklaşacaktır? Elbette olayların ters yönde geliştiğini belirtecektir. Bilinç, dediğimiz şey elektronların ürünüdür, elektronlar olmasaydı bırakın bilinci, bizi yaşatan kimyasal süreçlerin hiçbirini olamazdı.

Sonuç olarak Türkiye'de ve dünyada bilim kılıfı bir "Yeni Çağ Şarlatanlığı" yükselmektedir. Bu bilim dışı akımın kazandığı maddi başarıları göz önünde bulundurarak, aydınlarımız, Yeni Çağ'ı ciddiye almalı ve başta Kuantum Fiziği olmak üzere, bu şarlatanların kullandıkları bilimsel iddialar konusunda halkımızı aydınlatıcı çalışmalar yapmalıdır. Türkiye'de Kuantum Fiziği'ni popüler düzeyde, açıkça anlatan veya bu adamlara cevap niteliği taşıyan fazla bir kaynak yoktur; hatta yok denecek kadar azdır. Bu aşılması gereken bir sorundur.

Planlama ve postmodern tuzaklar

Postmodernizmin toplum bilimlerine kötü mirası rastlantısallık ve belirsizlik kuramıdır. Yani belirsizlik bilimi. Bu ise, toplumsal yaşama müdahalenin ve geleceği kurmanın önemli aracı ve "Aydınlanma düşüncesi"nin ürünü, planlama açısından bir var oluş sorununa dönüşmektedir.

Bilim ve bilimsel etkinlik, doğadaki, toplumdaki neden-sonuç ilişkilerinin anlaşılmasıyla sınırlı değildir. Tarihte, toplumda ve üretimdeki ve doğadaki hareketin yasalarının keşfi, iradi etkinlik ile nesnel koşullar ve süreçler arasındaki diyalektik ilişkinin ortaya konulmasını gerektirir. Anlama ve keşfetme etkinliği ile dönüştürme etkinliği birbirlerinin hem sonucu hem de nedenidir.

Bilim öngöründe bulunur mu? Bilimsel etkinliği harekete geçiren şey yalnızca bir anlama etkinliği midir? Şu savı ortaya atabiliriz: İnsanlığın ileriye dönük gereksinimlerinin karşılanması ve sorunlarının çözümüne yönelik dönüştürme etkinliğinden bağıları koparıldığında, bilimsel etkinlik süregiden durumu dönüştürülemez gerçekliklere ve yasalara çevirmekte ve kalıcılaştırmaktadır. Çünkü, toplumu baskı altında tutan toplumsal ilişkiler gerçeğinin dönüştürülmesi sorunsalı, kendi içinde, gerçeğin kavranışını da içerir. Açık ki, ikincisi ile yetinen, dönüştürme sorunsallarıyla dolaylı ya da doğrudan ilişki kuramayan, bir başka deyişle, insanın iradi eylemini bu ana çerçeveden koparan bir bilimsel etkinliğin nihai durumunda gerçeğin kalıcılaştırılması

sına hizmet etmesi kaçınılmazdır.

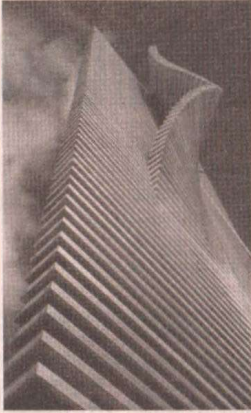
Küreselleşme ve liberalleşmenin akademik dünyadaki karşılığı postmodernizmin, toplum bilimlerinde ilgi alanlarının toplumsal kalkınma ve dönüştürme sorunsallarından, kenardaki konulara sürüklenmesine yol açması bu nedenle rastlantı değildir. Dönüşümün yasalarının keşfedilmesi, tarihte özne olarak insanın iradi etkinliğini, siyasallaşma süreci olarak toplumdaki devlete, toplumu düzenleme ve dönüştürmenin gücü ve aracı olarak devletten topluma hareketi var-sayar. Postmodern yaklaşımlar, bu nedenle, bu bağı ve ilişkiyi kopararak, sivil toplumculuğun dünyasında, insanı dönüştürme iradesini geçersizleştiren ve

Postmodern yaklaşımlara göre, planlama kentsel mekânın toplumsallığını bozmakta, halkın kentsel mekânın üretimine katkısını engellemektedir.

İnsanlığın ileriye dönük gereksinimlerinin karşılanması ve sorunlarının çözümüne yönelik dönüştürme etkinliğinden bağıları koparıldığında, bilimsel etkinlik, süregiden durumu dönüştürülemez gerçekliklere ve yasalara çevirmekte ve kalıcılaştırmaktadır.

anlamsızlaştıran bir ideolojik çerçeve sundular. Bunu yaparak, ulusdevletin ulusal piyasalar üzerindeki her türlü düzenleme aracının tasfiyesinin ve sermayenin küresel hareketi önündeki sınırların ve engellerin kaldırılmasının zemini yarattılar. Bu yüzden, dönüştürme sorunlarının en önemli aracını oluşturan planlama gibi stratejik düşünce ve uygulama alanları, bu ideolojik rüzgârdan en fazla etkilenen alanlar oldu.

Postmodern yaklaşımlar açısından, kurumsal bir yapı ve bir etkinlik olarak planlama, baskıcı bir mekanizma olarak görülmektedir. Bu yaklaşımlara göre, toplumlar yukardan aşağıya doğru düzenlenemez ve planlanamaz. Demokratik toplumda gelecek kuşaklar için bir gelecek inşa etmek ve yaratmak kabul edilemez. Çünkü, konu kent olduğunda, bu yaklaşımlara göre, planlama kentsel mekânın toplumsallığını bozmakta, halkın kentsel mekânın üretimine katkısını engellemektedir.

İşte tam da bu noktada, piyasanın görünmez eli devreye girer. Ancak bu görünmez eli, sivil toplumun sözde çoğulculuğuna ve demokratikliğine bürünür. Bütün günahların kaynağı olarak görülen devlete karşı, toplumsal günahlardan yalıtılmış ve arındırılmış sivil toplum, demokratik toplumu temsil eder. Devlet düzenlemelerini ve ekonomiyi ve toplumsal yaşama yapılan müdahaleleri reddederek bu yeni liberal düşünce, planlamayı tümüyle tasfiye etmeyi önermektedir.

Bu görüşe göre, planlama piyasanın hareketliliğini ve bireylerin yaratıcılığını engelleyerek toplumsal bir durağanlığa yol açmaktadır. Devlet sektörüne göre piyasadaki karar verme süreçleri, çok daha akıcıdır. Uzun erimli, kapsamlı ve devlet merkezli bakış açıları girişimciliği öldürmekte, bireylerin yaratıcılığını engellemektedir. Bu çerçeve, özelleştirme

ve kurlsızlaştırma siyasalarına kuramsal zemin sunmuştur. Bütün bu siyasalar da planlamanın rolünü ve kapsamını yeniden tanımlamaktadır. Bu ise "bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler" türü bir planlama anlayışından başka bir şey değildir.

Postmodernizmin toplum bilimine kötü mirası rastlantısallık ve belirsizlik kuramıdır. Yani belirsizlik bilimi.

(1) Bu ise, toplumsal yaşama müdahalenin ve geleceği kurmanın önemli aracı ve "Aydınlanma düşüncesi"nin ürünü, planlama açısından bir var oluş sorununa dönüşmektedir. Oysa, siyasi tutumu günahlar olarak atf eden bu yaklaşım, küreselleşme olarak adlandırılan sermayenin küresel dolaşımın sorgulanmasına izin vermemektedir. Bu çerçevede, sermayenin küresel serbest dolaşımının yarattığı değişime uyum yüceltilmekte, küresel ağlarla bütünleşme sorunları geliştirilmektedir. Buna karşın, planlama gibi toplumsal ve iktisadi yaşama iradi müdahalenin önemli bir aracı olumsuzlanmakta ve meşruiyeti sorgulanmaktadır. En önemlisi ezilen dünya, ulusal kalkınma ve özgülleşme hamlesinde bu iradi müdahale aracı yoksun bırakılmaktadır.

1980 sonrasında değişik aralıklarla, '90'lı yıllarda ise bütünüyle iktisadi ve siyasi yaşamımızda kendini hissettiren yeni liberal siyasalar ve uygulamaları, ulus-devlet düzeyinde kamusal iktisadın daralmasını hatta çöküşünü, buna karşın, küreselleşme adı altında sermayenin küresel egemenliğini beraberinde getirmiştir.

Yeni liberalizmin ideologları, özü stratejik düşünce olan kent planlamanın meşruiyeti gibi sanal bir gündemi akademik ve mesleki ortamlara taşıyarak planlama karşıtı ideolojinin temellerini attılar.

İlginçtir ki, önce akademik çevreler bu süreci içselleştirecek bir ruh haline girdiler, planlama karşıtı ideolojinin kuramsal malzemesiyle iç içe yaşamaya başladılar. Bu da o çok bilinen "Modernist Planlamanın Eleştirisi" üzerinden yürüyen tartışmadan başka bir şey değildir. Diğer yandan, akademik çevrelerde beslenen aşırı bilimselleştirici ve gerçeklikleri değıştirmezliklere dönüştüren yaklaşımlar da, stratejik düşünce alanlarını oluşturan planlama gibi alanları önemsizleştirilen bilimlere dönüştürerek postmodernizme ve yeni liberalizme zemin oluşturdular.

1980 sonrasında toplumumuzda sürekli biçimde bir sivil toplumculuk rüzgârı estirdi. Devlete ait olan her şeyi günahların kaynağı olarak gören bu anlayış gerçekte devletin alanını dönüştürme kaygısı taşıyamaması nedeniyle kurulu düzenin sürekliliğini sağlıyor. Devleti toptan reddedişi nedeniyle de, bugün ulusal devlete yönelik emperyalist kuşatmanın değirmenine su taşıyor. Bu ideoloji, tüm kamusalıkların, devletin yukardan aşağıya doğru müdahaleleri olmaksızın, kendi kendine oluşacağı gibi bir yanlış bilinci topluma kazandırmıştır. Bu nedenle de, özelleştirme ve kurlsızlaştırma (ing. deregulation) siyasalarına ideolojik zemin oluşturdular. Devletin süreçlerini ve aygıtlarını harekete geçirmeyen ve kamusalıkların yaratılmasını engelleyen bu sivil toplumculuğun bize bir yararı yok.

Kaynaklar:

1. Ambrose, P. (1986) *Whatever Happened to Planning*, [Planlamaya Ne Oldu?] Methuen, London.
2. Friedmann, J. (1998) *The New Political Economy and of Planning: the Rise of Civil Society* [Yeni Siyasal İktisat ve Planlamanın Yeni Siyasal İktisadi], M. Douglas ve J. Friedmann, *Cities for Citizens*, [Kentler İçin Kent], Wiley, London, içinde.
3. Keskinok, H. Ç. (1999) *Özelleştirme ve Kent Planlama*, Teori, 103, 3-21.
4. Kuznerman, R. (1985) "Arguments for and Against Planning" [Planlama Karşısında ve Planlama Yönde Savlar], *Town Planning Review*, 1, 1, 150-167.
5. Tabb, W. (2001) "Privatization and Urban Issues: A Global Perspective" [Özelleştirme ve Kentsel Sorunlar: Küresel Bakış Açısı], *Monthly Review*, February, 52, 9, 33-40.

1. Bu sapmalar, toplumun ve mekânın düzenlenmesinde siyasi öngörünün, geleceği kurmak ve yaratmak fikrinin egemen olduğu 1930'lu yıllardaki planlama etkinliği ile kapitalist-emperyalist bütünleşme siyasaları nedeniyle ulusal devlet düzeyinde denetlenen olanakların teslim edildiği 1950'li yıllardaki kestirme dayanan planlama etkinlikleri arasındaki ayrımı çok iyi anlatmaktadır.

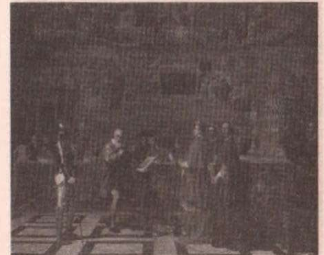
Modern ve postmodern bilim imgeleri bağlamında din-bilim ilişkisi*

Son yıllarda sık sık yapıldığı gibi, belli bir konuda dinin ve bilimin anlayışları çeliştiğinde, bilimin sonuçları zaten mutlak değil denilerek, mutlak olduğu savlanan din lehine bir otorite kurulmaya çalışılmaktadır. Bu durumda insan kendi kendine sormadan edemiyor: Din-bilim ilişkisi açısından modern çağın aşıldığı söylenirken, modernin aştığı ortaçağ geri mi getirilmek isteniyor?

Modern bilimin diyalektik içerisinde oluştuğu ortaçağ düşüncesinde bilgi ve değerler, evrenin ve evrendeki varlık, nesne ve olayların yaratıcısı olarak görülen Tanrı'ya dayandırılmıştır.

Bilim terimi, bilim tarihi yapıtlarında, ilk yerleşik uygarlığı kurdukları söylenen Sumerlilere değin geriye götürülmektedir. Bu açıdan bilim tarihi yapıtlarında Sumer, Mısır, eski Yunan, ortaçağ bilimi gibi kavramsallaştırmalarla karşılaştıldığı gibi, modern bilim kavramsallaştırılmasıyla da karşılaşılmaktadır. Bu kavramsallaştırmalar yersiz değildir; zira diğer üst düzey kavramlar gibi bilim kavramı da tarihsel süreçte içersel bir dönüşüme uğramaktadır. Burada üzerinde yoğunlaşacağımız modern bilim terimi, tarihsel açıdan 16. yüzyıla değin geriye gider. Nitekim bilim felsefesi ya da bilim tarihine ilişkin yapıtlara baktığımızda modern bilim deyişinin, Batı'da Rönesans ile başlayıp 18. yüzyılda Aydınlanma çağıyla gelişen, 19. yüzyıl pozitivizmi sayesinde yaygınlaşarak tüm dünyada etkisini hissettiren, 20. yüzyıla gelindiğinde anılan yüzyılın egemen felsefi akımı mantıkçı pozitivizmle zirve noktasına ulaşan belli bir bilim paradig-

masını ifade etmek için kullanıldığı görülür.(1) Ortaçağın Tanrı odaklı bakış açısıyla, onunla diyalektik içerisinde, onun antitezi olarak doğan ve belli bir çatışmadan sonra ayrılan modern bilim paradigması, 1960'lı yıllardan itibaren köklü eleştirilere uğramış;(2) bu eleştiriler ışığında, insanların evrene bakışında, buna bağlı olarak din, bilim, felsefe gibi etkinlikler arasındaki ilişkileri kavrayışında

Tarihsel venlere bakılırsa seküler nitelikli modern bilim paradigması, ortaçağın Tanrı odaklı düşüncesine diyalektik içerisinde gelişmiştir.

*Bu Makale, *Postmodern Çağda İslam ve Bilim* adlı yapıtımızın, (Bilim ve Gelecek Kitaplığı 2008, s. 47-62) adlı bölümündeki veriler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

1) *Modern bilimin oluşumu ve gelişimi için bkz. R. S. Westfall, Modern Bilimin Oluşumu*, çev.: İ. H. Duru, Tübitak Yayınları, Ankara 1997, s. 1 vd.; Cemal Yıkırmı, *Bilim Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1994, s. 78 vd.; Ramazan Erüür, "Modern ve Postmodern Düşüncelerde Bilim", *Felsefe Dünyası*, sayı: 40, 2004/2, s. 65-66.

2) Bkz. Hasan Aydın, "Postmodernizm, Dayandığı İlkeler ve Bilim Felsefesi", *İnsanöl*, sayı: 188, İstanbul 2006, s. 16-28.

köklü değişimler meydana gelmiştir.(3)

Biz bu makalede, temel sorun olarak kimi çevrelerce, özellikle postmodernistlerce seküler nitelikli modern bilime yöneltlen eleştirilere odaklanmakla birlikte, gerek modern bilimin doğup yaygınlığı, dönemlerde gerekse son dönemlerde gittikçe artan modern bilime yönelik eleştiriler bağlamında, din-bilim ilişkisinin nasıl bir biçim aldığı konusunda kimi noktalara dikkat çekmeyi ve modern bilime yönelik eleştirilerin değeri sorunsalını ana hatlarıyla ele almayı amaçlamaktayız. Kuşkusuz böylesi bir çağa, günümüz insanının düşünsel serüveninin yönünü, düşünsel akışın hangi tarafa yöneldiğini belirlemek açısından da oldukça önemlidir. Amacımız ulaşmak için, öncelikle seküler nitelikli modern bilimin oluşumu ve temel dayanaklarını ele almak, ardından modern bilimin temel dayanaklarına yönelik postmodern temelde yapılanan eleştirilerin neler olduğunu analitik bir biçimde ortaya koymak ve eleştiriler ışığında din-bilim ilişkisinin hangi yöne kaydığını konusuna işaret etmek gerekmektedir.

Tanrı odaklı düşünceden seküler düşünceye: Modern bilimin ortaya çıkışı ve kimi temel nitelikleri

Tarihsel verilere bakılırsa seküler nitelikli modern bilim paradigması, ortaçağın Tanrı odaklı düşüncesiyle diyalektik içerisinde gelişmiştir. Modern bilimin diyalektik içerisinde oluştuğu ortaçağ düşüncesinde bilgi ve değerler, evrenin ve evrendeki varlık, nesne ve olayların yaratıcısı olarak görülen Tanrı'ya dayandırılmıştır. Bu paradigmaya göre Tanrı, insanlara kendisini peygamberler aracılığıyla açmakta, tanrısal bir temele oturan bilgi ve değerler kutsal kitaplarda varlık

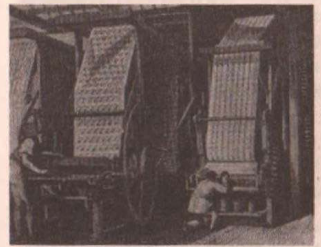
Tümdengelim dinde ortaya konan özlü hakikatin açıklanmasında, kıyas ise, benzerliklerden yola çıkarak kutsal metinlerde açıkça dile getirilmeyen hususlarda bilgi sahibi olmak için kullanılmıştır.

kazanmaktadır.(4) Bu açıdan varlık nesne ve olaylar ile değerleri, kavramanın anahtarı, kutsal kitapları anlamak ve yorumlamaktan geçmektedir. Zira bilginin ve değerlerin doğruluğunun göstergesi kutsal kitaptır. Şöyle bir akıl yürütme temeli alınmıştır: "Tanrı saltık bilgi, irade ve kudret sahibidir. Evreni yaratan odur, dolayısıyla onu en iyi o bilmektedir. Biz insanlar ise "bilgikuramsal" (epistemolojik) yetenekler açısından sınırlı varlıklarıdır. Sınırlı varlığı, evreni yaratanın varlığını ürünü olan evreni tam olarak kavraması olanaksızdır. Şu halde saltık doğruluğu, Tanrısal bir temele dayanan kutsal kitaplarda aramak gerekir."

Bu usamlamanın doğurduğu iki önemli sorun olmuştur: İlki, kutsal kitapları herkes anlayabilir mi, sorusu; ikincisi ise, kutsal kitaplarda yer almayan kimi konuların bilgisinin nasıl elde edileceğidir. İlk soruya, Batı ortaçağında verilen yanıt, yorumu kiliseye, bir diğer deyişle seçkinlere özgü kilmaktır. İslam ortaçağında kilise örgütlenmesi türünden bir ruhban sınıfı kabul edilememekle birlikte (5), orada da insanlar, halk (avam) ve seçkin (has) olarak ikiye ayrılmış ve hakikati sınırlı da olsa bilenlerin seçkinler olduğu ileri sürülmüştür. Bu anlayış, özellikle Batı'da, din adamlarının ve on-

lardan beslenen feodal beylerin egemenliklerini perçinlemeleri için önemli bir araç sağlamıştır. İkinci sorun ise, Aristoteles'in tümdengelim ve kıyas yöntemiyle çözülmüştür. Tümdengelim dinde ortaya konan özlü hakikatin açıklanmasında, kıyas ise, benzerliklerden yola çıkarak kutsal metinlerde açıkça dile getirilmeyen hususlarda bilgi sahibi olmak için kullanılmıştır. Yine bu bağlamda, yeni hakikatlere ulaşmada, seçkinlere özgü kılınan tanrısal esine (iham) ayrıcalıklı bir yer verilmiştir. Aynı anlayışın, Batı ortaçağında paralel olarak İslam ortaçağında da egemen olduğu gözlenir.(6) Kuşkusuz ortaçağda, dinsel paradigmayı zorlayan ve hatta onu örtük bir biçimde eleştiren düşünürler de çıkmıştır; ancak bunların belli bir başarılarından söz etmek olası değildir; çünkü genel hava dinseldir.(7)

İşte modern bilim, Batı'da, söz konusu ettiğimiz düşünceyle diyalektik içerisinde ortaya çıkmıştır. Özellikle Doğu İslam dünyasından yapılan çevirilerle belli bir gelişme gösteren Rönesans'ın(8) sonlarından itibaren diyalektik oldukça ateşlenmiş, Galile, Buruno, Kepler, Newton gibi düşünürlerin elinde, düşünce dinsel ege-menlikten kurtarılmaya çalışılmıştır. Bu kurtarma işleminde en

Aydınlanma ve Sanayi Devrimi'yle birlikte insanlık bambaşka bir uygarlıkta yüz yüze gelmiştir.

3) Bkz. İbrahim Özdemir, "Postmodern Süreçte Din-Bilim İlişkisi", *Köprü Dergisi*, Kış 95, Sayı: 53, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=YaziNo=251>

4) Ortaçağda felsefi düşünce için bkz. Alain de Libera, *Ortaçağ Felsefesi*, çev.: A. Meral, Litera Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 15 vd.; ortaçağda bilimsel düşünce için bkz. A. Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca Bilim ve Din*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1994, s. 69-118.Cemal Yıldırım, a.g.e., s. 54-77.

5) İslam ortaçağında ilâhî teşkilatında olduğu gibi bir ruhban sınıfından söz etmek mümkün olmamasına karşın, onun işlevini gören alimler zümresinin olmadığı söylenemez. Özellikle fikihçi ve kâlmâcların, halk üzerindeki nüfuzları, hatta Gazzâlî örneğinde olduğu gibi kimselerin siyasal üzerindeki yoğun etkileri, ciddi bir baskı ve denetim aracı işlevi görmüş gibidir. Kimi kâlmâcı ve fikihçilerin ve bu arada Gazzâlî'nin kimi grupları ya da düşünürleri dinsizlikle suçlamaları, bu bağlamda oldukça ilginç değerlerdir. Bu türden bir suçlama, kilisenin aloranzları kadar etkili olmasalar da, genel kanının dışına çıkan pek çok düşüncünün başını belaya sokmuş, hatta kimselerin sindirilmesine ve öldürülmesine neden olmuştur.

6) İslam dünyasında bilim anlayışıyla ilgili bkz. Hasan Aydın, *İslam Düşüncesi Geleneğinde Din, Felsefe ve Bilim*, Naturel Yayınları, Ankara 2005, s. 157-190.

7) Aynı duruma, nedir anlamı birlikte hem Hristiyan ortaçağında hem de İslam ortaçağında karşılık olmalıdır. Kış. J. F. Haris, *Against Relativism: A Philosophical Defence of Method*, Open Court Publishing Company, LaSalle 1993, s. 19 vd.; J. Le Goff, *Ortaçağda Entelektüeller*, çev.: M. A. Kılıpçay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1994, s. 7 vd.; Hasan Aydın, *İslam Düşüncesi Geleneğinde Din, Felsefe ve Bilim*, s. 146-150.

temel dayanak, dinle bilimi ayırma ve bu ayırma olarak sağlayan yöntemibilimsel bulgulara ortaya koymak olmuştur. Her şeyden önce yöntemibilimsel tartışmalarla bilimin seküler bir etkinlik olduğu gösterilmek istenmiştir. Bacon'dan itibaren modern bilimin en temel yöntemi olarak karşımıza çıkan tümevarım, bilimin sekülerleştirilmesinde önemli bir işlev yüklenmiştir. (9) Çünkü skolastik düşüncenin kullandığı tûmdengelim, Tanrı'nın insan doğasına yerleştirdiği düşünülen a priori bilgilerden ve kutsal metinlerdeki ana öncüllerden sonuç çıkarmaya temel oluşturmaktaydı. Bu açıdan temel öncüllerde var olanın ötesinde yeni bir bilgi vermek yerine, öncüllerdeki bilgilerin tikel durumlara uyarlan-

F. W. Nietzsche'ye göre modern bilim nesnellığe vurgusuyla duyguları öldürmektedir.

masında işlevseldi. Bu açıdan tümdengelim döngüsel (totolojik) bir karaktere sahip olduğu, temel öncüllerde yer alanı aşan yeni bilgiler vermediği ileri sürülmüş ve bu özelliğinden dolayı güçlü eleştirilere uğramıştır. Oysa tümevarım, gözlem ve deney yapmaya, diğer bir deyişle bilim insanlarının yüzlerini a priori ve tanrısal olana değil, nesneler dünyasına, deneysel olana döndürmesi için zemin hazırlamıştı. Modern bilimin, tümevarımsal yapısı ve deney odaklılığı, onun ortaya koyduğu bilgilerin genel geçerliliğini sağlamaya için yeterli midir? Zira kilisenin ortaya koyduğu bilgilerin gerisinde Tanrı'nın saltık bilgi ve kudretinin yattığı ileri sürülmekte ve bu yüzden o, gücünü ve otoritesini Tanrı'dan almaktaydı. Sofistler ile Pyrrhon, Timon, Sextus Empiricus gibi kuşkucu geleneğe bağlı düşünürler arasında, deneyim ve gözlemlerdeki yanlışlıkları durumlara dikkatlerin çekildiği (10) ve duyu yanılgılarının gündelik yaşam-

da sık sık meydana gelmesi yüzünden her insan tarafından bilindiği düşünülürse, deneysellik temelde elde edilen bilginin doğruluğundan nasıl emin olacağız? İşte bu soru, modern bilimin en temel sorunlarından birisi olmuştur. Bacon'ın idoller kuramıyla irdelediği (11) ve Descartes'in kendisinden kuşku duyulamayacak bir bilginin olup olmadığını sorduğunda karşısına çıkan (12) anılan soruna, gelişen süreç içerisinde, genel olarak, "ussallık" ve "nesnellik kavramına" gönderme yapılarak yanıt verilmiştir. Ussallık duyu verilerini düzenleme ve yanlışları ayıklamada, gözlem ve deney sonuçlarını genelleştirmede bir araç rolü üstlenmişken, nesnellik anılan sonuçları tahkik

etme sürecinde işlevsel bir rol yüklenmiştir. Ancak modern bilimde esas olan nesnelliğin içeriği, bununla sınırlı değildir. Modern bilimde kullanıldığı biçimiyle nesnellığe bakıldığında, ona en az üç temel anlamın yüklendiği görülür: İlki, nesneye bağlılık anlamına gelmektedir ve bu anlamıyla bilimde metafizik düşüncelerin elenmesini amaçlamaktadır. Bu açıdan o, bilgiyle inanç kavramını, diğer bir deyişle bilimle metafiziği ayırmaya ve bilimin konu alanını nesneler dünyasıyla sınırlandırmaya dönüktür. Kuşkuzusuz bu bakış açısı dini, deneysel olarak bilenebilir alanın dışına itmektedir. İkincisi duyguların, öznel düşüncelerin, inançların, önyargıların ve özelemler düşüncülerinin bilimsel araştırma sürecinde ötelenmesini anlamına gelmektedir ve araştırmacının araştırma sürecine, bir diğer deyişle, deney ve gözlem sürecine öznel kabullerini, inanç ve beklentilerini yansıtmalarına engel olmayı amaçlamakta ve bilimin dinsel sistemler

ve ideolojiler tarafından çarpıtılmasını engellemeye çalışmaktadır. Üçüncüsü ise, akıcılığa vurgu anlamına gelmekte ve insan olarak zaafılarımızı görmemize ve bu zaafıları elimine edip önyargısız çalışmalarla deneysel temelli aklın egemenliğinde evrensel nitelikli bilgiler elde etmemiz anlamını içermektedir. Bir diğer deyişle, nesneye uygun bilgiler elde etmeyi erelemektedir. Bu açıdan nesnellik, hem dinle bilimi, bilimin ideolojileri ayırmada, dinin ve ideolojilerin bilimin alanına müdahalesini engellemede hem de sinanabilirlik anlayışıyla aklın ve deneyin ön plana çıkarılıp pekiştirilmesinde önemli bir işlev yüklenmiştir. Yani bilimin seküler bir zemine oturtulmasında ve bilimsel bilginin geçerliliğinin sağlanmasında, onun genel kabulün onayına sunulmasında araç rolü görmüştür. Bu işlev, anılan yolla elde edilen bilgilerin tek doğru bilgi olduğu ve bu bilginin evrensel geçerliliğe sahip bulunduğu düşüncesini pekiştirmiştir. Bu, bir anlamda hakikatin teklifi ve onu elde etmenin biricik yolunun, bilimsel yöntemi kullanan bilim olduğu anlamına gelmektedir. Ancak burada nesnelliğin ve ondan destek alan deneyimin ve sinanabilirliğin işlevselleştirilmesi için belli bir mekanik evren kurgusu gerekmektedir. Çünkü ortaçağdaki gibi evren, tanrısal iradenin sürekli müdahale

Yeni bilim paradigması
bilgideki sinanabilirlik
niteliğini örselediği, öznesne ayrımını yadsıyarak
hipotezleri sinamada temel
oluşturan uygunluk kuramını
bir kenara ittiği için, doğrular
çokluğu paradoksuna yol
açmaktadır.

8) Bkz. Hasan Aydın, "İslam, Rönesans ve Aydınlanma (İslam Dünyasındaki Akıl Tutulması Üzerine Eleştirel Bir Çözümleme)", *Bilim ve Ütopya Dergisi*, sayı: 157, İstanbul 2007, s. 11-23.

9) Bkz. Ömer Demir, *Bilim Felsefesi*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 25-27.

10) Bkz. Alan Musgrave, *Sağduyu, Bilim ve Kuşkuculuk (Bilgi Kuramına Tanımsal Bir Giriş)*, çev: P. Uzay, Göbece Yayınları, İstanbul 1997, s. 50-68; Ahmet Cevizci, *Felsefe, Sentez Yayıncılık*, Bursa 2007, s. 70-73.

11) Bkz. Francis Bacon, *The New Organon or True Directions Concerning the Interpretation of Nature*, 1620, http://www.constitution.org/bacon/nov_org_bd

12) Bkz. Descartes, *Felsefenin İlkeleri*, çev. M. Akın, Say Yayınları, İstanbul 1985, s. 51 vd. Benzer bir sorgulama İslam dünyasında Descartes'ten önce yapılmıştır. Neredeyse Gazzâlî'nin sorgulaması Descartes'te aynen yinelenmektedir. Tek fark, Descartes'in sonunda vardığından kuşku duyulmayan ben'e (özneye), Gazzâlî'nin ise Tanrı'ya ya da tanrısal esinde ulaşmasıdır. Bkz. Gazzâlî, *el-Munkız min ed-Dalâil*, Hakikat Yayınları, İstanbul 1984, s. 4 vd.

ettiği ve her an ya da din adamlarınca sık sık belirttikleri gibi mucizeler bağlamında değişebilir bir evren olacaksa, nesnelliğin, deneyimin ve sinanabilirliğin işleme-si olası değildir. Bu açıdan bakıldığında modern bilimin evren imgesi mekaniktir ve bu evren, deneyimleri sinamaya, hat-ta genellemelerden geleceğe ilişkin önde-yelerde bulunmaya oldukça elverişlidir. Mekanik işlemlere evrene ilişkin elde edi-len nesnel bilgiler birikimli olarak ilerleye-rek, sistematik bilimsel bilgileri oluşturur-lar.

Modern bilimin, seküler bir düzlemde tümevarım, nesnellik, deney, sistematik gözlem, sinanabilirlik ve mekanik evren kurgusu, birikimli ilerleme gibi temel ha-reket noktalarına dayanarak elde etti-başarılar, modern bilimin doğuşunda et-kilî olan burjuva sınıfının elini güçlendi-rmiş, bilimin bulguları, Bacon'ın "bilgi güç-tür" deyişinde ifadesini bulan anlayışı pratiğe geçirmiştir. Bu güç, kısa sürede, teknik buluşlar ve onların sonucu (13) olan coğrafi keşiflerle feodal sistemlerin yıkılmasına, yeni bir toplumsal yapının oluşmasına neden olmuş, Aydınlanma ve Sanayi Devrimiyle birlikte insanlığı bambaşka bir uygarlıkla yüz yüze getir-miştir. Bu uygarlık, biricik bilgi örneği ola-rak seküler bilimi gören, her şeye bilim-sel bir paradigmayla bakmanın gereklili-ğini savunan, hatta 19. yüzyıla gelindi-ğinde, doğa bilimin metodolojisini sosyal bilimlere uygulayarak, sosyal bilimlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda toplu-mu yeniden düşünlemeyi hedefleyen bir uygarlıktır. 18-19. yüzyıllardaki toplumsal devrimlerde bu düşüncenin izlerini açık-ça görmek olasıdır. Öte yandan S. Si-mon'un fiziko-teolojisi, A. Comte'un po-zitivist felsefesi, bu anlayışın yalın örneke-rini sunar.(14) Aynı anlayışın izlerini, farklı bir zemine dayanamakla birlikte, bili-mi temele tuturan K. Marks'ın düşünce-sinde de bulmak olasıdır.(15) İster birke-rek isterse diyalektik bir şekilde olsun,

ilerlemeyi temel olan bu düşünceler ta-rihisel bir zeminde, teolojik aşamadan metafiziğe, oradan da bilime ulaşıldığını, her aşamanın kendine özgü bir toplu-m-sal yapısının bulunduğunu, bu açıdan bi-lime dayalı bir toplumsal yapının kurul-masının zorunluluğunu ima etmişlerdir. Bilimin her şeyi anlama ve açıklamada tek araç olduğunu ileri süren bu düşünce biçimi, mantıkkı pozitivistlerin elinde o-denli ileriye götürülmüştür ki, analitik ve sentetik önermeye indirgenemeyen her önermenin anlamsız olduğu savının ileri sürülmesine neden olmuştur. Bu sav, ne analitik ne de sentetik önermelere indir-genebilir, sanatsal, dinsel, ahlaksal ve aynı zamanda felsefi söylemlerin anlamsız olduğu sonucunu doğurmuştur.(16)

Modern bilim sanki sandalyesinde: Postmodern eleştiriler

1960'lı yıllardan itibaren pozitivist ve mantıkkı pozitivist anlayışların eleştirisi-yle yeni bir aşamaya girildiği görülmekte-dir. Bu aşamanın ortaya çıkışında, kimi olayların etkili olduğu görülmektedir. Bunların en önemlisi, 20. yüzyılın ilk on

Postmodernler, bilginin, dilin ve kültürün dışında var olan, bireyden ve toplu-m-dan bağımsız bir bilgiden söz edile-meyeceğini savunurlar.

yıllarında modern fizikte köklü dönüşüm-lerin yaşanması, Newton'un mutlak za-man ve mekân anlayışının yerine Einste-in'in zaman ve mekânı görecelleştiren rölative kuramının, Newton mekânının

yerine ise atom altı parçacıklara odakla-nan M. Planck'ın kuantum mekânının temele oturması, Heisenberg'in kuarkla-rın aynı anda hem hızının hem de konu-munun belirlenemeyeceğini ileri süren belirsizlik ilkesi(17) önemli bir işlev gör-müştür.(18) Fizik biliminde yaşanan, an-lan gelişmelere (kimileri bu gelişmeleri fi-zikte yaşanan bir tür bunalım olarak gör-mektedir) ek olarak, modern bilim ve tek-nolojinin ortaya çıkardığı istenmeyen olumsuz sonuçlarının, özellikle çevre kir-liliğinin, yine sömürgeciliğin ve silahlan-manın sonucu olan iki büyük dünya sa-vasının tartışmaya açılması; özellikle Hint ve Çin'in kapıları aralanınca, Doğu düşüncesi ve mistisizmiyle karşılaşılmış-sonucu Batı kökenli modern bilimden en azından kimi unsurlarıyla ayrışan ve mis-tisizme olanak veren bir bilim anlayışları-nın varlığının gözlemlenmesi; Mark-sizm'in ekonomik öngörülerinin gerçe-leşmemesi yüzünden, kimi Marksistlerin Marks'ın yapıtlarını farklı bir perspektifte okumaya çalışmaları ve modern bilimin tarihsel olarak ortaya çıkışı ve bugünkü kullanış biçimi açısından toplumsal çe-şitliklerden ve bu çeşitliklerin kurumsal üretiminden bağımsız olmadığını vurgu-layan eleştiriler ya da radikal teori yandaş-larının, din adamlarının geçmişten beri modern bilimin seküler temeline yöneltti-ği eleştiriler ve modernizmin bir sonucu olan feminist hareketlerin, erkek ege-menliğine duydukları tepki ile bu tepkiyi modern bilimle ilişkilendirmeleri,(19) mo-dern bilimin eleştiril bir düzlemde ele alınmasını hızlandırmıştır. Tüm bunlara yeşiller hareketinin ve barış yanlılarının eleştiril söylemlerini de dahil etmek ge-rekmektedir. Anılan nedenlerden besle-nen ve bu nedenlen bilim felsefesi ala-nında sonuçlarının neler olabileceğini göstermeye yönelik tartışmalarda, mo-dem bilimin masaya yatırıldığı, özellikle feministlerin, anti bilimsel akımların, din adamlarının, postmodernistlerin ve pozi-

13) Bilim sayesi ndeyayınlaşan keşif ve buluşlar için bkz. D. J. Boorstin, *Keşif ve Buluşlar*, çev.: F. Filber, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1994, s. 146 vd.

14) Bkz. Şafak Ural, *Pozitivist Felsefe (Bilimde ve Felsefede Doğrulama)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s. 21 vd.

15) Bkz. Bertrand Russel, *Batı Felsefe Tarihi (Yeni Çağ)*, cilt: 3, çev.: M. Sencer, Yayıncılık Matbaası, İstanbul 1970, s. 300 vd.

16) Bkz. Şafak Ural, *age.*, s. 17 vd.

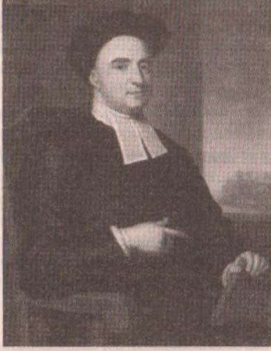
17) Bkz. M. Planck, *Modern Doğa Anlayışı ve Kuantum Teorisine Giriş*, çev.: Y. Önder, Spartaküs Yayınları, İstanbul 1996, s. 105.

18) Bkz. Hasan Aydın, "Postmodernizm, Dayandığı İlele ve Bilim Felsefesi", s. 16-28.

19) Kış. Ömer Demir, *age.*, s. 96 vd.

tivizm eleştirmeyi odağa alan kimi felsefecilerin yeni bir bilim imgesi ortaya koymaya yöneliklerini söylemek olasıdır.(20) Kuşkusuz, bu sürecin ortaya çıkmasında klasik liberalizmin revize edilme gereği ve bunun sonucu olarak oluşan neoliberal politik süreçlerin de güçlü bir rolü olmuştur. Özellikle aydınlanmayla ulusdevletler inşa eden burjuvanın, hammadde kaynakları yüzünden yaptığı iki büyük dünya savaşı sonrası yeni bir aşamaya gelmiş, bu aşamada, savaşırsız bir biçimde sermayenin yer değiştirmesini ve yayılmasını sağlayan neoliberal politikalar ve toplumsal yapılarımlar geliştirmiştir.(21)

Yukarıda söz konusu ettiğimiz durumlardan beslenen felsefi gelenek içerisinde, bu süreçte, varlığı algıya indirgeyen Berkeley'in(22), nensellik tartışmasına bağlı olarak tümevarımın ve tümevarımsal bir temele dayanan doğa yasalarının temellendirilemezliğini ileri süren David Hume'un(23), bilginin oluşumundaki işlevlerine dikkatleri çeken Kant'ın(24), tüm insansal bilginin öznel bir perspektifin ürünü olduğunu söyleyen ve Apollon-Dionysos benzetmesine başvurarak modern bilimin nesnellığe vurgusuyla duyguları öldürdüğünü söyleyen F. W. Nietzsche'nin(25), bilimin birliği ilkesini eleştiren ve kültürün bilginin oluşumundaki işlevine dikkatleri çeken Dilthey'in(26), tümevarımın temellendirilemezliğine dayanarak, bilimi deneme ya-

George Berkeley (1687-1753)
"İlkiri evvel gören her felsefenin
safsata iklimidir yelken açtığı yer!"
(N. Hikme'nin Berkley
adlı şiirinden...)

nılma yöntemine indirgeyip pozitivist doğrulama ilkesinin karşısına yanılsamacılığı yerleştiren ve bilgiyi eleştiriye açık savlar toplamı olarak niteleyen Karl Popper'in(27), bilimin bir-kerek değil, devrimlerle, paradigmal dönüşümler aracılığıyla ilerlediğini ve "paradigmaların eşölçülemezliği"ni ileri süren Thomas S. Kuhn'un(28), dil oyunları kuramıyla Wittgenstein'in(29), bilimin nesnellik savıyla geçmişte dinin üstlendiği totaliter işlevi yüklediği ve diğer bilgi iddialarını anti demokratik tutumla yok ettiği ve "eş ölçülemezlik" ilkesi gereği tüm kuramsal yapıların eşit ölçüde geçerli olduğunu ileri süren Feyerabend'in(30), kuram yüklü gözlem savıyla nesnel gözlemlerin olamayacağı savunulan Pierre Duhem ve N. R. Hanson'un(31) ve Descartes'tan beri Batı felsefesine egemen olan özne-nesne ikilemini yadsıyan, eylemselliği ön plana çıkarıp doğrunun yararlı olanda olduğunu söyleyen John Dewey'in(32), zihnin ve dilin gerçekliği yansıtan bir ayna olmadığı ve uygunluğa dayalı doğruluk kuramının geçersiz olduğunu göstermek isteyen pragmatist eğilimi Rorty'nin(33) vb. düşünürlerin düşüncelerinin etkin bir biçimde kullanıldığı gözlenir. Bu düşünürlerin modern bilime yönelttiği eleştirilerden beslenen yeni anlayış, önce "Kıta Avrupası"nda, ardından Amerika ve Anglo-

sakson dünyada iyiden iyiye yaygınlaşmış ve belli çevrelerce kabullenilmiştir. Bu anlayışın yaygınlaşmasında postmodernizm hareketi önemli işlevler yüklenmiştir.

Modern ve postmodern bilim: Bir karşılaştırma taslağı

20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra git-tikçe yükselen, anılan yüzyılın ikinci yarısından itibaren zirveye ulaşan modern bilime yönelik eleştirileri karşılaştırmalı bir bağlamda görmek aydınlatıcı olabilir.(34) Böylesi bir karşılaştırma, analitik ve eleştirel sonuçlara ulaşmak açısından da işlevseldir. Çünkü, tezin antitezini bü-tüncül bir biçimde görmeye olanak sağla-maktadır. Karşılaştırma tablosu incelen-diğinde de görüleceği gibi, eleştirilerin odak noktası modern bilimin gerçeklik, bilgi ve doğruluk anlamına yönelmekte, özellikle modern bilimin nesnellik ve evrensellik savı güçlü eleştirilere uğramak-tadır.

Modern bilimden postmodern bilime: Ehilleştirilmiş yeni bilim anlayışı ve felsefi temelleri

Modern fizikte ortaya çıkan kimi gelişmeler, onun sonuçlarına yöneltilen eleştiriler ve neoliberal ekonomik yapılanmanın doğurduğu yeni durumlara ko-şut olarak, modern bilime ve temel dayanaklarına yönelik kuşkulara dayanarak, yeni bir bilim paradigmasının geliştirilme-yi çalışıldığı görülür. Bu bilim, ortaçağın din odaklı paradigmasıyla diyalektik içe-risinde ortaya çıkan modern bilimi, aydınlanmacı ve devrimci kimliğinden önemli ölçüde soyutlanmış, onu bir parça ehilleştirmiş, kabuğuna çekmiş, haddini

(20) Bu gelişmeler için bkz. Ömer Demli, age., s. 29-107.

(21) Bkz. Hasan Aydın, "Bilim (Evrim)-Din (Yaratılış) Çatışması Üzerine Kimi Düşünceler", *Bilim ve Gelecek Dergisi*, sayı: 39, İstanbul 2007, s. 20-25.

(22) Bkz. G. Berkeley, *Tee Dialogues Between Hylas and Philonous*, The Open Court Publishing Company, LaSalle 1958, s. 1 vd.

(23) Bkz. Hasan Aydın, "Gazali ve David Hume'da Nensensellik Kuramı (Karşılaştırmalı Bir İnceleme)", *OMÜİF Dergisi*, sayı: 16, Samsum 2003, s. 325-348.

(24) Bkz. Hasan Aydın, *Felsefi Temelleri Işığında Yapılandırmacılık*, Nobel Yayınları, Ankara 2007, s. 26.

(25) Bkz. Hasan Aydın, *Felsefi Temelleri Işığında Yapılandırmacılık*, s. 23-24.

(26) Bkz. W. Dilthey, *Trinsel Bilimlere Giriş*, Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi içinde, çev.: Doğan Öztem, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, s. 99 vd.

(27) Bkz. K. R. Popper, *Bilim Felsefesi: Kişisel Bir Bildiri*, çev.: Cemal Yıldırm, Bilim Felsefesi içinde, Remzi Kitabevi, İstanbul 1991, s. 186-189.

(28) Bkz. T. Kuhn, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, çev.: N. Kuyuş, Alan Yayıncılık, İstanbul 1995, s. 46 vd.

(29) Bkz. Ö. N. Soykan, *Felsefe ve Dil (Wittgenstein Üzerine Bir Araştırma)*, Kabcakı Yayınevi, İstanbul 1995, s. 87 vd.

(30) Bkz. Paul Feyerabend, *Özgür Bir Toplumda Bilim*, çev.: A. Kadam, Sınırlı yayınları, İstanbul 1991, s. 15 vd.

(31) Bkz. Sedat Yazıcı, *Felsefeye Giriş*, Alfa Yayınları, İstanbul 1998, s. 74-77.

(32) Bkz. John Dewey, *Democracy and Education*, Macmillan Company, 1916, kısım: 25, <http://www.it.columbia.edu/publications/dewey.html>

(33) Kıs. R. Rorty, *Felsefe ve Doğanın Aynası*, çev.: F. Günsöy, Paradigma Yayınları, İstanbul 2006, s. 1vd.

(34) Bu karşılaştırma tablosunu oluştururken, D. McCallum'un *The Death of Truth* adlı yapıtından belli ölçülerde yararlandığımızı belirtmemiz gerekir. Tabloları karşılaştırmak için bkz. <http://www.xenos.org/classes/papers/pamosci.htm>

Modern Bilimin Dayanakları	Postmodern Eleştiriler
Gerçeklik: Bilimin araştırma konusu, insanın dışında, orada duran, keşfedilmeyi bekleyen nesnel gerçekliktir. Bilimin incelediği nesnel gerçeklik, öznel olan bireyin iç dünyasından bütünüyle ayrıdır. Dolayısıyla, dışsal-işsel, nesnel-öznel ayrımı söz konusudur.	Bireyden, kültürden ve dilden bağımsız bir gerçeklikten söz edilemez. Gerçeklik, aynı sosyal ortam içinde bulunan bireylerin kendi dünya algılarını tanımlamak için oluşturduğu zihinsel anlamlardan ibarettir. Bu yüzden bireylerin zihinsel yapıları, toplumsal nitelikli kültür ve dilin dışında orada duran, keşfedilmeyi bekleyen nesnel bir gerçeklikten söz edilemez. Dışsal-işsel, nesnel-öznel gibi ayrımlar geçersizdir. Her şey özne, kültür ve dil temelinde yapılır.
Bilgi: Gerçekliğe ilişkin bilgi neseldir. Öznel inançların, beklentilerin, yerel-kültürel değerlerin onda yeri yoktur. Çünkü bilgi ve değer farklı şeylerdir. Bu bilgi, nesnel gerçekliğin, sağın yöntemlerle araştırılması ile elde edilir ve dış dünyanın bilise yansımalarının bir ürünüdür. Olağan dilin dışına çıkan, sağın, sinanabilir, matematikselleştirilebilen bir dille ifade edilir.	Bilişin, dilin ve kültürün dışında var olan, bireyden ve toplumdaki bağımsız bir bilgidir söz edilemez. Bilgi, duruma özgedir, bağlamsaldır ve bireysel ve toplumsal anlamların bir tür dışı vuruşudur. Bireylerin, belli bir bilişsel yapı ve kültür içinde nesnelerle etkileşimleri sonucu oluşur. Bu yüzden onun oluşumunda, kullanılan dil, sosyal etkileşim ve bireysel anlamların yaşamsallığını değerlendirme önemli bir işlev yüklenir.
Doğruluk: Deneyssel süreçlerle elde edilir ve bireyden bağımsızdır; bu yüzden sinanabilir. Sinanabilir olana ilişkin olan nesnel doğruluk, doğal olarak tektir ve evrensel. Bu açıdan doğruluğun ölçütü, nesneye uygundur. Nesnesine uygun bilgi, doğru bilgidir.	Doğruluk özde, bireysel ve toplumsal bir temele dayanır. Bu açıdan onun özünü, bireyin kendi anlamlarıyla diğer bireylerin anlamlarının çelişmemesi, yani özneler arasıklı oluşturur. Doğruluğa yönelik uygunluk kuramı doğru değildir; çünkü bireyin zihni nesnel gerçekliği olduğu gibi yansıtan bir ayna değildir. İnsanla gerçeklik arasında, zihin, kültür ve dil gibi öğeler girdiği için doğruluk tek olamaz; ona çoklu bir bakış açısıyla yaklaşmak gerekir. Yaşamsallığa bağlı doğruluk, diğerlerinin anlamlarına karşı bireyin kendi anlamlarını sinamasını gerektirir.
Nesnellik: Bilim insanları, nesnel gözlemcilerdir; bu yüzden onlar, doğa üzerinde doğrudan ya da dolaylı gözlem veya kontrol edilmiş deneylerle evrene özgü dışsal yasalara saptamaya çalışırlar.	Gözlem, ne anlama geldiğini dışı vuramaz; kuramsız gözlem kördür. Çünkü tüm gözlemler kuram yüküldür. Zira gözlemler, zihin, belli kişilerin ya da grupların eğilimleri, inançları aracılığıyla yorumlanır ve onların deneyimleri tarafından güdümlenir. Aynı zamanda, kültür ve dil tarafından biçimlendirilen zihinlerce tartışılır ve şeylerin gerçek doğası, anılan nedenlerden dolayı gözlemlenilen bilinemez. Kısacası, yalın ve nesnel gözlem yoktur.
Bilimsel İlerleme: Bilimin ereği, evrene ilişkin nesnel doğruları araştırmaktır. Bunu görmezden gelen, nesnel gerçekliği ve doğruluğu yadsıyan kişi, kendi değer yargılarını, inançlarını ve beklentilerini ortaya koyuyor demektir. Bilim, nesnel verilerin birikimiyle ilerler.	Bilim aslında, nesnel doğruları elde edemez; sadece sosyal güçlere karşılık olarak ıçeriden ya da dışarıdan bilimsel topluluğun kendi doğrularına ulaşmalarına olanak sağlar. Bilim, başat ideolojilerin hizmetindedir. Bilimsel bilgide meydan gelen periyodik değişimler, bilim insanlarının bir kısmının etkisiyle ırrasonel bir şekilde, devrimlerle gerçekleşir, sistematik araştırmalarla değil.
Bilimsel Ussallık ve Yöntem: Bilim, ussal bir etkinliktir. Bu, bilim insanlarının kullandığı tümevarımsal ve tümdengimsel çıkarımda açıkça ortaya çıkar. Bilimsel bir araştırma yapılırken, -problem ya da sorunun çerçevesi belirlenir, -soruna yönelik hipotezler geliştirilir, -hipotezlerin mantıksal sonuçları belirlenir, -hipotezler sinanır. -hipotezlerle ilişkin gözlemler ve deneyler yapılır ve yorumlanır, -yanlış olan hipotezler ayıklanır. Bu şekilde işleyen, bilimsel yöntem bir ve tektir.	Bilimin ussal bir etkinlik olup olmadığı tartışmalıdır; çünkü ussal olma, nesneler dünyasının nesnel olarak algılanmasını ön koşul olarak varsayar. Oysa nesneler dünyası, zihin, dil ve kültür aracılığıyla kavranmaktadır. Bu yüzden kimi kültürlerde, Avrupalıların evren sözcüğünü kullandıkları anlamda nesnel şeyler ve nedenler söz konusu değildir. Farklı kültürlerde nesneler dünyasına uygulanan mantık, dilsel yapıların farklılaşması yüzünden değişmektedir. Anılan nedenlerden dolayı tek bir bilimsel yöntemden söz edilemez; yöntemsel çoğulculuk ve buna bağlı olarak bilimsel çoğulculuk egemendir.
Hipotezlerin Sinanması: Hipotez, bir soruna yönelik olası bir açıklamadır. İleri sürülen bir hipotez, yanlış çıkmasını olası kılan koşullar altında test edilebilir. Ayrıca değerli olan hipotez deneyimlerin ötesine yönelik bir öndevede bulunmalıdır.	Bilim insanları, hipotez oluştururken nesnellikliğini kaybeder, imgelem gücüne, beklentilerine, inançlarına dayanır. Bu yüzden kimi durumlarda bilim insanı, filen var olan anlayışla çelişen verileri görmeyi yadsır. Bir diğer deyişle seçici davranır.
Verileri İşleme: Bilim insanı, verileri kendi hipotezini doğrulayan olgu ve olaylardan seçerek, taraflı ve seçmeci davranamaz. Onlar, kendi hipotezlerinin gerçekten kabul edilen şeylerle örtüşüp örtüşmediğini keşfetmeye çalışmalıdır.	Hipotezler basit bir biçimde ham veriden doğmazlar. Aksine onlar, gözlemcinin zihninin ürünüdürler ve verileri düzenleyen onun tarafından onaylanır. Bilim insanı, hangi bilginin yararlı hangisinin yararlı olmadığına aksi halde nasıl karar verir?

Temel Varsayımlar: Bilimin temel varsayımları, yani hareket noktaları, bilimsel yöntemle kanıtlanabilir olmasalar da, mantıksal bir çıkış yolu olarak kabul edilebilirler. Bilim insanı bunları yadsayarak kendi öznel ön kabulleriy-le hareket edemez.	Modern bilim açık bir biçimde, herkesçe doğru kabul edilemez; çünkü pek çok birey ve kültür onu yadsır. Modern bilimde temele alınan hareket noktalarının seçilmesi kendi başına özeldir ve Batılı perspektifi yansıtır. Bu yüzden farklı kültürler ve farklı bilim insanları, farklı hareket noktaları seçebilir. Bu yöntemsel çoğulculuğun olmazsa olmaz koşuludur.
Bilimin Sonuçları: Bilim, insanın dış dünya üzerindeki egemenliğini artırmalı, doğayı denetim altına alarak insan yararına sunmalı ve dönüştürmelidir. O, bütün insanların yararına kullanılmalıdır.	Modern bilim, doğaya zarar vermiş, ekolojik dengeyi bozmuş, yarıardan çok zarar getirmiş, silahlanma yarışında ve savaşlarda önemli bir rol üstlenmiştir. Öte yandan, kapitalizme hizmet etmiş, tüketim kültürünü tetiklemiştir.
Bilimin Seküler Temeli: Bilim, seküler bir etkinliktir, maddeyi ve maddi süreçleri temel alır. Mistik ve metafizik unsurları için içine karıştırmaz. Ancak sinanabilir olan önmeler ya da sinanabilir önmelerin türetilbildiği kuramsal yapılar bilimseldir.	Modern bilim, dini, nesneler dünyasının dışına itmiş, materyalizmin yaygınlaşmasına hizmet etmiştir. Ruhsal olayları bile maddi süreçlere indirgemıştır. Bugün yaşanan ahlaksal yozlaşmaların gerisinde, bilimin pompaladığı materyalist dünya görüşü yatmaktadır.
Kuantum Fiziği: Kuantum fiziği atom altı parçacıkların hareketlerini anlama konusunda yararlı bir model sunmuştur. Bununla birlikte bu alanda araştırmalar ve tartışmalar hâlâ devam etmektedir; bu yüzden kesin bir şey söylemek, nihai bir yargıda bulunmak olanaksızdır.	Kuantum fiziği, evrene ilişkin Doğu mistik dünya görüşünün doğruluğunu kanıtlamakta ve evrenin içsel bağlantısının aklî ötesi ve ruhsal olduğunu göstermektedir.

bildirmiş, iddiasını oldukça sınırlamış, alternatif bakış açılarına demokratik bir tutuma yaklaşmasına zemin hazırlamış, diğer düşünsel etkinliklerin de hakikat içerebileceğini kabul etmiş bir bilim anlayışdır. Bu açıdan, onun dogmatizm ve metafizikle mücadele eden, evrenselin peşine düşen, değiştirmeyi ve dönüştürmeyi amaçlayan bir yapısı bulunmamaktadır.

Sonuç yerine bir soru: Modern bilimin aşılması mı, yoksa ortaçağın geri dönüşü mü?

İlk bakışta oldukça ilımlı görünen bu bilim paradigmasının, modern bilim paradigmasının bir aşılması olarak görülmeyeceğini kaydetmek gerekir. Çünkü bizi metafizik çağa, din odaklı mistik düşünceye ve bu türden bir evren kurgusuna geri çekebilecek kimi özellikler içermekte ve modern bilimin tüm kazanımlarını altüst edebilecek çok radikal sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Aslında modern bilim paradigmasının kimi öğeleri elbette eleştiriye açıktır ve üzerinde eleştirel açıdan düşünmeyi gerektirmektedir. Ancak bu eleştirel düşünme, dogmatizme kapı aralama amaçlı olarak yapılmamalı, geriye gidişin önüne engeller koymayı başarak altyapı ve üst yapıları hesaba katmalıdır. Ne var ki, yeni bilim paradigmasını savunanlar, öyle görünüyor ki, bu türden bir duyarlılıkla hareket etmemek-

tedir. Onların tutumu neoliberal dünyanın sloganı olan "her şey gider" anlayışına odaklı gibi görünmektedir. Bunu görebilmek için, yeni diye sunulan bilim paradigmasının sonucuna gönderme yapan, gerçekliğin bütüncül-nesnel bir resminin ortaya konamayacağı, nesnelliğin olmadığı, bu yüzden her türden inancın ve sanının bilime dahil edilebileceği ya da en az bilime aynı statüde konumlandırılabilceği, bilimin "öznelararasılıkla" kültüre gömülü olduğu, bilginin gerçeklikle doğrudan test edilebilir bir bağının olmadığı, mekanik evren kurgusunun işlemediği ve bu yüzden geleceğin kestirilemeyeceği, sosyal bilimlerin özel yorumlara indirgeyebileceği, nesneler dünyasının karmaşık yapısına vurgu yaparak bilinememezliği ima etmesi, özne-nesne ayrımını yok sayması gibi durumlar üzerinde bir parça düşünmek yeterlidir. Daha da vahim olan, yeni bilim paradigmasının, gerçekliğin ve doğruluğun öznelleştirilmesi ve göreceli bir perspektifin savunuculuğunu yapmasıdır. Kuşkusuz böyle bir bilim anlayışı, bilgiyle değeri, bilgiyle inancı birbirine karıştırmakta, bilim, felsefe, sanat, din gibi gerçekliğe farklı yaklaşan etkinlikler arasında önemli bir fark bırakmamaktadır. Ayrıca, bilgedeki sinanabilirlik niteliğini örnelediği, özne-nesne ayrımını yadsıyarak hipotezleri sinamada temel oluşturan uygunluk kuramını bir kenara ittiği için, doğrular çokluğu paradoksuna yol

açmaktadır. Aynı durum kuramların "eşölçülemezliği" savı için de geçerlidir. Bu durumda, metafizik olanı bilimin dışında bırakmaya olanak kalmayacağı gibi, metafizik olan, dinsel olan açıklamaların bilimsel açıklamalarla eşdeğerde topluluk kabulüne sunulmak isteneceği ortadadır. Çünkü, çoğulcu ve göreceli perspektif gereği, hepsi hakikat içermektedir. Bu durum, modern bilimle biçimlenen din-bilim ilişkisini tersine döndürmekte, kuantum fiziğinden destek alan kimi düşünürlerin, bilimi dinin hizmetine sokma çabası içerisine girmelerine yol açmaktadır. Ya da son yıllarda sık sık yapıldığı gibi, belli bir konuda dinin ve bilimin anlayışları çatıştığında, bilimin sonuçları zaten mutlak değil denilerek, mutlak olduğu savlanan din lehine bir otorite kurulmaya çalışılmaktadır. Anılan bilim anlayışına yakın savları savunan Paul Feyereabend'in, bir toplumda, demokrasinin zorunlu bir sonucu olarak, din, bilim, büyü, akapunktur, sihir ve benzerinin eşit düzeyde yaşama hakkının olduğunu, hatta okullarda, hepsinin eşit düzeyde öğretilmesi gerektiğini savunması(35), yeni bilim paradigmasının ne türden sonuçlar doğuracağını göstermesi açısından oldukça anlamlı olsa gerektir. Bu durumda insan kendi kendine sormadan edemiyor: Din-bilim ilişkisi açısından modern çağı aşıldığı söylenirken, modernin aştığı ortaçağı geri mi getirilmek isteniyor?

35) Bkz. Paul Feyereabend, age, s. 107-108.

Bilimde cadı kazanları

Bilim adamlarının ve üniversitenin ulusal özgüvenleri tam olmalıdır; eğitimde ulusal müfredata dönülmeli, koruyucu hekimlik ve halk sağlığı ön planda tutulmalıdır. Sorun, temelde milli eğitim ve milli duruş sorunudur; ulusal devlet çatısı altında çözülebilir.

Bilimde cadı kazanları üstüne yazı yazmam istendiği zaman, konu başlık olarak rahatsız edici bulunsada, bana çok cazip geldi. Nedeni de güçlüklerle ulaşılan bilimsel kavramların cadı kazanlarına dökülmesi ile yabancı bilgilerle donatılan ortamın etkilediği insan idi. Büyü gücü ile topraktan altın yapmak gibi.

Bilim, yineleyen bir akışın gözlem ya da deney gücü ile izlenerek, önceki bilgilerin gözlem sürecinde, yeni bir kavramlar dizini yaratarak yaşamsal döngüyü ussal denetim altına alma sürecidir. Bu süreci belirleyen temel sorun bilim adamının öğrendiği, taşıyacağı, savunacağı temel değerlerdir. Geçen yüzyılın başında, bilim adamları aydınlatma ile yayılan bilincin işaretlerini taşıyordu. Bilimsel öngörüler, toplumsal sorumlulukları vardı. Sağlık, kamusal bir sorumluluk olarak görülüyordu. Belki de bu heyecan birlikteliği içindir ki edebiyat ve bilim başat gelişmiştir. Feodalitenin son aşamasında teknoloji aracılığı ile artan aşırı üretim, teknolojinin stratejik ve ticari güç olduğunu ortaya koymuş, bilimsel çalışmalara organizasyon ve denetim getirilmiştir. Bilimsel çalışmalarla plana alınmış uzun vadeli çalışmalar yapılmıştır.

Bilimsel araştırmaların stratejik gücü gibi tecimsel gücü de anlaşıldıktan sonra bilimsel bilgi yeni bir sürece girmiş, bilimsel kavramlar ticari olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Bilgi, katma değer getiren bir tüketim malzemesi olarak değer kazanmıştır. Görüşlerimi açıklamadan,

bir konuda açıklama yapmak zorunlu oldu. Yaşam, salt olumlu ve olumsuz kavramlarda oluşmaz; temel düşünce, sorunlu kavramları tanımlayıp olumlu ve olumsuzluğunu ayırmak olmalıdır. Tecimsel olarak tıbbi ilaç ve malzeme sanayi geliştikçe hızla yapılan araştırmalara ve yeni ticari pazarlara gereksinim duyulmak zorunda kalmıştır. Sistem kâr etmek, kâr etmek için de etkilediği piyasaları geliştirmek durumunda idi. Toplumsal değerleri sorunlarla birlikte yaşayan bilim adamları, farklı bir sınıf olarak toplumdaki uzaklaştılar. Tek düşünceleri laboratuvar ve gelirleri olan insanlar, dar bir bilim alanının kendilerini göstermeye başladılar. Topluma kendilerini sunmaları için, kitle iletişim araçları bilim insanları için kullanıldı, birer kahraman olarak topluma tanıtıldılar. Bu arada, temel tıp bilimleri uygulamalı tıp bilimlerinin gerisinde kalmaya başladılar.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin elindeki tüm gereksinimlerde olduğu gibi tıbbi gereçlerdeki fazlalık da yardım ya da değişik gereçlerle Üçüncü Dünya

Bilimsel araştırmaların stratejik gücü gibi tecimsel gücü de anlaşıldıktan sonra bilimsel bilgi yeni bir sürece girmiş, bilimsel kavramlar ticari olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Bilgi, katma değer getiren bir tüketim malzemesi olarak değer kazanmıştır.

Ülkeleri'ne gönderilmeye başlandı. Tüm dünyada Batı hayranlığı uyandıran propaganda makinesi harekete geçirildi. Batı'da üretilen her şey pazarlama cazibesi ile tüm az gelişmiş ülkelere ya satıldı ya dağıtıldı. Ülkeler, Batı'yla aralarındaki mesafeyi kapatmak için, eğitimi Batı'yı taklit ederek kapatacaklarını düşündüler. Özellikle yabancı dil ve İngilizce olmazsa olmaz yabancı diller olarak gündeme geldi ve yabancı dille eğitim veren okullar açıldı. Tüm alanlarda olduğu gibi tıpta da bilimin ülkesel değil evrensel olduğu kavramı yaratılarak bilim ve bilim insanları kendi yaşadığı toprakların istemlerinden koparılarak kendi yurdunda yabancı hale getirildiler.

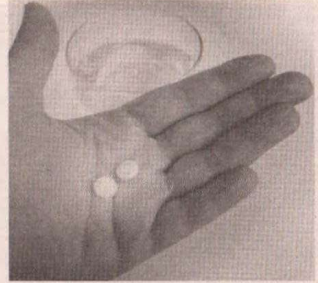
Yıllarca çalışılarak sonuca varılacak bilimsel çalışmalar, yeterince tamamlanmadan dünya tıbbına tamamlanmış çalışmalar gibi sunuldu. Büyük katma değer gerektiren bilimsel projeler, yüksek ederlerle satılmaya başlandı. Bu yanılsamanın en canlı kanıtı Ay'a inilip inilmediğine dair kuşkuların bilimsel ortamlarda tartışılmasıdır. İlaç ve tıbbi malzemeler - olabildiğince kullanım alanları genişletilerek- tüketimi en üst düzeyde tutacak şekilde kullanıldı. Biomateriyaller, protezler tüketim kolaylığı içinde tıbbi otoritelerin desteği ile az gelişmiş ülkelere sunuldu. Bir örnek vermek gerekirse, vitamin haplarının insan bedenine yararları tartışılır da olsa tıbbi reklamlarla kullanımları özendirilmektedir. Oysa ülkemiz meyve-sebze zenginliği bakımında özel bir konumdadır. Araştırma ve kaynak yaratma adına, özellikle Avrupa Topluluğu çerçevesi programları ile kendi sorunlarını üçüncü ülkelerin maddi desteğini alarak sürdürmek istemektedirler... Ulusal bilgi birikimine katkısı olmamaktadır.

Bu aşamaya nasıl gelindi? Ulusdevletlerin kendini savunma, dik durma mekanizması olan hukuk kuralları, gümrük duvarları, eğitim ve sosyal güvenlik kurumları aşındırılarak hantal konuma getirildi ve bu gelişmeler çağ atlama olarak nitelendirildi. Bu süreçte en büyük eleştirici bilim insanlarıdır. Laboratuvar bulguları ile yüzeysel sonuçları arasında gidip gelen bilim, toplumdan ve gelecekten kopuk olarak evrensellik adına toplum hiz-

meti vermeye adanmış, uğraş haline gelmiştir. Kâr-zarar, üretim-tüketim etkileme üzerinde düşünülen her şey, toplum harzırlanmadan uygulanamaz. Bu anlayış, toplumların sosyal gelişimini yaşam koşullarını dışlayarak kâr-zarar hesabı yapan tekno ulusların oluşumuna hizmet ederek basmakalıp insanlar ve tekdüze bilgiler yaratır.

Gevşek ve çıkar bağları ile bir arada yaşayan toplum kolay etkilenir, kolayca yönetilir. Sayısal vatan üzerinde yaşayan insanlar, kendilerini topluma onaylatmak için hazır ve yeni teknolojileri tüketmek özgürlüğünü duymak kaydıyla tekno fetiş insanlara dönüştürülürler. Toplum bireyselleşir, karşılıklı bir arada yaşam hissi ortadan kaybolur. Sanata, felsefeye olan gereksinim azalır; yaşam, temel güdülerle yaşar ve onlarla beslenirler. Yalnızlaşan, kendine yabancılaşan insan mekanikleşir, yaşam zevkini yitirir, saldırganlaşır. Tüketicinin insanı denetlediği dünyada değerler yiter. Teknik insan, bedeninin egemeni olur. Değerler yanılır, sayısal olarak tanımlanır hal alır; test sorularındaki gibi bilinen bilinmeyenin şıkları sunulduğu ortamlarda yaşanır. Toplumsal sorumluluğu ve duyguları gelişmeyen insan, bağnazlığın kolayca esiri olur. Başka önemli bir nokta da yurt sevgisinden insanı uzaklaştıran tekno vatan kavramı, beyin göçünü kolaylaştıran başka bir olgudur.

Tüketim çılgınlığının bir diğer sonucu, hammadde ve enerji sağlanmasının tahrir ettiği doğa ve geleceği tehdit altında olan insanlıktır. Bu sorunların hepsi, teknoloji ile oluşmuş sorunlardır. Bilim adamlarının büyük sorumluluğu vardır. Tek kültürlü dünya ve onun türevi evrensel değerler, toplumlararası eşitsizliği ar-

Tıpla ilgili reklam yapılmamalıdır.

tırmakta, altüst olan değerler sistemi yaratmaktadır. Tek tip dünyaya -sözüm ona- uyum, yok oluş, demektir. Sosyal duygulardan ayrılmış insan beyni gelecek kurgusu yapamaz. Belki de bu nedenle geçen yüzyılda bilim adına yapılan ön deyişler yeterince gerçeği yansıtmamıştır. Geçen yüzyılda bilim adamları genetik ve kimya sanayinin beslenme sorunlarını çözmeğe, sınırsız enerji üretme yollarının bulunacağına, insanın tüm temel gereksinimlerini bilimle karşılanacağına inandılar. Oysa bilim, hammadde yüzünden doğacak savaşların yol açacağı yıkımları görmemiş, bugün kolayca gözlenen bilimsel gelişmelerin yol açacağı tahribatı yeterince anlayamamıştır. Kuşkusuz, bilimsel düşünce yaşamın olmazsa olmaz öğelerindendir; ancak toplumsal sorumluluğu olmayan, tarih, felsefe ve sosyoloji bilincinden yoksun bilim insanlığı sürükleyeceği yerler açtır. Tıptaki gelişmelerin önemli bir kısmının savaş sanayi yan ürünleri olduğunu düşünürsek konu daha açık anlaşılır hale gelir.

Daha da uzatılabilecek olan ve yukarıda özetlenen olgular karşısında yapılacak nedir? Bilim adamlarının ve üniversitenin, ulusal sorumluluklarının bilincinde olan ulusal özgüvenleri tam olmalıdır; eğitim de ulusal müfredata dönmeli, koruyucu hekimlik ve halk sağlığı ön planda tutulmalıdır. Sağlıkla ilgili haber ve yorumlara özel itina gösterilmeli, tıpla ilgili reklamlar yapılmamalıdır. Sorun, temelinde milli eğitim ve milli duruş sorunudur. Yukarıda kısaca özetlenen sorunlar ulusal devlet çatısı altında çözülecek sorunlardır.

Bilimsel düşünce yaşamın olmazsa olmaz öğelerindendir; ancak toplumsal sorumluluğu olmayan, tarih, felsefe ve sosyoloji bilincinden yoksun bilimin insanlığı sürükleyeceği yerler açtır.

21. yüzyılda bilime kurulan cadı kazanları: İktisat

Klasik iktisat okulunun gündemini belirleyen bu çerçeve, sonraları neoklasik iktisat akımı tarafından reddedildi. Bu akım, iktisadın ana uğraşını, "kıt kaynakların sınırsız ihtiyaçlar arasında tahsis sorunu" olarak tanımladı.

Disiplin kurucularından Ricardo, politik iktisadın, yeryüzünün hasılası ile ilgilendiğini ve bu ilgi alanının içindeki ilişkileri açıklayan yasaların araştırılacağını ifade ediyor. Böylece politik iktisadın, fizik, kimya, biyoloji gibi bilimsel bir içerik taşıma iddiasında olduğunu gösteriyor.

Bir sosyal bilim olarak iktisat, başlangıçta "politik iktisat" diye adlandırılmıştı. Bu yeni bilimin uğraş alanını, disiplinin kurucularından David Ricardo, *Politik İktisadın ve Vergilemenin İlkeleri* başlıklı dev yapıtında şöyle çiziyor: "Yeryüzünün hasılası, topluluğun sınıfları arasında, yani toprağın sahibi, sermaye stokunun sahibi ve onu işleyen işçiler arasında paylaşılır. Yeryüzünün tüm hasılasının bu sınıflardan her birine rant, kâr ve ücret adları altında tahsis edilecek payları önemli farklılıklar gösterir. Bu bölüşümü düzenleyen yasaları belirlemek, politik iktisadın ana sorunudur." Bu kapsam çerçevesi, bir kere, politik iktisadın, Adam Smith'in daha önce "ulusların zenginliği" diye adlandırdığı, yeryüzünün hasılası (bugünkü terminolojiyle milli hasıla) ile ilgilendiğini gösteriyor. İkinci olarak, bu ilgi alanının içindeki ilişkileri açıklayan yasaların araştırılacağını ifade ediyor. Böylece politik iktisadın, fizik, kimya, biyoloji gibi bilimsel bir içerik taşıma iddiasında olduğunu gösteriyor. Üçüncü olarak, "hangi ilişkiler" sorusunu, toplumsal hasılanın sınıflar arasındaki bölüşümü, politik iktisadın tek in-

celeme alanı olarak alarak sınırılıyor.

Ricardo'nun bölüşüm odaklı gündemi, politik iktisat geleneğini sürdüren, geliştiren sosyal bilimciler tarafından hareket noktası olarak kabul edilse bile, genişletilmiştir. Marks, Kapital'in ilk başına yazdığı Önsöz'de, yapıtının nihai amacının "modern (kapitalist) toplumun ekonomik hareket yasasını ortaya koymak" olarak açıklar. Burada, Kapital'in kapsamı (kapitalizm) ve araştırmanın amacı (ekonomik yasaların açıklanması) vardır; ama, "ekonomik" alanla diğer toplumsal alanlar arasındaki ayırım yer almamaktadır.

Ricardo'nun açıklamasını tamamlamak için doğrudan doğruya politik iktisadın kurucularının

yapıtlarının içeriğine bakmak gerekiyor.

Evet, Ricardo, sınıflar arası bölüşümü, araştırmasının merkezine oturtmuştur; ama, bu gündemi bir yandan değer, diğer yandan büyüme çözümlemesiyle bütünleştirerek gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla değer, bölüşüm ve büyüme ayakları üzerine kurulmuş olan bir politik iktisat gele-

David Ricardo: "Bölüşümü düzenleyen yasaları düzenlemek, politik iktisadın ana sorunudur."

neği, tüm klasik okullar (ve Marks) tarafından benimsenmiş ve sürdürülmüştür. Bu gelenek, sermaye birikimini, uluslararası ticareti, sermaye hareketlerini, devleti (vergilemeyi, harcamaları, borçlanmayı), giderek dünya sistemini ve emperyalizmi de içerir ve tüm alanları tarih perspektifiyle zenginleştirir.

Klasik iktisat okulunun gündemini belirleyen bu çerçeve, sonraları neoklasik iktisat akımı tarafından reddedildi. Bu akım, iktisadın ana uğraşını, "kıt kaynakların sınırsız ihtiyaçlar arasında tahsis sorunu" olarak tanımladı. Hipotetik bir piyasa modeli içinde etkin (en uygun, israf içermeyen) kaynak tahsisinin koşullarının tanımlanması, bu koşullardan sapmaya yol açan teorik durumların belirlenmesi öne çıktı. Böylece, açıklayıcı bir sosyal bilim olan politik iktisat, bir optimizasyon sorunsalına dönüştü. Bu dönüşüm içinde adını da değiştirdi; "iktisat" (economics) oldu. Hatta, bazı uç temsilcilerin iktisat anlayışı, inceleme alanlarını bilimsel değil, normatif alanın sınırları içine sıkıştırdı. Dahası, bölüşüm sorunsalını sınıfsal karşıtık bağlantılarıyla değil, "faktör fiyatları" teorisi içine sıkıştırarak inceledi ve "tam rekabet koşullarında her faktör hasılaya katkısı kadar pay alır ve herhangi bir fazlalık (artık) ortadan kalkar" önermesine ulaşarak sömürü ol-

gusunu kapitalizme değil, tam rekabette sapmalara bağladı. Bu yaklaşımıyla, tutucu, gerici burjuvazinin ekonomik ideolojisini oluşturdu.

Neoklasik kuramın vazgeçilmez kime soyutlamalarının, örneğin tam istihdam varsayımının gerçek hayatta uzlaşmazlığı, büyük buhran yıllarında açık-seçik ortaya çıktı ve yerleşik iktisat anlayışı kendi bünyesinde patlak veren bir "reddiye" ile sarsıldı. Başlangıçta neoklasik iktisadın, ideolojik söyleminden çok genel bir teori olma iddiasına ve iktisat politikası çıkarsamalarına karşı bayrak açan "Keynes'gil devrim", zaman içinde sola açıldı. Marks'tan da esinlenen katkılar içeren bölüşüm analizleri geliştirdi; kapitalizmi eleştiren bir çizgiye yönelerek sosyal demokrasinin sol kanadıyla bütünleşti. Bu dönüşümlere, Üçüncü Dünya sosyal biliminde, Marks'gil ve neo Keynes'gil okulları, yerel tarih ve sosyoloji katkılarıyla kaynaştran antiemperyalist (zaman zaman anti-kapitalist) bağımlılık okulunun fiilenlenmesi ve gelişimi refakat etti.

1970'li yılların sonlarında, Anglosakson dünyasında Thatcher-Reagan yönetimleriyle başlayan dönüşüm, iktisat yazınında otuz-kırk yıl boyunca saygınlığını yitirmiş bulunan neoklasik iktisadın yeni eklentilerle hortlamasına da yol açtı. Sermayenin tüm dünya coğrafyalarında sınırsız tahakkümünü hedefleyen kapsamlı bir saldırı söz konusuydu. Bu saldırının ideolojik boyutu, çeşitli (ve sadece "tellakların değiştiği") postmodern iktisat söylemleriyle desteklenecekti. Üçüncü Dünya ekonomilerine, yeni iktisat ideolojisini ve kurumsal değişim önerilerini Dünya Bankası, kısa dönemli iktisat politikası reçetelerini IMF taşıdı. Her iki kurumu fiilen denetleyen ABD'nin de

Üçüncü Dünya ekonomilerine, yeni iktisat ideolojisini ve kurumsal değişim önerilerini Dünya Bankası, kısa dönemli iktisat politikası reçetelerini IMF taşıdı.

katkısı nedeniyle bu dönüşüm "Washington oydaşması" olarak da adlandırılmıştır. Geleneksel neoklasik kuramda yer almayan "serbest piyasa ekonomisi" söylemi, "piyasa dostu reformlar" veya "yapısal ve dönüşüm" yaftalarıyla Üçüncü Dünya'ya taşındı. Sosyal devlet, tüm biçimleriyle kamu işletmeciliği, giderek kamu mülkiyeti, korumacı (ithal ikameci) sanayileşme politikaları, spekülatif sermaye giriş-çıkışlarına karşı oluşturulmuş sınırlamalar, köylülüğü uluslararası piyasaların anarşisine ve çokuluslu şirketlerin hegemonyasına karşı destekleyen veya tarımsal artığı sermaye birikimine taşımayı hedefleyen kurumsal düzenlemeler, planlı kalkınma politikaları, adım adım ve her ülkede değişen tempolarla tasfiye edildi.

Bugünlerde emperyalist metropoller, bir yandan sağ kanat Keynes'gil politikalarla dönüş, bir yandan da finansal sisteme yeni baştan çekidüzen verme çabaları içindedir. Emperyalist sistemin çevresinde yer alan Türkiye gibi ülkelerde ise son otuz yıldan beri adım adım ekonomiyi piyasa anarşisine, uluslararası sermayeye, kapkaççı yerli burjuvaziye teslim eden ekonomik karşı devrimi küliyen reddeden, geçmiş kazanımları tekrar hayata geçirmenin yöntemlerini arayan bir mücadele gündeme gelmelidir.

1970'li yılların sonlarında, Thatcher-Reagan yönetimleriyle başlayan dönüşüm, neoklasik iktisadın yeni eklentilerle hortlamasına yol açtı. Sermayenin tüm dünya coğrafyalarında sınırsız tahakkümünü hedefleyen kapsamlı bir saldırı söz konusuydu. Bu saldırının ideolojik boyutu, çeşitli postmodern iktisat söylemleriyle desteklenecekti.

İnsan Aklının Geleceği

Bir avuç teknoloji karşıtı felsefeci ve diğer düşünür, geniş toplum katmanlarını kendi görüşleri doğrultusunda harekete geçirmeyi, teknolojik ve bilimsel ilerlemeyi yavaşlatmayı, klasik anlamda insan aklının toplumdaki saygınlığını örselemeyi başaramamıştır. Ortada yeni bir "Postmodern Çağ" falan da yoktur.

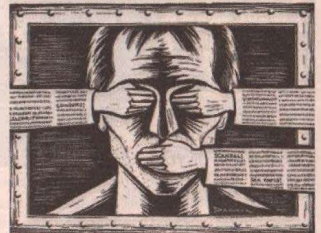
Eski ve yaygın bir görüşe göre, insanın aklı onu hayvandan ayıran belirleyici özelliğidir. Bu yüzden, insan olarak kendimizi gerçekleştirmenin, kimliğimizi bulmanın yolu hayvanca içgüdü ve arzularımızı değil, aklımızın yolunu izlememiz, rasyonel potansiyelimizi ortaya çıkarmamızdır. Böyle düşünen Eflatun ve Aristo'ya göre, insanın rasyonel kapasitelerini tam olarak işleyebilmesi için onun biyolojik ve maddi ihtiyaçlarını gidermeye yönelik, tarım işçiliği ve zanaat gibi pratik işlerden kurtarılması gerekir. Çünkü öyle işler insanın potansiyelini açığa çıkarmasına engeldir. Eski Yunan gibi birçok toplumda, insanların gündelik pratik işlerden kurtarmanın yolu köleler kullanmaktı. Daha sonra gerekli teknolojiler ortaya çıkmaya başladığında, bu kurtarıcılığı köleler yerine bu teknolojilerin üstleneceği, böylece insanın insan olma doyumuna daha çok ulaşacağı umudu belirdi. Teknoloji artık kölelerin yerini alıyor, insanın emrinde, onun arzularını gerçekleştiren, sıkıntılarını gideren, bir anlamda onun "esiri" olan bir araç haline geliyordu. Ya da başka bir deyişle, teknoloji ve onun dayandığı bilim, insanın doğanın elinde "esir olmasını" önüyor, en azından bu esaretin eziyetini hafifletiyordu.

Ancak, insanın doğayı teknoloji sayesinde kontrol ettiği görüşüne karşı teknolojinin de insanı kontrol etmeye başladığı, hatta insanın "teknolojinin esiri" haline

geldiği şeklinde bazı görüşler 18. ve 19. yüzyılda hüküm sürmüş olan "Romantizm" akımından beri dile getirilmekte. Böyle görüşler günümüzde de hem sıradan toplum bireylerince hem bazı aydınlarca yakınmalar olarak hem de bazı felsefe ekollerince birtakım felsefi teorilerle bağlantılı olarak ifade ediliyor. Bazıları, teknolojinin artık dizginlenmesi önerilerini ve ileri teknolojisiz yaşam alternatiflerini gündeme getirmeye çalışıyorlar.

Teknoloji karşıtı düşünürler, teknolojiye kaynak sağlayan bilime ve bilimsel ilerlemeye karşı da tavrı alıyorlar genellikle. Bazı felsefeciler teknolojinin getirdiği sorunların kaynağının o eski çağlardan beri çok övülen, insanın rasyonel aklı olduğu tehisini koyuyor ve aklın ıslah edilmesi, dizginlenmesi ve insan aklını eskisi kadar yüceltmeyecek bir toplum özlemini dile getiriyorlar. Bir kısım felsefeciler daha da ileri giderek, Aydınlanma Çağı'ndan bu yana insanlığın benimsediği, akla güvenme, insanın tüm sorunlarına aklın ışığında çözüm arama tavrının hâkim olduğu ve "Modernite" olarak bili-

Bazıları, teknolojinin artık dizginlenmesi önerilerini ve ileri teknolojisiz yaşam alternatiflerini gündeme getirmeye çalışıyorlar.

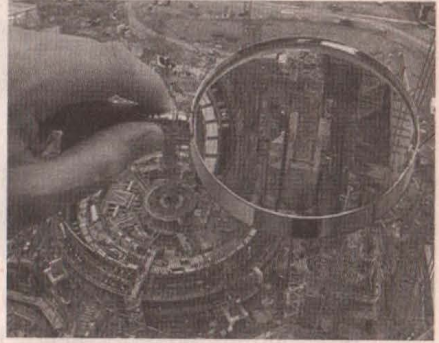
nen devrin artık kapandığını, yeni bir çağın, "Postmodernitenin" başladığını ilan ediyorlar. Böylelerine göre, II. Dünya Savaşı'ndaki Yahudi soykırımı da dahil birçok toplumsal ve kişisel bozukluğun (depresyondan obeziteye kadar) kökeninde yatan rasyonalite, yani insan aklı, çağımızda "çıkmaza girmiştir". Rasyonalite "krizdedir". Bu yüzden, insanlığa tahakküm devri artık sona ermiştir. "Aklın kibri"nin kırıldığı, "alternatif rasyonalite"nin kucaklandığı bir devir başlamıştır ya da başlamalıdır. Bu ve benzeri rasyonalite, bilim ve teknoloji karşıtı düşünceler, günümüzde özellikle "20. Yüzyıl Kıta Felsefesi" olarak adlandırılan felsefe ekolüne bağlı felsefeciler arasında yaygındır. Kıta Felsefesinin en büyük (ve ülkemiz felsefecileri arasında en saygın) isimlerinden Heidegger'in "Bilim ruhun hadım edilişidir" sözü böyle muhalefetleri ve küçümsmeleri en güzel özetleyen sözlerdendir.

Ama bütün bu akıl, bilim ve teknoloji karşıtı seslere rağmen, teknoloji alanındaki olsun bilim alanında olsun ilerlemenin baş döndürücü bir hızla devam ettiğini görüyoruz. Ne teknolojiye herhangi bir yavaşlama veya duraklama ne de rasyonaliteye bağlılık ve güvence bir azalma söz konusudur günümüzde. Görünen odur ki, bir avuç teknoloji karşıtı felsefeci ve diğer düşünür, geniş toplum katmanlarını kendi görüşleri doğrultusunda harekete geçirmeyi, teknolojik ve bilimsel ilerlemeyi yavaşlatmayı, klasik anlamda insan aklının toplumdaki saygınlığını örselemeyi başaramamıştır. Ortada yeni bir "Postmodern Çağ" falan da yoktur.

Teknoloji karşıtlarının eylem alanındaki bu pasifliği ve etkisizliği, teknolojinin tehlikelerine dair kendilerinin de yeterli kadar güçlü bir inanç beslemediklerinin göstergesidir kanıma. Eğer durum çok vahim olduğuna kuvvette inansalar, teknolojiye ve bilim kurumuna karşı şiddetli bir muhalefet ve sık sık toplu eylemler, protesto yürüyüşleri ve kampanyaları ortaya koyarlardı. Yeşiller Hareketi olsun, Green Peace'in eylemleri olsun, Amerika'da 1978 yılında ortaya çıkmış "unabomber" olayındaki gibi teknoloji karşıtı terörist eylemler olsun, sınırlı kalkan girişimlerdir. Bunlardan ilk ikisi zaten

teknolojiyi tüm alanlarda durdurmaya veya geri götürmeyi hedeflemeyip, teknolojinin bazı zararlı yan etkilerini giderme çareleri arayan hareketlerdir. Çünkü teknoloji, insan aklının nimetleri kolayca tepilemeyecek bir üründür. Teknolojiyi eleştirenlerin çoğunluğunun bu nimetleri tepmeye güçlü ve samimi niyetleri olduğu şüphelidir.

O halde, modern teknolojinin çağdaş insanı olumsuz etkilediği, hatta insanoğlunun varlığını tehdit ettiği iddialarına, geniş insan topluluklarını saran ideolojiler olarak değil, çok da popüler ve etkin olmayan görüşler olarak bakabiliriz. Bazı teknoloji karşıtları bu durumun gelecekte değişeceğini, küresel ısınma ve benzeri teknolojik felaketlerin insanların gözünü açacağını ve eninde sonunda teknolojinin ve onunla birlikte bilimin tahtından indirileceğini söylemek isteyeceklerdir. Ancak, gelecek için tam tersi senaryolar da mümkün. Teknoloji ve bilime olan ihtiyacımız azalmayıp artabilir de. Örneğin bir takım doğal felaket ve tehditlere karşı daha da güçlü teknolojilere sahip olmak isteyebiliriz. Depremleri önlemek, dünya çarpabilecek bir asteroidin hepimizi yok etmesini engellemek ya da yaklaşan bir buzul ya da kuraklık çağında hayatta kalmayı başarmak gibi ihtiyaçlar şimdikinden çok daha ileri teknolojileri gerektirebilir. Kanser ve AIDS gibi hastalıkları tedavi etmek, insan ömrünü daha uzun ve sağlıklı yapmak zaten hiçbir zaman vazgeçemeyeceğimiz şeyler ve bunları

sağlamak daha da ileri tıp teknolojilerini ve onların bağlı olduğu diğer teknolojileri bence hep vazgeçilmez kılacak.

Teknoloji ve özellikle bilimin bir başka itici gücü de insanın (daha doğrusu insanların bazılarının) doğasında bulunan bilimsel merak duygusudur. Bazılarımız evrenin başlangıcını (Big Bang) ve sonunu, maddenin en temel parçacıklarını ve işleyiş kanunlarını, zamanda yolculuk yapıp yapılamayacağını, beynin yapısını ve çalışmasını, insanın gen haritasını, evrende başka biyolojiler ve uygarlıklar olup olmadığını vb. anlamak, bilmek ister. Bu tür bilgilere artık ancak çok ileri teknolojilerin yardımıyla ulaşabiliriz. Galileo veya Newton zamanındaki gibi basit araç gereçlerle büyük bilimsel devrimler gerçekleştirme devri artık kapandı. Teknoloji karşıtları ise tavırlarıyla söz konusu bilgilere ulaşmamızın yolunu hazırlayacak ileri teknolojileri rahatlıkla feda etmeye hazır görünüyorlar. Bence gerçek şu ki, teknolojiyi, bilimi ve daha genel olarak aklı dizginlemek isteyenler bilimsel merak dürtüsü fazla gelişmemiş insanlar... Böyle "düşünür"lerin ne Big Bang umurunda ne Higgs parçacıkları, ne nanoteknoloji, ne beynin nasıl çalıştığı, ne yapay zekâ, ne evrenin çeşitli köşelerinde var olabilecek canlılar ve uygarlıklarla tanışmak... Zaten çoğunun böyle zor konulara pek "kafalarının bastığı" da söylenemez.

İnanıyorum ki, bütün insanların bilimsel merak duyguları körelip de bizim bildiğimiz biçimiyle insanlıklarından çıkmadıkları sürece akıl da bilim de teknoloji de vazgeçilmezliğini koruyacaktır.

Modern teknolojinin çağdaş insanı olumsuz etkilediği, hatta insanoğlunun varlığını tehdit ettiği iddialarına, geniş insan topluluklarını saran ideolojiler olarak değil, çok da popüler ve etkin olmayan görüşler olarak bakabiliriz.

Su politikalarını cadi kazanından kurtarmak

Kapitalizm bir krizdedir. Su kaynaklarını kamusal mal olmaktan çıkarıp özelleştirmek, su üzerinde özel mülkiyet kurmak istemeleri kapitalizmin yolun sonuna geldiğinin tipik bir göstergesidir.

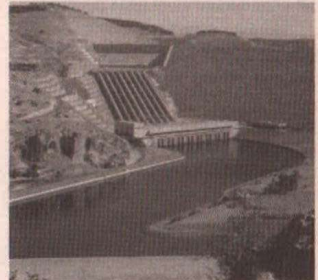
Gezenimizin en değerli ürünü hiç şüphesiz insandır. İnsanın en değerli ürünü ise bilgi ve onun yöntemi olan bilim... Öncelikle bu değerlerin nasıl ortaya çıktığını iyi anlamak gerekir. Bu, büyük bir mücadele tarihidir.

Su politikası (hidropolitik), siyaset biliminin yeni bir alt bilim dalı. Siyaset bilimi de modern bilimlerin içinde genç bir bilim. Modern bilimlerin de insanlık tarihini düşündüğümüzde oldukça yeni. Bilgi ve bilim açısından insanlık gençlik yıllarını yaşıyor, diyebiliriz. Bilginin, bilimin dolayısıyla insanlığın önündeki engeller, su politikasının da önündeki engellerdir. Öncelikle bunları ele almak gerekir.

İnsanı ortaya çıkaran evrim süreci bizim için en anlamlı ve ders çıkarılacak kaynaktır. Oysa tarihi, yazının bulunuşu ile yani MÖ 4000'lerde başlatıyoruz. Bunun elbette çok haklı gerekçeleri var. Ancak insanoğlunun arkeoloji ve antropoloji gibi bilimlerin sayesinde yazılı tarih öncesi ile ilgili bilgi birikimi arttıkça geçmişimize ve günümüze daha gerçekçi bakma fırsatı doğmaktadır. İnsanın alet yapmaya ve kullanmaya başlaması, ateşin bulunması, tekerleğin bulunması insanı insan yapan süreçlerdir. Avcılık ve toplayıcılıktan hayvancılık ve tarıma geçmek ise insanlık tarihinin en büyük devrimidir. Sumerliler bu devrim ile doğular ve yazıyı bularak büyük bir kültürel

miras yarattılar. Yazı ile artık insan başka bir insandır. Artık bilgi kayıt edilebilir, bilgi birikimi büyüyebilir ve bilimsel yöntem geliştirilebilir olmuştur. Yazı öncesi ni ancak bilim ile anlıyoruz. Yazıdan sonrası ise biraz karışıyor. Yazı, iki tarafı keskin bir kılıç gibidir: inançlar, hurafeler, bireysel çıkarlar gibi her türlü insan zaafını da içeriyor. Bu nedenle tarihe yazıyla bakarken yanılmanız çok doğaldır. Tarihi, maddecilik ile doğru anlayabiliriz ancak! Bunun içinde bilimin gelişmesi ve modern bilimin doğması için yeni devrimler gerekiyordu. Buhar makinesinin bulunması ile sanayi devriminin başlaması insanoğlu için büyük bir sıçrama yaratmıştır. Modern bilim bu verimli topraklarda ortaya çıktı.

Modern bilimin ortaya çıkması, insanlık için yazının bulunması gibi yeni

GAP projesinin önemli bir tesisi olan Atatürk Barajı ve hidroelektrik santrali 1992 yılında hizmete girdi.

Modern bilimin ortaya çıkması, insanlık için yazının bulunması gibi yeni bir dönüm noktasıdır. Bu bir aydınlanma devrimidir. O zaman insanlık tarihine aydınlanma tarihi gibi bakabildiğimiz gibi aydınlanma önündeki engeller tarihi olarak da bakabiliriz.

bir dönüm noktasıdır. Bu bir aydınlanma devrimidir. O zaman insanlık tarihine aydınlanma tarihi gibi bakabildiğimiz gibi aydınlanma önündeki engeller tarihi olarak da bakabiliriz. Böyle baktığımızda da elimizde olağanüstü miktarda malzeme olduğu görülür. Bundan dolayı bu bakış acısı çok yaygındır. İnsanlık tarihinin inişli çıkışlı da olsa yükselen bir grafiği vardır. Ortaçağlara odaklanmak yerine geleceğe bakmak geçmişimizden çıkarmanız gereken en önemli derstir.

Sanayi devrimi sonrasında gelişen kapitalist toplum düzeni bilgi ve bilim adına büyük sıçramalara neden olmuş ancak önceki büyük devrimlerde olduğu gibi yeni düzen daha sonra bilim önünde bir engelle dönüşmüştür. Bugün bilim önündeki en büyük engel kapitalizmdir. En büyük cadı kazanı kapitalizm olmuştur. Geleneksel cadı kazanları eski güçlerini yitireliler de mevcudiyetlerini koruyorlar. Dünya, gelişim açısından çok eşitsizdir. Burjuva devrimini yapamayan ülkelerde hâlâ ortaçağlara yaşamaya devam ediyor, hâlâ avcılık ve toplayıcılıkla yaşayan kabileler keşfedilebilir.

Bilim devrimleri devrimler de bilimi ateşlemiştir. Bugün de öyle oluyor. Bilimdeki gelişmeler yeni bir devrime yol açacak gelişmeleri hazırlıyor. Devrim olduğu zamanda bilimin prangaları kırılacak... İnsanlık tarihini böyle bir döngü olarak görebiliriz. Ancak bu döngünün süresi kısalıyor. Avcılık ve toplayıcılıktan tarım ve hayvancılığa geçiş iki milyon yıl aşkın bir süre alırken, tarım ve hayvancılıktan sanayi devrimine geçiş sadece altı bin yıla yakın bir süre almış. Artık büyük devrimler için çok fazla zamana gerek yok. Bilimin gelişme hızındaki inanılmaz artışı insanoğlunu yeni bir dönüm noktasına çok yaklaştırdı. Bir nükleer savaş çıkmazsa, büyük bir salgınla karşılaşmazsak ya da büyük bir göktaşı dünyamıza çarpmazsa, yani başımıza büyük bir felaket gelmezse sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş de engellenemez. Bu da kapitalist toplumdan sosyalist topluma geçiştir. Bu, sadece bir süreç meselesidir. Bilgi birikimi ve bilimsel gelişim süreci... Dünyada hızlı bir şekilde statükonun değişimi bunun en güzel ispatıdır. Gelişmiş kapitalist Batı

hızla sanatsal, bilimsel, teknolojik, ekonomik, siyasi, askeri ve toplumsal öncülük rolünü Doğu'ya, uygarlığın doğduğu coğrafyaya kaptırmaktadır.

Devrimle ortaya çıkan kapitalist toplum, bilimin gelişmesine büyük katkılar sunarken bugün bir engel haline gelmesini birçok insan anlayamamakta, görememekte ya da görmek istememektedir.

Piyasa ekonomisinin her şeyi en iyi ayarladığı inancına dayanan bu sistemin tıkanması ve krize girmesi bile henüz herkesi uykusundan uyandırmaya yetmedi.

Kapitalizm bir krizdedir. Su kaynaklarını kamusal mal olmaktan çıkarıp özelleştirmek, su üzerinde özel mülkiyet kurmak istemeleri kapitalizmin yoluna geldiğinin tipik bir göstergesidir. Su, kamusal bir mal iken bile insanlar kullanılabilir su kaynaklarına yeterince ulaşamadıklarından ölmektedir. Su kaynaklarının kamusal mal olmaktan çıkması ve özelleşmesi durumunda bu büyük bir facia olacaktır. Her sistem insanları yaşatmak için vardır. İnsanları öldüren bir sistem varlığını sürdüremez.

Su politikaları bilimi her ne kadar yeni olsa da konusu uygarlık tarihi kadar eskidir. Su, hava gibi insanın en temel ihtiyaçlarından biridir. Bu yüzden su kaynaklarının geliştirilmesi ile uygarlığın gelişmesi arasında bir paralellik vardır. Önce, insan suyu doğal kaynaklardan elde etmiş, sonra su yapıları ile suyu biriktirmeyi nakletmeyi öğrenmiştir. Tarihte büyük uygarlıklar hep su kenarlarında ortaya çıkmıştır. Tarımda sulamaya geçilmesi ise büyük bir ürün artışı yaratmış ve bu artı değer sanayi devriminin sermayesi olmuştur.

Bugün, gelişmiş ülkelerde su kaynaklarının geliştirilmesi işlerinin tamamlandığını su kırlığı gibi konulara yöneliklerini görüyoruz. Oysa biz henüz su kaynaklarımızın ancak % 40'ını kullanabiliyoruz. Su kaynaklarımızın kullanımını

Ankara'nın artan su ihtiyacını karşılamak için Kızılırmak'tan borularla havzalar arası transfer yapılarak su getirildi.

artırmaya yönelik projelere Batı'nın destek olmaması ve türlü yollarla engellemeye çalışması Türkiye'deki su politikalarının önünde bir engeldir. Bu engel, kapitalizm kökenli emperyalist politikalarından kaynaklanmaktadır. Türkiye özellikle Fırat ve Dicle gibi büyük öneme sahip sınır

aşan sularına yönelik emperyalist baskılarla karşı karşıyadır. Türkiye'nin su politikalarını bilime ve akla uygun olarak ulusal çıkarları doğrultusunda yönlendirmesi ekonomik, siyasi, askeri ve toplumsal gelişimi açısından son derece önemlidir. Buralarda yapılacak stratejik hatalar geleceğimizi çok edebilir. Bunun en belirgin örneği GAP'tır.

Su politikaları biliminin ülkemizde nasıl bir cadı kazanında olduğunu en tipik örneğini yakın zamanda Ankara'da yaşadık. Ankara'nın artan su ihtiyacını karşılamak için Kızılırmak'tan borularla havzalar arası transfer yapılarak su getirildi. (Havzalar arası su transferi yapmak ekolojik olarak bir çok sakıncalar içermekte...) Daha yakında, daha temiz su kaynakları varken, büyük paralar harcararak, Türkiye'nin en kirli akarsuyu havzasının suyunu Ankara'ya getirerek sebeke suyunu içilemez hale getirmek gibi akıl ve bilim dışı yöntemlere başvurulabilmesi ancak kapitalizm ile açıklanabilir. Bunun gibi akıl almaz saçmalıklar (bilim açısından akıl almaz ve saçmalk ancak kapitalizm açısından anlamlı olabilir) izmit ve Antalya'da da yaşamıştık. Kapitalist sistem her geçen gün çürürken bu tür uygulamalar artmaktadır. İstanbul'daki Dünya Su Forumu gibi örgütlenmeler ve etkinliklerle su kaynaklarını kamunun elinden alıp tamamen bireysel çıkarlar yönünde kullanmak gibi akla ve bilime aykırı bir girdaba girilmektedir. Ancak bütün bunlar kapitalizmin yaklaşan sonunu hızlandırmaktan başka bir işe yaramamaktadır.

Astrolojinin tarihteki rolü

Bilim, gerçeğin peşindedir. Astroloji ise, kendisine bilimsel bir görünüm vererek insanları yanıltmakta, onların gerçek dünyadan kopmalarına ve böylece akılcı ve iradi davranışlarının kısıtlanmasına veya yok olmasına neden olmaktadır.

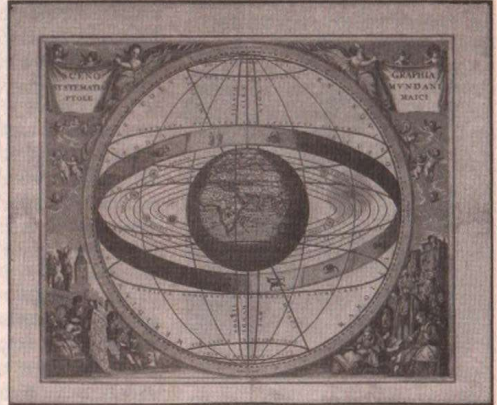
Astrolojinin gerek düşünce ve kültür gerekse siyasi ve askeri tarihte önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Astrolojinin tarihteki rolü üzerine yapılan araştırmaların henüz yeterli bir düzeyde olmamasına karşın, şimdiye kadar bu konuda yapılan çalışmalar biliminki kadar eski bir geçmişte bulunan astrolojinin değişik dönemlerde, değişik düzeylerde ve biçimlerde insanlığın gelişimini etkilemiş olduğunu göstermektedir.

Gezegenlerin ve yıldızların görünüşlerine ve hareketlerine bakarak insanların ve toplumların geleceğine ilişkin öngörülerde bulunma etkinliği olarak astroloji, 26 asır önce Babililerde başladığında, yöneticilerin halkı yönlendirmesinin bir aracı olarak kullanılıyordu. Onun iktidar elde etme veya koruma amacıyla kullanılması, daha sonraki yüzyıllarda da hep devam etti. Ancak astroloji para kazanma amacıyla sıradan insanların gelecekleri ve özel yaşamlarıyla ilgili olarak da kullanıldı. 13. yüzyıl İtalya'sında

ordular, astrologların belirlediği bir anda çalınan astroloji çanlarıyla savaşa başlıyorlardı. Başka birçok konuda da astrolojik öngörüler devlet yöneticilerinin davranışlarına yön verdi. Naziler, Almanya'da astrolojiyi psikolojik bir savaş aygıtı olarak kullanıyorlardı.

1974-75 yıllarında Arjantin'in politikalarını belirleyen Albay Lopez Rega bir astrologdu ve astrolojik büyüye inanıyordu. Osmanlılarda da, padişahın tahta çıkma anı, harp ilanı günü, sadrazamlara mühür verilmesi vb. müneccimlerin belirlediği eşref saatlerine rastlatılıyordu. Müneccimlik kurumu, Osmanlı saltanatının sonuna kadar devam etti. Her ne kadar George W. Bush gibi astrolojik kehanetlere dayanarak devlet yö-

Her ne kadar George W. Bush gibi astrolojik kehanetlere dayanarak devlet yönetenlere hâlâ rastlansa da, bugün astroloji esas olarak insanların özel yaşamlarıyla ilgili kehanetlere yönelmiştir, diyebiliriz.

Zodyak burçlarını gösteren geosantrik sistem.

gibi bilim insanlarının mikropların varlığını ve hastalıkların mikrobik kökenini ortaya koymaları, astrolojinin bu iddiasını da çökerten bir gelişme oldu.

1991 yılında ise, astrolojiye doğrudan ve büyük bir darbe vuran çok başka mahiyette bir gelişme oldu: 11 Temmuz 1991 tarihinde, batı yarım küremizde çok uzun süreli bir Güneş tutulması gerçekleşti. Bu olayla çok önemli bir gerçek

lardi!

Kendi söylemlerinin ve sembollerinin bile doğru olmadığı ve böylece bunlara dayanan iddialarının da ne kadar asılsız ve boş olduğu ortaya çıkmış oldu.

Bilimsel gelişmeler her zaman büyük bir önem taşıyor. Ancak, bilimsel keşifler ve gelişmeler astrolojik kehanetlerin yapılmasını ve insanları etkilemesini hemen sonlandırmıyor. Bunun olabilmesi için bilimsel fikirlerin insanlara astrolojik fikirlerden daha fazla ulaşması, insanların bilimsel fikirlerle donanması ve bilimsel metotlarla düşünmesi gerekiyor. Bu nedenle, astrolojinin tarihteki rolünün sona ermesi veya azalması bizim bu yöndeki çabalarımızın düzeyine bağlıdır.

neterlere hâlâ rastlansa da, bugün astroloji esas olarak insanların özel yaşamlarıyla ilgili kehanetlere yönelmiştir, diyebiliriz. Özellikle olumsuz koşullardaki insanları, onlara boş umutlar vaat ederek etkileyen tipteki bir astrolojinin bugün dev bir sektörü bulunmaktadır ve günümüz dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birinin astrologlara inandığı ve onları yakından izlediği sanılmaktadır.

Bilim, gerçeğin peşindedir. Astroloji ise, kendisine bilimsel bir görünüm vererek insanları yanıltmakta, onların gerçek dünyadan kopmalarına ve böylece akılcı ve iradi davranışlarının kısıtlanmasına veya yok olmasına neden olmaktadır. Ayrıca bazı kehanetler insanların felaketlerine de yol açabilmektedir. Astroloji, bilimsel devrimden önce insanlar üzerinde daha büyük bir etkiye sahipti. Özellikle Newton'un evrensel "gravitasyon teorisi"ni formüle etmesiyle, gök cisimlerinin insanlar üzerindeki etkisinin yok denecek derecede düşük olmasının anlaşılması, "gök cisimlerinin gizemli etkisi" korkusunun zayıflamasına yol açtı. Daha sonraki her bilimsel keşif de, astrolojinin göksel etki iddialarının çürütülmesine katkıda bulundu. Örneğin hastalıkların, binlerce yıldan beri, yıldızların gizemli etkilerinin sonuçlarından biri olduğu kabul ediliyordu. Fakat 19. yüzyılda Pasteur, Koch, Lister

açığa çıktı. Güneş'in 11 Temmuz gününde İkizler Takımyıldızı'nda bulunduğu anlaşıldı. Oysa bütün astroloji haritaları yılın o günlerinde Güneş'in Yengeç Takımyıldızı'nda bulunduğunu öne sürmekteydiler. (Bütün burç fallarında, 21

Haziran - 22 Temmuz tarihleri arasında doğmuş kişiler Yengeç Burcu'nda gösterilir). Astrologlar, yer'in dönme ekseninin yalpalamasının (preson olayının) zaman içinde yarattığı yer değişimini hesaplarına katamamışlardı. Bu yer değişimini hesaplarına katmayı becerebilmiş olsalardı, kehanetleri doğruluk mu kazanacaktı? Elbette hayır, yine öngörülerinin bilimsel bir değeri olmayacaktı; fakat, bu defa kendi silahlarıyla vurulmuş-

KAYNAKLAR

Astroloji Çürütüldü, Lawrence E. Jerome, Türkiye'ye çeviren: E. Rennan Pekünlü, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, Ocak 2009, 196 sayfa.

Yeniden Anadolu Ve Rumeli

Müdafaa-i Hukuk

ZİYA GÖKALP
KÜÇÜK MECMUA-1
Çeviriyazı: Prof. Dr. Şahin Filiz

1. CİLDİ ÇIKTI

208 SAYFA
15 YTL

Prof. Dr. Şahin Filiz'in Çeviriyazısıyla
ZİYA GÖKALP
KÜÇÜK MECMUA'NIN
İLK CİLDİ KİTAPTEVLERİNDE

Ayrıntılı bilgi
mudafaaihukuk.com

Yayıncı: Anadolu Ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayıncısı
Borsa İşleri: Feri Caddesi, Kat: 4, Mahmut Çiğ Apt. 792 07100 - Antalya
Telefon: 242-244 22 65 - 244 47 43 Faks: 242-244 46 65
E-posta: mudafaaihukuk@mudafaaihukuk.com

Sağlık bilimleri alanında bilimsel engellerimiz...

21. yüzyıl biliminin neresindeyiz?

Felsefe öğrenimine önem veren bir eğitim sistemi, bilim ve teknoloji politikalarının ülke yararına yeniden yapılandırılması, toplumun dogmalardan kurtararak bilimin en hakiki mürşit haline getirilmesi, yoğun bir Türkçe dili zenginleştirilmesine gidilmesi Türkiye'yi layık olduğu muasır medeniyetlerin üzerine çıkarmak için gereksinim duyduğumuz unsurlardır.

Bilimsel düzeyin ölçütü olarak kullanılan üç temel kıstas vardır. Bunlar, AR-GE (Araştırma ve Geliştirme) projelerine GSMH içerisinde ayrılan pay, uluslararası yayın sayısı ile bu yayınların aldığı atıf ve son olarak bu çabaların sonrasındaki elde edilen keşif veya icat patentlerinin sayısı ile bunların üretiminden GSMH'ye aktarılan servet şeklinde ele alınır (Şekil-1).

Türkiye'de bulunan araştırmacıların yayımladığı bilimsel eserlerin 1981-2006 yıllarındaki toplamlarından hareket ederek, dünyanın diğer ülkeleriyle kıyas-

landığı bir çalışma ULAKBİM tarafından yayımlanmıştır. (1) Bu çalışmada yalnızca yayın sayısı değil, aynı zamanda toplam bilimsel birikime katkısı ve etki değeri (ED) gibi veriler de yer almıştır. Uluslararası G-20 zirvesine katılan ülkemiz, yayın sıralamasında da 21. sırada yer almaktadır. Bu veri kalkınmışlık düzeyiyle bilimsel yayıncılık arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu tablodan bazı ülkeler sayısal verileriyle birlikte Tablo-1'de verilmiştir.

Demirel ve arkadaşlarının yaptıkları bu çalışmada, Türkiye'de üretilen yayınların üçte bir kadarının Klinik Tıp Bilimle-

Uluslararası G-20 zirvesine katılan ülkemiz, yayın sıralamasında da 21. sırada yer almaktadır. Bu veri kalkınmışlık düzeyiyle bilimsel yayıncılık arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Ülke	Yayın Sayısı	Katkı Oranı	Toplam Atıf Sayısı	Etki Değeri	Sırası
ABD	5.861.401	36,01	123.847.576	21,13	1
İtalya	588.009	3,61	7.598.269	12,85	7
Çin	478.737	2,94	2.524.807	5,27	8
Hindistan	405.785	2,49	2.008.846	4,95	10
İspanya	375.133	2,3	3.832.993	10,22	12
İsrail	197.446	1,21	2.903.772	14,71	15
Brezilya	168.022	1,03	1.381.837	7,03	17
Türkiye	98.186	0,6	428.642	4,37	21
Yunanistan	86.711	0,53	688.794	7,94	22

Tablo-1: 1981-2006 yılları arasında THOMSON'S ISI Web of Science tarafından talaran dergilerde bilimsel yayın ölçütleri

ri alanına ait olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye üniversitelerinin sıralamasında ilk 6 üniversiteyi sırasıyla Hacettepe Ü., İstanbul Ü., Ankara Ü., ODTÜ, İTÜ ve Gazi Üniversitesi oluşturmaktadır. (1) 2008 yılında güncellenmiş TÜBİTAK verileriye Türkiye'nin 18. sıraya yükseldiğini bildirmektedir. (2) Öz kaynakları itibarı ile dünyada 17. büyük ekonomiye sahip ülke olduğumuzu belirtmeliyiz.

1994 yılında, 544 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile idari ve mali özerkliğe sahip Türk Patent Enstitüsü'nün (TPE) kurulması ve özellikle de 19 Kasım 2003 tarihinde "5000 Sayılı Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun"un yürürlüğe girmesi, Türkiye'de bilim hayatına bir canlılık getirmiştir. Türk Patent Enstitüsü'nün 18 Kasım 2008 tarihinde yayımladığı raporda, 1995–2003 yılları arasında 800–1200 arasında değişen Ulusal Patent tescili yapıldığı ve bu sayının 2003 yılında hızla artarak 2007–2008 yılları itibarı ile yaklaşık 4 kat kadar arttığı görülmektedir. (3) NACE sınıflandırmasına göre, sektörler bazında bakıldığında "Sağlık Bilimleri"ni ilgilendiren patent/faydalı model tescillerinin yıllara göre değişimi Tablo-2'de verilmektedir.

AR-GE çalışmalarında araştırmacıların sayısının sektörler bazında dağılımında Sağlık Bilimleri % 14,52'lik orandaki araştırmacı sayısı ile Teknolojik Bilimler ve Temel Bilimler (fizik, kimya vb.), Sosyal Bilimler (mimarlık ve sanat dahil) alanlarından sonra gelmektedir. (4) Bu araştırmacıların büyük çoğunluğu üniversitelerde bulunmaktadır. AR-GE için Türkiye'de ayrılan mali harcamaların GSYİH içerisindeki paylarına baktığımızda, 1990 yılında % 0,32 olan payın, 2007 yılında tahminen % 0,93 dolaylarında gerçekleştiğini görmekteyiz. (5) Kişi başına AR-GE harcamasıyla satın alma gücü paritesi (SAGP) dolar bazında 1995 yılında 21,1 dolardan, 2007 yılında 93,2 dolara yükselmiştir. 1995–2003 yılları arasında 2 kat artış olarak görülen değişim, 2004–2008 yılları arasında da devam ederek 2 katından bir miktar daha fazla artış göstermiştir. (6) Bu harcamaların 2007 yılı verilerine baktığımızda % 48,2'yi yükseköğretim,

Sektör	2000-2004 Tescil Sayısı (Yerel/Yabancı oranları)	2005-2008 Tescil Sayısı (Yerel/Yabancı oranları)
Eczacılık, Tıbbi kimyasal,	3144 (94/3050)	3817 (178/3639)
Botanik türler		
Tıbbi ve cerrahi teçhizat	673 (286/387)	1316 (283/1033)
Ortopedik araçlar		
TOPLAM	3817 (381/3437)	5133 (461/4672)

Tablo-2: NACE sınıflandırmasına göre sektörler bazında bakıldığında Sağlık Bilimleri'ni ilgilendiren patent/faydalı model tescillerinin yıllara göre değişimi

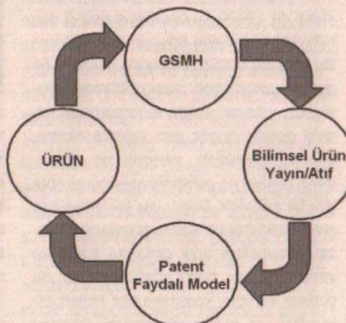
% 41,3'ü ticari kesim ve geri kalan % 10,6'lık miktarsa kamu kesimince sağlanmıştır. (5) Bu harcama kalemlerine personel giderleri de brüt olarak eklenecek hesaplamalar yapılmıştır.

Bilim ve teknoloji geliştirmede engellerimiz nelerdir?

Türkiye'nin mevcut durumunun bu şekilde tespit edilmesiyle bu makalenin ana konusuna geçeceğim. Yirmi birinci yüzyılda, ülkemizde bilimin ve çağı yakalamanın önündeki engeller aşağıda gösterildiği gibi sınıflandırılabilir:

- 1) Mali engeller
- 2) Düşünsel engeller
- 3) Dilsel engeller
- 4) İnançsal engeller
- 5) Yönetimsel engeller

Kuşkusuz ki, yukarıda genelenecek verilen ve bilimin gelişmesi önünde engel oluşturan etkenler, sağlık bilimleri (Tıp Hekimliği, Veteriner Hekimlik, Diş Hekimliği, Eczacılık vb.) için de geçerliliğini korumaktadır.

Şekil-1: GSMH ve bilim ilişkisi.

1) Mali engeller

GSMH'den kişi başına düşen gelir 2007'den bu yana 5500 USD dolaylarında gerçekleştiği göz önüne alınırsa, kişi başına 93,2 dolarlık AR-GE harcamasıyla % 1,7 pay ayrılan ülkemizde, mali sorunun bilimin önündeki en büyük engel olduğu kolayca görülür. OECD ülkelerinde, 2005 yılı itibarıyla GSMH'nin % 2,25 kadarının AR-GE'ye ayrıldığı görülmektedir. Ülkemizde AR-GE'ye ayrılan miktarın gerçekçi hesaplamaları tam olarak yapılamamakla birlikte 5 milyar USD dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir. Brezilya'nın 2004 yılında 12 milyar USD ve Hindistan'ın 2000 yılında 21 milyar USD düzeyindeki bütçeleriyle kıyas yapılırsa farklılığın ne kadar büyük olduğu ortadadır. (7) TÜBİTAK'ın son 4 yıl içinde büyük bir atılım yaptığı ve 2008 yılında yaklaşık 10 milyon TL'den 150 milyon TL'ye taşıdığı, ayrıca Bilim Adamı Destekleme Dairesi Başkanlığı'nca sağlanan desteğin ise, yine aynı seyirle, 4,43 milyon TL'den 62, 92 TL'ye çıktığını sevinerek görmekteyiz. Doğrudan bilim, teknoloji ve yenilik, kamu destekleri cari fiyatlarla 2006 yılı için 1300 milyon TL sınırlarına dayanmıştır. Bu destekler Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), AB 6. Çerçeve Programı, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), üniversitelerin öz kaynaklarını kullanan Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve en büyük payıyla TÜBİTAK tarafından sağlanmaktadır. Ancak, bu desteklerin ne kadarının patent ve faydalı model üretimi-

On yıllardır eğitim kurumlarında felsefe eğitiminin göz ardı edilmiş olması, şüpheci (septsist), eleştirel bir araştırmacı zekâsının geliştirilmesi önünde büyük bir engeldir.

ni sağladığı ve bu ürünlerden ülkemize ne kadar girdi elde edildiği belirsizdir. Halen ülkemizde, AR-GE faaliyetinde bulunan personel sayısı 10.000'de 30'un altındadır. (8) Üniversiteler bünyesinde kurulan teknokentlerde çalışan firmaların birçoğu sadece vergi muafiyetlerinden yararlanmak üzere teknokentlerde yer almış ve ithalat işlemlerini buradan yürütmektedir. 2006 yılında İrlanda teknokentlerini inceleyen araştırmacılar kapsamlı bir çalışma yayımlamış ve Türkiye teknokentleriye kıyasla sonuçlarını yayımlamışlardır. (9) Burada biyoteknoloji alanında 12 kadar firmanın teknoparklar ve kuluçkalar bünyesinde bulunduğu görülmektedir. Bu firmaların şu an için 2'si gayri aktif şirket halindedir. Bilgileri güncelleme olanağımız bulunmamakla beraber, bu sayının halen 20'nin altında olduğunu tahmin etmekteyiz. Sağlık alanında büyük bir pazar durumunda olan ülkemiz, halen tanı ve sağaltım alanlarında dışa bağımlı durumdadır. Mevcut mali çerçeveden görüleceği üzere bu dışa bağımlılığın kısa ve orta vadede aşılama-yacağı anlaşılmaktadır.

2) Düşünsel engeller

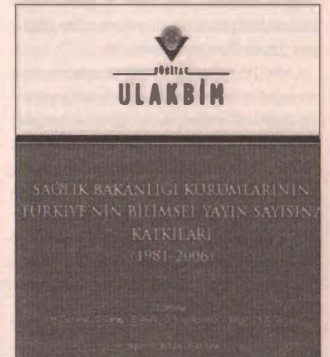
Düşünsel engelleri ortaya çıkaran temel unsur örgün eğitimde hatalı planlamalardır. Ülkemizde ilköğretim ve Ortaöğretim kurumlarında sistemli ve köklü bir felsefe eğitimi uzun yıllardır verilememektedir. 2004 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yürütülen ilköğretim ve ortaöğretimde gerçekleştirilecek müfredat değişikliği çalışmaları ezberciliğe son verilerek Türkçe ve felsefe derslerinin ağırlığının artırılması planlanmıştır. Bu çalışmalar planlanmadan önce, 2003 yıl-

ında sendikalar, eğitimle ilişkili vakıflar, yayın kuruluşları, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), üniversiteler, derhaneler ve ÖZ-DE-BİR gibi pek çok kurumun geniş katılımı sağlanmış ve görüşleri alınmıştır. (10) Görüşlerini bildiren kurumlar arasında Türk Felsefe Kurumu da bulunmaktadır. Ancak, çalışmanın sonucunda, yine felsefe eğitimi öncelikler arasında tutulmamıştır. Nitekim, TÜBA 2004 yılına müfredata yönelik eleştirilerini bir rapor halinde sunmuştur. Eğitimin eleştirel yaklaşımı öğrencilere kazandırmakta yetersiz olduğu görüşünü belirttikleri raporlarında, 2004 yılı Ağustos ayında ilan edilen TTKB kararlarına eleştiriler getirmiştir. (11) Fakat bu raporda bile, eğitimde felsefe derslerinin önemine yeterince değinilmemektedir. Sonuç olarak, "fen" ve "teknoloji", "matematik", "Türkçe", "sosyal bilgiler" gibi derslere yönelik kapsamlı çalışmalarla yetinilmiş ve "psikomotor fen ve teknoloji becerileri" artırma gibi ayrıntıları işlenmeyen bir kavramla, öğrenciler için "performans ödevleri" gibi isimlendirmesi bile Türkçeden uzak yapıya sahip bir eğitim programına geçilmiştir. İlk ve ortaöğretim öğrencileri, okullar, derhaneler ve evde yetiştirmeye çalıştıkları performans ödevleri arasındaki üçgene mahkûm edilmiştir. Bu eğitim modelinin öğrencilerini üniversitelere sunmalarını ve üniversitelerden mezun olanların bilimsel çalışmaya seçerek, gelecekte ülkemizde bilim ve teknolojiye katkı sağlamaları için 10-15 yıl gibi bir süre gerektirdiği açıktır. Bu eğitimin yetmişmiş insan ürünü nasıl 10-15 yıl sonra ortaya çıkacaksa, şu andaki bilim ve teknoloji düzeyimiz de 10-30 yıl öncesinin ürünü olarak yetişen bizlerin önünde durmaktadır. Bu eğitimin düşün temelinde gelişmiş bir gençlik yetiştirmesi olası görülmemektedir. On yıllardır eğitim kurumlarında felsefe eğitiminin göz ardı edilmiş olması, şüpheci (septsist), eleştirel bir araştırmacı zekâsının geliştirilmesi önünde büyük bir engeldir. Dogmalar çerçevesinde şekillendirilmiş bir eğitim programı, bilimsel gelişmelere açık olmayan kuşakları yetiştirdiği gibi, bunu sürdürmek için de çabalar varlığını korumaktadır. Halen, ülkemizin üst düzey yöneticileri, Charles Darwin'in *Türlerin Kökeni* eserinde insan-

ların maymundan geldiği işlenmiş, sanarak, beyanatlar vermektedir. Diğer taraftan, Ortaöğretim kurumlarında yetersiz felsefe birikimi edinememiş öğrencilerimiz, sağlık alanındaki yüksek öğretim kurumlarında da bu açıklarını kapatabilecek bir ortam bulamamaktadır. Bilimin temel kaynağı olan yetmişmiş insanın Bili-min Felsefesi'ni algılayamadan, hipotezlerini nasıl oluşturacağı, bunları deneylerle nasıl test edeceği, yöntemleri nasıl sıralayarak AR-GE projelerinde teknoloji, patent ve kârlılık sağlayacağı tartışılması gereken önemli bir konudur.

3) Dilsel engeller

Dünyada hızla artan bilimsel veriler ve yükselen teknoloji, gerek fen bilimleri gerekse sağlık bilimleri alanında, pek çok yeni kavramı ve terimi günlük hayatımıza kazandırmaktadır. Teknoloji geliştiren ülkeler dünyada dil egemenliğini elde etmiştir. Bu gelişmenin, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelere yol açtığı sorun hem bilginin aktarılmasında ve paylaşılmada hem de bilimin üretilmesinde "yozdıl"ın (argo, jargon) artması sonu-

cunu doğurmuştur. Yıllardır, Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu gibi Türkiye'nin önde gelen bilim adamları eğitimde Türkçenin önemine vurgu yapmaktadır. (12) İnsan beyninin olguları anlamasında en önemli araç dildir. Yabancı dille eğitim verilmesi veya yükselen teknolojik terimlerin Türkçe karşılıklarının Türk Dil Kurumu tarafından aynı hızla üretilmemesi büyük bir sorundur. Üniversitelerin en tepesinden en altındaki il-

köğretim kurumlarına kadar tüm örgün eğitim öğrencilerinin ortak ulusal bir bilim dili oluşturmaması halinde sorun daha da büyüyecektir.

4) inançsal engeller

Bilim adamlarının bilimsel ve riilere bakış açısı ve ele alış biçimi inançlar tarafından etkilenmektedir. Örneğin, bir Musevi bilim adamı midye yemenin doğruduğu sağlık sorunları üzerine çalışarak dinsel görüşlerini haklı çıkarmaya çalışmakta, bir Müslüman bilim adamı domuz eti yemenin E- vitaminini azaltarak davranışlarımız ve sağlığınıza zararı olduğu yönünde tespitlere girişebilmektedir. Dinsel inançların kapitalist kaygılarla bulunduğu noktada, bir Fransız Hristiyan bilim adamıysa günlük belli bir miktarda alınan şarabın kalp ve damar sistemine faydalarını açıklamak, deneyleriyle bunu özellikle popüler bilime kazandırmak için gaba gösterebilmektedir. Bu tür çalışmalarda, toplumun önceliklerinden çok, bilim adamının kendi inancını sağlamak temellere dayandırma (rasyonalizasyon) çabası öne çıkmaktadır. İnancın sömürgeciliğin en önemli dayanak unsuru yapıldığı Batı ülkelerinde, insana daha iyi bir yaşam sunan sağlık projelerinden çok, insanı öldüren ve insanlığı yok eden silah sanayine beyin gücü sağlayan bilim adamları da çabasıdır.

Türkiye'deki inançsal engelin, İslam dininin özünden bağımsız olarak, dinin algılanma şekline kaynaklandığını belirtmeliyiz. Süfi kültürün baskın olduğu dönemlerde İslam coğrafyasında bilimin çağdaşları içerisinde en yüksek düzeye ulaştığı bilinmektedir. Bağdat ve Endülüs'te pozitif bilimlerin büyük aşamalar kaydettiği dönemde, Avrupa Ortaçağ karanlığını yaşamaktaydı ve bilim 14. yy.a kadar skolastik görüşe saplanmış Katolik Kiliselerin baskısı altındaydı. Örneğin, İslam dünyasında 11. yy.da matematik, astronomi, fizik, kimya, tıp alanında önemli bir isim olan İbn-i Sina Batı dünyasında Avicenna olarak tanınmıştır. St. Thomas, Gilbert de la Porre, Roger Bacon gibi Avrupa felsefecilerini yakından

Selefilik	Eşarilik	Maturidilik	Mutezile
Kaderci anlayış, Ayet ve Hadislerin yorumlanmaması, Akıl reddi	Kaderci anlayış, Ayet ve Hadislerin yorumlanmasında, Akılın az da olsa kullanılması	İman ve ayetlerin anlaşılmasında Akla önem vermek, Kadere inanmak Ancak insanın Özgür iradesinin kabulü	Kaderin reddi Akıl ve felsefe

Şekil-2: Selefilikten, Mutezile'ye inanç farklılıkları.

etkilemiştir.(13) Yine, Endülüslü İbn-i Rüşd'ün felsefe ve matematik alanlarında etkileri de derin olmuştur. Avrupa'nın bilimde ilerlemesi ve sanayi devrimini yaşaması, doğrudan kiliselerin gücünün azalması ve aklın öne çıkmasıyla ortaya çıkan sonuçlardır.

İslam coğrafyasındaysa itikadi mezheplerden Maturidilik, Mutezile gibi mezheplerin etki alanlarını Eşarilik ve Selefilik gibi mezheplere kaybetmesiyle çöküş başlamıştır. Selefiler inanç alanında akla önem vermeyerek, dinin simgesel anlatımlarını görmezler, ayet ve hadisleri oldukları gibi alırlar. Eşarilik ayetleri yorumlamada akıllı bir araç olarak kullansa da, aklın hiçbir zaman gerçeğe ulaşmaya çalışını, kulların ancak kayıtsız şartsız inanmakla mutlu olabileceklerini ileri sürer.(14) Faydasız ilimden uzak kalınmasın savunun İmam Gazali Eşarilik ve Maturidilik arasında kalmaktadır. Semerkandlı bir Türk olan İmam Maturidi ise Mutezile gibi kaderi reddetmemekle birlikte, Selefilerden ve Eşarilikten uzaklaşarak Allah'ın hikmetinden sual etmiştir. Akla önem veren ve eşyanın anlaşılmasında akılı öne çıkaran bu inanç kolu Türk coğrafyasında 16. yy.a kadar hâkim olmuştur. Özellikle Hicaz yarımadasının fethi ve halifeliğin Osmanlı Hanedanı'na geçişiyle birlikte Eşarilik anlayışının yerleşmesi ve kökleşmesi bir kuşak sonrasında etkisini göstermiş, Osmanlı Devleti önce duraklamaya ve sonra da yıkılışa sürüklenmiştir. Bilimin gerilemesi 17. yy.da sanayi devrimini yaşamaya başlayan Avrupa'nın karşısında rekabet edecek bir Türk sanayiinin oluşmamasının

tek nedenidir.

Buradan hareketle dinin katı yorumundan daha akılcı yorumlara doğru bir siilsesi yapılacak olursa Selefilik, Eşarilik, Maturidilik ve Mutezile olarak yapılabileceği görülmektedir. Bilim ve Ütopya okurlarının bu konuyu daha iyi anlaması için ameli mezhepler olan Hanefilik, Hanbelilik, Malikilik, Şafilik mezheplerinin, yukarıda belirtilen itikadi ve siyasi inanç sistemleri olarak düşünülebilecek mezheplere paralel ve aynı işlediğini belirtmeliyiz. Şia Mezhebi ise hem itikadi (inançsal) hem ameli ve fıkhi (eylemsel) açıdan farklılıklar içerir.

Cumhuriyetimizin kurucu önderi M. K. Atatürk, Elmalılı tefsirinin yapılması için hazırlanan sözleşme maddeleri arasında "Bu tefsir, Hanefi fıkhi ve Maturidi itikadına göre kaleme alınacaktır." maddesini de ekletmiştir. Meclis kürsüsünden, Seyit Bey'in yaptığı konuşmaya "Biz amelde Hanefi, itikatta Maturidiyiz" cümlesini de aynı şekilde ekletmiştir. Türk ulusunun inanç yapısını Emevileşme ve Eşarileşmeden kurtarmak, amelde Hanefilik, inançta Maturidilik, tasavvutta Yesevilik yönünde televizyon gibi kurumları işletmek uzun vadede, belki bir kuşak sonrası, bilim ve teknoloji alanında devasa adımlar atmak için bir anahtar role sahiptir.

5) Yönetimsel engeller

İktisadi ve toplumsal gelişmenin en önemli motor gücü şüphesiz bilim ve teknoloji politikalarının yönetim birimlerince uygulama tarzıdır. Bu kapsamda, dünyada iktisadi, siyasi ve sosyal alanlarda söz

Dünyada iktisadi, siyasi ve sosyal alanlarda söz sahibi olan gelişmiş ülkelerin yakalamış oldukları seviyeye ulaşmalarının gerisinde etkin bilim ve teknoloji politikaları yatmaktadır.

sahibi olan gelişmiş ülkelerin yakalamış oldukları seviyeye ulaşmalarının gerisinde de etkin bilim ve teknoloji politikaları yatmaktadır.

Türkiye'de bilimsel politikaların belirlenmesinde en önemli adımlar 1960'ta Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) ve 1963'te Birinci 5 yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde TÜBİTAK'ın kurulması olmuştur. 1960 yılına kadar, ilki 1933 yılında olmak üzere, 5 yıllık Sanayi Planları yapılmaktaydı. Bu planlar çerçevesinde Türkiye'ye köklü sanayi kurumları, Atatürk'ün "Devletçilik ilkesi" doğrultusunda, doğrudan devlet tarafından kazandırılmıştır. Bu kurumlar arasında Etibank, Sümerbank, Ereğli Demir Çelik Tesisleri sayılabilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Marshall Planı'nın uygulamasına dönük Semih Baran Planı olarak anılan çalışma, Türk sanayiine ve kalkınmasına yön vermeye çalışmıştır. 1950'de ise Türkiye'nin dışarıdan plan alma çabası başlamış ve Dünya Bankası'na bir rapor hazırlanmıştır. Barker Raporu olarak bilinen bu raporla 1950'den sonraki dönemde "Liberal Ekonomi" fiilenleşmiş, devletin altyapı yatırımlarına yönelerek sanayiden uzaklaşması hedeflenmiştir. Önemli karayolları, su, liman, enerji projeleri bu dönemin ürünleridir. Bu dönemle birlikte harcama yükü artan, ama sanayiden doğrudan girdi temin etmeyen devlet dış borçlanmaya yönelmiştir. 1960'ta DPT Türkiye'de devletin tekrar güçlendirilmesi yönünde makro ekonomik politikalar üretmek ve özellikle teşvik politikaları yürütmek için kurulmuştur. 1980 sonrasında, kamu kesimi imalat sanayii yatırımlarını önemli ölçüde azaltmış, ekonomik ve sosyal altyapı yatırımlarına ağırlık vermiştir. Bugüne kadar, yapılan 9 adet 5

yıllık Kalkınma Planı'nın Türkiye'nin cari açığını oluşturduğu ve giderek bu açığın büyümesine yol açtığı "de facto" olarak önümüzde durmaktadır. Bu durumda, hatanın nerede olduğu irdelenmelidir. 1997 yılında sadece bilim ve teknolojinin değil, aynı zamanda teknolojik yeniliklerin (icat, keşif, faydalı model) önünün açılması yolunda Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) kararlar almıştı. Ne yazık ki, bu kararlar gerçekleştirilememiştir. Bu kararların gerçekleştirilememesi nedenlerini inceleyen Prof. Dr. Aykut Göker bunun nedenlerini özetle şöyle açıklamaktadır: (15)

1) Siyasi erk, sanayi kesimi ve diğer toplum katmanları bu ulusal projeyi sathipsiz bırakmışlardır.

2) Kapsamlı AR-GE yardımı uygulamaları siyasi erkin kararlılığı sonucu değil, bürokrasi kesimindeki, konuyla ilgili sınırlı bir kadronun -TÜBİTAK ve DTM kadrolarının, TTGV önerilerini değerlendirek- bu konuda takındığı kararlı tutum sonucu yürürlüğe konmuştur.

3) Kurumlarımız, uzun erimli bir bakış açısı ve stratejik planlama anlayışından yoksundur.

4) Kurumlarımız, "öğrenen organizasyon" olma konusunda başarısızdır.

5) TÜBİTAK ve DPT arasındaki işbirliği yetersince gerçekleşmemiştir.

6) 77 sayılı KHK uyarınca kurulan BTYK bu KHK'ye göre yılda iki toplantı zorunluluğu olmasına rağmen, ilk toplantısını kuruluşundan 6 yıl sonra yapmıştır. Bu kurulun kurulmasıyla birlikte rafa kaldırıldığının çarpıcı bir göstergesidir.

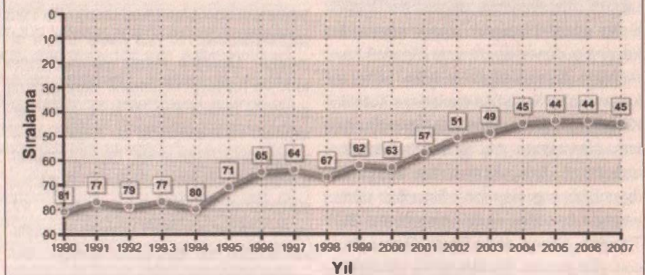
7) Bilim ve teknoloji işlerinden sorumlu icra gücü yüksek bir bakanlık bulunmamaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bu açığı kapatamamaktadır.

8) Farklı çıkar gruplarının, kaynakların kullanımı konusunda uzlaşmaları sağlanamamıştır.

9) Türkiye'de üretim ekonomisi yerine rant ekonomisi baskındır.

Türkiye'de bilimsel yayın politikalarında da önemli hatalar vardır. 28 Haziran 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5772 sayılı kanunla özellikle öğretim üyelerinin akademik atama kriterleri düzenlenmiş ve 2547 sayılı yasanın bazı maddeleri değişikliğe uğramıştır. Bu kanunda atama kriteri olarak kullanılabilecek puanlama esasları belirlenmemekle beraber, "objektif ve denetlenebilir nitelikte ek koşullar belirleyebilirler" cümlesiyle üniversitelere serbestlik vermiş, sadece YÖK onayını koşul olarak getirmiştir. Bu nedenle, araştırmacılar için objektif kriterler olarak sayılabilecek yayın sayısı, yazar sıralamasındaki yeri, yayının aldığı atf sayısı, ED (Etki Değeri), üretilen patent veya faydalı model vb. gibi kriterlere bir standart getirmemiştir. Şu ana kadar, 46 üniversite atama ve yükseltme kriterlerini YÖK onayından geçirtmiş ve YÖK web sitesinde bu kriterler yayımlanmıştır. Asgari puan koşulları üniversiteler göre değişmekle beraber, aralarındaki ortak payda bilimsel yayının SCI indekslerde (Sağlık Bilimleri için) taranan yayın olması, yazarın yayının yazarları arasında önceliği, yayının aldığı atıfların sayısı gibi kriterlerle puan alacağı ve zorunlu puan-

Milyon Kişi Başına Düşen Bilimsel Yayın Sayısı Bakımından Türkiye'nin Dünya Sıralamasındaki Yeri

BİLİM ÖNÜNDEKİ ENGELLERİMİZ CAM TAVAN SENDROMU

Şekil-3

ların bu gruplardan oluşturulacağı gerçektir. Kategorik bir sıralama yapılacak olursa üniversitelerin atama kriterlerinde kullandıkları öncelik sıralaması şöyle özetlenebilir:

- 1) Yayın ve atıflar (zorunlu puan koşulu),
- 2) Bildiri ve bilimsel toplantı faaliyetleri,
- 3) Dergi editörlüğü ve hakemlikleri,
- 4) Eğitim ve proje etkinlikleri,
- 5) Bilimsel toplantı düzenleme etkinlikleri, ödüller ve patentler.

Sağlık Bilimleri açısından konuya bakılırsa, patent üretiminin neden birinci öncelik olmadığı sorgulanmalıdır. Ürüne dönüşmeyen, yalnızca ulusal ve uluslararası bilime veri taşımacılığı yapan bu sistem bilim ve teknoloji üretme gücünden yoksundur. Yayın ve atıflara birinci öncelik verilmesi bilimsel yayıncılıkta etik kuralları zorlayıcı uygulamalara yol açabilecektir. Verilerin parçalanarak yayın sayısının artırılması, mekanizmaların açıklandığı güçlü ED yaratacak makaleler yerine fenomenolojik veri sunuları, çapraz yayın yapma ve fabrikasyon (masaüstü yayıncılık), bu sorunların en önemlileri olup etik kurulların daha yoğun mesai harcamasına yol açacaktır.

Öneriler

Türkiye'de bilim adamlarının yaşadığı güçlükler ve karşılaştığı engeller en iyi anlatılan örnek, Cam Tavan Sendromu'dur (Şekil-3). Bu bir öğrenilmiş çare-

sizlik modelidir. Bu modeli açıklarsak: Pireler 15–80 cm. kadar yüksekliğe sığırma yeteneğindedirler. Bilim adamları birkaçını toplayıp 30 cm. yüksekliğindeki bir cam fanusun içine koyarlar. Metal zemin ısıtılır. Sıcaktan rahatsız olan pireler zıplayarak kaçmaya çalışırlar ama başlarını tavanındaki cama çarparak düşerler. Zemin de sıcak olduğu için tekrar zıplarlar, tekrar başlarını cama vururlar. Pireler camın ne olduğunu bilmediklerinden, kendilerini neyin engellediğini anlamakta zorluk çekerler.

Defalarca kafalarını cama vuran pireler sonunda o zeminde 30 santimden fazla zıplamamayı öğrenirler. Artık hepsinin 30 cm.den az zıpladığı görüldüğüne de neyin ikinci aşamasına geçilir ve tavanındaki cam kaldırılır. Zemin tekrar ısıtılır. Tüm pireler eşit yükseklikte, 30 cm.den kısa zıplarlar. Üzerlerinde cam engeli yoktur, daha yüksek zıplama imkânları vardır ama buna cesaret edemezler.

Pirelerin isterlerle kaçma imkânları vardır ama kaçamazlar. Çünkü engel artık zihinlerindedir. Onları sınırlayan dış engel kalkmıştır ama kafalarındaki iç engel varlığını sürdürmektedir. Bu deney öğrenilmiş çaresizliği göstermektedir.

Türkiye'de mali destek sorunlarının, az sayıda bürokrat ve yöneticinin üstün çabaları sonucu, önceki dönemlere kıyasla daha az olduğunu belirtmiyiz. Ancak, desteklenecek projelerin seçiminin akılcı bir bilim ve teknoloji politikasıyla yönetilemediğini görmekteyiz. Çok sayıda projenin desteklenerek uluslararası bilim alanında rekabet şansı olmayan ve sadece yayın artırıcı politikalardan uzaklaşmalıdır. Bunun yerine, "proje doğuran proje" modeline geçilmelidir. Bu model şöyle özetlenebilir: Patent üretme ve pazarı olan birkaç alanda kapsamlı az sayıda proje desteklenir. (Bu projelerin ürettikleri patentlerin ürüne dönüşürüleceği koşullar Türk sanayicilerinin desteğiyle önceden oluşturulmalıdır.) Bu desteğin temin edilmesi için vergi muafiyetleri ve teşvikler sağlanır. Bu ürünlerin getirisi diğer AR-GE projelerin mali desteğini sağlamak için kullanılır. Böylece artan geometrik dizide proje, patent ve ürün sayısı elde edilir. Bunun için, dünyada açık bulunan alanın seçimi önemlidir. Örne-

ğin, antiretroviral bir ilaç, anti neoplastikler, immünomodulator ilaçlar, asırlar ve moleküler biyoteknoloji araştırma alanında kullanılan ayraçların üretimi sayılabilir. Bu ürünlerin tümünün geniş pazarı vardır. AR-GE ve ürünün üretimi aşamasındaki harcamaları bu tür projelerin sağladığı mali kaynakla ölçülemeyecek kadar azdır. Moleküler biyoteknolojik üretim ve bu ürünlerin pazarlanması, liman gerektirmeyen bir alandır. Bu nedenle, Türkiye'nin kalkınmamış bölgelerinin kalkındırılmasında işe yarayacaktır. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bu tür üretimler için uygun ortamlardır. Felsefe öğrenimine önem veren bir eğitim sistemi, bilim ve teknoloji politikalarının ülke yarına yeniden yapılandırılması, toplumun dogmalardan kurtararak bilimin en hakiki mürşit haline getirilmesi, yoğun bir Türkçe dili zenginleştirilmesinde gidilmesi Türkiye'yi layık olduğu muasır medeniyetlerin üzerine çıkarmak için gereksinim duyduğumuz unsurlardır.

Kaynaklar:

- 1) I. Hakkı Demirel, Cem Sarıç, Elif Aytok Gürses, Türkiye Bilimsel Yayın Göstergeleri, TÜBİTAK-ULAK-BİM, 2007.
- 2) www.tubitak.gov.tr İstatistikler, Bilimsel yayın sayısı bakımından Türkiye'nin Dünya sıralamasındaki yeri (BTY71), 2008.
- 3) www.tpe.gov.tr: Patent-Yıllık İstatistikler, Patent tescillerinin yıllara göre dağılımı, 2008.
- 4) <http://arbi.s.tubitak.gov.tr/pages/bilgipani/istatistik.html> Araştırmacıların faaliyet alanlarına göre sektörel dağılımı, 2009.
- 5) TÜİK Haber Bülteni, 2007 yılı Ar-Ge Faaliyetleri araştırması, sayı 178.
- 6) www.tubitak.gov.tr: İstatistikler, Kişi başına Ar-Ge harcaması (SAGP doları) (BTY10), 2009.
- 7) National Science Foundation, Science and engineering indicators, 2008.
- 8) www.tubitak.gov.tr: İstatistikler, 10.000 Çalışan Kişi Başına Düşen Ar-Ge İnsan Kaynağı (BTY30), 2008.
- 9) Seda Ö. Çakar, Atilla H. Özdemir, 23-26 Mayıs 2006 İtalya Biyoteknoloji Çalışma Gezisi Raporu, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı Yayınları, 2006.
- 10) http://ttkb.med.gov.tr/programlar/proz_giris/proz_giris_11.html
- 11) Türkiye Bilimler Akademisi, TÜBA, İlköğretim Müfredatını Tartışmaya Açtı (3 Aralık 2004), <http://www.nba.gov.tr> Ayazdır, php?haber&id=147
- 12) Oktay Sinaoğlu, Bye Bye Türkiye (Bir New-York Rüyası), Alfa Yayınları (1997)
- 13) Acduman A. İbn-i Sina'nın Bilim Tarihindeki Yeri: Kuhn'a bir yaklaşımla, Ankara Ü. Tıp Fak. Mec. 55:115-122.
- 14) Orhan Hançerlioğlu, Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 1999.
- 15) Aykut Göker, Türkiye'de 1960'lar ve Sonrasındaki Bilim ve Teknoloji Politikası Tasarımları Nüçin [Tam] Uygulayamadık? ODTÜ Öğretim Elemanları Derneği, "Ulusal Bilim Politikası" Paneli, ODTÜ, Ankara, Haziran 2002, Ankara.

Akla ve Aydınlanma'ya karşı açılan haçlı seferi: Komplo teorileri

Komplo teorileri günümüzde tarihe, bilime, siyasete ve emperyalizm karşıtlığına karşı büyük bir cadı kazanı görevi görmektedir. Çeşitli ölçeklerde dedikodu, yalan, devrim düşmanlığı, cehalet ve koca bir tutam Aydınlanma düşmanlığıyla yapılan karışım, postmodernizm ateşiyle ısıtılmakta ve yememiz için önümüze servis edilmektedir.

Komplo teorilerinin ortaya çıkışı Aydınlanma Çağı'nın hemen sonrasına rastlamaktadır. Söz konusu hurafeler, Amerikan ve Fransız devrimlerinin etkisinden ve yayılma gücünden ürken gerici sınıflar tarafından üretilmiştir. Bu sözde teorilerin asıl amacı devrimleri bir avuç kötü niyetli kişi tarafından düzenlenen komplolar olarak göstermek ve geniş halk yığınlarını devrimlere karşı seferber etmektir. Kısacası, komplo teorilerinin akla ve Aydınlanma'ya olan düşmanlığının yaklaşık iki yüzyıllık bir geçmişi bulunmaktadır.

Devrim sonrasında yaşanan toplumsal, siyasal ve kültürel kriz ortamının tek mahsulü komplo teorileri değildir. Ezoterizmin söz dağarcığına eklenmesi de bu dönemde olmuştur. Kriz anları mistisizm türü metafizik saçmalıkların yayılması için son derece elverişlidir. Meseleye bu çerçeveden bakıldığında spiritüalizmin bir başka devrim dönemi olan 1848 yı-

linda ortaya çıkmasının tesadüf olmadığı anlaşılabacaktır. Tıpkı komplo teorilerinin zaman içerisinde ezoterizm ve mistisizmle iç içe geçmesi gibi. Devrim ve Aydınlanma düşmanlığı bütün bu saçmalıkları birleştiren bir ideolojik zeminin oluşmasına neden olmuştur. Bu tarihsel köken, komplo teorilerinin 21. yüzyıldaki yayılışını anlamak için son derece önemlidir. Aydınlanmaya ve devrimlere karşı mücadele için icat edilen komplo teorileri ile Aydınlanma ve devrim gibi kavramlara karşı düşmanlık temelinde şekillenen postmodernizm ara-

sında gerek yapısal gerekse de siyasal olarak büyük bir yakınlık bulunmaktadır. Komplo teorilerinin yayılmasının ve etkisinin günümüzdeki en önemli nedeni bu yakınlıktır.

Komplo teorisini kabaca dinsel ya da siyasal bir grubun dünya hâkimiyetini ele geçirmek amacıyla gizlice örgütlenmesi ve faaliyet içerisine

İlk komplo teorileri Amerikan ve Fransız devrimlerinin etkisinden ve yayılma gücünden ürken gerici sınıflar tarafından üretilmiştir.

Komplo teorisyenleri iddialarıyla çelişen verileri görmezden gelerek bu verilerin gerçekliği hakkında kuşku uyandırmayı ya da iddialarını bu verilere göre sessizce yeniden uyarlamayı bir yöntem olarak benimsemektedirler.

Birinci Dünya Savaşı ve Ekim Devrimi, tıpkı Fransız Devrimi gibi, kompo teorileri tarihinde son derece önemlidir.

girdiği iddiası şeklinde tarif etmek mümkündür. Kompo teorilerinin bir başka özelliği de söz konusu komplonun uzun bir zamana yayılmış olmasıdır. Var olduğu iddia edilen komplolar yüzlerce hatta binlerce yıllık zaman dilimlerini kapsamaktadır. Kavramın "teori" kısmıysa oldukça sorunludur. Kompo teorisi adı altında tasnif edilebilecek metin ya da anlatıların bilinen teori kavramıyla uzaktan ya da yakından bir ilgileri bulunmamaktadır. Bu türden iddialarda masonların, İlluminati'nin, Yahudilerin ya da uzaylıların dünyayı yönettiği türünden bir önkabulde bulunulduktan sonra ilgili ilgisiz bir sürü olgu üst üste yığılmakta ve söz konusu iddiayla çelişen her türlü veri göz ardı edilmektedir. Kompo teorisyenleri iddialarıyla çelişen verileri görmezden gelerek bu verilerin gerçekliği hakkında kuşku uyandırmayı ya da iddialarını bu verilere göre sessizce yeniden uyarlamayı bir yöntem olarak benimsemektedirler.

Jakobenler, Yahudiler ve Komünistler

Konu hakkında araştırma yapan uzmanlar, ilk kompo teorisyeni olma payesini Augustin Barruel'e vermektedir. Bir cizvit rahibi olan Barruel, devrimden sonra İngiltere'ye kaçarak 1797 yılında *Mémoires pour servir à l'histoire de jakobenizm* (Jakobenizmin tarihinin anlaşılması için hatıralar) isimli ünlü eserini yazmıştır. Aynı yıl içinde yine İngiltere'de John Robison, *Proofs of a conspiracy against all the religions and governe-*

ments of Europa (Dinlere ve Avrupa'daki bütün devletlere karşı olan bir komplonun kanıtları) isimli eserini kaleme almıştır. ABD ve Fransız devrimlerinden ve bu devrimlerin bütün Avrupa'ya yayılmasından çekinen sınıfların korkularını ifade eden her iki kitapta da masonlar ve

jakobenler her türlü "olumsuzluğun" müsebbipleri olarak gösterilmiştir. Devrim öncesinde var olan mason karşıtı iddiaları dünya çapındaki büyük bir kompo iddiasıyla birleştiren Barruel ve Robison'un kitaplarındaki saçma sapan iddialar bugüne kadar gelebilmiştir. Günümüzde masonluk, Tapınak Şövalyeliği, İlluminati hakkındaki zırvaların kökü bu ikiliye dayanmaktadır. Fransız Devrimi'nin Avrupa'da yarattığı özgürlük dalgası sayesinde Yahudiler de yurttaşlık haklarını kazanmıştır. Gettolarından kurtulan Yahudiler, kısa zamanda yeni düzen içerisinde hızla yükselmiştir. Bu durum kısa süre içerisinde Avrupa'daki kompo teorisyenlerinin dikkatini çekecektir. Söz konusu teorisyenler, Yahudilerin içinde yaşadıkları toplumların ortalamasının üstünde bir eğitime ve ticaret geleneğine sahip oldukları gerçeğini hiçe sayarak, bu yükselişi büyük bir komplonun işareti olarak görmüştür. Onlara göre eğer devrim Yahudilerin hayatını kolaylaştırıyorsa bunun tek bir anlamı bulunmaktadır: Devrimi yapan asıl güç Yahudilerdir. İşin ilginç tarafı bu düne kadar kompo teorilerinde Yahudilerin ciddi hiçbir rol oynamamış olmasıdır. Fransız Devrimi'nde hemen sonraki dönemde kompo teorisyenlerine göre asıl tehdit masonlar ve jakobenlerdir. Bunlar zavallı Yahudileri piyon olarak kullanmaktadır. Ama yeni dönemde piyonun ve efendinin rolü değişecek, Yahudiler bütün kötülüklerin sebebi olarak gösterilecektir.

Bu değişimin en önemli nedeni eski

rejim taraftarlarının yeni düzeni halka "Hristiyan devletlerin Yahudileştirilmesi" biçiminde göstermeye çalışmalarıdır. Bu dönemde Barruel tarafından "ortaya çıkarılan" ünlü *Simonini Mektubu* önemlidir. Jean Baptiste Simonini adlı bir subay tarafından yazıldığı iddia edilen bu mektupta özetle, dünya üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen Yahudilerin Hristiyanlığa karşı masonları, İlluminati'yi ve benzerlerini harekete geçirerek devrimlere kalkıştıkları iddia edilmektedir. Söylemeye gerek yok, mektup sahte olduğu gibi, Simonini, diye bir kimse de bulunmamaktadır.

1830 ve 1848 devrimlerinden sonra kompo teorisyenleri işçi sınıfını ve onun temsilcilerini düşman ilan etmiştir. Paris Komünü'nün ilan edildiği 1871 yılında yine bir Cizvit papazı olan Georg Michael Pachtler *Die internationale Arbeiterverbindung* (Uluslararası İşçi Bağlantısı) isimli kitabını yazmıştır. Pachtler'e göre sosyalizm, dine karşı en büyük kompordur ve bir Yahudi olan Karl Marks tarafından yönetilen bu hareket mason localarının ürünüdür. Birinci Dünya Savaşı ve Ekim Devrimi, tıpkı Fransız Devrimi gibi, kompo teorileri tarihinde son derece önemlidir. Bu büyük kırılıma ve kriz döneminde kompo teorileri külliyatının kutsal kitabı sayılan *Siyon Bilgelerinin Protokolleri* ortaya çıkmıştır. Devrim kaçkını Beyazlar tarafından bütün Avrupa'ya yayılan, düzmece oldukları ve Rus Çarı'nın gizli polisi tarafından yazd-

Sistemi eleştirdiğini ileri süren kompo teorileri Türkiye'nin 1908'den 1923'e kadar uzanan devrimci birikimini karalayarak işe başlamaktadır. Çünkü kompo teorileri ülkemizde ilk kez İngiltere'nin emperyalist çıkarlarını korumak amacıyla İttihat Terakki'yi yıpratmak için ortaya atılmıştır.

rıldığı bilinmesine rağmen, günümüzde popülerliğini hâlâ korumaktadır.

Sabetaycılık palavralarının kökeni

Buraya kadar kısa bir özeti sunulan komplo teorilerinin kulağıma yabancı gelmemesi son derece normaldir. Bu aşinalığın nedeni söz konusu saçmalıkların iki yüzyıldan fazla bir süredir tedavülde olmasıdır. Ama son dönemde mesele tedavülde kalma sınırlarını aşmış, komplo teorileri siyasette son derece çarpık ve hatalı bir eğilimin göstergesi haline gelmiştir.

Ülkemizde son yıllarda giderek yayılan antisemitik komplo teorilerini de bu çerçeveye içerisinde ele almak gerekmektedir. Bu "teorilere" göre tarihimizi, Yahudilerin ve Sabetaycı, diye de bilinen "Selanik Dönmeleri"nin başta Ermeniler ve Rumlar olmak üzere diğer millet ve din mensuplarıyla olan mücadelesi belirlemektedir. Bu belirleme süreci içerisinde Türklerle neredeyse sadece figüratif bir rol düşmektedir. Yahudiler ve Sabetaycılar, II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte iktidarı ele geçirmiştir. İttihat Terakki bu kesimlerin elindedir. Aynı "karanlık kuvvetler" 1923'te halka sormadan cumhuriyeti ilan etmiştir. Günümüzde de iktidarı elinde tutanlar, dolayısıyla da başımıza gelen her türlü kötü işin müsebbibi bunlardır.

Görüldüğü gibi, sistemi eleştirdiğini ileri süren komplo teorileri Türkiye'nin 1908'den 1923'e kadar uzanan devrimi birikimini karalayarak işe başlamaktadır. Bu da aslında son derece normaldir. Çünkü komplo teorileri ülkemizde ilk kez

İngiltere'nin emperyalist çıkarlarını korumak amacıyla İttihat Terakki'yi yıpratmak için ortaya atılmıştır. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden hemen sonra İstanbul'da İngiliz Başkonsolosu olan Gerard Lowther ve elçiliğin baş tercümanı Gerald Fitzmaurice, günümüzde çok revaçta olan bu türden komplo teorilerinin asıl mucididir. Lowther ve Fitzmaurice, görevde bulundukları sürede İngiltere karşıtı bul-

Komplo teorileri bir yazışmanın ifadesidir.

dukları İttihat Terakki ile bir didişme içerisine girmiş, hatta 31 Mart Ayaklanması'nı açıkça desteklemekten bile kaçınmamışlardır. İkili, o dönemde Avrupa'da son derece yaygın olan komplo teorilerinden güçlü bir biçimde etkilenmiştir. Nitekim Lowther, 29 Mayıs 1910 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanlığı'ndan Sir Charles Hardinge'ye gönderdiği ayrıntılı bir gizli raporda, İttihat Terakki'den "Yahudi İttihat ve Terakki Komitesi" diye bahsetmektedir. Rapor, o dönemde Avrupa'da yaygın olan antisemitizmin ve Türkler gibi "Batılı olmayan" halkların kendi kendilerini yönetemeyeceği inancının üzerinde şekillenmiştir. Bu rapora göre, "Masonlar" ve "Yahudiler" Osmanlı Devleti içerisinde büyük bir komplo hazırlığındadır. Osmanlı İmparatorluğu artık Yahudiliğin bir aracı haline gelmiştir. Dahiliye Nazırı Talat Bey ve Maliye Nazırı Cavit Bey, bütün ülkeyi farmason komitesi ağıyla örmetedir. Jön Türkler Yahudi masonluğunun etkisiyle Fransız Devrimi'ni taklit etmektedir.

Gidişat engellenemezse Türk Devrimi, tıpkı Fransız Devrimi gibi, İngiliz çıkarlarıyla çatışacaktır. Yahudiler Rusya'dan nefret etmektedir. Rusya'nın müttefiki İngiltere de bu nefretten payını almaktadır. Almanyaya Siyonizmle ilişki içindedir. Yahudiler Ermenilere, Rumlara ve Araplara karşı Jön Türklerle birleşmiştir.

Lowther'in bu saçma sa-

pan iddiaları önemli değildir. Asıl önemli olan söz konusu raporunun sonunda, aktardığı bilgilerin İngiltere tarafından Jön Türklerin Doğuluşkelerinde elde ettiği sempatiyi ortadan kaldırmak amacıyla propaganda malzemesi olarak kullanılmasını istemesidir. Nitekim Hardinge, Lowther'in söz konusu raporundan bahsederken, "çok ilginç bulunduğu" bu raporun kopyalarının Hindistan'a, Kahi-

re'ye ve Tahrana gönderildiğini söylemektedir. Kısacası, İngiltere komplo teorilerini -son derece bilinçli bir şekilde- Ezilen Dünya'da İttihat Terakki'ye karşı oluşturabilecek sempatiyi engellemek amacıyla kullanmıştır. Söz konusu iddialar zaman içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İttihat Terakki karşıtları tarafından da benimsenmiştir. İşin bir başka boyutu daha vardır. Birinci Dünya Savaşı esnasında İngiltere ABD'yi kendi safında savaşa sokabilmek için bir dönem ilk Hristiyan kavimlerden olan Ermenilerin Yahudiler tarafından katledildiği propagandasına sarılmıştır. Günümüzde komplo teorisyenlerinin sıkça kullandığı "Yahudi-Ermeni" ya da "Yahudi-Rum" çekişmesi iddiasının kökeni de buraya dayanmaktadır.

Lowther ve Fitzmaurice'in tezleri günümüze kadar yerli ve yabancı bütün komplo teorisyenlerini etkilemiştir. Bu sıg ikilinin tezleri son yıllarda Arap ülkelerinde de sıklıkla tartışılır olmuştur. İslamcılığın yükselişe geçmesiyle birlikte Arap tarihçileri arasında, "Aslında Osmanlı İmparatorluğu ve II. Abdülhamid dönemi iyiydi. Yahudiler İttihat Terakki adı altında bizimden arasını bozdu." şeklinde özetlenebilecek fikirler yaygınlaşmıştır.

Mide bulandırıcı karışım

Akla ve Aydınlanma'ya karşı adeta bir haçlı seferinin yürütüldüğü günümüzde, komplo teorileri büyük rağbet görmektedir. Farklı kökenlerden gelen birçok kişi dünyayı komplo teorileriyle açık-

Lowther'e göre, Jön Türkler Yahudi masonluğunun etkisiyle Fransız Devrimi'ni taklit etmektedir.

lamaya çalışmaktadır. Son dönemde ortaya çıkan Zeitgeist belgeselini günde 70 bin kişi tarafından internet'ten indirildiği düşünülürse, işin vahameti daha iyi anlaşılacaktır. Bu durumun iki önemli nedeni bulunmaktadır: Birincisi, dünyanın ve ülkemizin içinde bulunduğu büyük toplumsal, siyasal ve kültürel krizdir. Her kriz döneminde olduğu gibi, içinde yaşadığımız dönemde de, başta komplo teorileri olmak üzere mistisizm, ezoterizm türü saçmalıklar güç kazanmıştır. İkinci nedense, krize paralel büyüyen cahilleşmedir. Postmodernizmle ve daha birçok safsatayla beslenen bu cahilleşme, gidasını Aydınlanma düşmanlığından almaktadır. Bilimsel sosyalizmin gerileyişi de bu cahilleşme sürecini ivmelendirmektedir.

Komplo teorileri bir sığılın ve yozlaşmanın ifadesidir. Üstelik siyasal sonuçları itibarıyla son derece tehlikelidir. Söz konusu iddiaların tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkışına bakıldığında tehlike daha iyi anlaşılacaktır. Günümüzde soy-sop dedektifliği biçiminde ortaya çıkan Sabetaycılık merakının ülkemize Jön Türkleri devirmeye çalışan İngiliz emperyalizmi tarafından sokulmuş olması son derece öğreticidir. Bu konuda "araştırma" yapanların dönüp dolaşıp Cumhuriyet Devrimi'ni yapan kadrolara saldırmaları ya da "anlamlı suskunluklara" bürünmeleri tesadüf değildir.

Türk Dil Kurumu cadı kazanını, "dedikodunun, fesadın, kargaşanın çok olduğu yer" diye tanımlamaktadır. Gerçekten de komplo teorileri günümüzde tarihe, bilime, siyasete ve emperyalizm karşıtlığına karşı büyük bir cadı kazanı görevi görmektedir. Çeşitli öleçlerde dedikodu, yalan, devrim düşmanlığı, cehalet ve koca bir tutam Aydınlanma düşmanlığıyla yapılan karışım, postmodernizm ateşle ısıtılmakta ve yemeniz için önümüzde servis edilmektedir. Bu münöde "gâvur düşmanlığı" "Antiemperyalizm", diye gösterilmekte, "Antisemitizm" ise İsrail karşıtlığı olarak sunulmaktadır. Manzara son derece mide bulandırıcıdır. Bu yüzden servisi yapan garsonlara gerekeni söylemeli ve bu berbat karışımı yememize imkân olmadığını açıkça ifade etmeliyiz.

Türkiye'de bilim: Mevcut ve gelecek

Prof. Dr. Işık BÖKESÖY

Ülkemizde bilim, bir kesimin uğraşı olarak yorumlanarak diğerlerinin ilgi alanı dışında tutulur. Bilim ile ilgilenmek okullarda ele alınan konular çerçevesi içinde kabullenilip, dışında zorlukla ele alınır. Eğer kişi fazla ilgiliyse hemen "deli" bilim adamı tiplmesi hatırlatılır. Bu nedenler bilime yaklaşmayı sınırlarken: sözde bilim adamlarının gayretleri de böylece bir toplumda desteksiz atmayı güncelleyerek birtakım abukluklar yüzünden bilimden uzaklaşmaya neden olmaktadır.

Azra Erhat, bir yazısında: Bir yazarın kimliğini değerlendirmek için yazdığı metinleri, kullandığı dil ile değerlendirmekten, tanımaktan söz etmiştir. Reklamlara, eğlence programlarına ve özellikle kadınlar için sunulan TV programlarına bu gözle bakıldığında; bilim adamı, gerçek, bilimsel, çok güzel gibi tekrarlamalara bolca rastlandığı kolayca gözlenir. Bu kelimelerin sıklıkla kullanıldığı sunumlar, aktarılan bilgilerle, karşındakini aptal yerine koyup "biz bilimsel bilgiyi" "size gerektiği kadar", "gerçekten veriyoruz" a destek sağlamaya uğraştıklarını gösterir: konu kozmetik; rejim, şifalı bitkiler gibi alanlardan, kanserden bunamaya, depreme kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu yolla umut tacirliği yapıp göz boyanmaktadır.

İnsanlarımızın alt yapısının yeterli gelişmesi olması, aldatmacalar zincirinin uzayıp gitmesine neden olmaktadır. Belli tipler bir bilen olarak medyada sıklıkla boy göstermektedirler. Bazıları da kendi reklamlarını yapmak için olamayacak tiplerle birlikte programlara katılmakta ve kendi doğruları birlikte oldukları kişilerin gölgesinde kalabilmektedir.

Bilim için popülerlik karşılığını da getirir; O nedenle bilgi verirken ve bilimsel düşünme, sorgulama, eleştiri ortamına ve alışkanlığına olanak vermek

gerekir. Bilimsel yapısı yanında insancıl sıcaklığı olan doğa ve bilim müzeleri oluşturmak; oralarda elleyerek, görerek öğrenmenin zevkini aşlamak sağlıklı bir toplum yetiştirmenin şartı olarak görünmektedir.

Politikacılarımızın bu konuda önderlik etmesini beklemek, onların doğru bilgilere ulaşarak hareket etmelerini sağlamak gerekir. Bir bilim bakanlığı kurulabilir ve parlamentoda kavga yerine bilgilendirilmiş milletvekilleri seçim çevrelerine aydınlık götürülebilir.

Günümüzde bilim alanları genişlemeleri nedeniyle eskiden olduğu gibi her konuda yorum yapmak söz konusu değildir. Bilim adamı, konusunda bilgili ve bilgi üreten demektir. Elbette bilimsel düşünce alışkanlığı diğer konuları da birçoklarından daha iyi yorumlamalarına olanak verir. Kendini bilen bilimci popüler olacağını diye her bilim alanında tek bilen tavırlarıyla konularının ehli

insanlara saygısızlık etmez.

Okullar sınav hercümerci içinde değil bilgilendirilen, uygulamalar yapılan, eleştirel akla uygun yapılanma kazanabilirler.

Doktorumuzdan, sosyal bilimcimize okumuş olanların görevi çevresini de aydınlatma olmalıdır.

Bunun temelini de işini seven, para kazanma hırsı içinde olmayan sorumluluk taşıyan uzmanların varlığı ile olanaklıdır. Bu noktadan başlayacak olursak eğitimin toplumda ve toplumun her katmanında olması gerçekliği ile karşılaştırmalıdır.

Cumhuriyetimizin kuruluşunun ardından girilen atılımların nefesleri tür- tür nedenlerle ve farklı zaman dilimlerinde sekete uğramıştır. Bu eksikliği gidermek için eğitim konusu geniş çaplı ele alınmaz ve okuma yazma bilmeden öteye geçilemezse, ülkemizin kara cahil üfürükçüler kadar okumuş üfürükçüler elinde de ufanması "kader" mi olacaktır?

Türkiye'nin çağdaşlaşmasında üniversite düşüncesi:

Ziya Gökalp ve Hasan Âli Yücel

24 Haziran 1946 tarihinde Yücel, üniversite rektörlerine gönderdiği kutlama iletilerinde, üniversitelerin kendi yönetimlerini kendi ellerine almaları gerektiğini yazar. Ona göre, üniversiteler ülkemizin kendi gerçeklerinden başlayarak bütün insanlık gerçeklerinin aranıp bulunduğu, toplum gereksinimlerine ve ülkelerimize uygun insanların yetiştirildiği yerler olacaktır.

Ölümünün 85. yıldönümünde Ziya GÖKALP'i saygıyla anarak...

Giriş

Günümüzde var olan eğitim ve kültür politikaları üzerinde yeniden düşünmek aynı zamanda Türkiye olarak nerede durmak

istediğimizin, eğitim ve kültür politikalarımızda hangi amaçları koyup neler yapmamız gerektiğinin de yanıtını vermek anlamına gelmektedir. Böyle bir tartışmanın merkezinde Cumhuriyet'le birlikte kişi-toplum-devlet üçlüsünde oluşan yeninin ne olduğunu ve Cumhuriyet'imizin insanca yaşamak için eğitimde ve kültürde sağladığı olanakların neler olduğu yer almaktadır. Yaratıcı-özgür insan yetiştirmek, çağdaş bir toplum oluşturmak ve bağımsız-modern bir ulus devlet kurmak bakımından erken Cumhuriyet dönemiyle birlikte gelen üniversite anlayışı neydi? Günümüzde nedir? Bu sorular, Türkiye'nin çağdaşlaşmasında üniversitelerin yerini gündeme getirmekte ve Türk çağdaşlaşmasının öncü adları olan Ziya Gökalp ve Hasan Âli Yücel'i anlamamızı yeniden gerekli kılmaktadır.

müzde nedir? Bu sorular, Türkiye'nin çağdaşlaşmasında üniversitelerin yerini gündeme getirmekte ve Türk çağdaşlaşmasının öncü adları olan Ziya Gökalp ve Hasan Âli Yücel'i anlamamızı yeniden gerekli kılmaktadır.

Ziya Gökalp ve üniversite

Atatürk, "Fikirlerimin babası Ziya Gökalp'tir." der. Bu söz doğrudur. Gökalp'in ekonomiden hukuka, eğitimden dile, dinden sanata kadar önemli yaklaşımlar getiren *Türkçülüğün Esasları* adlı yapıtı, Atatürk'ün uyguladığı bir program olarak kabul görmüştür. Türkiye'nin Atatürk'le birlikte girdiği laik ve çağdaş bir devlet oluşturma sürecinin içerisinde Ziya Gökalp yerini sonuna kadar almıştır. 85. ölüm yıldönümünde her yönüyle yeniden anlaşılması

Gökalp'in ekonomiden hukuka, eğitimden dile, dinden sanata kadar önemli yaklaşımlar getiren *Türkçülüğün Esasları* adlı yapıtı, Atatürk'ün uyguladığı bir program olarak kabul görmüştür.

Ziya Gökalp (1876 - 1924)

Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Yücel'in deyişiyle "Türkiye'nin her alanda ihtiyaç duyduğu uzmanları yetiştiren bir kültür kurumu" olarak düşünülmüştür.

gerektiğinin altını çizerek Gökalp'in çok
gündeme gelmeyen *Darülfünun (Üniver-
site)* şiirini hatırlayalım:

"Diyorsunuz hükümetin idari
Velâyeti fenlere de şâmilidir.

Ben derim ki idare her hüneri
Bilmez, çünkü mütehasşis değildir...

Hiçbir âlim nüfuzunu hünkardan
Almaz gerçi ondan alır her nâzir...

Bir müderris ya ilmiyle taayyün
Eylemiştir, sizden tayin istemez.

Yahut ilmi etmemişken tebeyyün
Edersiniz tayin, kalır bir çömez...

Bırakınız bunlar kendi kendine
Seçilsinler, siz seyirci kalınız,

İlmi verin âlimlere, siz yine
Ele mülkün dizginini alınız;

Darülfünun emirlerle düzelmez,
Onu yapar ancak serbest bir ilim;

Bir mesleğe haricinden fer gelmez
Bırakınız ilmi yapsın muallim!..." (1)

Gökalp'in şiirinde bugün üniversite
anlayışımızı yeniden düşünmemizi iste-
yen ipuçları vardır. Şiir bilim adamları-
nın, üniversite hocalarının bağımsızlık-
larını engelleyen her türlü etkeni dışarıda
bırakan bir içerik taşımaktadır. Bilimin
özgürce yapılması, üniversitenin işleyi-
şinden yine kendisinin söz sahibi olması
gerekli olduğu altı çizilen önemli mesajlardır.

Gökalp, üniversite anlayışına *İki Tehlike*
başlıklı yazısında da yer vermektedir.
Ona göre, "Kara tehlike" Tanzimat'la ge-
len başta adalet, ordu (Nizam-ı Cedid),
Meclis hukuku, modern tiyatro ve üniver-
site olmak üzere ne kadar yararlı yenilik
varsa ortadan kaldırmayı amaçlamakta-
dır. Üniversite kaldırılarak yerine eski
Enderun Mektebi ile "ulema soylu sınıfı-
nın arpalığı hükmünde olan -dağılma
devrindeki- payeli medreseler" konmak
istenmektedir. (2) Gökalp'e göre üniver-
site, adliye teşkilatı, vilayet kanunu ve
meşrutiyet birbirlerinden ayırlamazlar.
Bu dört kurumdan üçünü istemeyen
mutlaka dördüncüsünü de istemez. Mo-
dernleşmeye karşı olanlar aynı zaman-
da meşrutiyete, milliyete ve halkçılığa da
karşı demektir. Ziya Gökalp kara tehlike-
nin üniversiteyle mücadelesini şu ifade-
lerle anlatmaktadır: "... Üniversite me-
şrutiyetin, ihtisasların, ilmin temelidir.
Meşrutiyeti yıkmak için, evvela üniver-
siteni kaldırmak gerekir. Üniversite fakül-
teleri arasında, hususiyile milli kültürün
araştırmasıyla meşgul olan, Edebiyat
Fakültesi'dir. O halde en büyük hücumu
buraya çevirmek lazım! Çünkü kara teh-
like, herriyet gibi milliyeti de istemi-
yor." (3)

Hasan Âli Yücel ve üniversite

Ernst Hirsch, "Cumhuriyet Aydınlan-
ması"nın ülkemiz üniversite anlayışına
getirdiği yeniliği ve kazanımları Dil ve
Tarih-Coğrafya Fakülte-
siyle ilgisinde şöyle anla-
tır: "(...) 1933 yılında hâ-
kim olan ilke, meslek yük-
sekokulu değil, Türki-
ye'de Batı Avrupa üniver-
sitetlerinin ayarında, ger-
çeği araştıran ve derin-
leştiren, bilgiyi toplayan,
düzenleyen, çoğaltan ve
yayan bir bilim yuvası ni-
teliğinde bir bilim kurumu
kurmak. Üniversitenin
gövdesi bilim ise, öğretim
ve öğrenim de bu gövde-

den fıskıran filizler ve dallardır. İşte Ata-
türk'ün Ankara'da yeni kurulan Dil ve Ta-
rih Coğrafya Fakültesi binasının üzerine,
"Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." cümle-
sini yazdırmasını da en çok bu temel gö-
rüşün ışığında anlamak mümkündür." (4)

Hirsch'in bu değerlendirmesi Cum-
huriyet'in üniversite ve bilime bakışlarını
anlamamızda önemli bir ipucu vermek-
tedir. Düşünceleri ve uygulamalarıyla,
Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyeti'nin tem-
meli kültürdür." sözünü en iyi en anla-
yanların başında hiç kuşkusuz Hasan Âli
Yücel gelmektedir. Tercüme Bürosu'nun
kurulmasıyla 496 klasik eserin Türkçe'ye
kazandırılmasından Üniversiteler Kanu-
nu'na, Köy Enstitüleri'nin kurulmasından
mesleki ve teknik eğitim ve güzel sanat-
lar eğitimi alanındaki başarıları kadar
sayılamayacak uygulamalara imza atan
bir devlet adamı olarak Yücel, "Türk Ay-
dınlanması"nın öncülerinden birisidir. 17
Temmuz 1939 tarihinde toplanan Birinci
Maarif Şurası'nı açış konuşmasında yer
alan temel konu üniversitedir: "Yüksek
müesseselerimizin her birini, Türkiye'nin
her sahada muhtaç olduğu ihtisas
adamlarını yetiştirmekle beraber, milli
kültürü kurmak ve yaymak, ilmi araştı-
rma yapmak için birer canlı kaynak, il-
mi metodu öğretmek ve ilmi zihniyeti
aşlamak için birer çalışma ocağı, milli
davalarımızın hâkimiyetini her şeyin ü-
stünde tutacak birer kültür kurumu haline
getirmek için mevcut imkânlardan azami

1940'lı yıllarda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

1) Ziya Gökalp, *Yeni Hayat*, (Hazırlayan: Yalçın Toker), Toker Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 71.

2) Ziya Gökalp, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri*, İstanbul, 1997, ss. 222.

3) Ziya Gökalp, a.g.e., ss. 223-224.

4) Ernst E. Hirsch, *Anılarım*, (Çev: Fatma Suphi), Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 8. Basım, Ankara, 2000, ss. 211.

derecede istifade etmek yolunda ve kararındayız." (5)

Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Yücel'in deyişiyle "Türkiye'nin her alanda ihtiyaç duyduğu uzmanları yetiştiren bir kültür kurumu" olarak düşünülmüştür. 3 Kasım 1940 tarihinde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin yeni binasını açarken Yücel'in söyledikleri, gelecek Türkiye'sinin çağdaşlaşma ve üniversite ilişkisini ortaya koymaktadır: "Bu fakülteden Türk inkılabının beklediği büyük hizmetler vardır. (...) Atatürk ona, bizim alıştığımız bir ismi, "Edebiyat Fakültesi" adını vermedi, başka memleketlerde bunun benzeri olan ilim müesseselerine konulmuş bir ismi seçmedi. Bunun büyük bir mânası vardır. Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi adını münasip görmesi, Türk inkılaplarının bu müesseseden beklediği gayeye sarahatle işaret etmektedir. O gayeyi şöyle hulâsa edebiliriz: Öz kaynaklarına inmek suretiyle mazimizin aydınlatılması; bizimle münasebette bulunmuş milletlerin tarihine, yine kendi gözümüz ve kendi anlayışımızla bakılması; Türk dilini yabancı kaidelerin esirliğinden kurtararak kendi kudretleri ve imkânları, içerisinde geliştirme yollarının aranması ve onun, özgürlüğünü, eskiliğini, zenginliğini belirtmek için gayret sarf olunması, ülkemizin coğrafi tabiatı-

nın ilmi usullerle ve olduğu gibi tetkik edilmesi; nihayet, şuradan buradan alınmış fikirlerle değil, milli hayatımızın şuuruна dayanan bu düşünüşle elde edilmiş evrensel görüşe sahip mütefekkirlerimizin yetiştirilmesi." (6)

Görüldüğü gibi Yücel, üniversiteyi Atatürk'ün anladığı anlamda çağdaşlaşmayla ilgisinde ele almaktadır. Geleceğin çağdaş Türkiye'sinde önemli bir yer tutan 1946 yılı Üniversiteler Kanunu ile bilimsel düşünüş ve özerk yapı güvence altına alınmıştır. Bu kanunla üniversiteler özerk ve otonom bir yapıya kavuşmuştur. 24 Haziran 1946 tarihinde Yücel, üniversite rektörlerine gönderdiği kuttalama ile, üniversitelerin ulusal yaşam içinde almaları gereken yeri aldığını belirterek üniversitelerin kendi yönetimlerini kendi ellerine almaları gerektiğini yazar. Ona göre, üniversiteler ülkemizin kendi gerçeklerinden başlayarak bütün insanlık gerçeklerinin aranıp bulunduğu, toplum gereksinimlerine ve ülkelerimize uygun insanları yetiştirildiği yerler olacaktır. Kuttalama ile, "Ulusumuzun düşünce organları olan üniversitelerimizin bir gün insanlığın da onuru olacak kurumlar durumuna gelebileceklerine inancım vardır." der ve üniversitelerin ve fakültelerin özerkliklerini ve tüzel kişiliklerini kutlar. Yücel'in üzerinde önemli durduğu bir nokta da siyaset ve üniversite ilişkisidir. Ona göre, üniversiteler siyasal iktidarla ilişkilerini makul bir ölçüde tutmaları, siyaset adamlarının üniversiteleri kendi hallerine bırakmaları gerekmektedir. (7)

Son söz yerine...

Ziya Gökalp bilim adamlarının, hocaların iktidarlardan bağımsız olduklarını üniversitelerin gerçek sahiplerinin ün-

Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Dekan Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ile birlikte Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde, 1942.

versitelerin kendileri olduğunu bize yeniden hatırlatmaktadır. Üniversite her türlü güdüme karşı bağımsız bir yapıya sahiptir. Atatürk devrimlerinin en doğru biçimde ülkemizde gerçekleştirilmesinin öncüsü Hasan Ali Yücel için, üniversite ve bilim çağdaşlaşmadan ayrı düşünülemez. Bireylerde her türlü dogmatik tutumdan uzak bağımsız bir kafa yaratmanın merkezinde üniversite ve buna bağlı olarak bilimsel düşünüş vardır. Yücel, üniversiteyi kendi içine kapayan bir yapı olarak görmez; aksine, toplum yaratmada öncü bir kurum olarak görür. Bu anlayışta, üniversite ve toplum birbirinden bağımsız değildir. Bugün bilimin ve bilimsel düşünüşün toplumda yaygınlık kazanmasının önündeki engeller ve onların çözüm yolları üzerinde düşünmek, bizi çalışmamızda yer verdiğimiz iki düşünürümüzü anlamaya götürmektedir.

Kaynaklar:

- 1) Gökalp, Ziya, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.*
- 2) Gökalp, Ziya, *Yeni Hayat, (Hazırlayan: Yalçın Tokar) Yayınları, İstanbul, 2005.*
- 3) Hirsch, E. Emel, *Anılatım, (Çev: Fatma Suphi), Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 8. Baskı, Ankara, 2000.*
- 4) Yücel, Hasan-Âli, *Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 1993.*
- 5) Yücel, Hasan-Âli, *Hürriyet Gene Hürriyet III, (Derleyen: Canan Yücel Eronal), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, ss. 108-109.*

Gökalp'e göre üniversite, adliye teşkilatı, vilayet kanunu ve meşrutiyet birbirlerinden ayrılmazlar. Bu dört kurumdan üçünü istemeyen mutlaka dördüncüsünü de istemez. Modernleşmeye karşı olanlar aynı zamanda meşrutiyete, milliyete ve halkçılığa da karşı demektir.

5) Hasan-Âli Yücel, *Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 1993, ss. 29.

6) Hasan-Âli Yücel, a.g.e., ss. 81.

7) Hasan-Âli Yücel, *Hürriyet Gene Hürriyet II*, (Derleyen: Canan Yücel Eronal), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, ss. 108-109.

İTÜ Senatosu'nun İngilizce öğretim kararı: Yabancı dille öğretim yanılgısı sürüyor

"Yabancı Dille Öğretim", emperyalist ülkelerin kendilerine bağımlı kılmaya çalıştıkları ülkelerdeki gençlerin yaratıcılıklarını engelleyerek, onları gerçek birer mühendis olarak yetiştirmekten çok, kendi ürünlerini bu ülkelerde pazarlama amaçlarına uygun bir sömürgecilik yöntemi olarak başlamıştır.

Ortaöğretimde yürütülemediği için büyük ölçüde vazgeçilen, birçok üniversitemizdeki bölümlerin de birer birer bırakmaya başladıkları bu yanlış uygulamanın şimdi İstanbul Teknik Üniversitesi'nde (İTÜ) benimsenmesi, büsbütün utanılacak bir karardır.

Gençlerimize yabancı dil öğretmek zorunda olduğumuz açıktır. Ama İngilizce, elektronik dersinde değil, İngilizce dersinde öğretilir. Bir hazırlık sınıfının ardından, elektronik mühendisliğini ya da bilgisayar mühendisliğini öğretirken, bu arada iyi düzeyde İngilizce öğretiminin de aradan çıkarılması gibi bir beklentiyle uygulanan "Yabancı Dille Öğretim", başarısızlığı uygulamada çoktan kanıtlanmış bir yanılgıdır. Bu yöntemle öğrenci ne doğru dürüst mühendislik öğrenebilir ne de doğru dürüst İngilizce.

"Yabancı Dille Öğretim", emperyalist ülkelerin kendilerine bağımlı kılmaya çalıştıkları ülkelerdeki gençlerin yaratıcılıklarını engelleyerek, onları gerçek birer mühendis olarak yetiştirmekten çok, kendi ürünlerini bu ülkelerde pazarlama amaç-

larına uygun bir biçimde kullanmayı planladıkları birer "ara eleman" olarak yetiştirmek üzere uygulamayı önerdikleri bir sömürgecilik yöntemi olarak başlamıştır. Bu yöntemin gençlerimizin yaratıcılıklarını köreltmenin yanı sıra, anadilimiz Türkçenin gelişmesini de ülkemizin gelişmesini de bağımsızlığımızı da nasıl engellediğini, 2000 yılında Öğretmen

Dünyası'nca yayımlanan, üçüncü baskısı da 2006'da çıkan Yabancı Dille Öğretim: Türkiye'nin Büyük Yanılgısı başlıklı kitabımda bütün ayrıntılarıyla anlattım. Ortaöğretimde, yürütülemediği için büyük ölçüde vazgeçilen, birçok üniversitemizdeki bölümlerin de birer birer bırakma-

ya başladıkları bu yanlış uygulamanın şimdi İstanbul Teknik Üniversitesi'nde (İTÜ) benimsenmesi, büsbütün utanılacak bir karardır. Çünkü, İTÜ'nün

**TÜRKÇE
MESELESİNE
SAHİP ÇIKINIZ!**
Mustafa Kemal Atatürk'ün
komaya girmeden önceki
son sözü...

**Yabancı dille öğretim uzun dönemde Türk ulusunun gelişmesinde ve bağımsız varlığını sürdürme isten-
cinde, ulus olma bilincinde
onarılmaz yaralar açacaktır.**

kuruluşu 1773'te Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'a dayanır. Çünkü, İTÜ dünya-
ca tanınmış en eski teknik üniversitemiz-
dir. 236 yıl önce bile, ders kitaplarının
hızla Türkçeye çevrilerek, derslerin,
anadili İtalyanca olan Cezayirli Hasan
Paşa tarafından bile Türkçe verildiği,
dedelerimizin dedelerinin bile on iki kuşak-
tır Türkçe mühendislik öğrendiği, Türk
ulusunun her zaman yüz aklı, ulusal tek-
nik gücümüzün temel direği olmuş bir
kurumun senatosunda böyle bir kararın
alınabilmiş olmasını şaşkınlıkla, tepkiyle
karşıyor ve kınıyorum.

Amaç, yabancı öğrencileri İTÜ'ye
çekmekse onlar bir yıllık Türkçe hazırlık
sınıfında Türkçe öğrendikten sonra bu
ünlü üniversitemizde, Türkiye'de yaşar-
ken Türkçe öğrenim görmekten kaçın-
mazlar. Onlar, dünyanın birçok ülkesin-
den, Asya'dan, Amerika'dan, Afrika'dan,
Çin'e kavram çizilere dayalı Japonca
yazının gücünü bile göze alarak, Jap-
on üniversitelerinde Japonca mühen-
dislik lisans, doktora öğrenimi görmeye
koşmuyorlar mı?

Bu kararı alan öğretim üyeleri, ne
Karamanoğlu Mehmet Bey'in on üçüncü
yüzyıldaki fermanını ne Osmanlı Padi-
şahı ikinci Mahmut'un 1839'da öğretim-

de Türkçenin kullanılmasını amaçlayan
sözlerini ve uygulamalarını tanıyorlar ne
de Mustafa Kemal Atatürk'ün 1924'teki,
1932'deki ve 1933'teki sözlerini ve uyu-
lamalarını! Anlaşılan, Amerika ve İngiltere
dışında, bilim ve teknikte ileri bütün
öteki uygar dünya ülkeleriyle de pek ilgi-
lenmiyorlar.

Bir yabancı ordu ülkemizi işgal etse,
Türk toplumunun bilimini, ekinini, özete
varlığını bu topraklardan sürüp çıkarma
kararını "yumuşak güç"le zamanla nasıl
gerçekleştirebiliriz, diye düşünse, ben-
ce buna benzer bir yömteye başvururdu!
"İTÜ'nün 'Ay Ti Yu'ya dönüşmesine izin
vermeyeceğiz!" diye olayı kınayan İTÜ
öğrencileriyle öğretim üyelerinin bu kar-
şı çıkışları yüreğimize su serpti. Bu yan-
lış kararı destekleyen Senato Üyelerinin,
eğer bütün bu uyarılara karşı direnip de
kararlarını gözden geçirmezlerse, anadi-
limiz ve ulusal dilimiz Türkçeye yaslanarak
bilim-teknikteki gelişmesiyle parlak bir
geleceğe uzanacağından asla kuşku
duymadığım Türk toplumundan, yakın
gelecekte, tarih önünde özur dilemek
zorunda kalacaklarını düşünüyorum.

Yabancı dille öğretimin öğrenciler
bakımından yarattığı sorunlar şunlardır:
Yabancı dille öğretim yöntemiyle gençle-
rimiz ne fizik, kimya, matematik, biyoloji
gibi temel bilimleri ne mesleklerini ne de
yabancı dili iyice öğrenebilmektedirler.
Yabancı dille öğretimde öğrencinin öğ-
renme isteğini, bilime ilgisini ve kendine
güvenini yitirmesine; toplumsal düzeyde
ise ulusuna, devletine, anadiline, ekinine
olan güvenini ve bağlılığını yitirmesine
yol açmaktayız. Anadilinin ayrıcalığı, di-
ye bir kavram vardır. Dilâçar'a göre,

"Dünya bireyin ruhudan bir sözlük
gibidir; o onu anadiliyle okur."
Uluslaşma süreci içinde, kimi top-
lumların anadilleri, kurdukları
devletlerin anayasalarında "ulusal dil"
olarak tanımlanmıştır. Anadili
gibi ulusal dilin de tecimsel, siya-
sal, yazınsal, ekinel bir önemi ve
ayrıcalığı vardır. Bu önem ve ay-
rıcalık, anadili gibi ulusal dilin de
yabancı dilden ayrıt edilmesini
gerektirir. Yabancı dilde okuma ve
anlama hızı, anadile göre 3-5 kat
daha yavaştır. Bu yavaşlık, öğ-

1795'de kurulan "Mühendishane-i
Bahr-i Hümayun".

rencinin bütün öğrenme isteğini ortadan
kaldıran bir işkenceye dönüşebilmekte-
dir. Yabancı dille öğretimde öğretmen ve
öğrencinin anlatma/anlamadaki başa-
rımları her birinin yeteneklerinin ancak
bir bölümüyle gerçekleşebilir. Bu başa-
rının % 70'er olması durumunda öğre-
timde toplam başarıım yarıya, % 50'şer
olduğunda ise dörtte bire düşer (0,5 x
0,5 = 0,25). Bu yüzden birçok okulda, İn-
gilizce başlayan ders bir süre sonra, bir
soru yüzünden ya da başka bir nedenle
iletişim Türkçeye kayar kaymaz, bütün
öğrencilerin "uyandıkları" gözlenmekte;
ders, ancak o zaman başlamış olmakta-
dır.

Türkçeyle öğretim gören Ankara Üni-
versitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF)
öğrencileri ile İngilizce öğretim gören
ODTÜ öğrencileri üzerinde yapılan bir
çalışmada, anadilinde anlama ve anla-
tım yetenekleri üniversiteye girmiş SBF
öğrencilerinden daha yüksek ODTÜ öğ-
rencilerinin, son sınıfta, anlama, anla-
ma yeteneklerinin (demek ki yaratıcılık-
larının) SBF öğrencilerinin gerisine düş-
tüğü, giderek lise bitirme aşamasındaki
yeteneklerinin gerilediği saptanmış ve
bu araştırmanın ilk verileri 2003'te iki ay-
rılı bilimsel toplantıda açıklanmıştır.

Sonuç olarak, yabancı dille öğreti-
min, en değerli gençlerimizi ezberciliğe
yönelten, dolayısıyla onları bilmeden so-
ğutan anlayış, anlatım ve yaratıcılıkları-
nın gelişmesini baltalayan, sağlam mes-
leki bilgiler edinmelerini engelleyen, ya-
bancı dili de üstünkörü bir düzeyde öğ-
renmelerine ancak yeten çok yanlış bir
yöntem olduğu açık seçik ortadadır.

Yabancı dille öğretimin yol açacağı
toplumsal sakıncalar şunlardır:

- Yabancı dille öğretim uzun dönem-

1776 yılında kurulan "Mühendishane-i
Bahr-i Hümayun"

İTÜ'nün 'Ay Tî Yûya dönüşmesine izin vermeyeceğiz!' diyen İTÜ öğrencileriyle öğretim üyelerinin 8 Nisan 2009'da yaptığı yürüyüş.

de Türk ulusunun gelişmesinde ve bağımsız varlığını sürdürme istencinde, ulus olma bilincinde onarılmaz yaralar açacaktır.

- Bugün bir bilim ve öğretim dili olan Türkçe de önemini yitirecek, giderek sönecektir.

Atatürk'ün önderliğinde, 3 Mart 1924'te, Cumhuriyet'in ilk aylarında TBMM Öğretimin Birleştirilmesi Yasası çıkarılmış, birkaç okul dışında, yabancı dille öğretim yasaklanmıştır. Bütün bireylerimize paylaşılan yurttaşlık bilinci, halkçı aydınlanma, uluslaşma, bugün de yürürlükte olan bu yasayla sağlanmış. Anayasamıza göre de resmi dilimiz Türkçedir. Bilgisayar mühendisliği gibi en hızlı gelişen yeni bir bilim ve uygulama alanında bile, bilgi işlem, yazılım, bilişim, bilgisayar, iletişim, çevrimiçi/çevrimdışı, uç, imleç gibi binlerce terimi

Türkçe kök ve eklerden üretmeyi ve 35 yıllık bir dönemde ilkin doktoralı öğretim üyelerimizi, onların eliyle de bilgisayar mühendislerimizi Türkçeyle yetiştirmeyi başarmış olmamıza karşın, Türkçenin bilim dili olarak yetersizliğinden söz etmek uygurzerliktir; Atatürk'ün deyişle gallet ve

dalalet'tir. Anadilinin yetersiz olduğunu düşünen bir kişinin, yabancı bir ekinin özelliklerinin ve değer yargılarının kendi ulusunkülardan üstün olduğu düşüncesine kapılması, kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımızdadır. Biz bu yanlış geçmişimizde de yaşadık ve yok olmanın eşliğinden döndük. Atatürk'ün Türkçeyi öğretim dili olarak benimseyen ulusçu, halkçı, aydınlanma devrimi, kurtuluşumuzun da uluslaşmamızın da temel direği olmuştur.

Osmanlı imparatorluğu'nun çöktüğü XX. yy.'ın başlarında Asya Türkiye'sinde 69 Fransız, 140 Amerikan okulu bulunmaktaydı. Yeryüzünde, eski/yeni sömürgeler dışında, yabancı dille öğretimi sürdüren bağımsız ülke kalmamıştır. Hindistan'da bile üniversite öğrencilerinin % 81'i yerel ulusal dillerle, yalnızca % 19'u İngilizceyle öğrenim görmektedir. Bir ülkede hangi dilin yaşayacağı, orada okullarda hangi dille öğretim yapıldığına göre belirir. İÖ 50'de, Romalıların Galya'ya (Fransa'ya) girmelerinden sonra, yenilen halk, çocuklarını Roma okullarında Latinceyle öğrenime yollamışlar, 486-534'te Galya'yı ele geçiren Franklar da Latince öğretime dokunmamışlar; bu kez yenilerin dili Frankça da, 600 yıl önceki Galce gibi ölmüştür. Yabancı dille öğretim karşısında, ne yenilen ne de yenen halkın dili yaşayabilmiştir. İrlanda, Galler ve İskoçya'da Galcenin yok oluşu ise, bu kez İngilizceyle öğre-

time gerçekleşmiştir. Türklerden Tatarların önemli bir bölümünün Ruslaşması da yabancı dille öğretilme gerçekleşmiştir.

Öğretim dili olarak kullanılmayan Türkçenin de çağdaş tekniğin ve bilimin gerektirdiği yeni kavramlara Türkçe karşılıklar üretilmeyeceğinden, zamanla bugünkü yetkin durumundan geriye sürüklenmesi, terimlerden yoksun kalarak git gide yönetimde de gündelik yaşamda da kullanımdan düşmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Bugün anadilleri Türkçeyi küçümseyerek yalnızca İngilizce yayın yapan bilim adamlarımızın, tıpkı Arapça yazar İbni Sina'nın ve Harezmi'nin Arap; Farsça yazar Mevlana'nın İranlı sayılmaları gibi, gelecekte Amerikalı sayılacakları besbellidir.

Sonuç olarak

Yabancı dille öğretim, hem öğrencilerimizin hem öğretmenlerimizin başarılarını engelleyen hem de uzun dönemde Türkçenin bilim dili olarak gerilemesine, ulusal dil niteliğini yavaş yavaş yitirmesine neden olacak sakıncalı bir yoldur.

Bu gidişle, Türkiye'nin anadili ve yurttaşlık bilincinden yoksun, kendi bireysel özüne, ulusuna, ekinine güven duymayan, ezik, yabancılara özenen gelecek kuşakları, küreselleşme ortamında yabancı devletlerin ve çokuluslu şirketlerin işbirlikçiliğine kolayca sürükleneceler, siyasal ve ekonomik bağımsızlığın güvencesi olamayacaklardır. Çünkü uluslaşma da aydınlanma da yeniden doğuş da bütün uluslar için, çağlar boyunca hep anadille öğretim aracılığıyla gerçekleşmiş, bunun tersi hiçbir zaman hiçbir ülkede görülmemiştir.

aydin.koksalt@bilisim.com.tr

Bugün anadilleri Türkçeyi küçümseyerek yalnızca İngilizce yayın yapan bilim adamlarımızın, tıpkı Arapça yazar İbni Sina'nın ve Harezmi'nin Arap; Farsça yazar Mevlana'nın İranlı sayılmaları gibi, gelecekte Amerikalı sayılacakları besbellidir.

Camus, Yabancı ve Cezayir

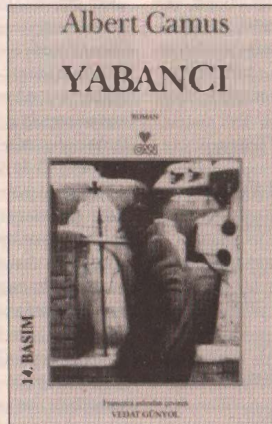
Ateist bir filozofun felsefesi nasıl dinsel bir felsefeye bu kadar yakın olabilir? Saldırganın yüceltilmesi zorunluluğu mu? Sömüren kendisini haklı hissedebilmek için kendine güç verecek bir zemin yaratmak zorundadır, yoksa uygulamak zorunda kalacağı şiddeti kendisinin ve başkalarının gözünde mazur gösteremez, vicdanı ile başa çıkamaz.

Kurbana değil saldırganı acı-
mak, kurbandan taraf değil
de saldırganı taraf his-
setmek, saldırganla özdeş-
leşmek mümkün olabilir mi?
Düşünce tüylerimizi diken diken eden
bu durumun ilk bakışta olamayacağını
düşünürüz genellikle, ama eğer saldırganı
mükemmelleştirilmiş insani değerlerle
donatıp kurbanı ve hayatını da bu dona-
tının aksesuarı haline getirebilen ve tu-
tarlı görünen bir felsefenin gücünü arka-
nıza alırsanız, insanların kurbanı ve
mağduru unutup saldır-
ganla kendilerini özdeş
hissetmelerini sağlayabi-
lirsiniz.

Camus, öleceğimizi
bildiğimiz halde hayati-
mıza değer vermemiz ve
anlamsız olan hayata
anlam katma çabamızın
absürd olduğunu söyler.
Camus'nün *Yabancı* ro-
manının kahramanı Me-
ursault şöyle söyler:
"Herkes bilir ki hayat ya-
şamaya değmez. Aslına
bakarsanız insan ha otu-
zunda ölmüş ha yetmi-
şinde, pek önemli de-
ğildi." (s109) (1). Meursault
hepimizin zaman zaman

içine düşebildiği anlamsızlık hislerinin
pençesinde kıvranırsan mı böyle düşün-
mektedir yoksa nihilizme mi sürüklen-
mektedir? Nihilizm onun benliğini sarar
ve ardından kendi sınırlarını aşır başka-
sının hayatıyla ilgili hükümlerini de biçim-
lendirmeye başlarsa, yani nihilizmini dış-
sallaştırıp kendinde de geriye sadece
absürd kavramı kalırsa nasıl bir Meursault
karşımıza dikkatecektir? Camus, kahra-
manına cinayet işleterek bu sorunun ce-
vabını bize verir. Camus'nün filozof kah-
ramanının sonlandırdığı hayat, kahrama-

nın kapıldığı absürd
fırtınasında önemsiz
bir ayrıntı olarak kal-
malı mıdır bu noktada,
yoksa o da felse-
fesi yapılmaya değer
midir? Kurbanın nihi-
lizmi kendi iradesi ile
benimsemiş oldu-
nu bilsek sorun kal-
mayacaktır ama nihi-
lizmi ona zoraki giydi-
rilmiş bir elbise gibi
durmaktadır, çünkü
kurban, iliklerine "ab-
sürdite" işlemiş bir
başkasının iradesi
doğrultusunda öldü-
rümüştür, kendi seçi-
mini yapamamıştır.

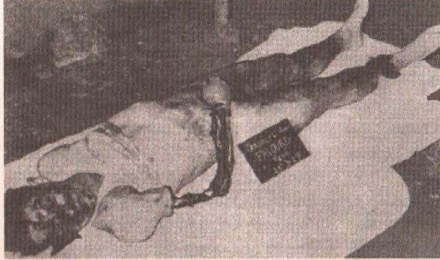

Albert Camus'un *Yabancı* adlı romanı.

Camus, öleceğimizi
bildiğimiz halde
hayatımıza değer
vermemiz ve anlamsız
olan hayata anlam
katma çabamızın absürd
olduğunu söyler.

Aslında asıl absürd olan kurbanın durumudur. Ama eğer biz saldırganın durumunu absürd olarak nitelersek bir suç göz ardı etmemize yol açmaz mı bu durum, daha geniş boyutuyla da toplu kıyım ve soykırımların kapısını aralamaz mı?

1957 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Albert Camus'nün *Yabancı* romanı bizi bu yönden derin bir çelişki içinde bırakmaktadır. Romanın kahramanı, Cezayirli bir Fransız olan Meursault, bir Cezayirli Arap'ı umursamadan öldürür. Kendisi de Cezayirli bir Fransız olan Camus, romanın felsefesini neden öldürülen Arap'ın hayatı üzerine değil de öldüren Fransız'ın üstüne kurar? Babasını hiç tanımadan büyümüş olan zavallı, yardımsever, saygılı Fransız saldırganın tüm insani yanları bizi saracak derecede ustaca ve ayrıntılı olarak verilirken kurbanın Arap olduğunu bilmek dışında insani hiçbir özelliği romanda yansıtılmamıştır, okur

onun ölümü üzerine hiç düşündürülmez, inkârcı bir bakış açısı ile kurban hemen silinir gider. Babasını romanın kahramanı gibi hiç tanıyamadan 1 yaşında iken kaybetmiş olan Camus'nün bu romanı yazdığı 1942 yılından 3 yıl sonra Fransa, 1945 yılında Cezayir'de 1,5 milyon Arap'ın ölümü ile sonuçlanacak olan Cezayir, bağımsızlık hareketini bastırma savasını başlatacaktır.

Romanın bir sahnesinde, mahkemede savcı, "Hele bu adamda rastlanan türden bir kalpsizlik toplumu içine sürülecek bir uçurum halini alırsa..." der. (s. 97) Gerçekten de sanki romandan 3 yıl sonra romanın kahramanının kalpsizliği toplumu içine sürülecek bir uçurum halini almıştır ve daha 1 yıl önce işgalci Almanların istilasından kurtulmuş olan Fransızlar 1,5 milyon Cezayirli Arap'ın

kattedilmesine sessiz kalır, keza Camus de... Fransızlar ve Camus, romandaki gibi yok etme eylemini değil, tamamen başka şeyleri tartışır, katliam kurbanları romanda ölür ölmez silinip giden kurban gibi silinip giderirler Fransız halkının gözünde. Meursault, aslında bir Arap'ı öldürmekten sanıktır ama mahkemede hâkim, savcı, jüri üyeleri ve basın sanığın ahlaki yönüne ve aldırmağına odaklanmıştır. Savcı, "Bu cinayetin kendisinde uyandırdığı dehşetin, sanığın duygusuzluğunun uyandırdığı dehşetten daha çok olmadığını" söyler mahkemede. (s. 98) Meursault'nun avukatının en fazla 1 yıl ağır hapisle kurtuluruz, dediği dava başka bir yöne sapmıştır ve umulmadık konular yargılanmaktadır. Bir Arap'ın hayatından daha önemli olan nedir? Aslında kimse Arap'ın ölümü ile pek fazla ilgilenmemektedir, her şey dönüp dolaşıp sanığın, annesinin ölümüne karşı kayıtsızlığı, annesinin ölümünden bir gün sonra hiçbir şey olmamış gibi yaşamını sürdürmüş olmasına gelip dayanmaktadır.

Meursault'nun avukatı, "Bu adamı anasını gömdü, diye mi suçluyoruz anlayalım..." diye isyan eder. (s. 93) Ama savcı "Anasını manen öldüren bir adam kendisini dünyaya getirenlerin canına kıyan kimse kadar insanlıktan çıkar. (s. 98) Bugüne kadar bu güç görevimde hiçbir zaman bu derece kutsal ve amansız bir görev bilinciyle ve insana sadece korkunç şeyler esinleyen bu adamın karşısında duyduğum türden bir nefretle, bu derece kendimi dengelemiş ve rahat olmamıştım." (s. 99) diyerek idam talebinde bulunur. Ancak savcının gayreti ve Camus'nün vicdanı, yine de sanığın kalpsizliğinin yarattığı uçuruma düşmekten kurtaramaz Fransızları. Hastalık artık bulaşmış, Fransız toplumu da absürde kapılmış ve başka toplumların iradesi dışında onlara nihilizm ihraç etmek zorunluluğu içine girmiştir. Camus, bu durumu çok önceden bilingsizce teşhis edip romanlaştırmış ve yaklaşan kıyımın haberini vermiştir.

Karakterler iki gruba ayrılmış gibidir: Fransız, isimleri olan, ayrıcalıklı, duygusal ve felsefi derinliği olan, şiddet uygulayan birinci grup ile Arap, isimsiz, şiddete maruz kalan, yaşama hakkı bile tartışmalı, duygusal ve felsefi derinliği olmayan ikinci grup.

Romanda Arap'ın ölümüne karşı Fransızların takındığı tavrı ile Fransız kamuoyu ve Camus'nün 1,5 milyon Arap'ın öldürülmesine karşı takındıkları tavır arasında da ilginç benzerlikler vardır. Camus, Cezayir olayları ile ilgili, doğup büyüdüğü toprakların insanların yanında değil, olayların faili olan Fransız devletinin yanında olmuştur. Cezayir bağımsızlık hareketini, paranoid bir bakış açısı ile, Sovyetler Birliği ve Arap Milliyetçiliği'nin demokrasinin beşiği özgür Avrupa'yı günden kuşatma projesi olarak görmüş ve bu nedenle Cezayir'in tam bağımsızlığına karşı çıkmıştır. İspanya'nın Faşist yönetimden kurtulması için uğraşan Camus'nün Cezayir'in bağımsızlığı söz konusu olduğunda takındığı tavrı çifte standartlı iç dünyasını belli etmektedir. Camus, Sovyetlere karşı Doğu Almanya, Polonya, Macaristan'daki tüm ayaklanmaları desteklemiştir. Romanın kahramanı gibi hem çok iyi hem de çok kötüdür.

Romanda dikkat çeken şeylerden biri de Fransız kahramanların insani ve ruhsal derinlikleriyle ele alınırken Arap kahramanların ele alınıp biçiminin oldukça yüzeysel olmasıdır. Hatta bay Salamano'nun köpeğinin duygusal dünyası bile önemli bir ayrıntı haline gelir. Buna ek olarak romanın karakterleri ile ilgili önemli bir yarılma da dikkati çeker; karakterler iki gruba ayrılmış gibidir: Fransız, isimleri olan, ayrıcalıklı, duygusal ve felsefi derinliği olan, şiddet uygulayan birinci grup ile Arap, isimsiz, şiddete maruz kalan, yaşama hakkı bile tartışmalı, duygusal ve felsefi derinliği olmayan ikinci

grup. Bay Salamano köpeğini sürekli dö-
ver, komşu Raymond Sintés bir Arap ka-
dını kullanır, döver, Meursault Ray-
mond'un lehine tanıklık yapar ve polis
Arap kadına uygulanan şiddet karşısında
saldırgan Fransız'a sadece uyarı cezası
verir, Raymond ve arkadaşı Masson
Arap kadının erkek kardeşi ve arkadaşısı
nı bir güzel döverler, en sonunda da Me-
ursault Arap kadının kardeşini dört kur-
şun sıkarak öldürür. Araplara yönelik
şiddetin ve öldürme eyleminin hiçbir vic-
dani muhasebesine rastlanmaz roman-
da, çünkü bütün saldırganlar absürd kılı-
fının arkasına saklanmış. Asıl absürd
olan kendi vatanında yaşayan yerli halk-
nın işgalci başka bir halk tarafından bas-
kıya ve zulme maruz kalması değil mi-
dir? Camus yaklaşmakta olan felaketin
farkına vardığı zaman zulmedenlerin ab-
sürd kılıfına sığınacaklarını fark etmiş ya
da daha acı oları onlara absürd akımın-
dan bir kılıf hazırlamıştır. Bu kılıf tama-
men felsefi bir motifdir, aynı ama zaman-
da haçlı seferleri ve cihat eylemindeki
dinsel motifler gibidir de, yani öldürmeyi
haklı gösterir bir yerde, yok etme hakkı
tanır, öldürme ve yok etmenin yarattığı
acıları gizler, kurbanların durumundan
daha önemli hale getirilir saldırganın so-
runları. Absürd felsefesinin de dinsel sal-
dırganlıktaki gibi saldırıyı ve saldırganı
kutsadığını, yücelttiğini görüyoruz dikkat-
le düşününce, çünkü romanı okurken
mağdurların çektiği acılara zerre kadar
odaklanmadan varsa yoksa saldırganın

Araplar'a yönelik şiddetin ve
öldürme eyleminin hiçbir
vicdani muhasebesine
rastlanmaz romanda, çünkü
bütün saldırganlar absürd
kılıfının arkasına saklanmış.
Asıl absürd olan kendi
vatanında yaşayan yerli
halkın işgalci başka bir halk
tarafından baskıya ve zulme
maruz kalması değil midir?

hayatı, çıkmazları, acıları öne çıkarıyor
okuyan için, bir yerde saldırganı acıya-
cak hale bile geliyorsunuz kanı dökülen-
leri unutup.

Ateist bir filozofun felsefesi nasıl din-
sel bir felsefeye bu kadar yakın olabilir?
Saldırganın yüceltilmesi zorunluluğu
mu? Sömüren kendisini haklı hissedebil-
mek için kendine güç verecek bir zemin
yaratmak zorundadır, yoksa uygulamak
zorunda kalacağı şiddeti kendisinin ve
başkalarının gözünde mazur göstere-
mez, vicdanı ile başa çıkamaz. Bunun
için sömüren, kendisini yüceleştirecek
kavramlar yaratmaya çalışır; o iyi, zeki,
gelişmiş, medeni, duyguları olan ve büt-
tün bunlar nedeniyle yaşamay hak
edenidir, tıpkı *Yüzüklerin Efendisi* eserinde
ikinci sınıf, geri, düşünsel ve duygusal
derinliği olmayan ve bunların sonucunda
da yaşama hakkı olmayandır, tıpkı *Yü-
züklerin Efendisi* eserindeki Orglar gibi.
Sömürmeye niyetli olanlar inanç zemini-
lerini bu biçimde kurunca sömürmeleri
kolaylaşır. İşte bu yüzden, yani bir filozo-
fun felsefesi bir inanca dönüştüğü için
dinsel bir motife benzemeye başlar. Ro-
manın kahramanı gibi çelişkileri içinde
büyütmeye başlarsınız, Meursault gibi
Fransızlar ya da diğer sömürgeciler de
iyiyi ve kötüyü bir arada barındırmakta-
dır. Kendi ülkesi içinde ve kendisi gibi
olanlar için sonsuz özgürlük, adalet, hoş-
görü sunan bir millet başkasına karşı acı-
masız bir yok ediciye dönüşür. Meursault
iyi bir evlat, komşu, sevgili, memur, dost
iken aynı zamanda katildir de.

Absürd, mağdurun hayatını değil de
saldırganın hayatını okumak amacıyla
kullanılmaya başlanınca tetikçinin deste-
ği haline gelir. Hayat anlamsızdır, saç-
madır inancı olan bir tetikçi için kendi ölü-
mü kadar sömürülecek, ikinci sınıf olan-
ların ölümünü benimsemek de kolaylaşır,
otuzunda ölse ne olur yaşasam ne
olur, yaşasalar ne olur yaşamasalar ne
olura dönüşür. Bu noktada makine gibi
adam öldürebilecek bir tetikçiyi yaratmış
olursunuz. İnsanı her türlü değerinden
sıyrıp bir tetikçi, bir terörist haline getiren
bu süreç Fight Club (Dövüş Kulübü) fil-
minde de çok güzel işlenmiştir. Başkala-
rına rahatlıkla eziyet edebilmenin yolu

Albert CAMUS (1913-1960)

kendi hayatını önemsemekten geçer.
Bourne Identity adlı filmde ise özenerek
yetiştirilmiş bir tetikçinin (Jason Bourne)
insani değerlerden sıyrılmasının işini
nasıl aksattığı çok güzel anlatılmaktadır,
kendisini ve başkalarını hâlâ sevebiliyor
olması öldürürken tutukluk yapmasına
neden olur.

Camus, *Yabancı* adlı romanında için-
de yetiştirdiği toplumu iyi analiz etmiş ve
toplumun yapısının bir felaketi hazırladı-
ğını görmüştür ama bunu açıklıkla belirt-
mektense gücünün safına geçip Nobel
Edebiyat Ödülü'ne doğru yürümüştür. Bir
komünist, Cezayirli bir Fransız, kendi de-
yimi ile bir "kara ayak" olmaktan kurtulup
birleşik, özgür, üstün ve kaçınılmaz ola-
rak emperyalist Avrupa idealinin peşinde
koşmaya başlamıştır, sanki *Yabancı* ro-
manında Camus Meursault'a Arap'la bir-
likte içindeki "kara ayağı" da öldürtür.
Çağdaş olan ve onaylamadıkları halde
isimleri birlikte anılan Jean Paul Sartre
ise siyasi duruşuna ve eserlerine zarar
vereceğinden kaygılandığını belirterek
Nobel Edebiyat Ödülü'nü reddetmiştir.
Sartre'a göre bu ödülü tercih etmek aynı
zamanda siyasi ve felsefi bir tercihtir ve
bu tercih insanı Sartre'ın hoşlanmadığı
bir yönde dönüştürür. Camus, Sartre'ın
endişe duyarak kaçındığı bu tercihi ve
sonrasında da dönüşümü yapmış olmalı-
dır. Kim bilir belki de Nobel'i tercih etme-
nin bir düşünürü ne hale getirdiğini yakı-
nındaki Camus'de gözleyen Sartre, bun-
dan gereken dersi çıkartmış ve reddini
bu derse dayandırmıştır.

Kemalizm'in Milli Demokratik Devrimi'nin eğitim ayağı:

Köy Enstitüleri-2

Kümes nöbeti süresince çok iyi çalışan ve verimi yükselten bir öğrencinin her gün bir yumurtayı kendine ayırması tartışma konusu olur ve öğrenci kendini, "Bal tutan, parmağını yalar." atasözü ile savunmaya çalışınca arkadaşlarından aldığı yanıt ilginçtir: "Buradaki her ürün ulusun ortak varlığıdır. Bugün bir yumurta, yarın başka görevlerde başka şeyler yemene sebep olur. Her atasözü de doğru değildir. Bir daha yapma!"

Sürer, eker, biçeriz güvenip ötesine
Milletin her kazancı milletin kesesine
Toplandık başçiftçinin Atatürk'ün sesine
Toprakla savaş için ziraat cephesine
Biz ulusal varlığın temeliyiz, köküz
Biz yurdun öz sahibi, efendisi köylüz

Ziraat Marşı

Mustafa Kemal, 11 Mart 1925 ayaklanmasıyla ilgili "Genç'te başlayıp Elaziz ve Diyarbakir merkezleri sınırlarına kadar genişleyen hadise kanunen suçlu olan bazı nüfuzlu kimselerin din maskesi altında mahiyetini gizlemeye çalışan teşebbüslerin ürünüdür." demiştir.

Genç Türkiye Cumhuriyeti, saltanatı ve hilafeti kaldırarak Osmanlı feodalizminin yalnızca merkezi otoritesine son vermiş oluyordu. Mütegalibe denilen toprak ağaları, mülkiyet gücü, köylü üzerindeki her türlü egemenliği ve kimi bölgelerde 10.000 kişilik silahlı adamları ile Anadolu'da varlığını sürdürüyordu. Kurtuluş Savaşı koşulları bir kısmının Meclis'te de yer almasını sağlamıştı. Varlıkları ile tarımsal kalkınmanın, uluslaşmanın ve çağdaşlaşmanın önünde ciddi bir engel oluşturmaktaydılar. Nitekim 1925 ayaklanması bunun acı bir deneyimi oldu. Mustafa Kemal, 11 Mart 1925'te soruna değinirken: "Genç'te başlayıp Elaziz ve

Diyarbakir merkezleri sınırlarına kadar genişleyen hadise (ayaklanma) kanunen suçlu olan bazı nüfuzlu kimselerin (ağa ve şeyhler) din maskesi altında mahiyetini gizlemeye çalışan teşebbüslerin ürünüdür." diyordu.(1)

1925 ayaklanması, ağaların ve şeyhlerin denetimi altındaki Doğu Ana-

Köy Enstitülerinin kurucularından Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç.

Sakarya Arifiye Köy Enstitüsü'nün 1940'lı yıllardaki öğrencileri.

dolu köylüsüne ağır bedeller ödedi. Feodalizm, denen bu düzenden kurtulma yolunu 1934'te İsmail Hüsrev (Tökin) *Türk Köy İktisadiyatı* adlı yapıtında açıkça ifade edecekti: "... bireyleri bireylere zorla bağımlı kılan... bu toplumsal düzenin ortadan kaldırılması da ancak derebeyi topraklarının köylüye bedelsiz olarak dağıtılması, derebeylerin de varlıklarının (mülkiyetten gelen güçlerinin) tamamen yok edilmesi yoluyla olabilir." (2)

Mustafa Kemal'in isteği üzerine 1936'da Şark Raporu'nu hazırlayan Celal Bayar da aynı öneriyi yineleyip ağaların göç ettirilmesini ister. Bayar'a göre: "Bu hareket, devlet güç ve kuvvetini göstermekle beraber, halkın zorbalıktan fiilen kurtulmasına yardım etmektedir." (3)

Prof. Ömer Lütfü Barkan, ağalık düzeninin -her türlü kalkınmayı engelleyeceği gibi- Cumhuriyet'in geleceği için de tehlike oluşturduğuna vurgu yapar: "Yeni Türk Devleti'nin, eski feodal ve başıboş liberalizm devleti geleneklerini sürdüren ve köylüyü 'fakr u zaruret' içinde bırakan geri toprak ilişkileri, onlara varlık kazandıran geri siyasal örgütte birlikte ortadan kaldırılarak köylünün paryalaşmasının önüne geçmek ve memlekette yeni ve büyük toplumsal ve siyasal

tehlikelerin oluşmasına yol açacak şekilde yeni toprak malikanelerinin oluşmasına engel olacak önlemleri almak gerekir." (4)

Mustafa Kemal de birçok meclis açış konuşmasında çiftçiye toprak sağlamak konusunu ele alır. Bunun, "memleketin üretimini zenginleştirebilecek başlıca çarelerden biri" olduğuna dikkat çeker. 1937 1 Kasım'ında Meclis'te yapabildiği son açış konuşmasında artık soruna değinmekle yetinmez, hükümetin önüne bir program koyar: "Milli ekonominin temeli tarımdır. Fakat bu yaşamsal önemdeki işi, isabetle amacına ulaştırabilmek için ilk önce ciddi incelemelere dayalı bir tarım politikası belirlemek ... lazımdır. Bir defa memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olanı ise, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın hiçbir sebep ve suretle bölünemez bir mahiyet alması... Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliğini, arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus yoğunluğuna ve toprak verim derecesine göre sınırlamak gerekir."

Yine 1937'de -belki de Mustafa Kemal'in bastırması ile- Uluslararası İş Bürosu Örgütü'ne başvurularak başka ülkelerin toprak reformu deneyimleri sorulmaktadı. Büro'nun Toprak İslahatı

Dairesi yöneticisi Olinda Gorni'nin Türkiye raporunda özet olarak şunlar öneilmektedir:

1) Bir toprak reformunda gerçekten önemli olan şey, köylüye toprağı dağıtıktan sonra tarımsal üretimin sürdürülüp düzenlenmesidir. Bu amaçla da ilk aşamada köylüye araç, gereç ve kapital sağlanmalıdır.

2) Toprağın yeni işleticileri olacak olan köylüler, teknik konularda ve işletmecilikte bilgisizdirler. Bu nedenle her iki açıdan da onları eğitmek gerekir.

3) Köylüler, toprak reformu yapılan öteki ülkelerdeki uygulamaların gösterdiği gibi, özellikle kendilerine sağlanan araç gerecin bakımı ve onarımı, ürünün saklanması ve hayvanların barınması için gerekli yapıların yapılması vb. konularda bilgisiz ve yetersizdirler.

4) Yine uygulamalar göstermiştir ki, köylüsüne toprak verilen köylü, psikolojik nedenlerle ve yol yordam bilmediğinden pazar için değil; fakat yalnız kendi tüketimine yetecek ölçüde üretimde bulunmak eğilimindedir. Bunun sonucunda üretim yetersizliği, kıtlık baş gösterebilmektedir.

5) Bu gibi sakıncaları ve eksiklikleri gidermek isteyen ülkeler, belirli merkezlerde tarım okulları açarak bu okulları bitiren teknik elemanları köylere gönderip bu sorunları çözmeyi denemişlerdir. Bu yöntem başarılı olamamıştır. Çünkü:

a) Kentlerdeki tarım okullarını bitiren

Kemalist Devrim'in eğitim ayağı kapsamında yer alan kurs ve okullar, zamansal sıralama ile şöyle verilebilirler: Güzel sanatlar, yapıcılık, maden işleri, hayvan bakımı, kümes hayvanı bakımı, tarla bahçe tarımı, köy el-ev sanatları, tarımsal işleme, ekonomi.

2) Çetin Yetkin, *Karşıdevrim*, S.212

3) Celal Bayar, *Şark Raporu*, S.6

4) Çetin Yetkin, *Karşıdevrim*, S.212

Eğitimin her basamağında da başta "kuvvetli Cumhuriyetçilik" olmak üzere Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen tüm özellikleri kazanmış olan yurttaşlar yetiştirmek de devletin en önemli yükümlülüğüdür.

kent kökenli elemanlar köylerde yerleşip çalışmamışlardır.

b) Köylerden gelen öğrenciler ise, okulu bitirdiklerinde yeniden köylerine dönmeyerek alıştıkları kent yaşamı içinde bulabildikleri bürokratik işlere yönelmişlerdir.

c) Kaldı ki bu okullardaki eğitim, bir tarım okulu programı çerçevesinde kaldığından köylünün yukarıda belirtilen gereksinimlerini de karşılamaktan uzaktır. Örneğin bu okulları bitirenler, basit iş makinelerinin onarımı, bariyerler yapılması, ürünün saklanması gereğinde de işlenip pazarlanması gibi konularda da yararlı olamamışlardır.

d) En önemlisi de bu elemanlar, köylü ile gerekli diyalogu kuramamışlar ve ona öncülük edememişlerdir.

6) Bu nedenlerle, bir toprak reformu uygulamasına başlamadan önce eğitime elverişli köy çocuklarının kendi köy ortamlarında, kuramsal bilgiler yerine yukarıda belirtilen işleri yapabilecek ve kafasını kullandığı ölçüde ellerini de kullanabilecek bir biçimde eğitilmeleri, onlara köylüye verilecek araç gereç ve kapitali kullanarak yönlendirebilecek bir ilişik kazandırılması gerekmektedir.(5)

İlginçtir ki demokratik devrimin eğitim ayağı, daha Mustafa Necati zamanında bir biçimde başlamışsa da Köylü-yü Topraklandırma Yasası 1945'e kadar

Meclis'e getirilmemiş ya da getirilememiştir. Yasanın sonu da ayrı bir sorundur. İşte bu durum, köylünün ve Köy Enstitüleri'nin kaderinde de çok etkili olmuştur. Kemalist Devrim'in eğitim ayağı kapsamında yer alan kurs ve okullar, zamansal sıralama ile şöyle verilebilirler: Güzel sanatlar, yapıcılık, maden işleri, hayvan bakımı, kumes hayvanı bakımı, tarla-bahçe tarımı, köy el-ev sanatları, tarımsal işleme, ekonomi. Yüksek Köy Enstitüsü (1943-1947), Böge Okulları Köy Enstitüleri Tarımsal ve Teknik Eğitim Sağlık memuru ve ebe (1940-1945), Uygulamalı Köy Okulu (1940-46-54), Köy Öğretmen Okulları (1937-1940), Eğitim Kursları (1936-1948), Köy Öğretmen Okulları (1926-1929).

Köylüyü milletin efendisi, toplumulus ve devleti de bağımsız yapmanın eğitim ayağı Köy Enstitüleri, diye anılsa

Trabzon Beşikdüzü Köy Enstitüsünde kız öğrenciler.

da görüldüğü gibi bir paket programdır. Bu programın ve tüm eğitimin ideolojik çerçevesi önce ilköğretim programına (1936) sonra da Anayasa'ya (1937) konacaktır Mustafa Kemal tarafından. Anayasa'daki 2. Madde: "Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimcidir. Devlet dili Türkçedir. Başkent Ankara'dır."(6)

Eğitimin her basamağında da başta "kuvvetli Cumhuriyetçilik" olmak üzere Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen tüm özellikleri kazanmış olan yurttaşlar yetiştirmek de devletin en önemli yü-

kümlülüğüdür. Mustafa Kemal'in emperyalizm çağında ve ancak bir Kurtuluş Savaşı ile var edilmiş ulus devleti için biricik sağlıklı kalma reçetesi bu. Devletçi bir ekonominin sağladığı olanaklarla halk güçlendirilecek, bilinçler laiklikle bilimin, aydınlanmanın ışığına kavuşturulacak, antiemperyalist bir milliyetçilikle -asla etnik anlayışa hapsolmadan- ulusun birliği korunacak ve toplum, devrimcilikle yeniliklere sürekli açık tutularak "muasır medeniyetler seviyesine" erişilecektir. Mustafa Kemal'in bu doğrularının en ciddi biçimde benimsendiği kurumlardan biri de Köy Enstitüleri olmuştur. Enstitü çıkışı öğretmenlerin önderliğinde kurulan Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) bu açıdan dikkatle incelenmelidir. Cumhuriyet'in eğitimdeki bu büyük atılımında emeği geçmiş üç Bakan'ı anmak gerekir: Mustafa Necati,

Saffet Arıkan ve Hasan Âli Yücel. İsmet İnönü'nün ise 1946'ya kadar desteklemek ve 1946'dan sonra da bu tutumunu değiştirmek gibi ilginç bir durumu vardır. Bu durumun gerçek nedenlerini açığa çıkarmak için de araştırma yapılmalıdır kanımızca. Burada Köy Enstitüleri'ne girmeden belirtilmesi gereken ise, bu büyük devrim atılımında Tonguç'u dikkate almadan anlayamayacağımızdır. Ta, Eğitim Kursları'ndan başlayarak işin içinde

olan, işin içinde olmakla kalmayıp adeta omurgası olan ve bu nedenle de adı bu kurumlarla özdeşleşen Tonguç'tur. Yıkım evresinde de en çok Tonguç'a uğraşılması, bu kanımızı doğrulamaktadır. İşte bu nedenle önce Tonguç'un "köy sorunu" üstüne söylediklerini görmek gerekiyor: "Köy sorunu bazılarının sandığı gibi mihaniki bir köy kalkışması değil, anlamlı ve bilinçli bir şekilde, köyün içten canlandırılmasıdır. Köylü insanı öyle canlandırılmalı ve bilinçlendirilmelidir ki, onu hiçbir güç yalnız kendi hesabına ve insafsızca sömürmesi; köydekilere

5) Çetin Yellin, *age*, S.227

6) Suna Kılıç, *Türk Anayasa Metinleri*, S. 128

Kars Cilavuz Köy Enstitüsü erkek öğrencileri.

uşak ve köle muamelesi yapamamış. Köylüler bilinçsiz ve karşılıksız çalışan birer iş hayvanı durumuna gelmesinler. Onlar da her vatandaş gibi her zaman haklarına kavuşabilişler. Köy sorunu, köyde eğitim sorunları da içinde olmak üzere bu demektir.”(7)

Tonguç gibi yurtdışında eğitim görmüş öğretmenlerden biri olan M. Rahmi Balaban da Tonguç gibi, köy sorununun ulusal ekonomi ile bağına dikkat çekerek daha 1933’te, “Cumhuriyet’e kadar köyde devletin yalnız iki adamı görülürdü: tahsildarı ve jandarması. Padişahlar hükümeti, köylüden yalnız ve yalnız aldı. Bugünkü dünyanın en büyük savaşı, ekonomi savaşıdır. Türkiye gibi % 80’i

köyde yaşayan bir ülkede gelişimin köyden ve köylüden başlaması son derece mantıklıdır. Köylü tarlasında doğa ile bilerek, bilgi ile sıklanmış olarak çalışmalıdır.” dedikten sonra, Köy Öğretmen Okulu açılmasını önerir.(8)

Köy Enstitüleri’nin açılmasının sağlayan 3803 sayılı yasa, 17 Nisan 1940’ta 429 milletvekilinden

278’inin oyu ile kabul edildi. Daha işin başında muhalifleri olan yasa, şöyle başlıyordu:

Madde 1: Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere tarım işlerine elverişli araziye bulunan yerlerde Kültür İşleri (Milli Eğitim) Bakanlığınca Köy Enstitüleri açılması... Daha önce iki kez açılmış olan dört Köy Öğretmen Okulu hemen köy enstitüsüne çevrildi. İlk yirmi Köy Enstitüsü’nün ülke sathındaki dağılımı şöyleydi:

Kızılçullu (İzmir), Çifteler (Eskişehir), Trakya, Gököy (Kastamonu), Akçadağ (Malatya), Aksu (Antalya), Akpınar (Ladik), Arifiye (Kocaeli), Beşikdüzü (Trabzon), Cilavuz (Kars), Düziçi (Adana), Gönen (Isparta), Savaştepe (Balıkesir), Pazarören (Kayseri).

Eğitmen kurslarında kazanılan her türlü deneyim, Köy Enstitüleri’ne ciddi bir destek sağlamıştır. Köy Enstitüleri’nde klasik bir müfredat programı yoktu; onun yerine yapı tarım işleri, spor türleri, araç gereç kullanma, müzik aleti çalma, ulusal oyunlar, ya-
kın çevre gezileri ve

inceleme çalışmaları, özgür kitap okuma ve kitaplık oluşturma, müze kurma, eğlence ve müsamer düzenleme başlıkları ile saptanmış çalışmalar vardı.

Çalışmaların yürütülüşünü ise Rauf İnan şöyle anlatmaktadır: “Öğrenciler bir yandan okurken bir yandan da öğretmenleri ile birlikte çalışır, üretir; enstitülerinin binalarını (derslikleri, ışıkları, yataklıkları, elektrik özekleri, tavla, ağıl bölümleri ile tüm binalarını), öğretmen evlerini, bahçelerini, bağlarını, o binalar için gerekli tüm nesneleri, araçları kendileri yapar; tarlalarını sürer, eker, biçer, ürününü kaldırır; bağ, bahçe, orman kurar, hayvan yetiştirir; kendi yiyeceklerini kendileri üretirlerdi. Elbiselerini dikiş işliklerinde kendileri -özellikle kız öğrenciler- dikerlerdi. O işliklerde dokuma, örme işleri de yapılırdı. Kimilerinde değirmen, balıkthane de yapmışlardı. Bu nedenle enstitülerin hepsinde marangozluk, demircilik, yapıcılık işlikleri, atlar için tavra, sığırlar için ahır, sürüler için ağıl, kümes, arıcılık da vardı. Enstitülerde aşçı, çamaşırcı ve bulaşıkçıdan başka işçi bulunmazdı. Bütün işleri öğrenciler kendileri yaparlardı.”(10)

Bütün bu çalışmaların amacı, Genel Müdür İ. Hakkı Tonguç tarafından 01.0 7. 1940 tarihli genelge ile öğretmenlere şöyle bildirildi:

Ankara Hasanoglan Köy Enstitüsü, 1941.

Genel Müdür İ. Hakkı Tonguç tarafından 01.0 7. 1940 tarih ile öğretmenlere bildirilen genelgede: “Öğrenciler: Anayasa’daki altı ilkeyi (Cumhuriyetçilik, Devletçilik, Halkçılık, Milliyetçilik, Laiklik ve Devrimcilik) engel tanımadan yaşama uygulayabilen insanlar olarak yetiştirileceklerdir.” maddesi vardır.

7) Hakkı Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, S.88

8) Rahmi Balaban, *Fikirler Der.* Sayı 122

9) Engin Tonguç, *Hakkı Tonguç*, S.288

10) Rauf İnan, *Köy Enstitüleri ve Sonrası*

1943'te Yüksek Köy Enstitüsü kurularak eğitimdeki devrimin son adımı atılabildi. Amaç, Köy Enstitüleri'ne gerekli öğretmeni yetiştirmekti. Böylece Köy Enstitüleri'nden beslenen ve Köy Enstitüleri'ni besleyen bir sistem oluşuyordu.

Öğrenciler:

- 1) Zorluktan yılmayacak,
- 2) Korkak, kararsız, ikircikli olmayacak,
- 3) Planlı ve hızlı çalışmayı başaracak,
- 4) Anayasa'daki altı ilkeyi (Cumhuriyetçilik, Devletçilik, Halkçılık, Milliyetçilik, Laiklik ve Devrimcilik) engel tanımadan yaşama uygulayabilen insanlar olarak yetiştirileceklerdi.(11)

Köy Enstitüleri'nde, her yeni açılan okul için daha önce açılanlarda yetişmiş çocuklar öğretmenleri ile birlikte takımlar halinde gelir, binaları kurarlardı. Okuyacağı okulu, yurdun başka yörelerinden gelen arkadaşları ile kuran köy çocukları, böylece bölgesel, etnik ve dinsel kimliklerini aşarak "Türk Ulus-u'nun yurttaş bireyleri olma bilincini kazanırlardı. Yine bu beraberliklerde, herkes birbirinin türküsünü duyar, oyunlarını görürdü. Yıllar sonra bile depremlerde piyasacı anlayışla çok daha pahalıya mal edilen kamu binaları yıkılırken bu binalar ayakta kalmıştı. Hafta sonlarındaki tartışma-değerlendirme toplantıları çok önemliydi; yürütülen çalışmalara buralarda üretilen doğrular yön verirdi. Sözgelimi, bir kez kümes nöbeti süresince çok iyi çalışan ve verimi yükselten bir öğrencinin her gün bir yumurtayı kendine ayırması tartışma konusu olur ve öğrenci kendini, "Bal tutan, parmağı-

nı yalar." atasözü ile savunmaya çalışınca arkadaşlarından aldığı yanıt ilginçtir: "Buradaki her ürün ulusun ortak varlığıdır. Bugün bir yumurta, yarın başka görevlerde başka şeyler yemene sebep olur. Her atasözü de doğru değildir. Bir daha yapma!" Görüldüğü gibi enstitüler bir öğretim kurumu değil, bir eğitim, cumhuriyetin insanını yaratma kurumudur.

Enstitülü çocukların yalnız üretim ve günlük işlerle uğraşmadığı bir gerçektir: 1943'te Arifiye'ye gelen İstanbul Üniversitesi'nin yerli ve yabancı profesörlerine bir konser verilir. Prof. Z. F. Fındıkoğlu, konserden sonra okul müdürü S. Edip Balkır'a şunları aktarır: "O konserde, yanımda oturan Alman ve işviçreli profesörler, konser bitince bu çocukların gerçekten köylü çocuğu olup olmadıklarını sordular. Hayran kaldıklarını ve şaşıklarını söylediler. Onlara göre Beethoven, Berlin'de de ancak bu kadar duyarak çalınabiliirdi."(12)

2. Dünya Savaşı yıllarında enstitülü çocuklar, uluslarına yük olmadan üret-

cukları bunlar." diyerek dile getirdi.

1942'de hâlâ 30.000 köy okulsuzdu. Enstitüler, mezun edecekleri öğretmen adaylarının gidecekleri köylere onlar gitmeden okul yapma yolunu tutmuştu. Öğrenci ve köylü emeği, maliyeti en az % 50 düşürüyordu; ama yine de yeti-şilemiyordu. İnönü, Tonguç'tan enstitülerin sayısını 60'a çıkarmasını istiyordu ısrarla. İnönü, "Bu işleri savaştan sonra yaptırmayacaklardı; şimdi yapmadığınıza pişman olacaksınız." diye uyarıyordu. İşte bu nedenle Hasan Ali ve Tonguç, 1942'de "Köy Okullarını ve Enstitülerini Teşkilatlandırma Kanunu" tasarısını Meclis'e sevk ettiler. 4274 sayılı bu yasa görüşülürken kıyamet koptu. Hatta bir milletvekili koridorlarda Tonguç'a: "Yahu Hakkı Bey, senin hiç işin yok mu; bu kadar hergeleyi okutursanız bize kim hizmet edecek!" dedi.(13)

Yasa, büyük direnmelerle ve ancak 252 oyla kabul edildi. Parti tekti; ama saflar ayrılıyordu. Enstitüler, bundan sonra da bir turnusol kâğıdı görevini görecek. Oy vermeyenlerin başında Ad-

Hasan Ali Yücel uygulamalı tarım dersini denetlerken.

tiklerini elektrikten bağ çubuklarına kadar çevrelerindeki köylere paylaştılar. Tonguç, çocuklara olan güvenini: "Yüz-yılların yokluklarına, sıkıntılarına dayanarak yaşamlarını sürdürebilenlerin ço-

nan Menderes, Refik Koraltan, Celal Bayar, Behçet Uz, Fuat Köprülü ve Kazım Karabekir vardı. Emin Sazak, Cavit Oral ve Kasım Gülek de yasayı engellemek için ellerinden geleni yaptıktan

11) Engin Tonguç, Hakkı Tonguç, S.288

12) Engin Tonguç, age, S.579

13) Mustafa Ekmekeçi, Cum. Gaz. 18. 4. 1984

Arifiye, Hasanoglan, Çifteler, Kastamonu, Yıldızeli, Akpınar Köy Enstitülerinde saz öğretmeniği yapan Aşık Veyisel.

sonra oy veriyorlardı. Tonguç bir yandan savaş dönemi yokluklarıyla, bir yandan enstitü karşıtları ile ve bir yandan da Muhittin Akdik türü müfettişlerle uğraşıyordu. ABD'ye gidip gelmiş olan Akdik, henüz yatakhanelerini bile tamamlamamış enstitüler için çevresi çiçeklerle bezenmiş havuz öneren raporlar yazıyordu: Enstitülerde müdürlük yapan Arman, bir gün Tonguç'a folklor oynayan çocukları gösterip: "Bunlar güzel; ama ilkel yanları var." dedi. Tonguç ise: "Hürrem Hoca, malımız mülkümüz bu. Ne yaparsak elde olanı yapacağız." dedikten sonra açıklamasını sürdürdü: "Okullarımızdan, üniversiteden hiçbir konuda köylüye fayda yok. Kerpiç damlı bir evde koyunlarla yatan yarı aç insanları senfoni dinlemeleri olanağı var mı? Her değişiklik diğerleri ile ilişkili bir düzeyde gelişir, olgunlaşır."

Tonguç, enstitü kurma yıllarında belki de ailesinden çok köy çocukları ile birlikte oldu. İşte o köy çocuklarından biri olan Talip Apaydın, Tonguç'u anlatırken, "Böylesini ilk görüyordum. Unutuyordum. Köyümde bir akrabama ya da komşularımızdan bir büyükle konuşuyordum gibiydi." diyecekti.¹⁴ Tonguç'u asıl 1941 Ekim'inde birlikte çıktıkları bir gezinin ardından Ceyhun Atuf Kansu anlatıyordu: "Konuşmaları sıcak, vurucu, inandırıcı ve sertti. İlk orada (Gölköy'de) ülküsünün, yalnızca bir eğitim kurumu yaratmak olmadığını anla-

dım. Türkiye'nin temel sorunu na bakıyordum. Bir devrimci, bir köy devrimcisi gibi... (abç) O geceki konuşmalarında bir devrimcinin sesini aldım. Öğretmenler ve yöneticiler, ne de olsa gelenekten geliyorlardı. Tonguç bu geleneğe vuruyor, kıyasıya eleştiriyor, kıyasıya sarsıyordu."¹⁵

Dönüş yolunda Tonguç, Ceyhun Atuf'a: "... gördüklerini yaz ileride. Ama unutma bize bir on yıl gerekli." dedi. Tonguç on yıllık bir şans istiyordu Türk köylüsü için; ama o şans daha 1943'te baskılanmaya başlayacak, 1946'dan sonra da bizzat kurucusu eliyle yok edilecekti.

1943'te Yüksek Köy Enstitüsü kurularak eğitimdeki devrimin son adımı atılabildi. Amaç, Köy Enstitüleri'ne gerekli öğretmeni yetiştirmektir. Böylece Köy Enstitüleri'nden beslenen ve Köy Enstitüleri'ni besleyen bir sistem oluşuyordu. Yüksek Köy Enstitüleri'nde açılan bölümler gözden geçirildiğinde hem Gorni Raporu'ndaki uyarıların hem de ülke gereksinimlerinin çok iyi kavrandığı görülecektir.

15 Şubat 1943'te toplanan 2. Eğitim Şurası, Köy Enstitüleri'nin "iş ve üretim içinde eğitim" anlayışının ağır saldırılara uğradığı bir zemin oldu. Özellikle profesörler, şuranın öğretmen delegelerini aşağılayarak hırpaladılar. İşi, "Yani işlerde belediye temizlik ameleleri mi yetiştirelim?" suçlamasına kadar vardılar. Oysa o yıllarda Yüksek Köy Enstitüsü'nü ülke çapında köy incelemeleri yapan bir merkez durumuna getirme çalışmalarını başlatmıştı. Bu okulun enstitülerle bağı dikkatle korunarak amacından uzaklaşmamasına özen gösteriliyordu. Yine 1943'te, köylerdeki sağlık sorunlarının baskısı ile enstitülere sağlık kolu açılıyordu. Cumhuriyet'in bu devrimci kurumları ülke gereksinimleri ile biçimleniyor, giderek olgunlaşıyordu.

Yıkıma doğru

İnönü'nün enstitü gezilerinden birine katılan Milletvekili Reşat Şemsettin Sirer, gördüklerinden sonra Tonguç'a dönüp: "Bindiğim atın benden akıllı olmasını istemem ben. Biz yöneticilerin kapağına kazma kürekle dayanmasını mı istiyorsun bu köylülerin?" dedi. Konuşmayı öğrenen İnönü: "Nerede o günler, nerede!" diyecekti; ama Sirer Bakan olup da enstitüleri budarken de tepkileri görülemeyecekti. Alman Büyükelçisi Von Papen'in el altından yönlendirdiği ve Mustafa Kemal'inkine hiç benzemeyen etnik bir milliyetçilik, enstitülerin yıkımında etkili olmak üzere güç topluyordu.¹⁶

Yine 1943'te, Çifteler'de solcu öğrenci avı başlatıldı. İçinde Talip Apaydın'ın da bulunduğu 11 öğrenci ihbar edilmişti. Daha sonra okul müdürü Rauf İnan da polise izlemeye alınacaktı. Bu olay, enstitüler için sonun başlangıcı gibiydi ve kaynağında hem iç hem de dış güçler vardı. 1945'te Cumhurbaşkanı İnönü hâlâ enstitüleri savunuyor ve "İlköğretimi olmayan ülkelerde ortaçağ yönetimi tüm şekillerde sürer. Bilmeyen, siyasi ve ekonomik güç sahiplerinin elinde ortaçağda olduğu gibi köle hayatı sürer. İlköğretim davası insan olmak,

Tonguç, ırkçı milliyetçilerin suçlamalarına, "... milliyet duygusu sözle değil, işle gelişir. Enstitüleri kuran öğretmenler, öğrenciler buraları cennete çevirdikleri için mi milliyet duyguları zayıf insanlar olarak sergilenmeye çalışılıyor?" sorusuyla eğilmeden, bükülmeden karşılık veriyordu.

14) Talip Apaydın, *Enstitü Yılları*, S.226

15) Ceyhun Atuf Kansu, *Cumhuriyet Bayrağı Altında*, S.180

16) Engin Tonguç, *Hakkı Tonguç*, S.356

ulus olmak davasıdır." diyordu. Diyordu; ama aynı yıl ABD ile ilk ikili anlaşma imzalanıyor; hatta iş, 1949'da Türk-Amerikan İkili Eğitim Anlaşması'na kadar varıyordu. Daha 1944'te Bakan Yücel'e, "Yücel, bu çocuklar köylerde işe başlarken bizi tutacaklar mı?" diye soruyor, yetinmeyip Tonguç'la da baş başa bir gece boyu konuşuyordu. İşte 1946, bu gelişmelerin ardından DP'nin kurulması, Yücel'in istifa ettirilerek yerine Sırer'in bakan olmasını getiriyordu. İnönü, artık toprak ağalarının "gücendirilmiş nüfuzlu yurttaşlar" diye söz ediyordu. Sırer, bundan sonrasını çok hızlı getirecekti: 04.09.1947'de işe, enstitülerin elindeki topraklar alınarak başlandı. Aynı yıl program ve enstitüye öğrenci alma kuralları değiştirildi, Hasanoğlu Yök. Köy Ens. kapatıldı. Hızını alamayan Sırer, Savunma Bakanı'nı baskılayarak bu okulun mezunlarını "çavuş çıkarttı". 1946 seçimleri, CHP'yi, sanki DP'nin yapacağını söylediklerini ondan önce ve ondan çok yapma çizgisine getirmişti. 1948'de Sırer'in yerine gelen T. Banguoğlu ise, 1500 öğretmeni isten

Köy Enstitüsü'nde mandolin çalan öğrenci.

attı, din derslerinin önünü açtı... 1949 Tonguç'la hesaplaşmanın başlayabildiği yıl oldu. Daha 1939'da, Balıkcı'ya enstitülerden söz ederken, "Büyük sıkıntılar çekilecek. ... bu işin karşısına çıkacak olanlar; yarı okumuş sözde aydınlar, rahatsız olacaklarından korkan yöneticiler, çıkarlarının zarar uğrayacağından ürken ağalar, kodamanlar... Her şey var bunun sonunda." (17) diyen Tonguç, kendinden önce enstitülerini savundu. İlk

ki milliyetçilerin suçlamalarını, "... milliyet duygusu sözle değil, işle gelişir. Enstitülerini kuran öğretmenler, öğrenciler buraları cennete çevirdikleri için mi milliyet duyguları zayıf insanlar olarak sergilenmeye çalışılıyor?" sorusuyla eğilmeden, bükülmeden karşılık veriyordu. 1954, enstitülerin yasal sonunu getiren noktayı koydu sadece.

Köy Enstitülerini sonrası

Köy Enstitülerini, ulusun yaşamındaki kısa süreli varlıklarına rağmen iki önemli meyye verdi:

1) Ocak 1950'de, Mahmut Makal'ın

Bizim Köy'ü ile başlayan ve Anadolu gerçeğini içinden, eksiksiz ve doğru anlatan "Köy Edebiyatı". Mustafa Kemal'in doğrularını, köylü asker Tacimli Hacı Ali'nin ağzından savunacaktı Talip Apaydın: "Sonra ne olacak biliyor musun? Geçen gün bizim teğmen söyledi. Ankara hükümeti, padişah gibi olmayacak. Yoo geçtil! Bundan sonra bizim hükümetimiz olacak. Hele şu düşmanı

koğalım, her kapı bize açılacak gayrı. Gör de bak! Bu Aşır ne yapmış? Savaş katılmış, Yonan'a kurşun sıkılmış. Gel kardaşım Aşır, diyecekler şu tarla senin. Aha şu da bir çift öküz... Tuhum, ilaç be-bada; vergi de yok. İstediyin gibi eke, biç, kaldır. Bu vatani sen kurtardın, Hacı Nurri değil. Bundan sonra söz senin." (18)

2) Öğretmen örgütçülüğü...

Köy enstitülü öğretmenler, kazan-dıkları toplum sorumlulukları, çalışkan-

lıkları, dirençli ve önder kimlikleri ile meslektaşlarını örgütlü mücadeleye çektiler. O güne değin daha çok Bakanlık katkıları ile ayakta duran Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nu (TÖDMF) canlandırdılar. Atatürkçülüğü tabana yayıp eğitim için Amerikalı uzman isteyen yönetimi engellediler. 1963 Büyük Öğretmen Yürüyüşü'nden sonra 1965'te Türkiye Öğretmenler Sendikası'nı (TÖS) kurdular. Enstitü çıkışlı öğretmenler kaybedilenlere ağıt düzmek yerine, meslek ve ülke sorunları ile ilgilenme yolunu seçtiler. 4-8 Eylül 1968'de ülkenin ulusalcı, yurtsever aydınlarını bir araya getirip Devrimci Eğitim Şurası'nı (DEŞ) topladılar. DEŞ, ifadesini "Ziraat Marşı"nda bulan 1940'ın hedefleri yerine 1968 Türkiye ve dünya gerçeğinden üretilmiş bir program andı bemsedi.

Can Yücel'in kaleme aldığı and şöyleydi:

Türküm, doğruyum, devrimciyim
Yasam, iç ve dış gâvuru dışarı atmak
Yurdumu tez elden kalkındırmaktır
Ülküm işçiye iş
Köylüye toprak
Bebeye süt
Yavruya ekmek ve kitap
Gence gelecek sağlamaktır
Varlığım ulusal kurtuluşumuza ve
Bağımsızlığımıza armağan olsun. (19)

1968'in 15 Aralık'ında 4 günlük bir grevi başarı ile gerçekleştiren TÖS'ün yaşamı, 12 Mart Darbesi ile sonlandı. Başından sonuna değin TÖS'ün başkanı olan Fakir Baykurt ve yönetim kurulu üyeleri "köy enstitülü" idi. Atatürk'ün "Tam Bağımsızlık" anlayışını ödünsüz savunan Fakir Baykurt'un yargılanırken kendisine bu görüş ve duruşu kazandıran Köy Enstitülerinden de suçlanması ilginçti. O da Tonguç gibi dik duracak, af ile dışarıya çıkmayı reddederek beraatını bekleyecekti.

17) Engin Tonguç, *Age*, S.266

18) Talip Apaydın, *Vatan Dediler*

19) TÖS, *Devrimci Eğitim Şurası*, S.505

Geçmişten günümüze karşılaştırmalı bir analiz:

1930'lardaki devletçi sanayi planları ve iktisat politikası anlayışına etkileri

1923 İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların biçimlendirdiği dönemin iktisat politikası anlayışı, özünde "bırakınız yapsınlar" biçiminde özetlenebilecek klasik liberal anlayıştan ziyade, özel sermayenin güçlü olmadığı bir ülkede, devletin yaratıcı, koruyucu ve kollayıcı bir güç olarak ulusal sermaye birikimine katkıda bulunmasına işaret etmektedir.

Giriş

Ulusal planlama tarihine bakıldığında Türkiye'de iktisadi devlet planlaması geliştiğinin temellerini 1930'lu yıllara kadar götürmek mümkündür. Bu dönemde gündeme gelen sanayi planları aynı zamanda dünyadaki öncü planlama deneyimlerine örnek olarak gösterilmektedir. Bu makalenin amacı 1930'lu yıllarda başlayan sanayileşme çabalarının somut birer ürün olarak gündeme gelen devletçi sanayi planlarının dönemin iktisadi hayatına ve iktisat politikası anlayışına katkılarını tespit etmek; 1960 sonrası yaşanan planlama politikası arayışlarıyla karşılaştırmalar yaparak ilgili deneyimin sosyoekonomik ve siyasal açıdan önemini ortaya koymaktır. Bu bağlamda öncelikle ulusal planlama kavramı üzerinde durulacak, daha sonra 1930'lardaki sanayi planları ve iktisat politikası anlayışı

ele alınırken konuya dört perspektiften odaklanılacaktır.

Bunlar sırasıyla:

- Sanayi planlamasına giden sosyoekonomik süreç ve iktisadi devletçilik tartışmaları,
- Sanayi planlarının niteliği ve öngördüğü yatırım projeleri,
- Sanayi planlarının getirmeyi amaçladığı iktisat politikası anlayışı,
- Türk planlama tarihinde sanayi planlarının önemi ve yakın dönem kalkınma planlamasıyla karşılaştırma, şeklinde özetlenebilir.

Siyaset, kaynakların ve gelirin yeniden dağıtıldığı bir mekanizma olarak tanımlandığında, planlamacıların ve hazırladıkları planların hangi amaçlara hizmet edeceği ve bu planların uygulanıp uygulanmayacağı soruları önemli hale gelmektedir.

İzmir İktisat Kongresinin açılış töreni, 17 Şubat 1923.

1) Ulusal planlama ve niteliği üzerine...

Ulusal planlama, "Siyasi irade tarafından belirlenmiş ulusal amaçları belirli bir dönemde gerçekleştirmek amacıyla, alternatif stratejiler arasında seçim yapabilmek ve kıt kaynakları akılcı bir biçimde tahsis edebilmek için kullanılan teknikler bütünüdür." (1)

Ulusal planlama kavramı temelde sosyal ve iktisadi değişimin inşa edilebileceği ve yönlendirilebileceği fikrine dayanmaktadır. Bu açıdan ulusal planlama, sosyoekonomik değişimin teknolojisi olarak kabul edilebilir. Ulusdevletin ve bürokratik mekanizmaların ortaya çıkışı ve uygulanması, matematiksel modellerin özellikle iktisatta kullanımının yaygınlaşması ve veri toplamaya ilgili yaşanan kurumsal gelişmeler, planlamanın daha hızlı bir uygulama alanı bulmasında etkili faktörlerden bazılarıdır. Böylesi bir sosyoekonomik değişim modelinin yalnızca teknik bir süreç değil, aynı zamanda siyasi bir süreç olduğunun da altını çizmek gerekir. Siyaset, kaynakların ve gelirin yeniden dağıtıldığı bir mekanizma olarak tanımlandığında, planlamacıların ve hazırladıkları planların hangi amaçlara hizmet edeceği ve bu planların uygulanıp uygulanmayacağı soruları önemli hale gelmektedir. Planlama sürecinde, önceden belirlenmiş amaç ve stratejiler doğrultusunda istenilen sonuçlara ulaşmak için devlet müdahalesi yapılması gereği açıktır. Dolayısıyla planlama, öz

1929 Büyük Dünya Krizi'nde Kaliforniya...

itibarıyla akılcı; ancak sonuçları itibarıyla müdahaleci bir süreç olarak karşımıza çıkar. İktisadi planlama fikrinin arkasında yatan akılcılık ise serbest piyasa mekanizmasını akılcılığındaki sapmalara dayanır. Ulusal planlama ve kalkınma çabası, ulusal siyasi iradenin öncülüğünde bir toplumun sosyoekonomik geleceğini kendi elleriyle biçimlendirmesine yönelik bir toplum mühendisliği modeli olarak tanımlanabilir. (2)

2) Sanayi planlamasına giden sosyoekonomik süreç ve iktisadi devletçilik

Türkiye'de 1930'lu yıllarda gündeme gelen devletçi iktisat politikalarının ve uygulamaya konan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın (BBYSP) önemini kavrayabilmek için, öncelikle genç Cumhuriyet'in kuruluşundan 1929 Büyük Dünya Krizi'ne kadar geçen sürecin sosyoekonomik yapısını kısaca özetlemek gerekir. 1923-1929 döneminin iktisat politikalarının özünü 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar belirlemiştir. Bu kararların biçimlendirdiği dönemin iktisat politikası anlayışı, özünde bırakın yap-sınlar biçiminde özetlenebilecek klasik liberal anlayıştan ziyade, özel sermayenin güçlü olmadığı bir ülkede, devletin yaratıcı, koruyucu ve kollayıcı bir güç olarak ulusal sermaye birikimine katkıda

bulunmasına işaret etmektedir. Kongre sonrasında hükümetin sanayi kesiminin talepleri doğrultusunda Teşvik-i Sanayi Kanunu'nda düzenlemelere gitmesi, İş Bankası ile Sanayi ve Maadin Bankası'nın kurulması, özünde özel teşebbüsün gelişimine yönelik düzenlemelerdir. (3) Ancak, Cumhuriyet'in kuruluşundan 1929 Büyük Dünya Krizi'ne kadar uygulanan ve özel kesimi desteklemeye yönelik dışa açık liberal politikalar sanayileşme konusunda ciddi bir mesafe sağlamamış; özel sermaye sanayileşme hedefinden çok mevcut yapıyı koruyarak yabancı sermaye ile işbirliği içinde ticari yapının gelişmesine katkıda bulunmuştur. 1929 Büyük Dünya Krizi'yle birlikte uygulanan iktisat politikaları tartışılmaya başlanmış; yaşanan dış ticaret açıkları, TL'nin değerinde yaşanan aşırı düşüşler ve Osmanlı borçlarının ödenmeye başlanması gibi unsurlar yeni politika arayışlarında etkili olmuştur. Bu süreçte, tarımsal mallardaki fiyat düşüşü mamul mallara göre çok yüksek yaşanmış; ülkenin en azından temel mamul malları kendisinin üretmesi zorunluluğu karşısında özel sermaye ve sanayi sınıfta kalmıştır. 1928 sonrası süreçte Lozan Anlaşması'nın gümrükler üzerine koyduğu kısıtlamaların da kalkacak olması devletçi sanayileşme politikalarına ışık yakmıştır. SSCB deneyimi ise merkezî planlamaya dayalı sosyalist modelin krize rağmen başarıya ulaşılmışlığının örneği olarak ilgi çekmektedir. (4)

1930-1939 döneminin genel belirleyici özelliği ise korumacılık ve devletçilik doğrultusunda oluşturulan iktisat politikalarının, devlet eliyle sanayileşme hedefine yönlendirilmesidir. Bu planlı ve programlı bir eylem olarak gerçekleştirilmiştir. 1930-1932 ara dönemini, özel sermayeye dayalı korumacılık ve kontrol mekanizmasının geliştirildiği ve devletçiliğe geçişin kurumlarının hazırlandığı bir dönem olarak nitelenebilir. mümkün-

1930-1939 döneminin genel belirleyici özelliği ise korumacılık ve devletçilik doğrultusunda oluşturulan iktisat politikalarının, devlet eliyle sanayileşme hedefine yönlendirilmesidir.

1) AYANOĞLU ve diğerleri, 1996

2) SOYAK, 2006, S. 5-6 ve YILMAZ, 1999, S. 86-89

3) SEZEN, 1999, S. 148-149

4) SOYAK, 1999, S. 114-115

Mustafa Kemal iktisadi devletçiliğini ortaya çıkarmasında doktriner bir bakıştan çok dönemin gereksinimlerinin belirleyici olduğunu savunmuştur.

dür.(5) Ancak bu yıllarda sanayi kesimi kalitesiz mallar üretmesinin yanı sıra bunları dünya fiyatlarının çok üzerinde satmıştır. 1929 Büyük Dünya Krizi'yle birlikte ihracat gelirlerinin 1929'dan 1932'ye yarı yarıya azalması ve hükümetin bütçe gelirlerinde yaşanan önemli düşüşler, ülke içindeki ciddi bunalıma işaret etmiştir.(6) 1930 yılında yaptığı yurt gezilerinde halkın kriz ortamında iktisadî anlamda sefaletini gören Mustafa Kemal, hemen yeni bir gelişme modeline geçilmediği takdirde rejimin siyasal güvenliğinin de tehlikeye düşeceğini fark ederek, 1931 yılında devletçiliği CHP parti programına almıştır. Bu ara dönemin en önemli özelliği devletçilik

konusunda dış ticaret dışında bir uygulamanın olmayışı, iç pazarın korunması-na ağırlık verilmesidir. 1932 sonunda kurumacılık devletçilikle tamamlanmış ve 1933-1939 döneminde devletçiliğin rayına oturtulduğu görülmüştür. Bu durumun oluşmasında hiç kuşku yok ki BBYS'nin çok kritik bir rolü vardır.

1931'den başlayarak süratlenen ve daha radikal devlet müdahalesini ön plana çıkaran görüşler arasında, 1932 yılında yayın hayatına başlayan "Kadro" isimli aylık derginin özel bir yerinin olduğu vurgulamak gerekir (Bkz; Kutu-1). Bazı yazarlara göre ana kuramcılığını Şevket Süreyya Aydemir'in yaptığı "Kadro hareketi"nin nihai amacı sosyalist planlamaya dayalı bir gelişme modelini yerleştirmek olduğundan, bu durum kapitalist iktisadî faaliyetin temeli olan özel teşebbüsün terk edilmesi anlamına gelmektedir.(7)

Ancak, Mustafa Kemal ve diğer yönetici kadroların, Kadro'nun devletçilik ve planlama konusundaki fikirlerini olduğu gibi alıp uygulaması söz konusu olmamıştır. Her ne kadar Devlet Sanayi

Ofisi'nin kurulması gibi bazı yazarlar tarafından sosyalizan bir fantezi olarak yorumlanan, özel sektörü dışlayıp radikal devletçiliğe kayan bir takım uygulamalar olmuşsa da, bu aşırılık-

lar daha sonra ortadan kaldırılmıştır. Çok fazla ayrıntıya girmeden söylemek gerekirse, Mustafa Kemal'i de etkileyen İş Bankası çevrelerinin, İsmet Paşa'nın radikal devletçilik İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey'in istifaya zorlanmasında ve 1932 yılında Celal Bey'in (Bayar) İktisat Vekili olmasında önemli etkileri olmuştur. Bu yıldan itibaren devletçiliğin aşırı yönleri törpülenmeye başlamıştır.(8) Bazı yazarlar gerçekleşen bu bakan değişikliğini, özel sektörün hükümetin sürdürdüğü devletçi politikalara karşı duyduğu düşmanlığın ve iş dünyasının kendi tercihlerini hükümete dayatacak kadar güçlü olduğunu bir işareti olarak yorumlamakta ve bunun devletçi politikalarda bir kırılma noktası olduğunu iddia etmektedir.(9) Mustafa Kemal ise iktisadi devletçiliğini ortaya çıkarmasında doktriner bir bakıştan çok dönemin gereksinimlerinin belirleyici olduğunu ve özel sektöre yönelik bakışını şu cümleleriyle özetleyerek tartışmaya son noktayı koymaktadır:(10)

"Bizim takibini muvafık gördüğümüz Devletçilik prensibi, bütün üretim ve tevzi vasıtalarını fertlerden alarak, milleti bütbütün başka esaslar dâhilinde tanzim etmek gayesini güden ve hususi ve ferdi iktisadi teşebbüs ve faaliyetlere meydan bırakmayan sosyalizm prensibi-ne dayanan kolektivizm, komünizm gibi bir sistem değildir... Bizim takip ettiğimiz Devletçilik, ferdi çalışma ve faaliyeti

1932'de yayın hayatına başlayan Kadro dergisi.

Kutu 1: "Kadro" ve planlama

Dönemin planlama hareketinin düşünsel olarak "Kadrolardan" etkilendiğini söyleyebiliriz. SSCB'de eğitim görmüş ve Marksizm'den etkilennmiş olan bir grup aydının oluşturduğu bu platform, 1932-1934 yılları arasında Kadro adı altında bir dergi de çıkarmış ve görüşlerini bu dergide nesretmiştir. Kadrolulara göre ulusal bağımsızlık kazanılmış ama bunun ekonomik bağımsızlığı sürdürerek sanayileşmeyle tamamlanılması kaçınılmazdır. Kadro, ileri teknolojiye sahip gelişmiş ülkelerle buna sahip olmayan sanayi devrimini kaçırmış az gelişmiş ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin sömüren-sömürülen ilişkisine dönüşeceğini iddia etmektedir. Üretimde modern tekniklerin kullanılacağı devlet eliyle ve sınıflaş-

maya yol açmayacak bir sanayileşmenin ise belirli bir plan çerçevesinde yürütülmesinden yanadırlar. Kadronun devletçilik anlayışı ise ne sosyalist ne de kapitalist devletçiliktir. Savundukları devletçilik anlayışı; "milleti sınıflara bölmeden bir zümrenin diğer zümre hesabına istismarına meydan vermeden, bütün milli kuvvetlerin bir plan dairesinde iktisadi istiklale doğru en kısa ve en kolay bir yoldan sevk ve idaresidir". Tarım ve sanayi kesimini içeren kapsayıcı bir planlamadan yana olan Kadrolularca göre planın tüm ekonomik unsurları içermesi gerekmektedir; ulusal ekonominin geleceğini ve niteliğini belirleyen başlıca iktisadi sektörleri düzenlemesi yeterlidir.

Kaynak: Sezen, 1999: 152-154

5) BORATAV, 1996, S. 118-122

6) TEZEL, 1983, S. 84

7) OKYAR, 1985, S. 192

8) TEZEL, 1983, S. 87

9) KURUÇ, 1987 ve AVCIÖĞLU, 1973, S. 458

10) AYDEMİR, 1975, S. 478

esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha, memleketi mamuriyete erdirmek için, milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde -bilhassa iktisadi sahada- devleti fiilen alakadar etmektir."

3) Sanayi planlarının niteliği ve öngördüğü yatırım projeleri Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP)

1930'lı yılların başında hükümetin hazırladığı iki iktisat politikası belgesi, İktisadi Vaziyetimize Dair Rapor ve İktisadi Program, devletçiliğin temel belgeleri olmuş; kriz ortamında özellikle tekstil alanındaki yabancı sermaye arayışları hüsranla sonuçlanmasına karşın SSCB'nin teknik ve mali desteğiyle 1932'de BBYSP çalışmaları başlatılmıştır. 1930'da İktisadi Vaziyetimize Dair Rapor'la başlayan çalışmalar uzun süren teknik yardım ve kredi arayışlarına sahne olmuştur. Hükümet bu dönemde bir sanayi planını hayata geçirebilmek için teknoloji transferi ve finansmanı konusunda dış yardıma ihtiyaç duymuştu. Ancak kapitalist devletler büyük krizin etkisiyle bu yardımı yanıtsız bırakırken, krizden görece az etkilenen SSCB'den teknik destek ve kredi yardımı gelmiştir. Yuskeviç ve Orlof isimli Sovyet iktisatçıların raporlarında (Türkiye pamuk, keten, kendir, kimya, demir sanayi) ilgili mamul malların ithalatının önlenmesi ve üretim imkânlarının araştırılmasına yönelik bir fizibilite öneriliyordu. Raporun büyük bir kısmının pamuk sanayine ay-

rılmasında ise ithalatın yaklaşık % 72'sinin pamuklu kumaştan oluşmasının önemli payı vardı.(11) ABD'li Hines'in başkanlığında heyetin hazırlamış olduğu diğer bir raporla birlikte (Türkiye'nin İktisadi Bakımdan Umumi Bir Tektiki-1933-1934) plan altyapısına yönelik çalışmalara son şekli verilerek, İktisat Vekâleti tarafından Sınai Tesisat ve İşletmelerle İlgili Rapor hükümete sunulmuş ve 1934'de sanayide planlı yıllar başlatılmıştır.(12)

Plana göre Sümerbank'ın 41,5 milyon TL'lik yatırım yapması öngörüldürken, İş Bankası'nın ise 2,4 milyon TL'lik yatırım yapması planlanmıştır. Dolayısıyla planın toplam mali portresi yaklaşık 44 milyon TL idi. SSCB'den sağlanan yaklaşık 16,5 milyon TL'lik kredinin büyük bir kısmı Sümerbank'a verildi. Devlet sanayinin sivil kollarının tesisi görevi yine Sümerbank'a aitti.(13)

Sümerbank tarafından kurulacak fabrikalar:

- Kayseri ve Nazilli tekstil fabrikaları (SSCB tarafından kurulacak)
- Malatya pamuklu dokuma fabrikası ve İzmir'deki kâğıt kombinası (Alman firmasına yapılacak)
- Karabük demir çelik fabrikası (İngiliz kredisiyle kurulacak)
- İş Bankası'nın kuracağı fabrikalar:
 - Keçiözümlü kökürt fabrikası
 - Zonguldak antrasit fabrikası
 - Paşabahçe şişe ve cam fabrikası
 - Isparta gülyağı fabrikası

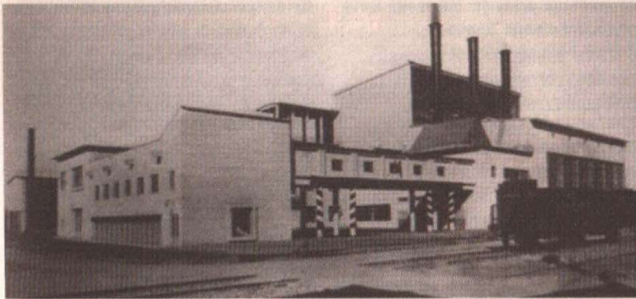
Yuskeviç ve Orlof isimli Sovyet iktisatçıların raporlarında (Türkiye pamuk, keten, kendir, kimya, demir sanayi) ilgili mamul malların ithalatının önlenmesi ve üretim imkânlarının araştırılmasına yönelik bir fizibilite öneriliyordu.

Askeri üretimle ilgili bir dizi fabrika ve işletmenin de plan dahilinde faaliyete geçtiği görülmüştür. Gaz maskeleri fabrikası, sülfürik asit fabrikası, barut fabrikaları, nitroglicerine fabrikası Alman işletmeleri tarafından inşa edilmiş ve Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet göstermiştir. Planın dışında kalan madencilik ve elektrik işleri ile ilgili çalışmalar ise 1935 yılında kurulan Etibank'a verilmiştir. Ayrıca dönem içinde Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nün (MTAE) kurulmasıyla Ereğli havzası gibi büyük çaplı madencilik ulusallaştırmaları yapılmıştır. Özetlersek, BBYSP ile kurulması öngörülen üretim kollarını beş grupta toplamak mümkündür ve plan temel tüketim malı olarak "3 Beyaz"ın (bez, şeker, un) ithal ikamesi yoluyla yurt içinde üretmesini amaçlamaktadır.(14)

- Dokuma (pamuk, kendir, yün)
- Maden (demir, bakır, kömür, kökürt)
- Seramik (şişe, cam, porselen)
- Selüloz (selüloz, karton, kâğıt ve suni ipek)
- Kimya (süper fosfat, sudkostik, klor)

İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (İBYSP)

Daha birinci plan uygulaması devam ederken 1936 Sanayi Kongresi'yle birlikte İBYSP'nin hazırlıkları başlatılmıştır. 1937'de "Üç Senelik Maden Programı"

Kayseri Tekstil Fabrikası'nın elektrik santrali, 1935.

11) TEKEÜ ve İLKİN, 1982, S. 164-170

12) TEZEL, 1993, S. 82-90

13) ROZALİYEV, 1978, S.160 ve KONGAR, 1995, S. 236

14) ULKEN, 1984, S. 104-106

Kutu 2: İstatistiklerle dönemin ekonomik büyüklükleri

Genel Ekonomik Büyüklükler

— Bu dönemde yatırımların ulusal gelir içindeki payı % 4,2'yi buldu.

— Uzun vadeli borçlar 20 milyon TL artarken, kısa vadeli borçlar azaldı.

— Kişi başına milli gelir, 1923'de 43 dolar iken 1939'da 90 dolara yükseldi.

— GSMH içinde imalat sanayinin payı 1929'dan 1939'a % 9'dan % 17'e çıktı.

— Türkiye'nin Milli Geliri (Milyon \$)
1923 1930 1938

570 745 1504

— 1930-39 dönemi ortalama büyüme hızı %9

Planların ekonomik büyüklükleri

— BBYSP, 20 kadar fabrikanın hayata geçmesiyle önemli ölçüde ithal ikamesi sağlamanın hedeflendiği bu planın 44 milyon TL öngörülen yatırım tutarı, 100 milyon TL'yi buldu. Bu yatırımlar içinde de en yüksek payı % 36 ile dokuma sanayi aldı. Planda öngörülen sanayi kuruluşlarının faaliyete geçmesiyle yıllık ortalama 74 milyon TL'lik üretim yapıldı ve dönemin ithalatının % 43'üne tekabül ediyordu.

— 1930-39 döneminde her iki plan için de yaklaşık 135 milyon TL para harcandı.

yürürlüğe konmuş ve 1938'de bu programa da içeren yeni bir dört yıllık plan kabul edilmiştir. Bu plan büyük ölçüde 1936'daki plana dayanmaktaydı. Ancak 1938 planının yürürlüğe konulan projelerinin büyük çoğunluğu altı ay sonra iptal edilmiş ve II. Dünya Savaşı nedeniyle tam olarak uygulanması mümkün olmamıştır.(15)

İBYSP'de 112 milyon TL'lik yatırımla 100'den fazla fabrikanın kurulması öngörülmüş; taş kömürü ocakları, elektrik santralleri, yakıt sanayi ve ticareti, toprak sanayi, kimya sanayi, gıda sanayi, makine sanayi ve deniz ulaşımı gibi çe-

şitli alanlarda yatırım planlanmıştır. Bu planla birlikte enerji ve yarı mamul alanında da ülke için üretimin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu planı birinci plandan farklılaştıran iki husus öne çıkar: katma değer yaratan ihracata yönelik sanayilerin oluşturulması ve Sovyet işbirliğinin yerini İngiliz kredi ve yardımlarının alması.(16) Planın finansmanın 200 Milyon TL'yi bulacağı anlaşıldığında, 1939'da savaşın da patlak vermesiyle plan uygulaması sekteye uğramıştır. Planların başarı durumuyla ilgili ekonomik büyüklükleri Kutu-2'deki verilerden izlemek mümkündür.

4) Sanayi planlarının getirmeyi amaçladığı iktisat politikası anlayışı...

Sanayi planlarının, dönemin iktisat politikası anlayışına vereceği yeni yönle ilgili beklentilerin neler olduğunu ortaya koyabilmek için, Kadro Dergisi'nin Mart 1934 tarihli 27. sayısında İsmail Husrev'in kaleme aldığı "Beş Senelik Programın Manası" başlıklı makaleyi irdelemek gerekir.

İktisat politikası anlayışındaki değişim

Bu makaleyle ilgili vurgulanması gereken en önemli husus, BBYSP'nin yeni devletçi iktisat politikası anlayışının bir aracı olarak kabul edilmesinden ziyade, ulusal iktisat sistemi ve devletçi iktisat politikasını biçimlendiren bir unsur olarak ele alınıyor olmasıdır. Husrev'e göre Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki iktisat politikası anlayışı, bireysel ilerle-

meyi kabul etmişti. Teşviki Sanayi Kanunu belirli girişimcilerin devlet himayesinde gelişmesini teşvik etme amacını taşıyordu. Tedbirlerin merkezinde birey vardı. Bireysel refahın toplumsal ya da ulusal refaha ulaşılacağı varsayılıyordu. Halbuki yeni plan, amaç olarak bireyin refahı yerine ulusun bütün olarak (kül halinde) kalkınması zihniyetini yerleş-

Nazilli Basma Fabrikası işçileri.

tiriyordu. Devlet eliyle ulusun kendi cebinden vereceği para ile kurulacak ulus (devlet) sanayi, ulus hesabına çalışmaktı. Dolayısıyla sanayi planları ile iktisat politikası, bireyci hedeften, bütüncül (üniversalsit) hedefe geçmiş oluyordu.

Ulusal iktisadi sistemdeki değişim

Husrev'e göre, bir sistem olarak ulusal iktisat üç ana unsurdan oluşmaktadır. Birinci unsur maddi geçimin sağlanması adına doğayla olan ilişkilerde gündeme gelen; yani üretimin gerçekleşmesine neden olan teknik, diğeri doğayla ilişkilerde insanlar arasında doğan sosyal düzenin şekli ve son olarak bütün bunların icabından doğarak bilahare bütün iktisadi sistemin biçimine etki eden ik-

Nazilli Sümerbank Fabrikası inşaatı, 1937.

tisat zihniyeti ya da ideolojidir. Türkiye ulusal iktisadında planlı döneme kadar bu nitelikleri aradığımızda; geleneksel ya da ananevi bir tekniğe, sınıfçı bir sosyal düzene ve bireyci ve kârcı bir zihniyete dayandığını görürüz. Ancak Husrev, sanayi planları ve yeni iktisat politikasının bir taraftan amaç diğer taraftan yöntem bakımından vereceği sonuçların, ulusal iktisat sistemine yeni unsurlar katacağına vurgu yapmaktadır. Böylelikle:

Devletin modern sanayi bizzat kurmasıyla memlekete rasyonel ve bilimsel tekniği getirmesi söz konusu olacaktır.

Devlet sanayinin kurulması ile işverenle iş alan arasındaki ilişkilerde şekil değişecektir. Devlet sanayi patronla işçi ilişkisine değil, ulusun tamamının (külli) ifadesi olan devlet ile iş alan üyeleri (efradı) arasındaki sosyal ilişkilere sahne olacaktır.

Mevcut düzende kurulan her kuruluşun subjektif dürtüsü (muharrik kuvveti) kâr temini ilkesidir. Ancak devlet sanayi/devlet iktisadiyatı, bütüncül bir iktisat anlayışı; kârcı değil, amacı ulusun bir bütün halinde refahı olan bir iktisat zihniyeti getirmektedir.

5) Türk planlama tarihinde sanayi planlarının önemi ve yakın dönem kalkınma planlamasıyla karşılaştırma...

Türkiye, SSCB'den sonra belirli süreleri içeren iktisadi devlet planları hazırlayan sayılı ülkelerden biri olmuştur. Bu yönüyle Türkiye I. Dünya Savaşı sonrasında planlama fikrinin atıldığı öncül ülkelerdendir. Devletçi sanayi planlarının hedefi nettir; ulusal bağımsızlığı koruyarak sanayileşmek. Bağımlı bir tarım ülkesi olmak yerine, kendi ayakları üzerinde durabilen gelişmiş ülkelere yetişebilmek. BBYS her ne kadar teknik ve mali açıdan SSCB'nin desteğini alsa da, uluslararası dinamiklerden çok içsel dürtülerle gerçekleştirilen ve büyük ölçüde iç kaynaklarla finanse edilen bir plan olarak tarihe geçmiştir. Bu planlar 1980'lere kadar Türkiye'de iktisat politikalarının itici gücü olan ithal ikameci sanayileşme stratejisinin temelini oluşturmuşlardır.

Türkiye bu planlar sayesinde, kamuya ve özel sektöre hizmet ettikten sonra 1980 sonrasında satarak kurtulmaya ça-

lıştığı kamu iktisadi teşekküllerinin (KİT) öncülerine sahip olmuştur.(17)

1930'lu yıllardaki sanayi planlarını

Kutu 3: 1930'lardaki sanayi planları ile 1960 sonrası kalkınma planlarının karşılaştırılması

1930'lardaki Sanayi Planları	1960 Sonrası Kalkınma Planları
Planı hazırlayan bir planlama örgütü yoktur. Planlar, İktisat Vekâleti'nin Sanayi ve Fen Heyeti tarafından hazırlanmıştır.	1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), kalkınma planlarını hazırlayan planlama örgütüdür.
Planlama Anayasal bir statüye sahip değildir. Devletçilik ilkesinin 1931'de CHP programına girmesiyle, planlama resmleşmiştir.	Kalkınma Planlaması 1961 Anayasasında Anayasal bir kurum olarak tanımlanmış, DPT bu Anayasa'ya dâhil edilmiştir. 1982 Anayasasından kalkınma planlaması Madde 166'da düzenlenmiş, ancak DPT Anayasa'dan çıkarılmıştır. Gündemde olan yeni Anayasa taslağında ise devlete kalkınma planı hazırlama görevi de verilmemektedir. Madde 166'dakine benzer bir düzenleme yeni taslahta yer almamaktadır.
Planların hazırlanmasında uluslararası dinamiklerden çok ulusal dürtüler öne çıkmıştır.	Planların hazırlanmasında ulusal dürtülerden ziyade Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi kurumların etkisi öne çıkmıştır. 1980 sonrasında ise kalkınma planlamasında Yapısal Uyum Programlarının güdümüne girilmiştir. 2000'li yıllarda Avrupa Birliği (AB) güdümünde bir planlama anlayışı söz konusudur.
Planların finansmanında SSCB ve İngiliz kredileri yer alsa da büyük ölçüde iç kaynaklarla finansman sorunu çözülmüştür.	1960-1980 döneminde planların ve kalkınmanın finansmanı, iç kaynakların yanı sıra büyük ölçüde dış kaynaklara dayanan bir tasarımı içermektedir. 1980 sonrası süreçte planların finansmanında yapısal uyum programları ve kredileri öne çıkmış, 2000'li yıllarda ise AB bütçesinden yararlanma endişesi gündeme gelmiştir.
Planlar teknik danışmanlık ve finansman açısından çoğulcu bir uluslararası iktisadi politikanın ürünleridir.	Kalkınma planları ve planların finansmanı büyük ölçüde dönemin uluslararası finans kurumlarının etkisi altındadır. Bunların idaresinde ise ABD yegâne güçtür. 1980 sonrasında IMF, DB ve AB, kalkınma ve iktisat politikalarının belirlenmesinde içsel değişken olmuştur.

Planlar yalnızca merkezi devletin sanayiye ilgili yatırımlarını kapsamaktadır. Bu süreçte 20'ye yakın fabrika hayat bulmuştur. KİT'lerin temelleri atılmıştır. Dolayısıyla kapsayıcı bir planlama anlayışı yoktur. Bu yüzden Yatırım Projeleri Topluluğu olarak da isimlendirilir.	1980'e kadar; Kalkınma planları sosyoekonomik ve kültürel hayatın tüm yönlerini kapsamıştır. Kamu kesimi için emredici, özel sektör için teşvik edici-yol gösterici olan bir planlama anlayışı uygulanmıştır. Sanayileşme hedefi öne çıkmakla beraber sektörlerarası bağlantıları esas alan dengeli bir kalkınma modeli öngörülmüştür. 1980den sonra; Planlamanın kamu için emredicilik, özel sektör için teşvik edicilik vasıfları kaybolmuştur. Planlama, özelleştirme politikaları, dış ticarete ve sermaye hareketlerinde liberalleştirme politikalarıyla yapısal uyumun bir aracı haline getirilmiştir. Bu süreçte sanayileşme amacından tamamen kopulmuştur.
SSCB'li Orlof ve Yuskeviç'in hazırladığı rapor ile ABD'li Hines'in başkanlığındaki bir heyetin hazırladığı rapor, BBYSF'nin teknik alt yapısının oluşturulmasındaki dış desteklere örnektir. Sanayi planlarında makroekonomik herhangi bir model ve dolayısıyla makroekonomik değişkenlerin tahminine yönelik bir çaba söz konusu değildir. Yalnızca hangi fabrikanın nereye yapılacağına dair fizibilite çalışmaları yer al-	1960 sonrası kalkınma planlarında Tinbergen tipi aşamalı plan hazırlama metodolojisi benimsenmiştir. 1980'lere kadar kalkınma planlarında Harrod-Domar tipi büyüme modelleri ve Input-Output tabloları gibi gelişmiş planlama teknikleri kullanılmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren ekonometrik model kullanımı yaygınlaşmıştır.

1960'lardan sonra hazırlanan kalkınma planlarıyla karşılaştırdığımızda, hem planlama tekniği, hem de kapsayıcılık açısından bazı farklılıkları öne çıkmaktadır. İktisat Vekâleti tarafından hazırlanan bu planlar, ekonominin tüm kaynaklarıyla ilişkilendirilmemiş, yalnızca devletin sanayi ile ilgili yatırım projelerini içermiştir. Ayrıca o dönemlerde bir makro model ve tahmin çalışması yapmak zaten düşünülemeyeceğinden, planlama tekniği olarak da doğal olarak 1960 sonrası kalkınma planlarından farklılaşmaktadır. Bazı yazarlara göre Projeler Topluluğu olarak nitelenen bu planlardan Türk iktisat tarihinde kalan izler; iktisadi bağımsızlığa öncelik tanıyan, uluslararası işbölümü içindeki çevre ülke konumunu sanayileşerek aşmayı hedefleyen ve bunu yaparken de büyük ölçüde ulusal

kaynaklara başvuran bir planlama anlayışının varlığıdır. 1930'lu yıllardaki sanayi planları ile 1960 sonrasında gündeme gelen ve 1980 sonrası dönemde de varlığını sürdüren kalkınma planları arasındaki farklılıkları Kutu-3'te özet olarak bulmak mümkündür.

Sonuç yerine

Türkiye'de son yıllardaki kalkınma planlaması uygulamalarına bakıldığında, neoliberal iktisat politikaları ve stratejik planlama anlayışı doğrultusunda kalkınmacı-sosyal devletin tasfiyesi ve minimal devlet anlayışının hâkim kılması sürecinin pekiştirildiği görülmektedir. Kalkınma politikası ve planlaması anlayışında ortaya çıkan bu tercihin dinamikleri ise ulusal değil IMF, Dünya Bankası ve AB gibi kurumların dayatma-

larıyla ilişkilidir. Bu dayatmaları koşulsuz kabul eden ve küresel sermayeye teslim olmuş AKP gibi siyasi iktidarların ve bu iktidardan geçinen işbirlikçilerin, ulus ile devletin el ele vererek gerçekleştirdiği 1930'lardaki planlı-programlı devletçi sanayileşme hamlesinin ruhunu anlamasını ve bundan etkilenmesini beklemek ise iyimserlik olur. Aslında böylesi bir beklentimide söz konusu değildir. Lakin şunu da belirtmek gerekir ki, siyasal bağımsızlığı kazanmış bir ülkenin ancak sanayileşme doğrultusunda ve iktisadi bağımsızlığı kazanması suretiyle gelişmiş ülkelere yetişebileceği öngörüsüne dayanan bu devletçi politikalar, ulusal kaynaklara ve ulusun bütün olarak refahını işaret etmesi açısından fazlasıyla kayda değerdir. Cumhuriyet'in tüm sosyoekonomik ve siyasal kazanımlarının aşındırılmaya çalışıldığı böylesi bir süreçte ilgili dönemden alınabilecek dersler çok daha anlam ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

- 1) AYOĞLU, D., *Türkiye'nin Düzeni*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1973
- 2) AYOĞLU, K. ve diğerleri, *Kamu Yatırım Projelerinin Planlaması Ve Analizi*, Ankara, DPT Yayınları, 1966
- 3) AYDEMİR, Ş. S., *Tek Adam Mustafa Kemal (1922-1938)* 3. Cilt, 5. b, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975
- 4) BORATAV, K., *"Devletçilik ve Kemalist İktisat Politikaları"*, *Türkiye'de Devletçilik (İçinde)*, Ed: N. Coşar, Bağlam Yayınları, Ankara, 1995, ss.115-122
- 5) HİNES, W. ve diğerleri, *Türkiye'nin İktisadi Bakımdan Umumi Bir Tetkiki-1933-1934*, Mehmet İhsan Matb. Ankara, 1936
- 6) HÜSREV, İ., *"Beş Senelik Programın Manası"*, *Kadro Dergisi*, Sayı 27, Mart 1934
- 7) KONGAR, E., *"Devletçilik ve Günümüzdeki Sorunları"*, *Türkiye'de Devletçilik (İçinde)*, Ed: N. Coşar, Bağlam Yayınları, Ankara, 1995, s.219-258
- 8) KURUÇ, B., *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi*, BİP Yayınları, Ankara, 1987
- 9) OKYAR, Ö., *"Devletçilik Kavramı"*, *Türkiye'de Devletçilik (İçinde)*, Ed: N. Coşar, Bağlam Yayınları, Ankara, 1995
- 10) ROZALİYEV, Y.R., *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri*, (1923-1960), Onur Yayınları, Ankara, 1978
- 11) SEZEN, S., *Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye'de Planlama*, TODAİE Yayınları, Ankara, 1999
- 12) SOYAK, A., *"Genç Cumhuriyet'te İktisadi Yapı ve Finans (1923-1945)"*, *Osmanlı'dan Günümüze Türk Finans Tarihi (İçinde)*, Ed: Haydar Kazgan ve Diğerleri, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Creativ Yayınları, 1999, ss.27-210
- 13) SOYAK, A., *Ulusaldan Uluslararasıına İktisadi Planlama ve Türkiye Deneyimi*, İstanbul: Der Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 2006
- 14) TEKELİ, İ., *S. İkinci, Uygulamaya Geçerken Devletçiliğin Çılgunu*, CDTU Yayınları, 1982
- 15) TEZEL, Y. S., *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, 1923-50, Yurt Yayınları, Ankara, 1986
- 16) TEZEL, Y. S., *"1934 Sanayi Programı"*, *Görüş*, Sayı: 12, 1993, s.82-89
- 17) ÜLKEN, Y., *Atatürk ve İktisat*, İş Bankası yayınları, No. 224, 1984
- 18) YILMAZ, C., *"Fiyasa Ekonomilerinde Ulusal Planlama Ve Çeşitli Planlama Yaklaşımları"*, *Amme İdaresi Dergisi*, cilt 32, sayı 1, Mart, 1999, ss. 85-107

Dilim'e Göre

Tiyatro ve güzel konuşma

Güzel sanatların en güzellerinden ve en özellerinden biri olan "tiyatro"nun, toplumsal açıdan bu denli etkili olmasının sebebini hiç düşündünüz mü? Hiç düşündünüz mü, toplumsal kabuller üzerinde bu denli güçlü yaptırımlara sahip olmasının, acaba neye/nelere dayandığını? Ben düşündüm; hem de çok düşündüm...

Bu tür konularda, herkes "kendine göre" bir şeyler söylediği için, "Kaynağına ineyim ve yaşayan abidelerden birine sorayım en iyisi." dedim ve yaklaşık 20 yıl evvel, Türk tiyatrosunun pirlerinden **Necdet Mahfi Ayrıl'a** başvurdum, merakımı gidermek için. Tanımayanların olabileceğinden hareketle, önce N. Mahfi Ayrıl'ı kısaca tanıyalım: Necdet Mahfi, 6 Ağustos 1908'de İstanbul'da doğup 6 Haziran 2004'te de gene İstanbul'da vefat etmiştir. '90'ların başında, torunun kızı (!) sahneye çıkmıştı çocuk tiyatrosuyla. Dört nesil tiyatrocu bir ailenin en büyüğü olmasının yanın-da, "en yaşlı tiyatro oyuncusu" unvanı da onda kaldı uzun seneler. Doksanlı yaşlarını selamladığı yıllarda dahi, duru ve güzel Türkçesiyle seyircilere ders verirdi adeta...

Yazımın başında belirttiğim soruyu kendisine yönelttiğimde, gözlerine bakıp kelimelerin üzerine basa basa şöyle demişti bana, o güzel Türkçesiyle: "Çünkü, tiyatrodaki dekor var, kostüm var, rejisörlük var, ışık var, resim var, müzik var makyaj var... Senin anlayacağın, var oğlu var! En önemlisi de 'güzel konuşma' var. Sen, bu saydıklarımın hepsinin bulunduğu bir sanat kolu/dalı gösterebilir misin bana! İşte bunun için, sanat kollarının en büyüğü tiyatrodur; işte bunun için, halkla bütünleşebilen sanat kollarının en önde gelenidir. *Comédie Française*'nin kurulmasını takip eden yıllarda Fransızlar, bir kelimemin telaffuzunda karsarsız kalırlar ya da tenakuza düşerlerse, şöyle derlermiş: 'Bu akşamki oyunu seyretmeye gidelim... Eğer, oyunda bu kelime geçiyorsa, doğru telaffuzunu öğrenmiş oluruz böylece...' İşte böyle bir şeydir tiyatro. İnsanların, beraber yaşamaları ve anlaşabilmelerinin temeli olan 'lisan'ı da korur ve kollar aynı zamanda."

Sevgili okurlar, "Tiyatro, neden görsel sanatlar içinde bu denli etkilidir?" şeklindeki soruma, üstadın verdiği cevabı okudunuz/duydunuz...

Ne dersiniz, Hoca'ya hak vermemek elde mi!

Üçlemeler

"Üçlemeler'de, kelimelerin -etimolojik derinliğine girmeden- üç dille/coğrafyada ve zamanda, karşılıklarını ve kısaca anlamlarını bulacaksınız: Bugünkü Standart Türkiye Türkçesi (BSTT), Osmanlı Türkçesi ve Batı dilleri...

* **Nicelik/Kemiyet/Kantite:** 1-) Bir şeyin sayılabilen, ölçülebilen veya azalıp çoğalabilen durumu. 2-) Bir şeyin

Hamarat Profesör

Bu yazıda size "hamarat" kelimesinin etimolojisini anlatacağım. Yanındaki "profesör"ün ne işe yaradığı da bizden çıkacak ortaya zaten...

"Hamarat"ın Güncel Türkçe Sözlük (TDK)'teki anlamı şöyle:

* Çalışkan, becerikli, elinden iyi iş gelen.

Şimdi de "düncel" bir sözlüğe bakalım (*Osmanlıca-Türkçe Lügat*):

* **Becerikli, elinden iş gelir, cerbezeli. (Cerbeze'de olumsuz bir anlam [aldatıcı sözlerle kurnazlık etme] var gerçi ya neyse...)**

Gelelim kökenine...

Bu kelimenin, Arapça ya da Farsça bir kökten türeyip dilimize geçtiğini düşünenler yanlıd! "Hamarat", köken itibarıyla Latince bir kelime olan "emeritus"tan geliyor çünkü... (*Emeret-h-emeritis, hemeret/hamarat*). Ayrıca, "emeritus" kelimesinin anlamı da "hamarat"la aynı: "**becerikli, başarılı**"... Dilimize, Anadolu'da konuşulan Rumcadan geçtiği söyleniyor etimologlar tarafından. Bilindiği gibi, "h" sesinin başa gelmesi pek sıklıkla karşılaşılan bir durumdur: Ellen/Helen örneğindeki gibi mesela... Sondaki "us" da (*genetivum [ismin "-in" hali]*) bizdeki fiil kök ve gövdelerine getirilerek eylem anlatımı taşıyan isimler türeten isimliil (*eylemlik*) eki olan "-ış, -ış, -ış, -ış" tekabül eder ve görüldüğü gibi "hamarat"ta düşmüştür. Bu da sıklıkla olan bir durumdur: Herakleitos/Heraklit, Herodotus/Herodot...

Şimdi sıra başlıktaki profesör'e geldi...

Ecnebi dillere hâkim olanlar ve küffarda ikamet eyleyenler bilir: "**Emeritus Professor**" nam bir unvan vardır, emekli olduktan sonra onursal bir "titre" olarak profesörlere verilen. (*Ununu elemiş ama eleğini duvara asmaya niyeti olmayanlara verilir elbette!*) Tamam işte, profesör'ün orada ne işi olduğunu da anlattım... Meramımız çalışkan, azimli, becerikli bir hamarat profesörü anlatmak değilmiş demek kil..

Ekmek suyla undan ibarettir, maruzatım bundan ibarettir!

eşit parçalara bölünebilen ve ölçülebilir olan yanları. 3-) Genellikle sayılabilen, toplamı doğrudan sayı olarak belirtilebilen genel özellik.

* **Nitelik/Keyfiyet/Kalite:** 1-) Bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik, vasıf. 2-) Bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği. 3-) felse. Bireyi, nesne veya yaşantının bir yönünü ötekilerden ayırt etmeye yarayan ve ölçülebilen özellik.

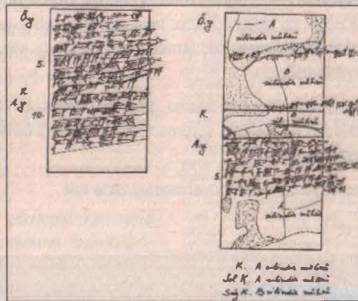
Tarih boyunca borç yüzünden kölelik

Günümüzdeki ekonomik kriz, ölçüsüz borçlanan birçok yurttaşı icra dairelerinin kapısına düşürdü. Gün geçmiyor ki, borcunu ödeyememenin çaresizliğiyle kendi canına kıyanlara, çeşitli aile dramlarına ilişkin haberler görsel ve yazılı basında yer almasın. Ancak tarihte borçlanmayla ilgili en trajik uygulama herhalde kişilerin borç karşılığı kendilerini veya aile bireylerini rehin göstermeleri sonucu köle durumuna düşmeleriydi. Bu acımasız uygulama tarihte binlerce yıl varlığını sürdürdü.

Borç yüzünden köleliğin geçmişini, yazının başladığı M.Ö. 4. binyılın sonlarına, Sumer toplumuna kadar geri götürmek olanaklıdır. Daha öncesi ise, insanoğlunun yazısız dönemi olduğundan, günümüz insanının meçhulüdür. Sumerliler zamanında güç

tulması oldukça güçlü. Belli bir süre için alacaklıya canlı rehine verme uygulaması da vardı ve buna *ana kişışarim* denmekteydi.(1) Borç tutarının geri ödeneceğine güvence olarak veya faiz yerine alacaklıya rehin verilen kişiler, ucuz işgücü olarak çalıştırılmaktaydı ama köle değillerdi. Aile bireyleri, kendilerini gü-

Köleler efendileri tarafından borcu karşılığında verildiklerinde, alacaklı, onları geri satın alma süresi dolduğunda başkasına satabilirdi; artık geri istenemezlerdi.

Kayseri yakınlarındaki Kültepe'de ele geçen bu tablette, alacak karşılığında, borçlunun yerli bir kadın kölesi Hatti ve kızı rehin tutulmuşlardır. Borç ödenmeden bunlara kimsenin yaklaşamayacağı kayıttır. E. Bilgiç vd., Ankara Kültepe Tabletleri, Ankara, 1990, 44 No.lu tablet.

müş karşılığında satın almış ya da rehin olarak devralmış kişiye ancak üç yıl boyunca hizmet etmek zorundadır. Dördüncü yılda ise yeniden özgür kalacaklardı. Kölelerde durum farklıydı: Efendileri tarafından borcu karşılığında verildiklerinde,

alacaklı, onları geri satın alma süresi dolduğunda başkasına satabilirdi; artık geri istenemezlerdi.(2)

M.Ö. 2350'lerde yaşamış olan Sumer Kralı Urukagina'ya ait kanunlarda (XII 14), ödemedikleri borçtan dolayı hapis olan Lağışlılardan bahsedilir.(3) M.Ö. 18. yy.da Babil'de 41 yıl hüküm sürmüş olan Hammurabi'nin (kısa kronolojeye göre M.Ö. 1728 - 1687 yılları arasında) çıkardığı yasalarda, yükümlülüğünü yerine getirmeyen borçlulara karşı uygulanan cezai şartlar belirlenmiştir. Hammurabi'den yüz yıl sonra yaşamış Eski Babil Kralı Ammi Şaduqa'nın çıkarttığı bir fermanın 18-

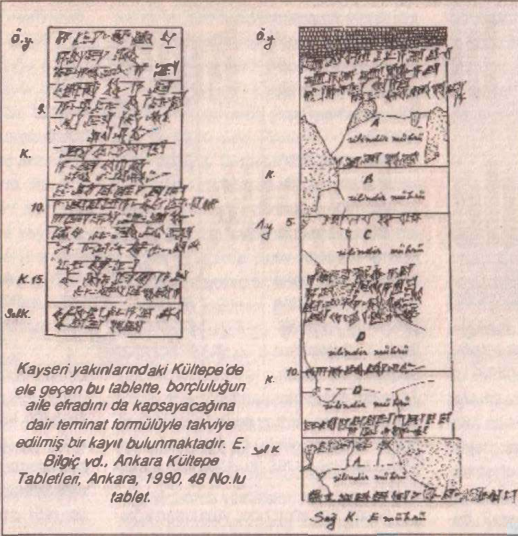
19. maddelerinde borç yüzünden köleliğe girmeye ilişkin şu hükümler yer alır:

Md. 18) Eğer bir Numhia'lı, bir Emut-balum'lu, bir İda-maraz'lı, bir Uruk'lu, bir İsin'li, bir Kisura'lı veya bir Malgum'lu hür adam, bir borçla yükümlü ise ve (bundan dolayı) kendisini, karısını veya (çocuklarını) gümüş (para) için, hizmete ve hizmetkârlığa vermiş ise, kral memlekette adaleti tesis ettiği için, serbestir. Özgürlüğü (tekrar) verilir.

Md. 19) Eğer bir Numhia'lı, bir Emut-balum'lu, bir İda-maraz'lı, bir Uruk'lu, bir İsin'li, bir Kisura'lı veya bir Malgum'lu hür bir adamın evinde doğan bir erkek veya kadın köle, gümüş için verilmişse (satılmışsa) veya hizmete verilmişse veya hizmetkârlığa bırakılmışsa özgürlüğü verilmeyecektir.(4)

Assur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde (M.Ö. 2. binyılın ilk çeyreği) Kayseri yakınlarındaki Kültepe'de ele geçen çok sayıda ki çiviyazılı tablette de borç köleliği, borca karşılık aile bireylerini rehin alma vb uygulamalara ilişkin çeşitli örnekler bulunmaktadır:

"44 No.lu Tablet: Aşşur-id'inin Şu-Ba-

Kayseri yakınlarındaki Kültepe'de ele geçen bu tablette, borçluluğun aile efradını da kapsayacağına dair teminat formülüyle takviye edilmiş bir kayıt bulunmaktadır. E. Bilgiç vd., Ankara Kültepe Tabletleri, Ankara, 1990, 48 No.lu tablet.

lum'dan alacaklı olduğuna dair vesika'nın zarfı ve tabletli. Alacak karşılığında, borçlunun yerli bir kadın kölesi olduğunu kabul ettiğimiz Hattı ve kızı rehin tutulmuşlardır. Borç ödenmeden bunlara kimsenin yaklaşılamayacağı kayıtlıdır. Mukavelenin iki Assurlu şahidi mevcuttur.

"48 No.lu Tablet: Zarfı da bulunan bu metin Aşşur-id'inin yerli Asu ve Happuşa'da 5 minata tasfiye edilmiş gümüş alacaklı olduğuna dair bir senettir. Tarihleme ve müddet, hamuşturn memuriyeti ve müddeti esası üzerine yapılmıştır. Zamanında ödeme yapılmadığı takdirde senelik %60 üzerinden faiz ödeneceği şartı ilave edilmiştir. Bununla da yetinil-meyerek, daha çok yerlilerle yapılan alış verişlerde görülen, fakat Assurlular arasında da cari olan, borçluluğun aile efradına teşmiline dair teminat formülüyle takviye edilmiş bulunmaktadır. Metinde üç şahidin adı yazılıdır.

"52 No.lu Tablet: Tabletin metni tamdır. Buna göre Aşşur-id'inin Şu-Kubum'dan _mina tasfiye edilmiş gümüş alacağı vardır. Alacak karşılığında bizzat kendisi rehin gösterilmiş bulunuyor. Se-

nedinin Assur'da kayda geçireceği ve dönüşünde Anadolu'da iptal edileceği kaydedilmiştir. İki Assurlu şahit mevcuttur."(5)

Borç hukuku çerçevesinde yapılan bu yasal düzenlemelere rağmen hükümdarlar zaman zaman borçları kaldıran fermanlar yayımlamışlardır: Mesela Hammurabi hükümdarlığının 12. ve 22. senelerinde birer 'şimdat-şarim' (borçtan af) çıkarmıştı. Hammurabi'nin oğlu ve halefi Şamşu-luna 1. ve 8. senelerinde, Ammi-şaduqa idaresinin 1. ve 10. yıllarında, Eski Babil sülalesinin son Kralı Şamşu-Ditana da 2. senesinde birer fermanla vatandaşların borçlarını kaldırdıklarını ilan etmişlerdi.

Hammurabi'nin babası Sin-muballit'in 15. idare yılında böyle bir af kanunu çıkarması üzerine, zarara uğrayan Sipparlı bir vatandaş, tanrılara ve krala hitaben yazdığı dilekçesi ile, bu gibi borçların kaldırıldığını ilan eden fermanların çıkarılması üzerine, Sippar'daki Şamaş Tapınağı'nda 'altın kandilin' yakıldığını ve meydana gelecek haksızlıkları araştırarak bir komisyon kurulduğunu anlatır. Sippar şehrinde kurulan bu komisyona, bu şahıs da dilekçeyle başvurmuş ve kendisine borcu olan berberbaşı Şalim-tehuşu'nun, fermanın çıkması üzerine borç senedinin yazılı olduğu tableti kırıdığını bildirmiş ve şahitler de göstermiştir. Dilekçe sahibi, iddiasının doğruluğunu ispat etmek için, borçlunun kırıdığı borç tabletinin parçalarını da toplamış ve komisyona göstermiş, fakat komisyonun cevabı 'Ne diyebiliriz?'den ibaret kalmıştır. (6)

K. Balkan'ın yayımladığı bir "borçtan af" metninden, bu uygulamanın Hititlerde de uygulandığı görülür: 'Hatahsu ve karısı İlaliskan Aduman'a 13 (şekel) gümüş borçludurlar. Gümüşü hasat zama-

2) Klengel, H., Kral Hammurabi ve Babil Günlüğü, (Çev. N. Oral), İstanbul, 2001, s. 100, 226, 230-232.

3) KINAL, a.g.e., s. 141.

4) TOSUN, M. ve YALVAÇ, K., Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı, Ankara, 1975, s. 270.

5) BILGİÇ, E. vd., Ankara Kültepe Tabletleri I, Ankara, 1990, s. 63, 67, 71.

6) KINAL, a.g.e., s. 143-144.

nı ödeyeceklerdir. Gümüşün ödenmesinden zincirleme sorumludurlar. T(am)unja öünde; Pi(tha)na öünde. Kralın ökeyi borçtan affetmesi halinde... bu... onların borcunu affetmeyecek-tir.”(7)

Eski Yunan'da borç yüzünden kölelik

Borç yüzünden insan haczinin geçmişi mal haczinden daha eskiye dayanır. İnsan haczine Eski Yunan'da Ege Denizi'ndeki Delos Adası yasalarında da rastlanır. Delos yasalarında alacağını tahsil edemeyenin, borçluyu, alacağına karşı haczetmesine ilişkin hükümler olduğu bilinmektedir. Buna prostithenai (προστίθειν) denir.(8) Nitekim Aristoteles de M.Ö. 6. yy.da Atinalı devlet adamı Solon'un yaptığı büyük reformlardan bahsederken, “Solon'a gelinceye kadar borçlular alacaklılara kendi bedenlerini de rehin olarak göstermek zorundaydılar” (Aristot. Ath. Londra Papi-rüsü, 2) der.(9)

Borçlunun şahsi özgürlüğünü teminat göstermesi uygulaması, yani “dane-izein epi somati” (δανείζειν ἐπὶ σωματί) M.Ö. 6. yy.da Solon Dönemi'nden itibaren yasadışı kabul edilmiştir.(10)

Solon'un reformlarını Aristoteles şöyle aktarır:

“Solon iktidarı ele aldıktan sonra şimdi ve gelecekte borçlunun bedeninin rehin olmasını yasak ederek bundan böyle halkı kölelikten kurtardı. Yasalar yaptı ve ister özel kişiye, ister devlete karşı olsun, bütün borçların bağışlandığını bildiren kararlar çıkardı. Sırttan yüklerin atılmasına benzetilerek buna *seisakhteia*, yani yüklerin atılması adı verilir. (Aristot. Ath. Londra Papi-rüsü, 6)

“Solon'un devlet düzeninde halk yar-gıçlığı en çok şu üç temele dayanmaktadır: Bunların birincisi ve en önemlisi borç

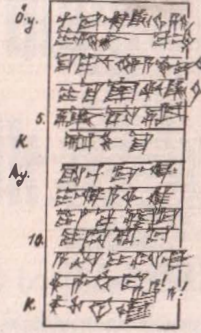
için kişilerin bedenlerinin rehin olma-sının yasak edil-mesidir.” (Aristot. Ath. Londra Papi-rüsü, 9)

Solon'un aldığı kararlara göre, artık hiçbir Atina yurt-taşı köle olarak ça-lıştırılmayacak ve köleler mutlaka başka bir ülkeden getirilmiş olacak-lardı. Solon'dan önceki dönemde Atina'da köle ola-rak çalıştırılan yurtaş sayısı olasılıkla ol-dukça fazlaydı, çünkü bu yasaklamadan sonra Atina'nın köle ithali birden artmış-tır.(11)

Ancak Solon'un borç yüzünden köle-liği kaldırması sadece Atina ile sınırlı kal-mış ve burası dışındaki uygulamalarda bir değişiklik olmamıştır. Hellenistik Dö-nem'de borç yüzünden köleliğin yerini, borç ödememeyi suç sayan uygulama-lar almış olmalıdır (Polyb. XXXVIII 11, 10).(12) Ayrıca “Doğu toplumlarında bu uygulamanın hayli geç devirlere kadar sürdüğü anlaşılmaktadır... Mesopota-mia'daki Dura-Europos kazılarında ele geçen ve İ.S.121 yılında tarihlenen bir borç sözleşmesi, faiz olarak borçlunun alacaklıya bir köle gibi hizmet etmesini öngörmesi bakımından son derece il-ginçtir.”(13)

Roma'da borç yüzünden kölelik

Eski Yunan'da olduğu gibi Roma'da da borç yüzünden kölelik vardı ve buna *nexum* veya *nexus* denmekteydi. *Nexum*, kişisel özgürlüğünü karşılık göstererek borç alanın yaptığı sözleşme, borç yüzünden köle olma; *nexus* (yasa), bor-

Kayseri yakınlarındaki Kültepe'de ele geçen bu tablette, alacak karşılığında borçlunun bizzat kendisi reh-in gösterilmiştir. E. Bilgiç vd., Ankara Kültepe Tabletleri, Ankara, 1990, 52 No.lu tablet.

ca bağlı kölelik, zorunluluk, yükümlülük anlamına gelmekteydi.(14) Her iki söz-cük de *nectere*= bağlamak, yükümlü kı-lmak fiilinden türemiştir. Ancak *mancia-tio* (15) sözcüğü ile eşanlamlıdır. *Nexum*, borca bağlı bir işlem olup şeklen *mancipatio*'dur (resmi satıştır). Daha dar anlamıyla *nexum*, sözleşmeye dayalı ödünç olarak *per aes et libram* belli mik-tarda bakırın tartılarak (*nexum aes*) alı-ciya, aynı miktarda geri alınmak kaydıyla teslimidir. Bu aslında henüz sikkenin darp edilmediği dönemde Roma'da ba-kırın tartılıp verilmesine (*aes et libra*) da-yanan bir borçlanma şeklidir.(16)

Roma'da borç nedeniyle köleliğe ili-şkin en eski kayıtlara 12 Levha Yasala-rı'nda (III 1-6) rastlanır (M.Ö. 450). Bu yasal düzenleme, daha eski ve borçlula-ra karşı daha acımasız uygulamalar içe-ren yasalara dayanır. Bu yasaya göre alacaklı, borçluyu halatla veya ayağına taktığı pranga ile bağlayabilmekteydi, ki bu pranganın ağırlığı 15 librayı aşma-mak zorundaydı. Borçlu yeme içme ge-reksinimini kendi karşılamak durumun-daydı. Eğer borçlu bunu yapamayacak durumdaysa alacaklı her gün ona 1 libra

7) *Anatolian Studies Presented to Hans Gustav Güterbock, Istanbul 1974*, s. 29-41; aktaran ÖZGÜÇ, T. *Kültepe Kanığı / Neşa, İstanbul 2005*, s. 31-32.

8) WEISS, E., “*Exekution*”, RE, EK C. 6, s. 58-63.

9) Aristoteles bu görüşünü birkaç paragraf sonra tekrarlar: “Önce söylediği gibi borçlular kişisel özgürlüklerini (bedenlerini) borçlarına karşılık göstermek zorun-dadaysa ve toprak az sayda kimse elinde toplamış bulunuyordu. (Aristot. Ath. Londra Papi-rüsü, 4)

10) HEICHELHEIM, F. M., “*Darlehen*”, KP, C. 1, s. 1392-3; H. Malay, *Çağlar Boyu Kölelik (Eski Yunan ve Roma)*, Ankara, 1990, s. 37.

11) MALAY, a.g.e., s. 37.

12) WEISS, a.g.y., s. 56-63.

13) MALAY, a.g.e., s. 41.

14) KABAAĞAÇ, S. ve E. Akova, *Latince / Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1995.

15) *mancipium*: resmi satın alma ya da resmi satış; mülkiyet, mal, mülk; köle; *mancipio*: satmak, devretmek.

16) DÜLL, R., “*nexum*”, RE, C. 33, s. 163-165.

(yaklaşık 327 gr) buğday unu vermeliydi. 60 günlük hapislik sonunda, birbirini takip eden üç pazarın kurulduğu günün sonunda, yani sekiz gün arayla *comitum*'da (Roma Forumu'nda bir toplantı yeri) *praetor*'un (başyargıç) karşısına çıkartılır ve verilen karar ile borç *praedictio* yapılarak, yani resmi olarak ilan edilirdi; verilen belirli bir sürenin sonunda alacaklının, borçluyu öldürme veya satmak üzere yurtdışına götürme (*trans Tiberim*) hakkı(17) olurdu. 12 Levha Yasaları, alacaklının çok sayıda olması halinde, borçlunun parçalara ayrılması hakkını da tanıımlıyordu.(18)

"Livius tarafından nakledilen ve İ.Ö. 380 yılına tarihlenen bir nutukta hatip, borçluların durumunu ele alıp çözümler saptayacak olan bir komisyonun kurulmasını reddeden Senato'yu eleştirerek şöyle der: 'Ama eğer *Pleb*'lerin atalarının ne büyük özgürlüklere sahip olduklarını anımsayacak cesaretleri olsaydı, Roma vatandaşlarının borçtan dolayı köleleşmelerine izin vermezlerdi. Böylece borç sorunu ele alınır, sorunu çözecek önlemler getirilir ve herkes neyin

kendine, neyin başkasına ait olduğunu, özgür mü kalacağını, yoksa zincire mi vurulacağını, bildirdi (VI. 27)."(19)

Roma'da zaman içinde şahıs hazine ilişkini koşullarda yumuşamalar görüldü. Örneğin *Lex Poetelia - Papiria*'da (Liv. VIII 28. Dionys. XVI 5. Cic. rep. II 34) ve *Lex Vallia*'da (Gaius IV 25) *nexum*'u sınırlayan düzenlemelere gidildi. Borç esaretini kaldıran *Lex Poetelia Papiria* M.Ö. 326'da ilan edildi.(20) "Livius, Romalılarda borçtan dolayı köleleşirmeyi ortadan kaldıran gelişmeyi, tiranların Atina'dan koçuluşuna benzetir: "O yıl [İ.Ö.326] borçtan dolayı kölelik kalktığı için, Romalılar bir bakıma özgürlüklerinin doğuşunu kutladılar. Yasadaki bu değişimin nedeni, Lucius Papirius adındaki bir tefecinin yaptığı zalimlikti: Gaius Pubilius adında biri, babasından devraldığı bir borcu yüzünden kendini L. Papirius'a satmak zorunda kalmıştı... Genç adam sokağa fırlayıp, alacaklının acımasızlığını ve ahlaksızlığını haykırmaya başladı. Hemen orada büyük bir kalabalık toplandı; çünkü bu kişi öylesine genç ve öylesine acınacak durumdaydı ki, kendilerinin ve çocuklarının da aynı büyük tehlike altında olduklarını bilen insanlar olaya seyirci kalmadılar; Forum'a doğru yürüyüşe geçtiler ve Senato binasının önünde toplandılar. Consul'ler, bu ani kargaşaya karşısında Senato'yu toplamak zorunda kaldılar. Göstericiler, binaya giren senatörlere gencin yara bere içindeki sırtını gösterdiler. Böylece, bir tek kişinin acımasızlığı, halkın borç zincirlerini bir gün içinde koparıp atmıştı: Consul'lerin, mahkemelerin verdiği para cezasını ödemeyenler dışında, hiç kimsenin borç yüzünden zincire vurulmaması, hapsedilmemesi ve borçlunun kendi vücudunu değil, sadece elindeki malı rehin olarak gösterebilmesi yolundaki önerileri benimsendi ve Halk Meclisi'ne sunulması kararlaştırıldı. Sonuçta, borç yüzünden köle olanlar serbest bira-

M.Ö. 250-200 civarına tarihlenen, bıçak bileyen bir köle betimi, R. R. R. Smith, *Hellenistik Heykel*, İstanbul, 2002, Res. 136.

kıldı ve artık bu uygulama yasaklandı (VIII. 28)."(21)

M.Ö. 17'de Augustus'un yargı düzenlemesi çerçevesinde *cessio bonorum* yürürlüğe girdi; bu düzenleme ile ödeme yapma imkânı olmayan borçlunun tüm mal varlığına el konulması olanağı getirildi. Bu düzenlemelere rağmen Roma hukukunda borç yüzünden kölelik hemen ortadan kalkmadı.(22) "Tarihçi Plutarkhos (İ.S. 45-120), Romalı kumandan Sulla'nın İ.Ö. 85/4 yıllarında Anadolu halkı için koyduğu ağır vergilerle insanların çocuklarını ve kendilerini satmalarına neden olduğunu belirtir: 'Vergi toplayıcılar ve faizciler Anadolu halkını sömürdüler ve onların giderek köleleşmesine neden oldular. Anne-babalar oğullarını ve genç kızlarını sattılar. Öte yandan şehirler, tapınaklardaki adak eşyalarını, resimleri ve heykelleri satmak zorunda kaldılar. İnsanların borçlarına karşılık kendilerini köle olarak satmaktan başka çareleri kalmadı (Lucullus, 20)."(23)

Borç yüzünden kölelik, çıkartılan çeşitli yasalarla kağıt üzerinde yasaklanmasına rağmen uygulamada varlığını Antik Çağ'ın sonuna kadar sürdürmüştür.

Kölelerine saç tuvaleti yaptırtan bir Romalı kadın. H. Malay, *Çağlar Boyu Kölelik (Eski Yunan ve Roma)*, Ankara, 1990, Res. 27.

17) Borçtan dolayı köle olarak satılma işlemlerinin Roma'nın dışında (Tiber Nehri'nin karşı kıyısında) yapılması yasal bir zorunluluktur.

18) WEISS, E., "Erektion", RE, Ek C. 6, s. 59-62.

19) MALAY, a.g.e., s. 38.

20) WEISS, a.g.y.; HEICHEUHEIM, a.g.y., s. 1392-3; S. Adlan, *Roma Tarihinin Ana Hatları I. Kısım Cumhuriyet Dönemi*, İstanbul 1970.

21) MALAY, a.g.e., s. 38-39.

22) WEISS, a.g.y., s. 61.

23) MALAY, a.g.e., s. 33.

Sağlıkta geri dönüş zor(mu?)...

Hizmetin erişilebilirliği aldatmacası ile gözlerden kaçırılan boyut, sağlığın bir getirim (rant) ve kazanç alanına dönüştürülmüş olmasıdır. Bu temel tercihin gereği olarak sağlık giderek toplumcu, sosyal, gereksinime dayalı ve planlamacı kimliğinden kopartılarak büyük kazançların verimli bir tarlasına dönüştürülmüş durumdadır.

Bugüne değin içeriğindeki albenili öğeler nedeniyle toplumun gündeminde yer bula-mayan "sağlıkta dönüşüm", farklı bir sürece girmiş durumdadır. Bir başka deyişle iniş başlamıştır bu süreçte... Kulaklara hoş gelen "sağlıkta dönüşüm" gerçeğini tanımlamakta yarar var: Kısa ve öz tanımla sosyal ve toplumcu olması gereken sağlık hizmetinin parasalci ve ticari bir yö-rüngeye sokulması olarak da açıklanabilir bu süreç. Bu dönüşümle "hasta-hekim" ilişkisi, yerini "müşteri-esnaf" ilişkisine bırakmış olmaktadır! Önümüzdeki dönemde önceki dönemin tozpembe tablolarının yerini alması kaçınılmaz gözük-en sevimsiz durumlar ve hoşla gitmeyen uygulamalar "sağlıkta dönüşüm"ü halkın gündemine taşıyacaktır.

Buna karşılık, birçok çevreden kaynaklı kimi yorumlarla "Sağlıkta geri dönüş zor!" saptamaları yapıldığına da tanıklık ediyoruz. Böylesi iddialı bir saptamanın sağlam dayanaklardan çok dilek-lerin seslendirilmesi olarak da algılanması yanlış olmaz. Bu saptamalar yapılrken, olayın özünden çok sözünden hareket edildiğine de kuşku yoktur. Her türlü ısrara ve zorlamaya karşılık sağlık hizmetinin nitelik değiştirmesi konusundaki suskunluk sürmektedir. Öte yandan, gündelik yaşamda karşımıza çıkarlar üzerinden bir tartışmanın yığılıyor oluşu da anlamlı sayılmalıdır.

"Sağlıkta geri dönüş zor!" saptamasını irdelerken "sağlıkta dönüşüm" adı altında yaşama geçirilenlerin "sürdürülebilir" olup olmadığına da bakılmalıdır. Bu bağlamda, hemen hiçbir uygulamadan geri dönüş zor değildir. En azından böyle bir saptamanın fazlaca iddialı olduğu göz ardı edilmemelidir. "Geri dönüş", ilk bakışta bir olumsuzluk çağırışımı yapabilir. Ancak, zamandizinsel olarak en son-da olan, en yeni olan her zaman olumluluk içermeyebileceğinden, "geri dönüş" niteliğinin geçmişte kalmış olan göreceli olumluluğa dönüş olarak algılanmasında da yarar vardır. Çünkü, sürdürülemezliğe ilişkin kuşku ve bilimsel verilerle kanıtlanmış olduğu fazlasıyla ortada olan bir sürecin ısrarla sürdürülmesi istediğinin kaçınılmaz altüst oluşlara yol açma olasılığı da aklıdan çıkartılmamalıdır. "Sağlıkta dönüşüm" sürecindeki sorunlara kaynaklık etmesi açısından "sürdürü-

"Sağlıkta dönüşüm"le "hasta-hekim" ilişkisi, yerini "müşteri-esnaf" ilişkisine bırakmıştır.

Postmodern sürecin önemli bir özelliği olan hemen her şeyi metalaştırma yaklaşımının -yaşamın başka alanları bir yana sağlık gibi duyarlı bir alanda- uygulanma çabası, felaketin ilk adımı olmaya adaydır.

lebilirlik" konusundaki inanın varabileceği nokta bakımından da konuyu güncel karışa "ekonomik kriz" ile ilintilendirmekte yarar olabilir.

İçinde bulunduğumuz çağa türlü adlar konulmakla birlikte hemen her şeyin alınıp satılabildiği, us ve bilimin bile tartışılır olduğu izleniminin yarattığı bu süreçte, ekonomide yaşananlar şaşırtıcı sayılmamalıdır. Hiç kuşku duyulmamalı ki, sağlık ortamı da başka birçok alan gibi bu olumsuzluklardan ve çağcıl alışkanlıklardan etkilenmiş durumdadır. Hizmetin erişilebilirliği aldatmacası ile gözlerden kaçırılan boyut, sağlığın bir getirim (rant) ve kazanç alanına dönüştürülmüş olmasıdır. Bu temel tercihin gereği olarak sağlık giderek toplumsal, sosyal, gereksinime dayalı ve planlamacı kimliğinden kopartılarak büyük kazançların verimli bir tartışına dönüştürülmüş durumdadır. Erişilebilirlik gibi tartışmalı ve nesnel olmayan bir dizi ölçüt, bir bakıma perde gerisindeki asli etkinliğin örtüsü olmuş durumdadır. Günümüzde, sağlık ortamında sözü edilebilecek hemen her ögenin getirim ve kazanç aracı olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Her ile tıp fakültesi anlayışı gereği, plansız ve altyapısız hekim yetiştirme yaklaşımı ile bir yandan hekim niteliği temelinden sarsılırken diğer yandan da hekime mesleki sorumluluk getiren yasanın eşzamanlı olarak uygulanıyor oluşu, bualandaki temel çelişkiyi gözler önüne sermektedir. Öte yandan, mesleki so-

Ekonomik sıkıntı içindeki yurttaş, hala parasız olduğu için acile başvurmaya yönelmiştir.

rumluluk karşısında koruyucu olarak sunulan sigortalama düzeneğinin tümüyle finans sektörünün kazanç kapısına dönüştürülmüş olması da, bu sektörün yarıdan fazlasının ulusal olmayan anamal yapısına sahip oluşu da dikkate değer durumlardan sayılmalıdır.

Bir başka önemli nokta da sağlık hizmetini sunan en önemli özne olan hekimlerin özlük ve parasal haklarını iyileştirme amacı ile bir başka yanlısın yaşama geçiriliyor oluşudur. Bu uygulama, niceliği artırmış görünmekle birlikte bu artışın niteliğe yansıma(ma)sı da bir başka tartışma konusunu gündeme taşımış olmaktadır.

"Bileşik kaplar ilkesi" gereği, dünyada ve belki de buna bağlı olarak ülkemizde ekonomi konusunda yapılan çok temel terimler, yaşamın hemen her alanına

dalga dalga yansıyor. Örneğin, özellikle son çeyrek yüzyılda giderek yoğunlaşan "devleti küçültme" ve "kamusal girişimi yok etme" anlayışları ne yazık ki aklıla getirilmemesi gereken bir alan olan sağlığa da kendini olanca gücüyle gösteriyor.

Özellikle "koruyucu hekimlik" alanındaki işlevi ile son derece önemli olan birinci basamakta aile hekimliği adı altında yaşama geçirilen değişikliklerin iyi irdelenmesi zorunludur. Bu düzenlemeye göre, "koruyucu sağlık" hizmetlerinin adı bile anılmazken hekimin güvenceden yoksun bir konumda "halk avcılığı" yöntemlerine tutsak edilmiş olması önemsenmelidir. Hiç kuşku yoktur ki, halkın hoşnut tutulması ve bu hoşnutluk düzeyinin korunması bir olumluluktur. Ancak, unutulmamalıdır ki, tümüyle böylesi bir kisveye bürünen davranış ve uygulamalar şu anda olduğu gibi akıl ve bilimden uzaklaşma tehlikesini de doğurabilmektedir.

Güncel bir örnekten önce etmekle yarar vardır. Bu tutsaklık ve baskı öyle bir noktaya taşınmıştır ki artık sınırı, sorumluluğu ve yükümlülüğü belirsiz bir şekilde genişlemiş olan aile hekimleri bugün ceza mahkemelerinde yargılanır ve özgürlüğü bağlayıcı yaptırıma uğratılmışlardır.

Genel Sağlık Sigortası (GSS) düzenlemesinin uygulamaya girmesi ile birlikte "sağlıkta dönüşüm" sevimsiz ve gerçek yüzünü de göstermekten kaçınmaz olmuştur. Bu sürecin ilk aşamasında "sosyal" ve "toplumsal" sağlık hizmetinin olmazsa olmazı olan "parasız sağlık" uygulamasının tarihe karışması başlı başına önemli bir olumsuzluk olsa gerektir. Paranın sağlık kurumlarında değil de eczanelerde tahsil ediliyor oluşu da olayın acıklı güldürüye varan boyutunu gösterir gibidir.

Çeşitli ortamlarda, artık devletin sağlı finansmanını başaramadığı ve bireylerin daha nitelikli ve kapsamlı sağlık hizmeti almak adına ek katkılarda bulunmaları gereği de sıkça konuşulur olmaktadır. Yakın gelecekte bu amaçla parası ki-

Kefir nedir?

Doğuda yaygın olarak kullanılan kefir sütün mayalanması ile oluşur. Kefir yapan granüller süt asitlerini fermente ederek içimi ayran kıvamına getirirler. Kefir vücut için yararlı mikroorganizmaları içinde barındıran probiyotik bir besin maddesidir. Probiyotiklerin besinsel kaynakları laktobasiller, bifidobakteriler ve benzerleridir. Bu maddelere örnek besinler ise peynir, yoğurt, bira şarap, kırmızı ve kefirdir. Kefir vücutta bulunan zararlı bakterilerle temas ederek onları uzaklaştırma yeteneğine sahiptir. Vücut için çok önemli yararları ise şunlardır; bağırsaktaki Zararlı mikroorganizmaların faaliyetlerinin azaltılması, bar-

sak kanserleri oluşumunu azaltması, bağırsıklık sistemini kamplıyarak bağırsıklık yanıtını artırması, alerjiyi önlemesi, kolesterol düzeyini düşürmesi, kan basıncı yüksekliliğini önlemesi gibi pek çok olumlu etkisi vardır. Kafkasya da yaşayan insanlarda uzun yaşamın sırlarından birinin kefir alışkanlığı olduğu düşünülmektedir. İnsan vücuduna bu kadar çok olumlu etkisi olan kefir bir besin maddesi olarak değerlendirilir ve düzenli olarak kullanılması sağlık açısından önemlidir. Kefiri hazır almaktan çok hazırlamak önemlidir. İlgilenenler kefir daneleri için Bilim ve Ütopya Ankara bürosuna başvurabilir. (S.F.K.)

şi tarafından karşılanması öngörülen ek sosyal güvenli şemsiyesi satın alınması gündeme girecek gibi gözükmemektedir. "Paralı sağlık" gerçeği, kendisini tüm sıcaklığıyla duyumsatırken "hekimini seçme özgürlüğü" ya da "istediği kuruma başvurma serbestliği" gibi iddialı ama bir o kadar da içeriksiz söylemler anlamını yitirmiş durumdadır. Bugün için, ikinci ve üçüncü basamağa başvuru, özgür ama paralıdır. Bu durumu göz önünde tutan ekonomik sıkıntı içindeki yurttaş, kendini sınırlamayı öğrenmiş ve olabildiğince de hizmetlerin hâlâ parasız olduğu acile başvurmaya yönelmiştir. İçinde bulunduğumuz günlerde tüm sıcaklığı ile kendini duyumsatan ekonomik kriz, "sağlıkta dö-

nüşüm" adı altında yaşama geçirilmiş olan "sürdürülemezlik" konusunda uyarıcı bir öge olarak yaşamdaki yerini almış durumdadır.

Postmodern sürecin önemli bir özelliği olan hemen her şeyi metalaştırma yaklaşımının -yaşamın başka alanları bir yana sağlık gibi duyarlı bir alanda- uygulanma çabası, felaketin ilk adımı olmaya adaydır.

Türkiye gibi "gelir dağılımı eşitsizliği" belgeli olan bir ülkede sağlığın her türlü sakıncaya karşın parasalci yaklaşımların etkinlik alanına dönüştürülmüş olması son derece önemli bir sorun olarak algılanmalıdır. Bu bağlamda, "Sağlıkta geri dönüş zor!" saptamasını soruya dönü-

ştürmekte yarar vardır!

"Sağlıkta geri dönüş zor(mu?)"

Bu sorudan da bir başka saptama üretilebilir: "Sağlıkta geri dönüş zor ama olanaksız da değildir!"

Hatta, ekonomik kriz örneğinde yaşadığımız gibi yanlış tercihler de yönelişler de günün birinde "sürdürülemez" olmaktadır. İnatla böyle bir günü beklemek de hem kalıcı kayıpları hem de geri dönüşü güç hasarları derinleştirecektir.

Sonuç olarak usu, bilimi, toplumsallığı ve insan onurunu önde tutan anlayışların gereği olarak yazının başlığı olan sorunun, "Sağlıkta geri dönüş zorludur!" dönüşürülmesi kaçınılmazdır. (C.B.)

Tıp ve yüksek teknoloji

Sağlık sistemindeki başarıların en önemli aşamasını, aşılama gibi koruyucu hekimlik uygulamalarının hekimlik pratiğine girmesi oluşturur. Koruyucu hekimlikte sağlanan başarıların benzeri tedavi edici hekimlik alanında da sağlanmıştır. Organ nakilleri, mekanik tıbbi cihazlar, yeni geliştirilen ilaçlar, tedavi edici hekimliğin gelişimine ve başarısına önemli katkılarda bulunmaktadır. Burada en önemli sorun bu aygıtların nasıl ve nerede geliştirildiği, aynı şekilde nasıl ve nerede kullanıldığıdır? Bir başka sorunda yeni teknoloji ürünün gereçlerin üretilen ülkeler dışında nasıl kullanıldığı ve yeni tedavi sistemlerinin etkisinin nasıl değerlendirildiğidir?

Tıbbi teknolojilerin gelişimi bir dizi sürecin tamamlanmasını gerektirir. Bu sürecin en önemli aşamasını araştırma geliştirme evresi oluşturur. Herhangi bir sağlık sorununun giderilmesine yönelik araştırmalar konuya ilişkin eldeki bilgilerden değerlendirilerek beden dışı ortamlarda edinilen bilgilerle başlar. Bu aşamadan kazılan bilgiler ışığında deneysel ortamlarda gerçekleştirilen ikinci bir süreç gelir. Bu süreçte söz konusu malzeme ya da ilacın etkinliği gösterilirse ilacın ya da malzemenin insan kullanımı başlar. Eğer bu aşamada yeterli olumluluk saptanırsa artık ilaç ya da malzemenin pazarlanması aşamasına sıra gelmiştir. Bu aşamada yoğun bir tanıtım kampanyası ile söz konusu ilaç ya da

malzemenin üstünlüğü değişik yöntemlerle tıp kamuoyuna gösterilir. Artık ilacın ya da malzemenin kazanç getireceği aşamadır sıra.

Bu malzemeleri kullanan sağlıkla ilgili kurumların nasıl bir yol izleyeceğini yukarıda özetlenen yöntemlere benzer şekilde belirlemelerine gerek vardır; aksi takdirde bütçe dengelerini zorlayan harcamaların oluşması imkân dahilindedir. Bu nedenle yukarıda özetlenen bilimsel süreçlerin benzerlerinin ülkemizde de yapılması gerekir. En azından insan kullanımını onayı almış gereçler sınırlı sayıda, sayı da olguda kullanıldıktan ve olumlu etkileri gözlemlendikten sonra ülke çapında kullanımın önü açılmalıdır. Bu aşamadan sonra sosyal güvenlik kurumları bu gereçleri kullanılabılır malzemeler listesine almalıdır. Aksi takdirde ulusal bilm öçeğinde etkinliği gösterilememiş tıbbi gereçlerin kullanımı sağlık harcamalarını olumsuz olarak etkilediği gibi, tedavi programlarında gereksiz kullanımı neden olur. Araştırma geliştirme faaliyetlerinde bulunmayan ülkeler tedavi için gerekli sağlık giderlerini pahalı olarak almak zorundadır. Bu nedenle başta öncelikli olarak saptanacak temel ilaç ve malzeme üretimi olmak üzere, tüm alanlarda ulusal düzeyde araştırma ve geliştirme çalışmalarına yönelmek zorunluluğu vardır. Ülkemize giren pek çok tıbbi ürünün değerlendirileceği alt yapı ve bilimsel araştırma ortamı henüz

oluşturulamamıştır. Bu eksiklik ülkemizde kullanılan malzemelerin etkinliklerini değerlendirilmesinde önemli sorunlar yaratmaya aday bir konudur.

Ülkemize son yıllarda giren tıbbi ürünlerin önemli bir kısmı ileri teknoloji gerektiren ürünlerdir. Üretildikleri ülkelerde belirli bir süreçte değerlendirilen malzemeler tüketilecekleri ülkelerde aynı süreci izlemekte hızla kullanıma girmektedir. Sağlık parametrelerine olumlu bir etkisi olmayan bu durum aynı zamanda ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Kullanıma ait yetimliklere ek olarak ileri teknoloji ürünün cihazların değerlendirileceği ve üretilebileceği araştırma birimleri ülkemizde oluşturulmalıdır.

Yukarıda özetlenen süreçte, tıbbi ürünlerin sağlıkla ilgili parametrelerde ne gibi bir düzelmeye yol açacağı saptanmalı ve tıbbi ürünlerin kullanımına daha sonra izin verilmelidir. Tıbbi ürünlerin değerlendirilmesi için, bu gereçlerin değerlendirileceği ürün ya da malzeme altyapısı ülkemizde bulundurulmalı, değerlendirme ve gerekli araştırmanın yapılacağı araştırma ve denetleme birimleri oluşturulmalıdır.

Bu tür malzemeleri üretecek birimlerin oluşmasına önayak olmalı ve ülkemizi bu konuda tüketici olaktan çıkarıp araştırma geliştirme programları ile bilgi üreten ülke konumuna getirmeliyiz. (S.F.K.)

Domuz gribi insandan insana nasıl bulaşıyor?

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 100'den fazla kişinin ölümüne neden olduğu sanılan ve dünya genelinde salgın haline gelmesinden endişe edilen domuz gribinin insandan insana nasıl bulaştığını kamuoyuna duyurdu.

ABD ile Kanada'ya yayılan ve Avrupa ile Avustralya'da da izlerine rastlanan virüs, insandan insana geçebiliyor ve insan, domuz ve kuş gribi karışımından oluşan bir virüs olarak tanımlanıyor.

Domuzlardan kaynaklandığı tahmin edilen virüs, insandan insana, hapşırık, öksürük ve hatta ele bulaşması halinde toka- laşma yoluyla bulaşabiliyor. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre domuz yiyerek virüs kapma olasılığı bulunmuyor.

Merkezi Cenevre'de bulunan WHO'nun, gribin, kuş gribinin 2003'te tekrar belirmesinden bu yana en geniş çaplı

yaygın hastalık riskini taşıdığını açıklama- sı, tehdidin boyutunu gösteriyor.

Normal grip vakalarıyla, ani ateş, kas ağrısı, boğaz ağrısı ve kuru öksürük gibi benzeri belirtileri bulunan bulunan domuz gribi, bunların dışında, aşırı kusmaya ve is- hale neden olabiliyor.

Yaygın grip tipleri, genelde yaşı ilerle- miş insanları hedef alıyor ve yılda ortalama 250 bin ila 500 bin kişinin ölümüne yol açı- yor. Çoğu ölüm zatürreden oluyor. Yeni grip virüsleri ise insan vücudunun bağışık olmaması ve ilaç geliştirilmeden süre alması nedeniyle çok çabuk yayılabilir. Domuz gribi, genetik açıdan bakıldığında, ilaçla karşı konulabilen H1N1 virüsünden farklı- lıklar içeriyor.

WHO, 1968'deki "Hong Kong" gribinin dünya genelinde yaklaşık 1 milyon kişinin ölümüne ve 1918'deki "İspanyol" gribinin 40-100 milyon kişinin ölü- müne yol açtığı düşünül- düğünde, artık dünyanın, yeni bir grip hastalığının yayılmasına karşı daha hazırlıklı olduğunu açıkladı.

Örgüt, domuz gribi vi- rüsünün evrim geçirip çok daha tehlikeli hale gelebi- leceği uyarısında bulun- maktan da kaçınmadı.

Virüse karşı çare aranıyor

Gripe karşı ilaç geliştirmek için çalış- maların başladığını duyuran WHO, acil vakalarda gerekli yardımın yapılabilmesi için "savaş odası" adı verilen bir komuta ve kontrol merkezini faaliyete geçirdi. Örgüt, virüse karşı etkisi kanıtlanmış olan Tamiflu ve Relenza ilaçlarından 5 milyon adetlik stoku bulunuyor. Virüsün bulaşma- sını önlemede ve hastalığın tedavisinde, oseltamivir ve zanamivir tavsiye ediliyor.

Meksika tatili

WHO, bunun yanı sıra Meksika'ya gi- decek turistlerin tatil planlarını askıya al- malarına ve Meksika sınırlarının kapatıl- masına gerek olmadığını da duyurdu.

Gripe karşı ihtiyatlı davranan ABD de, stoktaki 12 milyon Tamiflu'nun eyaletlere gönderildiğini açıkladı. Çin, Rusya, Tayvan ve Bolivya, domuz gribi belirtileri gösteren- lerin karantina altına alınmasına karar ve- rirken, Güney Kore ve Hong Kong, Meksi- ko ile bölgedeki 3 eyalete seyahat uyarı- sında bulundu.

İspanya, İtalya, Polonya ve Venezuela, vatandaşlarına, Meksika ile ABD'nin, virü- se rastlanan bölgelerine gitmemeleri çağrı- sında bulundu. Domuz gribi nedeniyle Yu- nanistan'ın alarm durumuna geçtiği bildiril- di.

Kaynak: www.cnnturk.com

Gözden geçirilmiş Hubble Sabiti karanlık enerji için açıklama sunuyor

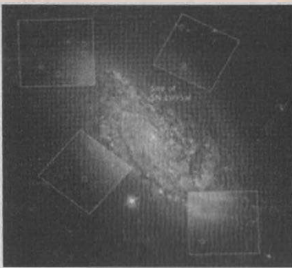
Hubble sabiti ya da H_0 (yaklaşık ola- rak yüz sene önce uzayın ilk defa genişle- diğini ölçen Edwin Hubble'ın asısına) ola- rak bilinen genişleme oranının yeni değe- ri 74.2 km/sn/megapersek olarak belirlendi. (± 3.6 hata payı ile) Sonuçların kesinliği iki kat fazla ol- makla birlikte Hubble'dan 72 ± 8 km/sn/megapersek elde edilen ilk ölçümlerle yakın sonuçlar vermekte- dir.

Hubble sabitinin bu yeni ve daha kesin değe- ri, uzayın genişleme ora- nını artıran ve aynı za- manda enerjinin bir formu olan ve uzayda itici kuv- vet olarak bilinen karanlık

enerjinin özelliklerinin test edilmesinde ve sınırlandırılmasında kullanılmıştır.

Astronomlar, uzayın genişleme tarihi- ni bugün ve uzayın yaklaşık olarak

380,000 yaşında olduğu zamanla kıyaslayarak(des- tekleyerek) geniş- leme hızını arttı- ran karanlık ener- jinin doğasını an- layabilmişlerdi. (uzun zamandır yapılan ölçümler- de kozmik mikro- dalga arkaplan ışı- ması nedeniyle uzayda bir takım dalgalanmaların olduğu ortaya çık-

Spiral galaksi NGC 3021'in Hubble Uzay Teleskobu tarafından çekilmiş fotoğrafı.

mıştır, bu sorun NASA tarafından 2003 yı- lında çözülmüştür)

Sonuçlar, 100 yıl önce Albert Einstei- n'in matematiksel denklemleri sonucun- da varlığını öne sürdüğü kozmolojik sabit ile birebir uyumtaydı. Bu hipoteze gö- re sonradan karanlık enerji adı verilecek olan bu enerji uzayın yerçekiminin etkisin- de çökmesini engelleyip, yerçekiminin de- vamlı çekimine karşı çıkmaktadır. (Ama Einstein bu sabitin bir hata olduğunu ka- bul edip hipotezini terk etmiştir, daha son- ra Edwin Hubble uzayın giderek genişle- diğini keşfedecektir)

Fleiss'e göre "Eğer karanlık enerjinin kozmolojik sabitten farklı olduğu tüm ko- şulları bir kutuya koyucak olursanız, bu kutu şimdi normalden üç kat daha küçük olacaktır. Bu önemli bir gelişmedir, ancak karanlık enerjinin doğasını tam olarak

açıklayabilmemiz için daha katetmemiz gereken çok yol var'.

Kozmolojik sabitin ortaya çıkışı yıllar öncesine dayanmasına rağmen, karanlık enerji ile ilgili gözlemsel kanıtlar 11 yılı geçmemektedir ve Hubble gözlemlerinden bağımsız olarak ayrıca Brian Schmidt tarafından yürütülen Mount Stromlo Gözlemevinde, ve Saul Perlmutter tarafından yürütülen ve Lawrence Berkeley Doğal Laboratuvarlarında yapılan iki çalışma daha mevcuttur. Bu çalışmalardan sonra astronomlar karanlık enerjiyi daha iyi bir şekilde karakterize edilebilmek için gözlemlerine devam etmişlerdir.

Riess'in yaklaşımı karanlık enerjinin alternatif açıklamalarını daraltmak için, bu enerjinin değişmeyen bir kozmik sabit ya da dinamik alan olduğuydu (büyük patlama sonrası ortaya çıktığı öne sürülen bir itici kuvvet gibi) ve bu enerjinin bulunuşu uzayın genişlemesi ile ilgili yapılan ölçümleri daha ileri bir noktaya taşımaktadır.

Hubble'ın 1990'da fırlatılışından önce, Hubble sabitinin değeri iki değişkene bağlıydı. 1990'dan sonra Hubble Uzay Teleskobu Extragalaktik Anahtar Projesi Uzaklık Ölçeği Üzerine adlı proje sonucunda (the Hubble Space Telescope Key Project on the Extragalactic Distance

Scale), bu sabiti yüzde on hata payı ile düzeltmişlerdir. Bu durum, Cepheid değişkenlerinin optik dalgaboylarının daha önceden elde edilen ölçümlerden daha uzun olduğunun saptanması sonucunda ve bu ölçümleri yerde konuşlandırılmış teleskoplardan elde edilen benzer ölçümlerle kıyaslayarak başarılmıştır.

Riess, Hubble sabitinin karanlık enerji ile ilgili sorunlara kesin sınırlar konabilmesi için, en kısa zamanda bu sabitin en fazla yüzde birlik bir hata payı ile ölçülebileceğini umuyor.

Kaynak: Science Daily
Çeviren: Ceren UZUN

Dev virüsün sırrı ortaya çıktı

O, devasa, farklı ve büyüleyici: Araştırmacılar ilk kez türünün en büyük örneği olan Mimivirüs'ün fotoğrafını çekmeyi ve dış yapısı hakkında bilgi edinmeyi başardılar. Bu parazit; tuhaf bir virüs, bakteri ve tek hücreli karışımı gibi görünüyordu.

Bilim insanları başta bakteri olduğunu düşünüyorlardı, fakat 1922 yılında İngiltere'de bir soğutma kulesinin suyunu keşfedilen bu mikroorganizma keşfinin tam anlamıyla büyük bir sürpriz çıktı.

2003 yılında Marseille Üniversitesi'nden Bernard La Scola'nın başında bulunduğu Fransız bir araştırma ekibi 800 nanometre (1 nanometre, metrenin milyarda biridir) boyutundaki mikrobun aslında mikrop değil de devasa bir virüs olduğunu keşfettiler. Normal virüsler en fazla 400 nanometrelik boyuta ulaşır.

Araştırmacıların ona verdiği Mimivirüs adı şu anlama geliyor: mimicking microbe. Bunun karşılığı da "mikrop taklidi yapan" oluyor. Ne de olsa dev virüs bilim insanlarını on yıldan uzun bir süre kandirmişti.

Kendine ampleri – şeklini değiştirebilen tek hücreli – konak edinen bu sıradışı parazit sevilen bir araştırma konusu oldu. La Scola, "bazı bakterilerden daha fazla gene sahip" olduğunu

buldu; bir yil sonra anlaşıldığı gibi toplam 1260. Bu da Mimivirüs'ün genomunu bir bakterininki kadar karmaşık olduğu anlamına geliyor. Hatta Mimivirüs kendisi başka virüslerin kurbanı olabiliyor. Daha önce böyle bir şey görülmemişti. Bakterilere saldıran virüsler biliniyordu. Bunlara bakteriyofaj deniyor. Fakat virüse saldıran virüsler yeni bir bulgu.

Mimi aynı zamanda eski bir soruyu da yeniden gündeme getirdi: Virüsler canlı mıdır? Protein kapsülünün içinde bir miktar kalıtsal maddeden ibaret olan bu parazitlerin kendi metabolizmaları yok; ki bu, canlılığın bir kriteridir. Tek başlarına çoğalamazlar. Bu da canlılığın diğer bir kriteridir. Bunu ancak yabancı bir hücrenin içine girip onun biyokimyasal düzeneklerinden faydalanarak yapabilirler.

Mimivirüs ise farklı: La Scola'nın ekibinin 2004 yılında gösterdiği gibi, Mimivirüs genetik malzemesini kısmen proteinlere aktararak çoğaltabiliyor. Bu durumda Mimivirüs canlı olarak kabul edildi. Bazı araştırmacılar onu virüs ile bakteri arasındaki "eksik halka" olarak görüyor.

Şimdi de ABD'nin Indiana eyaletindeki Purdue Üniversitesi'nden Michael Rossmann ve Chuan Xiao'nun ekibindeki bilim insanları onun ayrıntılı yapısını çözdüler. Bu, önceleri zor görünüyordu,

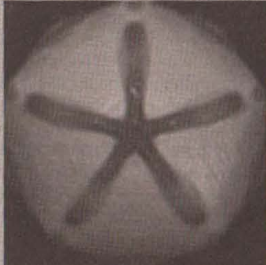
çünkü Mimivirüsün protein kapsülü uzun liflerle kaplı. Bu nedenle Xiao ve Rossmann, Mimi'yi öncelikle traşlama işlemi tabi tuttular: virüsün yüzeyindeki lifleri enzimler kullanarak söktüler. Sonra da dev virüsün elektron mikroskobu altında incelendiler. Oluşan binlerce büyüleyici fotoğraf sayesinde bilim insanları virüsün 3 boyutlu bir modelini oluşturdular.

"Public Library Of Science Biology" adlı bilim dergisinde araştırmacılar ilk kez Mimivirüsün dış yapısı hakkında bilgi verdiler. O, beklediği gibi farklı: Virüs kapsülü "ikosaeder" şekline sahip, yani eşkenar üçgenlerden oluşan 20 yüzeyle bir yapı. Ayrıca 30 eşuzunluklu kenarı ve 12 köşesi var. Yüzeyi düz değil, düzgün altıgen çukukluklara sahip. Simetrisi bir noktada bozuluyor: 12 köşeden birinde denizyıldızına benzeyen bir yapı var. Bunun, virüsün konak hücreye girdikten sonra genetik materyalini aktarmak için kullandığı kapak olabileceği düşünülüyor.

Virüsün içindeki genetik materyal ayrıca bir zarla çevrili.

Bilim insanları, araştırmalarından Mimivirüsün virüs, bakteri ve tek hücreli karışımı olduğu sonucuna varıyorlar. Yüzeyindeki lifler virüsün bazı tek hücrelilerle; içindeki zar ise bakterilerle ortak özelliği. Denizyıldızı benzeri alışılmadık yapı ise bakteriyofajlarda bulunan bir özellik. Xiao ve Rossmann'a göre virüs, tüm bu canlıların genlerini bünyesinde birleştirmiş olabilir, yani gerçekten "eksik halka" olabilir.

Kaynak: Der Spiegel
Çeviren: Ahmet ÇAKAN

Hobbit geniş ayaklı bir cüceydi

17.000 ile 95.000 yılları öncesine tarihlenen, 1 metre boyundaki türün insan evrimindeki karmaşıklık baştan ayağa ortaya çıkmaya devam ediyor. Mayıs ayında 'Nature'da, *Homo floresiensis* ile ilgili iki makale yayınlandı. Makalelerden biri, *Homo floresiensis*'in beynin nasıl böyle sıra dışı, küçük bir hacme büründüğünü açıklarken; diğeri ise, onun şempanze gibi geniş ayakları ile nasıl etkili bir şekilde yürüdüğüne odaklanıyor. Ama iki bacağı üzerinde iyi koşmadığını da eklemek gerekiyor.

Araştırmada yer almayan Massachusetts'teki Worcester Eyalet Üniversitesi'nden paleoantropolog Jeremy DeSilva, "Büyüleyici bir tür- daha önce bir arada görülmemiş puzzle parçalarının kombinasyonu" ifadesini kullanıyor.

Endonezya'daki Flores adasında keşfedilen ve hobbit adı verilen tür, kökeni hakkında dünya çapında bir tartışmayı tetikledi.

Özellikle, iskelette başın küçük olması eleştirilere yol açıyor. Bu eleştirilere göre iskelet mikroskalı olan bir insana aitti. İskeletin beyni 417 cm3 ile sınırlı, ortalama bir insan beyninin 3'te biri kadar. Türün tartışılan kemiklerini keşfeden Endonezya ve Avustralyalı tim, beynin, muhtemelen izolasyondan ve kıtada kaynaklarından dolayı küçüldüğünü iddia ediyor. Bu diğer benzer türlerde de görülen bir özellik.

Londra Doğa Tarihi Müzesi'nden Eleanor Weston ve Adrian Lister hobbitin beyninin boyutlarının o boyuta nasıl kolayca ulaşabildiğini göstermek için nesli tükenmiş türlerden Madagaskar *hippopotamus*'unun beyin ölçüm verilerinden yararlanıyor.

New York Stony Brook Üniversitesi'nden William Jungers ve meslektaşlarının bildirdiğine göre sol ayağın tamamı ve sağ ayağının parçalarının analizi hayvanın önceden düşünülen aksine daha ilkel türlerden türediğini gösterdi.

İlgili çekici kanıt

Harvard Üniversitesi'nden biyolojik antropolog Daniel Lieberman, kanıtların *Homo floresiensis*'in "bona fide" tür olduğunu düşündürdüğünü söylüyor.

Ama Chicago Müzesi Müdürü, biyolojik antropolog Robert Martin hipopotamus makalesine kuşkuyla bakıyor. Martin, Hobbit'in beyninin insan akrabasından küçülerek oluşmayacağını düşünüyor.

DeSilva, paleoantropologların görüşleri ne olursa olsun, Jungers'in ve meslektaşlarının çalışmalarının nadir görülen kemikler hakkında değerli ipuçları sunduğunu belirtiyor. Ayaklar önemlidir çünkü hareketi anlamak için çok önemlidir.

Junger, *Homo floresiensis*'in ilkel ve türemiş türlerin bir mozayiki olduğunu söylüyor. Jungers uzun ayakların yürüme güçlüğünü bağlantısına dikkat çekiyor, ve dünyada hiçbir insanın ayak-bacak uzunluk ölçülerinin buna yakın olmadığını söylüyor.

Ayrıca *Homo floresiensis*'in Güneydoğu Asya'ya 1.6 milyon yıl önce ulaşan ilk *Homo erectus*'dan ya da 1.8 milyon yıl önce ulaşan *Homo habilis*'ten türediğini iddia ediyor. Bu tür *Homo erectus*'tan daha ilkelidir.

Oyunun sonu

Beyin hacmi tartışmalarını sonuçlandırmak için, memeli paleontologları Weston ve Lister iki tip cüce hipopotamusal kafatası incelediler. Onlardan bazıları yaklaşık 1200 yıl önce yaşamıştı.

Araştırmacılar bu türlerde vücut kütleleri beyin kütlelerine oranladılar. Bu oranlama modeliyle *Homo floresiensis*'in beyninin bulunan kafatası oranında küçülmüş olabileceği belirlendi.

Onlar, *Homo floresiensis*'in vücut boyuna göre küçük beyninin açıklaması ne olursa olsun, yalıtılmış cücelik fenomeninin türün evriminde önemli bir rol oynamış olabileceğini yazıyorlar. "Oyun bitti" diyor Junger, kanıtlar karşı konulmaz olduğunu söylüyor.

Ama bu kadar küçük beyne sahip bir türün nasıl taş araçlar yapabildiği, adanın pigme fillerini nasıl avlayabildiği ve vahşi kertenkelelerden nasıl kaçabildiğini merak eden araştırmacıların şüpheleri hala de-

vam ediyor. Bu paleontologlar gelecekte bulunacak hobbit fosillerinin, bu türün hızlı bir şekilde *Homo sapiens*'lerden, ki bunlar 200.000 yıl önce Afrika'da ortaya çıkmışlardı, farklılaştığını ortaya koyacağına inanıyorlar.

Endonezya'da New South Waste Wollongong Üniversitesi'nden arkeolog Michael Marmod ve Jakarta'daki Arkeoloji Ulusal Araştırma Geliştirme Merkezinden Thomas Sutikna, ilk *H. floresiensis* iskeletlerini çıkaran ekip, Ling bu mağarasında *Homo floresiensis*'le ilgili araştırmalara devam ediyorlar. DNA içeren materyal bulmaya çalışıyorlar, daha önceki diş ve kemiklerde DNA bulunamamıştı.

Kaynak: Nature

Çeviren: Ercan ÇANKAYA

Güneş'i taklit ettiler!

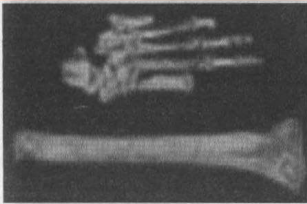
ABD'nin California eyaletinde araştırmacılar, küçük bir hidrojen topağını lazer ışınıyla vurarak, Güneş'in gücünü kopya etmeye çalışıyor.

Livermore'daki bir bilimsel kuruluştaki görevli fizikçiler, nükleer füzyon deneylerinin dünya için temiz enerji kaynağı imkanı sunabileceğini belirtti.

Deneylerinde hidrojen topağını 192 lazer ışınıyla vurduklarını ve böylece 500 trilyon watt enerji elde ettiklerini bildiren araştırmacılar, bunun ABD'nin ulusal elektrik şebekesinin bin katına bedel olduğunu işaret etti.

Ulusal Ateşleme Tesisi adlı kuruluşun direktörü Ed Moses, bu deneyler sayesinde harcadıklarından daha fazla enerji elde edebileceklerini ve füzyonun karbonsuz enerji kaynağı olabileceğini göstermeyi hedeflediklerini belirterek, fosil yakıtlara alternatif temiz enerji üretebilecek füzyon enerjisi santralleri inşa etmek için bilim dünyasının 25 yıla daha ihtiyacı bulunduğunu söyledi.

Moses, bu enerji santrallerinin, minimal radyoaktif atıkla karbonsuz elektrik üretebilmek için deniz suyundan ayrıştırılan hidrojen atomlarını kullanacağını kaydetti.

Kitap Eleştirisi

Bir örgüt ustasının yaşamöyküsü: Talât Paşa

Talat Paşa, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik için cesaretle, azimle, umutla mücadele etmiş bir halk önderidir. Sadrazam olduğu zaman da halktan biri olma niteliğini hiç kaybetmemiş. Yaşamı da hataları kadar dramatik ve göz yaşartıcı olmuştur.

"Hem okudum hem de yazdım,
Kendi derdini kendim çözdüm oy!
Senin de istediğin bu değil miydi?"

Tevfik Çavdar'ın Talât Paşa kitabı, bir işçinin dillendirdiği, sözleri değiştirilmiş bu türküyle bitiyor.

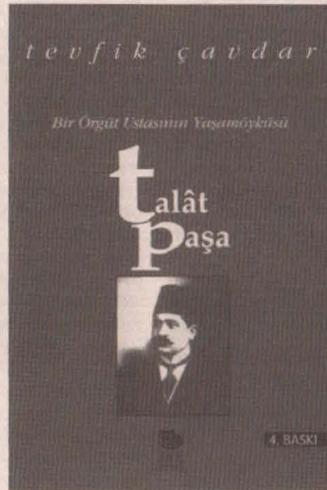
"Ben isyancı olarak doğdum." diyen Talât Paşa, ağıtların yaşam dolu türkülerle dönüştüğünü göremeden ölmüştür. Tevfik Çavdar, kitabının son satırlarında yığınlara uzak, onlara tepeden bakan politikacıyı, Talât Paşa'nın "Korkarım ki biz yarattık onu..." sözleriyle eleştiriyor. Çavdar, Talât Paşa'nın, İttihat ve Terakki iktidarını, kapalı kapılar ardında: "Aydınlar istibdadı" olarak değerlendirdiğini, ama onun "yığınların öncülüğüne inandığını" belirtiyor. Kamil Paşa, istifanamesine ordu tarafından istifaya zorlandığını ihsas eden bir sözcük eklediğinde Talât Bey: "Ahali, ahali istiyor!" diye bağırır. Bu söz sadece bir ideali ifade ediyor olamaz, örgütlü durumda olan asker ve sivil aydınların yanı sıra, isyan halinde olan toplum kesimleri de söz konu-

sudur. Yarı sömürgeleştirilmiş ve parçalanmakta olan imparatorluğun içinde bulunulan siyasi ve ekonomik koşullarında tüm fertlerinin sesiz sedasız olduğu düşünülemez. Yine öndersiz ve örgütsüz yığınların başarılı olamayacağını da tarih bize ispat ediyor.

Tevfik Çavdar, Talât Paşa'nın biyografisini yazarken bir roman denemesi yapmak istemiş. Dönemin koşullarını irdelemiş, imparatorluğun parçalanmasının ve göçlerin yarattığı toplumsal ruh halini, bunun insanlar üzerindeki etkilerini tahlil etmiş. Edirne ve Selanik kentlerini, hem güzellikleriyle hem de toplumsal ve ekonomik yapılarıyla betimlemiştir.

Kitabın diğer önemli özelliği, o döneme ait pek çok anı, mektup, gazete ve derginin incelenmesinden damıtılmış belgesel bilginin, bir arada okura sunulmasıdır. Yazar, Talât Paşa'nın yaşamıyla beraber bir parti, bir örgüt nasıl olmalıdır konusunu da ele almış.

Talât Paşa: "Türkler, kesinlikle taraflardan biri lehine sonuçlanması yerine, her iki taraf açısından da kesin bir zaferin kazanılmadığı bir savaşı istemişlerdir. Eğer İngilizler kazanırsa bu Türkiye'nin paylaşılması demektir. Diğer taraftan eğer Almanya kazanırsa bu da Türkiye'nin köleleştirilmesiyle sonuçlanacaktı."

Hedefinde iktidar olan bir örgüt

"Cemiyet-i Mukaddese", yani kutsal dernek; Meşrutiyet'in ilan edildiği günlerde halk arasında İttihat ve Terakki'ye verilen ad budur. 23 Temmuz 1908'e kadar sınırlı bir grubun bildiği bu ad, bir anda yurt düzeyinde yaygın ve onurlu bir yeri olan örgüt konumuna yükselir. Yığınlar, kendisine özgürlük veren örgüte, kutsallaştırılmış bir nitelemeyle teşekkür etmek isterler. Daha sonraki yıllarda örgüte verilen diğer bir ad: "Cemiyet-i Hafiye", yani gizli demektir. "Bir yanda cemiyetin görünen düşünsel yapısı vardı, bir yanda da önce fedailer olarak bilinen sonra iktidardayken Teşkilat-ı Mahsusa adını alan gizli silahlı grup vardı. Hücre tipi bir örgütlenmeydi. Bu konuda Masonlar örnek alınmıştı."

Siyasal iktidara ulaşmak ve bu iktidarı sürdürmek için dayanılacak bir siyasal örgütün varlığı, Talât Paşa'nın yaşam boyu en önemli amacı olmuştur. Zorluklar karşısında sürekli çözüm arayan, gelecekte ulaşılacak başarıya olan inancında ısrarlı ve umudunu hiç kaybetmeyen kişiliği, Talât Paşa'nın liderliğini tartışmaz kılar. Örgütle Talât Paşa neredeyse özdeş hale gelirler. Örgütte, ekonomik olarak da ülkenin en ileri konumunda olan Rumeli'deki genç subayların çok önemli bir ağırlığı vardır. Bu subaylar arasında o zaman Suriye'de olan Mustafa Kemal de vardır. Talât Paşa, 1906 yılında kurduğu gizli örgütle yıllar boyunca "özgürlük", "eşitlik", "kardeşlik" ilkelerine bağlı ileri bir Osmanlı devleti yaratmak için mücadele eder. Onun amacı yeni bir devlet, yeni bir toplum yaratmaktan ziyade, devleti yaşatmak, güçlendirmek ve halkı yoksulluktan kurtarmaktır.

Talât Paşa'nın daima muhafazakâr ve ileri unsurlar arasında uzlaşma adımlarıyla yürüdüğünü yazan Hüseyin Cahit Yalçın, Paşa'nın vatanseverliğine ve cesaretine vurgu yapıyor: "Vatanı için hayatını feda etmek lüzumu ile karşılaşsa idi kat'iyen eminim ki bu cezri hareketi memnuniyetle, tereddütsüz göze alırdı. Fakat siyasi hareketlerde onu radikal, cüretkâr ve çok ileri adımlara sevk etmek kabil değildi."

Talât Paşa'yı yakından tanıyan dö-

nemin Alman Dışişleri Bakanı Von Külmann, Paşa'nın katledilmesinden sonraki bir yazısında ondan övgüyle söz ediyor: "Genel savaş sırasında ilişki kurduğum politikacılar içerisinde üzerimde derin etki bırakanların belki de başında Talât Paşa gelmekteydi."

Avrupalılara göre eğitimi yoktu. Politik yaşamının başında Fransızca'yı çok az biliyordu ama sonraları bu lisani birçok siyasi tartışmayı başarıyla yürütecek kadar öğrenmişti. Tavrı ve konuşmasıyla daha ilk temasta çevresine güven verirdi. Bir karar aldığı zaman, özel konuşmasında bir şeyi yapacağını söylediği vakit bu sözünü ne pahasına olursa olsun yapacağına dair bir güven duygusu yaratırdı. Yaşamındaki tek ve en büyük endişesi vatanına olan sevgisinden kaynaklanırdı. Yüreği yanarak ama tereddütsüz bir biçimde ülkesini savaşa sürükledi. Çünkü ülkesi için tek kurtuluş çaresinin bu olduğuna inanıyordu. Son felaket bu umudu da söndürdüğü zaman Alman dostlarına sığındı. Ama burada da her gün vatani için çalıştı."

Posta memurluğundan sadrazamlığa

Talât Paşa, 4 Şubat 1917'de Sadrazam olur böylece Osmanlı tarihinde ilk defa, halk tarafından seçilen bir milletvekili bu göreve gelmiştir. Edirne'de ortaalt gelir gurubundan bir ailenin oğlu, Posta Telgraf Müdüniyet'i'nde memur olarak çalışma hayatına başlayan, önce Edirne'de sonra sürgün olarak gönderildiği Selanik'te devrimci eylem içinde yoğunlaşmış, örgüt ustası Talât Bey, Sadrazam, yani Paşa olur. Ayrıca 1908'den beri ilk defa İttihat ve Terakki'nin tüm yapısını yansıtan bir kabine oluşmuştur. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun ölüm çanları her yandan işitilmeye başlanmıştı. Talât Paşa'nın sadrazamlık yılları tam bir bunalımlar dönemidir. İlerleyen savaşın, kaybedilen toprakların toplumda ya-

rattığı büyük moral yıkıntısının yanı sıra ekonomik zorluklar, askerin ve halkın iachesi konusunda her gün büyüyen sorunlar, bir türlü ölenemeyen yolsuzluklar vardır. Almanların silah bırakmasıyla acı sona gelinir; Talât Paşa 1 Kasım 1918'de Hükümet'teki ve Cemiyet'teki görevlerinden istifa eder ve o günün gece yarısından sonra Enver ve Cemal paşalarla birlikte bir Alman torpidosuyla anayurt topraklarından ayrılır.

1. Dünya Savaşı'na katılmak hata mıydı?

İttihat ve Terakki Hükümeti'nin 1. Dünya Savaşı'na katılması hata mıydı? Atatürk'ün bu önemli soruya verdiği yanıt şöyle: "Türkiye, geçen büyük harbe behemehal iştirak etmeliydi ve iştirak şekli de ancak devletin yürüttüğü yolda olabildi. Harbe giriş zamanı, orduların sevk ve idaresi gibi bazı hususlar münakaşalana bile prensipte yanlış yoktur."

Talât Paşa, savaşı nasıl değerlendiriyor: "Türkler, kesinlikle taraflardan biri lehine sonuçlanması yerine, her iki taraf açısından da kesin bir zaferin kazanılmadığı bir savaş istemişlerdir. Eğer İngilizler kazanırsa bu Türkiye'nin paylaşılması demekti. Diğer taraftan eğer Almanya kazanırsa bu da Türkiye'nin köleleştirilmesiyle sonuçlanacaktı." Bu sözler, kendi gücünü esas almayan, yıllar yıllar boyu emperyalistler arası denge politikasını sürdüren Osmanlı hükümetlerinin sonunda içine yuvarlandıkları çıkmazı, acı çaresizliği göstermektedir. İttihat ve Terakki yöneticileri, savaşın bir

paylaşım savaşı olduğunu anlamışlar ama yansız kalmanın da bunu önlemeyeceğini açıkça görmüşlerdir.

Talât Paşa, Almanya'da yaşadığı üç yıl boyunca Ankara Hükümeti'ne paralel politik çalışmalar yürütüyor. Mustafa Kemal'in de Talât Paşa'nın Almanya ve Avrupa'daki faaliyetlerinden memnun olduğu, Paşa'ya yazdığı mektuptan anlaşılıyor. Anadolu'ya döneceği günü sabırsızlıkla bekleyen Talât Paşa, 15 Mart 1921'de İranlı bir Ermeni tarafından, Berlin'de evinin bulunduğu sokakta vuruluyor. Çevredekiler tarafından yakalanan katil yargılanıyor. Alman yetkili makamlarının katilin cezasını mutlaka göreceğini söyleyen demecilerine karşın, Türklerin gösterdiği savunma tanıkları dahi dinlenmeden ve Ermeni kurtuluş hareketinin bir göstere alanına dönüştürülen mahkemede, katil beraat ettiriliyor. Katilin İngilizler tarafından Berlin'e gönderildiğini, onlardan talimat ve para aldığı polise itiraf ettiği bilgisi, Ankara'da bir Amerikan ajansına atfen duyuruluyor.

25 Şubat 1943'te, Alman Hükümeti'nin izniyle Türkiye gönderilen Talât Paşa'nın naşı, görkemli bir törenle "Hürriyet-i Ebediye" tepesindeki diğer hürriyet şehitlerinin yanına gömülüyor.

İttihat ve Terakki hareketi ve Cumhuriyet

İttihat ve Terakki, ulusal bir kurtuluş hamlesidir. Cumhuriyet, İttihat ve Terakki'nin başlattığı hareketin devamıdır. Devrimlerin arkasında önemli bir öncü kitlenin mücadelesi vardır. Türk devrimini irdelerken milat olarak Cumhuriyet'i değil, 1908'i almak gerekir; çünkü kadrolar ayıdır. Bu kadrolar, İttihat ve Terakki'nin sevap ve günahlarından, güç ve güçsüzlüklerinden çok şey öğrenmişlerdir. İttihat ve Terakki hükümetleri döneminde: İlk uluslaşma ve ekonomide millileşme adımları atılmış, siyasi kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Evlilik kurumunda kadınlara yeni haklar tanıyan bazı düzenlemeler yapılmış, Şer'iye Mahkemeleri Adliye Nezaretine bağlanarak dönemine göre oldukça ileri hukuki adımlar atılmıştır. Devletin ve toplumsal kurumların laikleştirilmesi doğrultusunda adımlar atılmıştır.

Aradaki tayin edici farkı, Tefvîk Çavdar şöyle açıklıyor: "Millî Mücadele döneminde dış politika çok netti. Meclis açıldıktan sonra yayımlanan bildirge, amacın belirlenmesidir ve aynı zamanda 1921 Anayasası'nın temellerini de oluşturur. Orada, 'Emperyalizme ve onun anası olan kapitalizme karşıyız ve mazlum milletleri temsil ediyoruz.' denir."

Yakın dostlarının "Tevfik Baba" diye adlandırdıkları Tefvîk Çavdar'ın, Talât Paşa değerlendirmesi babaca olmuş, onun olumlu niteliklerinden övgüyle söz etmiş, hatalarına ve zayıflıklarına şefkatle yaklaşmış, ülkenin içinde bulunduğu dış ve iç koşullara vurgu yapmış. O yılların zorluklarını anlamaya çalışmış. Çavdar, Talât Paşa'yı sevmiş. Neden sevmiş? Çünkü o, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik için cesaretle, azimle, umutla mücadele etmiş bir halk önderidir. Sadrazam olduğu zaman da halktan biri olma niteliğini hiç kaybetmemiş. İstanbul halkının yediği kara ekmekten başkasını evine sokmamış. Sadrazam konağına taşınmamış. Ayasofya'daki eski evinde oturmayı sürdürmüştü. Geçimini borçla sağlamaya çalışmış ve beş parasız ölmüş. Yaşamı da hataları kadar dramatik ve göz yaşartıcı olmuş.

Tevfik Çavdar, Talât Paşa Bir Örgüt Üstasının Yaşamöyküsü, İmge Yayınları, 2001, 592 sayfa

öğretmen dünyası

Bağımsızlığı
Aydınlattı
Okulların
Öğretmenlerin
30 Yıllık Sesi

öğretmen dünyası 354

Türkmen Soylan

Kardelenleriyle Yaşayacak

Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu
Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu
Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu

Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu
Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu
Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu

Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu
Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu
Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu

Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu
Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu
Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu

Haziran Sayısı Çıktı...

Özel Dosya:

Okulda Sevgi ve Öğretmen Dostluğu

Sevda Hacıoğlu / Emrah Çıra / Hakan Arslan /

Kemal Bektaş / Aytekin Gökçaya

Hüseyin Çelik: MEB'de Geçen 6 Yıl, 1 Ay, 14 Gün...

Nazım Mutlu

Elaime Güneş

Zeki Sarıhan

Yazılarla

Gülşim Kaya / Şenel Sarıhan / İbrahim Eroğlu / Tefvîk Çavdar

Fethi Bolayır / Murat Özmen / Aydın Karasöylemanoglu

Keremtin Çetin / Adil Bozkurt / Meral Ekici

DERGİSİZİN BULUNDUĞU KİTAPLARI

AMASYA-Merkez: Elan Kırıyap (0326 513 82 83), ANKARA-Başkent:

As Benk Kırıyap (0312 266 77 60), Bask Kırıyap (0312 2508295),

Konya: Dine İhsan İhsan, Tarsus: Deniz Kırıyap (0312 430 13 94),

DIYARBAKIR: Dilek Sabit (0 412 228 40 76), HALIY: İhsan İhsan,

Fındık Kırıyap, Antalya: Yener Kırıyap (0326 214 85 40), İSTANBUL:

Beyoğlu: Mehmet Kırıyap, Kızılay: Nurettin Kırıyap (0212 450 10 10),

İZMİR: Tahir Kırıyap (0312 421 81 65), ORDU: Fatma Güneş Çavdar Bay,

Abone olunuz!

Posta Çeki Numarası: 524189

Yıllık: 12 Sayı 40 TL - /Aylık 20 TL

Tel: 0312 433 12 83 / 433 34 52 Belgegeçer: 0312 433 12 83
e-posta: ogdunyasi@gmail.com ogdunyasi@re-kolay.net
web: www.ogretmendunyasi.org

Kitap kurdu

İnsan nasıl insan oldu

M. İlin – E. Segal

Bu dünyada bir dev var. Bu devin öyle kolları var ki, hiç güçlük çekmeden bir lokomotifli kaldırabilir. Öyle ayakları var ki, günde binlerce kilometre koşabilir. Bu devin öyle kanatları var ki, bulutlar üzerinde, kuşların çıkmadığı yüksekliklerde uçabilir. Öyle yüzgeçleri var ki, su altında balıklardan daha iyi yüzebilir. Bu devin öyle gözleri ve kulakları var ki, görülmeyenleri görür, başkaları bir kitada konuşulanları işitir. Bu dev o kadar güçlüdür ki, dağları delip geçer ve doludizgin akıp giden suları durdurur.

Bu dev, yeryüzünü istediği gibi değiştirir, ormanlar diker, denizleri birleştirir, çölleri sular. Kimdir bu dev? Bu dev insandır. Acaba insan nasıl dev oldu, nasıl dünyanın efendisi oldu? Bu soruların cevabını bulabileceğiniz bir kitap.

Arkadaş Yayınevi, 2009, 296 sayfa

dığını, silah endüstrisinin nasıl geliştiğini, savaşlarda neden çoğunlukla sivil halkın zarar gördüğünü ve savaşın nice farklı yönünü ortaya koyuyor. Elinizdeki kitapla, sizi savaş üzerine düşünmeye çağırıyoruz.

Yeni İnsan Yayınevi, 2009, 400 sayfa

Muazzez İlmiye Çığ'a Armağan Kitap Cumhuriyete Adanan Bir Ömür

Elinizdeki kitap, Muazzez İlmiye Çığ'ın 70 yıllık meslek hayatına bir saygının ifadesidir.

Kitap, Türkiye'nin seçkin şahsiyetlerinin mektuplarından, yazılarından ve makalelerinden oluşmaktadır. Yazarlar, siyasetçiler, bilim adamları, basın mensupları, öğrenciler ve meslektaşlar... Ayrıca kendisiyle yapılan söyleşiler de kitapta yer almaktadır.

Atatürk, Cumhuriyetimizin temellerini devrimlerle atmıştı. İlmiye Çığ ise hem bu devrimlerin bir ürünüdür hem de temel taşlarından biri. O halkçıdır, çünkü bilimi halkın aydınlatılması için üniversite kampüslerinden, dersliklerinden ve mahzenlerden kurtarmıştır. Muazzez Hanım, gençlere hem Cumhuriyet'i, hem de Sümerleri, Orta Asya'yı ve peygamberler diyarı Ortadoğu'yu sevdirdi. O, bir aydınlanmacı olarak Cumhuriyet'in değerlerini Sümer tarihine başvurarak savundu. Kur'an, İncil ve Tevrat'ın kökeni Sümer'deydi...

Bir Sümer atasözü der ki, "Biliyorsanız neden öğretmiyorsunuz, boş vakit geçirdin, neye yaradı?" İşte Muazzez Hanım bunu uygulamaktadır.

Nice uzun yıllara sevgili öğretmenimiz.

Kaynak Yayınları, 2009, 200 sayfa

Doğu Uygarlığının Yükselişi Tarihsel Nedenleri Hilmi Ziya Ülken

Bu kitapta Hilmi Ziya Ülken'in, Samir Amin'in, Sadık Usta'nın ve Hasan Aydın'ın hem birbirinden farklı hem de birbirini bütünlleyen dört makalesi yer alıyor.

Ünlü felsefecilerimizden H. Ziya Ülken, "Batı Uygarlığının Temelindeki Doğu" başlıklı makalesinde, Doğu uygarlığının bilimsel atılımlarını inceliyor. Sonra da bu atılımların Batı'yı nasıl ve hangi giriş kanallarından etkilediğini açıklıyor.

Ülken'e göre Doğu, Batı'yı 12. yüzyıldan itibaren biçimlendirmişti. Ünlü siyaset bilimci Samir Amin ise "Doğu Feodal Devrimi, Özelilikleri ve Sınırlılıkları" başlıklı makalesinde, Doğu'nun kültürel devriminin yükseliş ve çöküş nedenlerini incelemektedir. Amin'e göre İslamî devrim, Doğu coğrafyasını birleştiren bir siyasi kurulumla yaratıldı. Sonra da Doğu bilimi bu kurulumla üzerinden serpilerek gelişti.

Sadık Usta ise "Doğu Rönesansı" başlıklı makalesinde, bilimin önce İran, Hint ve Orta Asya'yı kucakladığını, sonra da Endülüs üzerinden Batı'ya yayılarak dünyalaştığını belirtiyor. Biliminin Doğu'daki gerileme sürecine de değinen Usta, bu gerilemenin ekonomik, siyasi ve felsefi nedenlerine de değiniyor.

Doç. Dr. Hasan Aydın "Doğu'nun Uygarlık ve Bilim Yıldızı: Bağdat" başlıklı makalesinde, Bağdat'ın, Abbasi Hanedanlığı ile yükselişe geçtiğini ve kentin, Beyt-ül Hikme sayesinde uygarlığa yaptığı büyük katkıya dikkat çekiyor.

Kaynak Yayınları, Nisan 2009, 85 sayfa

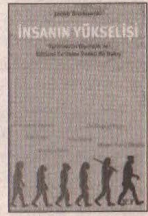
İnsanın Yükselişi

Jacob Bronowski

Biz bir bilim uygarlığıyız, diyor Jacob Bronowski. Bu demektir ki, bizim uygarlığımızda bilgi ve bilginin doğruluğu asıldır. Bilim toplumunda, işleri uzmanlar yürütür. Ama doğanın nasıl işlediğini, örneğin ampulün nasıl yandığını, insanın nasıl evrildiğini uzman olmayan insanların da bilmesi gerekir.

Bronowski'ye göre, uzman olmayan insanlara doğanın nasıl işlediği öğretilmezse halkla iktidar arasındaki uzaklık büyür ve Babil'i, Mısır'ı, Roma'yı yıkan da bu uzaktır. Yazar, diferansiyel hesap ya da kanıların evrimi gibi keşifler okul kitaplarında yerini almazsa, insanın yükselişi durur diyor ve ekliyor: Yanının okul kitaplarında sıradan sayılacak şey bugünün serüvenidir ve biz böyle olsun diye uğraşyoruz.

Say Yayınları, 2009, 352 sayfa

Bombalamanın Tarihi

Sven Lindqvist

Büyüyleyi bir metin... derin bilgisinden etkilenmemek olanaksız. Çeşitli kaynaklardan, güncel kurgudan, kurbanları ve failerin birinci elden hikâyelerine kadar çizim yaparak, hayranlık verici, şevkli ve amaçlı bir çalışma yaratıyor' Literary Review

Bu kitap, Napalm bombasını, güçlü devletlerin siyasetleri üzerine uyguladığı vahşetin nasıl meşrulaştırıldığını

Neden nasıl düşünürüz?

Etik, insan doğası ve beyin üzerine bir tartışma

Jean- Pierre Changeux- Paul Ricoeur

Beynin yapısı ve işleyişi hakkında bilgi edinmek kendi benliğimize dair bilimize nasıl bir katkıda bulunur? Beynimizi tanımak günlük yaşamdaki deneyimimizi, dünya ile "öteki"yle olan ilişkimizi nasıl etkiler? Beyin ile düşünce/bilinç arasında nasıl bir ilişki vardır? Estetik ve

mistik deneyim sınır bilimlerinin inceleme konusu olabilir mi? Doğaya dayalı bir etik mümkün veya istenir bir şey midir?

Bir sınır biyoloğu ile bir filozofu bu sorular etrafında, ilginç bir sohbetle bir araya getirerek, doğa bilimleri ile beşeri bilimler arasındaki "iki kültür" tabiriyle de anılan- gelenekselleşmiş iletişimsizliği aşmaya çalışan bir kitap Neden Nasıl Düşünürüz? Jean-Pierre Changeux'nün

beyinle ilgili bilimsel açıklamalarıyla, Paul Ricoeur'ün ise engin felsefi birikimiyle zenginleştirdiği bu tartışmada dinden sanata, etikten toplumsal sorunlara kadar pek çok konuya değiniliyor. Asıl amaç ise insan deneyimine dair kapsamlı bir kavrayış oluşturmak: tek bir disiplinin sınırlarına tabi olmaksızın farklı disiplinlerden beslenen, dışlayıcı değil birleştirici olan ortak bir kavrayış.

Changeux sınır bilimlerinin bu kavrayışın oluşturulmasında temel bir işlev göreceği konusunda iyimser ama pozitivizmi de reddeden bir perspektifi benimsiyor. Ricoeur ise fenomenolojik-yorumbilgisel bir bakış açısından, insan deneyiminin bütün veçhelerinin neden sınır bilimleri tarafından kuşatılmayacağını vurguluyor.

Metis Yayınları, 2009, 294 sayfa

Batırı Aydınlatan Doğu Güneşi

Sigrid Hunke

Dr. Sigrid Hunke bu kitapta Doğu biliminin, kültür ve sanatının Batı üzerindeki etkilerini, başka bir deyişle Batı'nın Doğu'dan aldığı mirasını incelemiştir.

Yazar, "Geri Doğu-İleri Batı" biçiminde özetleyebileceğimiz ve uygarlığı Greklerle başlatan Avrupa merkezci tarih tezlerini çürüten bu incelemesinde, Doğu dünyasının ve Arapların düşüncede dünyasında, en başta astronomi, matematik, tıp olmak üzere bilimin çeşitli dallarında ve mimari, şiir, süsleme sanatı gibi alanlarda gerçekleştirdikleri atılımlara, yaptıkları keşif ve icatlara ilişkin somut bilgiler veriyor.

Ve böylece biz, sıfırın keşfinin ve gözlemlerinin ötesinde, bakış açımızı geliştiren ve derinleştiren çok önemli bilgiler ediniyoruz.

Kaynak Yayınları, 2009, 488 sayfa

pitalizme entegre eden reformlarla somutladı. Sağlık, bu anlamda sınıflar arası "ateşkes'in tüm canlılık ve versiyonlarıyla yaşandığı bir "anlaşma" alanıdır.

Buna karşılık sosyal devletin çıktığı günümüzde (bir başka deyişle, işçi sınıfı mücadelesinin, azalan ortalama kar oranlarını tırmandırmak hedefiyle saldırdığı geçen burjuvazi karşısında tutunamadığı, "denge'nin işçi ve emekçi sınıflar aleyhine bozulduğu dönemlerde), devlet düzenleyici işlevini başka alanlar ve sınıflar lehine kullanır. Son 30 yılda örgütlenen piyasacı saldırı bunun göstergesidir.

Bu insanlık dışı saldırının püskürtülebilmesi tamamen mücadeleye bağlıdır. Mücadelenin öznesi işçi ve emekçi sınıflar, düzlemleri ise bilimsel, ideolojik ve siyasaldır.

Yazılama Yayınevi, 2009, 496 sayfa

Rus Devrimi

Rosa Luxemburg

Rosa Luxemburg, Rus Bolşevikleriyle güçlü polemiklere giren Marksistler arasında Sovyet iktidarına dost kalmayı becerebilmiş ender devrimcilerdendir. 1919'daki erken ve trajik ölümü nedeniyle son haline getiremediği bu önemli notlarda da görüldüğü gibi Rosa, Rus Devrimi'ni değişik yönlerden ele alıyor, Bolşevik deneyin evrensel olarak taşınacağı sorusuna yanıt arıyor ve gelişmiş kapitalist ülkelerde devrimci mücadelenin Rusya'dakinden farklılaşacağı noktalar üzerinde duruyor.

Rusya ile Almanya arasındaki ayrımları abarttığı oranda Ekim Devrimi'ni anlamakta zorluk çeken ama bir dizi başlıkta da bu devrimi en iyi anlatanlardan biri olan bu büyük düşünür ve eylemcinin "devrim notları" mutlaka okunmalı...

Yazılama Yayınevi, 2009, 62 sayfa

Sessiz Bir Ölüm

Simone De Beauvoir

Burada, hemşirelerin "sessiz bir ölüm" dedikleri şey anlatılıyor. Sessiz Bir Ölüm'de Simone de Beauvoir, kendi annesinin ölümünü bütün ayrıntılarıyla betimlerken unutulmaz bir edebi eser yaratıyor. Yetmiş yedi yaşındaki annenin geçirdiği küçük kazayla başlayan öykü, hastanede fark edilen ilerlemiş kanser teşhisiyle dramatik bir hal alıyor ve olayın kahrmanları acılı bir süreç yaşıyor. Yazar, bu süreç içinde yaşadığı karmaşık ve yoğun duygulanımları anlatırken, bir annenin ölümünü olanca soğukkanlılığıyla betimlemeyi de başarıyor. Böylece eser, anne ile kızı arasındaki yabancılaşmayı iyiden iyiye açığa çıkardığı gibi, annenin bütün yaşamını da anlatarak bir ölümün betimlenmesinin çok ötesine geçiyor. Yapıt bize insanı ilişkilerin bir belgesini sunarken, yazara da kendi yaşamıyla yüzleşme olanağı sağlıyor.

Simone de Beauvoir, Sessiz Bir Ölüm'de bu trajik öyküyü anlatırken bir yandan da yaşam ve ölüme ilişkin kendi düşünceleri ve duyguları hesaplaştırmayı ihmal etmiyor.

Sessiz Bir Ölüm, sarıncı bir edebiyat deneyimi...

İmge Kitabevi Yayınları, 2009, 128 sayfa

Sağlığın Politik Ekonomisi

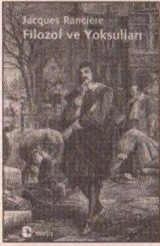
Sosyal Devletin Çöküşü

İlker Belek

Sağlık kapitalist işçilik içinde sermaye sahibi sınıf (burjuvazi) ile işçi sınıfı arasındaki "denge/ateşkes" alanıdır. Bu olgunun özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kendisini ortaya koyduğu gözleniyor. Sosyalizmin bir sistem olarak örgütlendiği ve eşitlikçi ütopyanın pek çok örneğini bütün dünyanın gözleri önüne serdiği, kapitalist ülkelerde işçi sınıfının sosyalizm hedefi yönünde yenilgiye uğradığı, savaş koşullarının savaş dışında her şeye razı olmak psikolojisini yarattığı, buna

karşılık toplumsal beklentilerin artıp, kapitalizmin eski sınırları içinde tatmin edileme olanağının kalmadığı bir tarihsel konjonktürde sosyal rahat devleti ortaya çıktı ve kendisini sağlık, eğitim alanlarında, işçi sınıfını ka-

Filozof ve yoksulları

Jacques Rancière

İşçiler ne zaman düşünecek? "Hayat galesiyle" günü kurtarmaya çalışan yoksullar nasıl zaman bulup da düşünecek? Tarih boyunca filozofların yazılarında işçi, emekçi, zanaatkar birçok yoksul, bazen alaycılıkla bazen de yüceltilerek neden ısrarla boy göstermiş, nasıl bir işlev görmüştür?

19. yüzyıl proleter kültürü üzerine birçok önemli çalışma yayımlanmış olan Rancière, Batı'nın felsefi ve siyasal düşünce geleneğine çok sert bir eleştiri getiriyor. Sol fikriyatın Marx, Sartre ve Bourdieu gibi üç önemli isminin bile, felsefenin kurucusu denebilecek Platon'a şaşırtıcı bir biçimde paylaştığı önkabulleri sorguluyor. Eşitsizliği doğallaştıran bu önkabullerin en belirleyici olanı, işçilerin kendi işlerinden "başka hiçbir şey" yapmamları gerektiği. Felsefe en baştan beri sahici düşünce üretmeye muktedir olan insanlarla, salt ekonomik meşguliyetlerine göre tanımlanan, düşünce için gereken yetenek ve boş zamandan yoksun olan diğerleri arasındaki ayrıma dayalı olmuştur, diyor Rancière: İşçiler sadece çalışıp üretim yapmalı (işçi kalmalı) düşünme işini buna zamani olanlara bırakmalıdır (filozof onlar adına da düşünecektir). Aksi halde "haddini aşmış", düzeni bozmuş olur, gülünçleşir.

Sol siyaset geleneğinin sorunlarıyla ilgilenenler başta olmak üzere bütün felsefe okurlarının okuması gereken bir kitap.

Metis Yayınları, 2009, 270 sayfa

İroni Kavramı

Søren Kierkegaard

Kierkegaard zihinsel ve sanatsal gelişimi sürecinde önceleri Alman romantizminin etkisi altındaydı. Kendini, geleneklerin zihinsel gelişimini sınırlamasına izin vermeyen yaratıcı bir birey olarak tanımlıyordu. Bu bakışladırın ana motifini ise ironi kavramı oluşturuyor ve böylece ironi genel bir zihinsel ilke düzeyine yükseltiliyordu. Bunun üzerine Kierkegaard, ironiyi zihinsel faaliyet için önemli bir ilke olarak gören ilk felsefi kişilik olan Sokrates'e yöneldi. Sokrates ironiyi tartışmaları yönlendirmek için kullanıyor, bunu da, o zamana kadar bilindiği düşünülen konulardaki belirsizlikleri ve çelişkileri açığa çıkarmak amacıyla bilmiyormuş gibi yaparak sorular yönelterek ya da bilgisizmiş gibi davranmak suretiyle yapıyordu.

Böylece Sokrates üzerine yoğun bir çalışma yapan Kierkegaard, İroni Kavramı'nda büyük filozofu Xenophon, Aristofanes ve Platon'un gözünden inceler ve onu Fichte, Schelling ve Hegel gibi 18. ve 19. yüzyıl filozoflarıyla karşılaştırır. İroni perspektifinden bakarak Platon diyaloglarından sokratik unsurları ortaya çıkarmayı dener.

İroni Kavramı, geniş okur kitlelerinin ilgisini çeken büyük filozof Kierkegaard'ın doktora tezi olarak gerçekleştirdiği bir çalışmadır. Bu nedenle birinci bölümünde mümkün olduğunca akademik bir dil kullanmaya çalışan Kierkegaard, metin ilerledikçe, özellikle ikinci bölümde o muthiş şiirsel ve yaratıcı üslubunu bulur. İroni Kavramı, çağın önemli filozoflarından biri olan Kierkegaard'ın yazarlığındaki bu büyük dönüşümü izleme açısından da ayrı bir değere sahiptir.

İmge Kitabevi Yayınları, 2009, 368 Sayfa

Darwin Sizi Seviyor

Doğal seçim ve dünyanın yeniden büyülenmesi

George Levine

İnsana dair bilgimizi kökten değiştiren, insanı doğadaki tahtından indirip diğer hayvanların arasına katan, bu nedenle de eserleri gerek yaşadığı çağda gerekse günümüzde hararetili bilimsel, toplumsal, ahlaki ve dini tartışmalara konu olup çok farklı şekillerde yorumlanan bir bilimci Darwin. George Levine, Darwin Sizi Seviyor'da bize bir Darwin yorumu sunuyor, ama onunki evrim teorisinden çok Darwin'in kendisini kişisel yönleriyle ele alan bir yorum. Darwin deyince akla gelebilecek katı, soğuk, duygusuz

bilimcinin yerine, hayatıyla bilimi iç içe olan, en duygusal anlarında bile bilimci hassasiyetiyle gözlem yapmayı sürdüren, öte yandan en nesnel gözlemlerinde bile hislerini, bilhassa doğanın ayrıntılarında gizli olan mucizeler karşısındaki şaşkınlığını ele veren müşfik bir doğa aşığı koyuyor Levine; yaşadığı zamanın önyargılarından muaf olmayan ama bilimsel zihniyeti ve açık fikirliliği sayesinde bunların ötesine de geçebilen bir doğa âlimi.

Darwin'in dünyası "doğal" bir dünya olduğu için, doğaüstüne yüz vermediği için hiç de büyüünü yitirmiş, mekanik bir yer değil; aksine büyüyle, anlama, değerle dopdolu. Dünyayı, doğayı, birbirine bağlı ve bağımlı olan tüm canlıları sevmek, hayata huşu, hayret ve hayranlıkla bakmak için doğaüstüne gerek olmadığını ve sağlam kanıtı Darwin-güçlü bir maneviyat için "öte"lere bakmak gerekmediğinin en iyi örneği.

Metis Yayınları, 2009, 334 sayfa

Sanatta Postmodern Kırılmalar ya da Modernin Yapıbozum

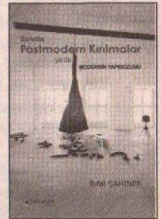
Rifat Şahiner

Günümüz sanatı, bir yandan üretim biçimi olarak son kırk-elli yıllı yayınları ileri düzeyli teknolojik yeniliklerden payını alırken, öte yandan da Modernizm'in ortaya koyduğu evren algılamasıyla hesaplaşan bir dizi kırılmayı bünyesinde barındırıyor. Bu hesaplaşma, Modernizm'in evrensellik, biriciklik, orijinallik ve aidiyet meselelerini sorgularken, yerine merkezin ötediği mikro söylemleri ve politikaları, türler arasındaki ayrımların dumura uğratıldığı plüralist bir dünya algısını ve müellifin/sanatçının ölümünü ilan eden teorik altyapıları yerleştiriyor.

Sanat kurumunun, müzelerin ve beyaz küp galerilerin yıkımına sununmuş avangard çıkışlar, bir şekilde pazarın işleyişine teslim olurken, epeyce bir süredir ettiğinin bir kriz içinde olduğu söyleniyor ve sanatçıların simgesel sermayeden pay almaksızın küresel bir dolayışma girmelerinin olanaksızlığı dile getiriliyor.

Postmodern Kırılmalar, özellikle sanattaki modern sonrası paradigma değişimine odaklanıyor ve günümüz sanatının uygulamısal ve dönüşsel süreçlerini irdeliyor.

Yeni İnsan Yayınevi, 2009, 224 sayfa

Matematiğin B&Ü'sü

DİLİMİZİN MATEMATİĞİ 14
TÜRKÇEMİZ 9

Birinci yazımızla ikinci yazımız arasında aylar geçtiği için Türkçemizin matematiksel yapısının özet tablosunu (simgelerimiz ve tanımlamalarımızla birlikte) yineleyelim ve sonra son yazımızda kaldığımız yerden devam edelim.

TANIM	ÖRNEK	SİMGE
• TEMEL YAPI		TY
Temel öğeler : sözcükler		TO
Ana öğeler		
-İsim : Herşeyi adlandırıyoruz. İsim de bu adlandırmadır. İsim de bu isim.		I
-Zaman : Benzerlik dışı kullanılmadan bazı genel isimler. Bu bir zaman.		I(2)
-Fai : Herşey değişiyor. Fai değişim belirleyen sözcüklerin adı. Değişmek (mek mastar ekıyla isimleştirilmiş) bir fai.		F
-Sıfat : Değişim nitelik katanıyor. Sıfat, nitelik belirleyen sözcüklerin adı. Değişik bir sıfat.		S
-Zarf : Fai ve sıfat sıfatı. Zarf sıfatı da zarfı, yani fai, sıfat ve zarfı nitelleyen sözcüklerin adı.		Zr
-Fai zarfı : çabuk değiş		FZr
-Sıfat zarfı : daha çabuk		SZr
-Zarf zarfı : daha çabuk değiş		ZrZr
Yardımcı öğeler		
Özel yardımcı sözcükler		
-Onay sözcükleri : <i>Bvet, Hayır</i>		Tn
-Tamamlayıcı : Türkçemizde yok. İngilizcedeki <i>this, after</i>		YF
-Yardımcı fail : Türkçemizde yok. İngilizcedeki <i>be, do, have...</i>		SS
-Soru sözcükleri : Öğesoran sözcükler. <i>Ne?, Kim?, Nasıl?...</i>		
Bağsözcükleri		
-Grup bağlacı : Bir grup sözcüğü cümleye (V) bağlayan sözcük. <i>(İçer), ile, için, ...</i>		GrB
-Kırpmaç cümle bağlacı : İki cümleyi birbirine bağlayan sözcük. <i>(bağış), ve, veya, ama, ...</i>		KCB
-Bileşik cümle bağlacı : Bir cümleyi öğelerden (V) diğerine bağlayan sözcük. <i>ki, SS</i>		BCB
NOT Türkçemizde öğeleme (cümleciği denir) (V)) çok fazla başımlarda.		
Temel kelimeler		TI
-Değişim : Sözcüklerde yapılan değişiklikler. Türkçemizde bu değişiklik söz tabakları.		dış
-İsimlerde çoğul : sözcük D <i>özellikler</i>		
-İsimlerde haller : sözcük D <i>özelliği, özelliği, özelliği, özelliği, özelliği</i>		
-Sıfatlarda derece : (Türkçemizde yok) İngilizcede <i>good D better, best</i>		
-Fai'lerde haller : <i>değiş D değişti, değişiyor, değişiyor, ...</i>		
NOT Türkçemizde sözcük türetme de genel de sözcüklerle yapıyor ama bu yapsal değil.		
Gruplama : Birden fazla sözcüğü birlikte kullanma		8P
-İsim Grubu 1 : İsim, sıfat, ... birlikte		Ig1
-İsim Tamlaması : Bir İlgil (sıfatmış gibi) başka bir İlgil ile nitelemesi. bu <i>özellikli</i> <i>özellikli</i>		İt
-İsim Grubu 2 : İlgil de GrB		Ig2
-Fai Grubu 1 : (Türkçemizde yok.) Örneğin İngilizce de YF, (varsa) olumsuzluk sözcüğü ve ana failin birlikte kullanımı. <i>do not come</i>		Fg1

-Fai Tamlaması : İki failin birlikte kullanımı. (Bunlardan biri zamanmış gibi) <i>değişebilmek</i>		Ft
-Fai Grubu 2 : (Türkçemizde yok.) Örneğin İngilizce de GrB veya FZr'ın (faile) bir kavram adlandırmak için fail ile birlikte kullanımı. <i>come on</i>		Fg2
-Sıfat veya Zarf Grubu : SZr + S veya ZrZr + FZr <i>daha iyi</i>		SgZg
-Dizin : (V cümle)		dm
Temel bağlayıcı : Değişim, Gruplama, Dizin kuralları		TR
• Kırpmaç Yapı 1 : Örnekle		KY1
Bazı cümle : Tek bir bildiririsi olan cümle		BaC
Fai cümlesi : Değişim bildiririsi		FC
Etkilenen cümle : 1 bildiririsi birimi		BC
<i>Ben değiştim.</i>		
İlgiler		
1. Yükleme : Değişimi bildiririsi sözcük		Y
2. Özne : (Y) e sorulan Kim?, Ne? sorularına yanıt.		O
3. Dolayık Tamlama : Önceliklere sorulan Ne?, Kim?, Ney? sorularına yanıt.		D1
4. Dolayık Tamlama : Önceliklere sorulan Kim?, Ne? sorularına yanıt.		D1
5. Grup Bağlacı Tamlama : Önceliklere GrB ile birlikte sorulan Kim?, Ne? (veya Kimi, Neymi?) sorularına yanıt.		GB1
6. Zarf Tamlama : Önceliklere sorulan Ne zaman?, Nerede?, Nasıl?, Niçin? sorularına yanıt.		Zr1
<i>Ben dışı bunu benim için değiştiririm.</i> <i>ÖZNE YÜKLEME D1 GB1 Y</i>		
NOT <i>FC BC</i> n dört dizi (bunlar farklı sözcüklerin aralması) sözcükten		
bildiririsi denir		bd
soru denir		sd
emir denir		ed
cümleciği denir		cd
NOT Türkçemizde bildiririsi denirinde sözcük aralması (öğelerin farklı değişimleri nedeniyle) oldukça serbest. Soru dizisiyle de (1)onay, (2) öğeler, (3) öğelerden soruluyor.		
Etkilenen cümle : (FC) den önce değişim ile elde edilir. 2 bildiririsi birimi		BC
<i>Bu değiştirilmes.</i>		
Sıfat cümlesi : Nitelik bildiririsi		SC
NOT <i>SC</i> de de <i>DT</i> var. <i>DT</i> bildiririsi <i>FC</i> den farklı (1)yüklem sıfatı olması (sıfat yerine <i>bu</i> <i>DT</i> de olabilir). İngilizce gibi bazı dillerde ayrıca BE gibi özel bir fail kullanılmıyor, (2) <i>DT</i> n olmaması. Sıfat cümlesinin de dört dizi var.		
-İsim cümlesi : Közne bağlayıcı (yani <i>Ö</i> özneyle, <i>Ö</i> öğen olma, <i>Ö</i> alt közne olma) bildiririsi.		IC
<i>Bu değişik bir şey.</i>		
NOT <i>IC</i> de de <i>DT</i> dışında diğer öğeler olabilir. <i>FC</i> den farklı, (1) <i>Y</i> n bir İlgil olma (İngilizceye göre BE kullanılmıyor), (2) <i>DT</i> n olmaması. İsim cümlesinin de dört dizi var.		
Kırpmaç cümle : KCB de bağlayıcı; iki (veya daha fazla) bildiririsi içeren cümle		KrC
Simgesel gösterimle		
<i>KrC = FC + KCB + BC</i>		
<i>Bu değişik ama ben beğenmedim.</i>		
Bileşik cümle : Bir (veya daha fazla) bildiririsi öğelerden (gerektiği BCB ile bağlanarak) başka bir bildiririsi içinde kullanıldığı cümle		BC
Simgesel gösterimle		
<i>BC = BC1 + FC + BC2</i>		
<i>Bunun değişik olması be nitelendirilmiyor.</i>		

• KARMAŞIK YAPI 2: Cümlelerde uygulanan bazı ek değişiklikler

Risaltılar	
Birde fazla sözcüğü üç harfimizle alarak veya bir sözcüğü yalnız sesiz harflerimizle kullanarak adlandırma yapma	T.C. = Türkiye Cumhuriyeti, dğ. = değişim
Sözcük bileştirme	elektronik mektup
Paranteze alma	Ben geldim ve o geldi. D Ben ve o geldi.
Öğesiz	Bengeldim. (uyum kuralı) D Geldim. (güçlü özne)
Aktarmalar	Sözcükleri başka görevle, kuraları: kapsama dışı kullanma.
Deyişim saltatim	Doğrudan kalıp olarak ezberlenmesi kuralına ve aktarmaya olarak açıklanmasından dahakalayıpı değışiklikleri

KY2

K2

akt

dym an

u; olumsuzluk takımız genelde ma, şimdiki zamanda ma veya mı veya mu.

(3) Sıralama genelde,
FİLİL KÖKÜ + OLUMSUZLUK TAKISI + ZAMAN TAKISI + (ayn)
SORU TAKISI + KİŞİ TAKISI
Ama di'li geçmiş zamanda ve çoğul-üçüncü kişide soru takısı sona alınır.

(4) Kaynaştırma sesleri (i, u, y) genel kurala uyum kullanılıyor.
(5) Bunun dışında da (tabloda belirtilen (di, ti, k, g gibi) veya belirtilmeyen (ara, D arıyor,... gibi)) değışikler söz konusu. İster tablo biçiminde verelim, ister (yukarıdaki gibi) açıklayalım (matematiksel) genellikten uzak bir değışim elde ediyoruz. Bu nedenle biz de (ara, aç, uy, bul diye) dört fiil seçelim ve tüm değışiklikleri örnekleyelim: ara : aradım, aradın, aradı, aradık, aradınız, aradılar; aramadım,...; aradım mı,...; ... — aramışım, aramışsın, aramış, aramışsınız, aramışsınız, aramışlar; aramamışım,...; aramış mıyım,...; ... — arıyorum, arıyorsun, arıyor, arıyorsunuz, arıyorlar; aramıyorum,...; arıyormuyum,...; ... — ararım, ararsın, arar, ararız, ararsınız, ararlar; aramam, aramazsın, aramaz, aramayız, aramazsınız, aramazlar; arar mıyım,...; ... — arayacağım, arayacaksınız, arayacak, arayacağız, arayacaksınız, arayacaklar; aramayacağım,...; arayacak mıyım,...; ...

aç: açtım, açtın, açtı, açtık, açtınız, açtılar; açmadım,...; açtın mı,...; ... — açmışım, açmışsın, açmış, açmışsınız, açmışsınız, açmışlar; açmamışım,...; açmış mıyım,...; ... — açıyorum, açıyorsun, açıyor, açıyorlar, açıyorsunuz, açıyorlar; açmıyorum,...; açıyor muyum,...; ... — açarım, açarsın, açar, açarsınız, açarlar; açmam, açmazsın, açmaz, açmayız, açmazsınız, açmazlar; açar mıyım,...; ... — açacağım, açacaksınız, açacak, açacağız, açacaksınız, açacaklar; açmayacağım,...; açacak mıyım,...; ...

uyu: uyudum, uyudun, uyudu, uyuduk, uyudunuz, uyudular; uyumadım,...; uyudun mu,...; ... — uyumuşum, uyumuşsun, uyumuş, uyumuşuz, uyumuşsunuz, uyumuşlar; uyumamışım,...; uyumuş muyum,...; ... — uyuyorum, uyuyorsun, uyuyor, uyuyorsunuz, uyuyorlar; uyuyuyorum,...; uyuyor muyum,...; ... — uyurum, uyursun, uyur, uyursunuz, uyurlar; uyumam, uyumazsın, uyumaz, uyumayız, uyumazsınız, uyumazlar; uyur muyum,...; ... — uyacağım, uyuyacaksınız, uyuyacak, uyuyacağız, uyuyacaksınız, uyuyacaklar; uyumayacağım,...; uyuyacak mıyım,...; ...

bul: buldum, buldun, buldu, bulduk, buldunuz, buldular; bulmadım,...; buldun mu,...; ... — bulmuşum, bulmuşsun, bulmuş, bulmuşuz, bulmuşsunuz, bulmuşlar; bulmamışım,...; bulmuş muyum,...; ... — buluyorum, buluyorsun, buluyor, buluyorsunuz, buluyorlar; bulmuyorum,...; buluyor muyum,...; ... — bulurum, bulursun, bulur, bulursun, bulurlar; bulmam, bulmazsın, bulmaz, bulmayız, bulmazsınız, bulmazlar; bulur muyum,...; ... — bulacağım, bulacaksınız, bulacak, bulacağız, bulacaksınız, bulacaklar; bulmayacağım,...; bulacak mıyım,...; ...

Baş basit zamanımız ile ilgili tablomuz ve açıklamalarımız bu kadar. Ama biz de biliyoruz ki daha dilek-sart, istek, gereklilik kipleri ve bileşik zamanlar (basit zamanların anlatı, söyleni, şart çekimleri) var... Bizim buradaki amacımız, zamanlarla ilgili matematiksel bir irdeleme başlatmak ve fiillerdeki değışimin ne denli karmaşık olduğunu göstermek. Üstelik buradakilere eklemeler bile yapılabilir. Buna bazı örnekler:

Ö1. Türkçemizde kipler dışında bileşik fiiller de kullanıyoruz. Bulardan biri "bilmek" ikinci fiili ile yapılır. Örneğin (İngilizcedeki 'I can do it' in karşılığı) "Yapabilirim." Bunun olumsuzu ne? "Yapabile-

• KARMAŞIK YAPI 3: Metin oluşturma

NOT: Aktarma, deyimsele anlatım ve metin oluşturmaya ayrıntılı ele alacağız. (Metin oluşturma üzere bir örnek inceleme yapmıştık.) Bu nedenle bunları, burada açıklamazsınız, örneksiz verdik.

Son yazımızda Türkçemizin Temel öğeleri üzere söyleyeceklerimizi bitirmiştik. Bu nedenle, burada Temel işlemlerle başlıyoruz:

• Değişim ile ilgili daha önce yazdıklarımıza (özellikle D B&Ü. 143. Mayıs 2006. Türkçemiz 2 ye) ek, son takılarla fiillerde yaptığımız değışikliklerin eksiksiz bir tablosunu verebiliriz.

ZAMAN	KÖKÜN SON HARFİ	OLUMSUZLUK TAKISI	ZAMAN TAKISI	SORU TAKISI	KİŞİ TAKISI	SORU TAKISI
DİLE GEÇMİŞ ZAMAN eyleyiş buhran değışim	(yoktur)	ma / bu / da / da				
MİŞ'Lİ GEÇMİŞ ZAMAN	(yoktur)	ma / miş / miş				
ŞİMDİKİ ZAMAN	(yoktur)	ma / miş / miş				
GENİŞ ZAMAN	(yoktur)	ma / miş / miş				
ÖZEL ZAMAN	(yoktur)	ma / miş / miş				

(Görüldüğü üzere) yalnız basit beş zaman için yaptığımız bu tablo "parçacık fiziği" gibi bir şey. İnsan burada sormadan edemiyor, "Dilcilerimiz ne yapıyor?" Bu tabloyu basitleştirmeyi hiç kimse düşünmemiş. Örneğin Zeynep Korkmaz (hiç çözümüleme yapmadan) sayfalarca örnek vererek zamanlarımızın kuruluşunu açıklamaya çalışmış. Tahsin Banguoğlu "sev" fiilini kullanarak (olumlu bildirici biçiminde) bir örnek cetvel vermiş. (Birakalım yabancılara) çocuklarımız zamanları nasıl öğrenecek? Benzete benzete, yanlış yapa yapa, hiçbir zaman emin olmadan ...

Gelelim bizim (parçacık fiziği benzeri) tablomuz:

(1) Biz son eklerimizi hep kalın seslere göre verdik. Eğer fiil kökümüzde ince sesler varsa tablomuzdaki eklerdeki (yor dışındaki) a, ı, u sira ile e, i, ö olacak. (Örneğimizde fiil köklerini de hep kalın seslerden seçelim.) (D ses uyum yasası 1)

(2) Ses uyum yasası 2 ye göre (yalnız kalın sesler için) (a v i) → (a v i), (o v u) → (a v u) idi. Burada da buna uyuluyor. (yor dışındakiler) son eklerimizdeki sesler, zaman, soru ve kişi takılarında i veya

mem' mi? Hayır; biz 'Yapamam' diyoruz. Yapmam Δ Yapamam, aramam Δ arayamam,... Bu defa şu soru ortaya çıkıyor: yapamam, aramamam...nın olumsuzu ne? Bu karmaşıklık bile değil, karışıklık değil mi?

Ö2. Türkçemizde birçok bileşik sözcük var. Zeynep Korkmaz bunların bazılarını ayrı, bazılarını bitişik yazıyor. Hatta 'affetmek' ve 'kabul etmek'te olduğu gibi) aynı fiil bazen bitişik, bazen ayrı. Bitişik yazılanları yeni bir sözcük saysak da karışıklık bitmiyor. Soru sorarken bunları ayırıyoruz. 'Afettin mi' iyi ama 'af mi ettin' de deyi- veriyoruz; üstelik 'deyi mi veriyor'u da kullanmıyoruz.

(3) Geniş zaman birinci tekil kişide ('açarım, açmam, açar mıyım, açmaz mıyım' örneğinde görüldüğü üzere) olumlu, olumsuz bil- diri ve olumlu, olumsuz soruda sanki her birinde ayrı kural kullanılı- yor.

(4) Fiillerdeki bu değişimle de yetinmemişiz. 'gelmedim, gelme- yecektim,...' yerine 'gelmi' ve 'gelecek' sıfat gibi düşünerek, 'gel- miş değilim, gelecek değilim' de diyoruz...

Şimdi ana sorumuza dönelim: "Bu karmaşıklık kaldırmaz mı? Türkçemizde zamanların kuruluşu genelleştirilip özleştirilemez mi?" Yanıtımız 'Evet, zaten halkımız bunu yapıp duruyor. 'geliriz' ye- rine 'gelek', 'açamaz mıyım' yerine 'açamam mı' deyiş diyor. Yal- nız bu düzeltme kurumsal olmalı, aydınlarımızca benimsenmeli ve halkımıza eğitime ulaştırılmalı..."

* Türkçemizde edilgenlik takısı da iki tane: (i) ve (İ). Birincisi (İ dışında) sessiz harf ile biten köklerde (örneğin açıldı, yapıldı,...), ikinci sesli harf veya r ile biten fiillerde (örneğin arandı, bulundu,...) kullanılır. Bu çok çözümlülük sonucu iki katlı edilgenlik bile söz ko- nusuna olabilir. (Örneğin topladı Δ toplandı, (ama sonra toplanmak ayrı bir fiil gibi düşünülebilir) Δ toplanıldı. Bu bir zenginlik mi, çözü- lme yapmamak mı, en azından tartışılmalı.

* Gruplama üzere de söyleyeceklerimizi daha önce (yine Türk- çemiz 2'de) vermişiz. Burada (değişik bir anlatımla) özetleyelim:

(1) Önden niteleme diye de adlandırdığımız İg1 de (ismin belir- lediği kümeden belirli mi, herhangi mi öğeleri söz konusu ettiğimizi belirleyen, İngilizcedeki the ve a gibi) özel bir tanımlığımız yok. Bu ayrımı genelde, belirli durumda, cümlede ismin i halini, belirsiz du- rumda yalın hali kullanılarak yapıyoruz. (Örneklere beğenmedim., 'Yeni üç örnek yaz.' gibi.) Ayrıca belirsiz-tekilde SZr + S den sonra 'bir' sayı sıfatını da kullanıyoruz. ('Daha iyi bir örnek yaz.') Türkç- emizde de tanımlık görevi yapan özel sıfatlarımız var. (İyelik ve işaret sıfatları... belirli, 'bazı, birkaç, hiç' ... belirsiz tanımlık göreviyle kulla- nılıyor.)

(2) (Belirli, belirsiz, takısız diye adlandırdığımız) üç tür isim tam- lamasından ilkinin kullanım alanı cümlecik kurmaya kadar genişli- yor.

(3) Türkçemizde İg2 çok farklı yapıda olabilir. 'Bu sözcük ile' genel İg1 + GrB. Ama 'bu sözcük'le de GrB santonaklaşıyor; 'benim ile' de zaminin iyelik sıfatı biçimi kullanılıyor; 'yaptığına öğün' de (ya- ni tümleyen takısı almış fiil ve taklaşarak buna eklenmiş GrB de) cümlecik kuruluşu...

(4) Türkçemizde fiil tamlamasında (F1(i) + F2 de) birinci fiil de- ğişik biçimlerde tam isimleşiyor ve böylece her tür tümleç olabilir. ('Gelmek istedi. Gelmeyi düşündü. Gelmeye çalıştı. Gelmeye kararlı. Gelmekten vazgeçti...' gibi.) Bazen birleşik tek sözcük de oluyor. ('Olabilir.' gibi.)

(5) İg2 yapısında (SS + GrB biçiminde) bileşik soru sözcükleri bile oluşturuyoruz. ('ne için Δ ne için, ne ile Δ neyle' gibi.)

* Temel yapı üzere özetleyeceklerimiz, ekleyeceklerimiz bu ka-

dar. Şimdi gelelim Karmaşık Yapı 1: Cümleye. Cümleyi de genelde çözümlümlü. (Δ B&Ü. 146. Ağustos 2006. Türkçemiz 3) Buna ek veya genelde yinelediğimiz çözümlüme ve açıklamalarımız:

(1) Cümle öğelerimizin yapısı genelde farklı olduğundan dizin genelde serbest. (Devrki cümleyi saymasak, yani yüklemien sonda tutsak bile) n öğeli bir cümleyi (n - 1) biçiminde söyleyip yazabiliyo- ruz. (Örneğin 'Ben yarın size geleceğim. Ben size yarın geleceğim. Size ben yarın geleceğim. Size yarın ben geleceğim. Yarın ben size geleceğim. Yarın size ben geleceğim.'). Bununla cümle öğeleri üze- rinde vurgu yapmayı sağlıyoruz. Yalnız Δ yalın halde ise Δ den sonra, ('O iş yapmaz.' gibi.) Bazen (yüklemle yakın sayıldığından) Δ de Δ den sonra.

('Bu işe yapamaz.' gibi.)

(2) (Daha önce yazmamışız.) Türkçemizde de (bir cümlelin öğeşerek diğeri içinde görev alması demek olan) cümlecğin üç tür- söz konusu: (a) özne veya tümleç görevinde isim cümlecği (İC),

(b) Zarf tümleci görevinde (ZC), (c) sıfat görevinde (SC).

(3) Türkçemizde cümlecik kuruluşu çok değişik:

(a) Fiile 'mek' veya 'me' mastar takısı ekleyerek isimleştirip (IC) oluşturma. (Örneğin 'Bunu yapmak zor oldu. Bunu yapmayı düşün- memişti. Bunu yapmaya çalışma. Bunu yapmakta kararlı. Bunu yap- maktan hoşlanıyor. Bunu yapmakla ne elde ettin?' gibi.) Burada iki mastar eki arasında seçim serbest görünüyor.

(b) Özne ile (zaman takılan da almış) yüklemde belirli isim tam- laması yapısıyla (IC) oluşturma.

('(Onun) bunu yapacağını bilmiyordum.' gibi.)

(c) Soru sözcüklerini BCB gibi ama (cümlecik içinde de kullana- rak) b) yapısında (IC) oluşturma.

('(Onun) ne yapacağını bilmiyoruz.' gibi.)

(d) ZC ni de (b) yapısında kurabiliyoruz. ('Bunu yaptığında biz orada değildik.' gibi.)

(e) Fiil değişik biçimlerde sıfatlaştırılarak (SC) kuruluşu. ('Bunu yapan kişi bizden olamaz. Önce yapılacak işe bakalım. Yapılmış, bitmiş işi burada tartışmayalım.' gibi.)

Yazı sınırlarına geldik; burada bu kadarla yetinelim. Ayrıca Türk- çemizin matematiği üzere yazacaklarımızı da bitirdik. Sanırsız, az sa- yıda da olsa okurumuz var (Bazı bazı elmekler alıyoruz.) Ama on- lar da çalışmaya katılıyor veya katılmıyor...

Türkçemiz, toplumumuzun mal varlığı. (Onun dert anlatım, bilgi aktarım aracı.) Bu nedenle Türkçemizi geliştirme çabaları da ku- rumasal olmalı. Biz görevimizi yapacağız : Türk Dil Kurumu Başkan- lığı'na da, Dil Derneği Başkanlığı'na da, Üniversitelerimizin Türk Di- li Bölümleri'ne de tüm yazılarımızı (bir elmekle) göndereceğiz. İlgile- nirlir mi, baktarlar mı, incelerler mi, bu yazılarımızı bir başlangıç alır- lar mı?... Bizim umudumuz yok; çünkü daha önceki girişimlerimize hiç tepki almadık. Bu yazılarımızın mı hiç önemi yok? Bilemiyoruz... Ayrıca biz uzmanlık, bilim insanlığı savında da değiliz. Bizim için (Köy Enstitülerinde kullanılan terimle) 'ustaöğreticilik' üst düzey aşama...

Biz de biliyoruz... dil bir üst yapı ögesi ve alt yapının yansıması. Gelişimi de alt yapıya bağlı karmaşık bir süreç. Bireysel çabaların etkisi çok küçük. Ama var ve toplumlar genelde gelişiyor, ilerliyor; olumlu bireysel çabalar zamanla önem kazanıyor. Bizi de umutlu kılan, mutlak kılan bu...

Bu son yazımız mı? Hayır. Benim yaşıam çok ilerledi ama kara- lamalara devam edeceğiz. Mustafa Saka ve Umut Akas bunlar düzeltip, düzenlediği süreç de size ulaşacak...

Çetin Ceviz Problemleri

Bu köşemizde, eğlenceli zekâ oyunları, matematik ve fizik soruları bulacaksınız. Sorular, çıracılık, kalfalık ve ustalık başlıkları altında zorluk derecelerine göre sıralanacaktır. Bu soruları doğru yanıtlayan 3 okurumuza Kaynak Yayınları'nın yayımladığı Yavuz Unat'ın "Tarih Boyunca Türklerde Gökbilim" adlı kitabını hediye ediyoruz. Yanıtlar en geç 19 Haziran 2009 tarihine kadar e-posta, faks veya posta ile dergi adresine ulaşmalıdır.

Çıracılık

8 ve 24 dişli iki çarkın dişleri birbirine tam uyacak şekilde geçmektedirler. Büyük çark döndüğünde küçük çarkı da döndürmektedir.

Küçük çark, büyük çarkın çevresinde bir defa döndüğünde, kendi eksenini etrafında kaç defa dönmüş olur?

Kalfalık

Ali Akay'ın, Berna ve Canan adlarında iki kız kardeşi ile Gaye Baran adlı kız arkadaşının kardeşleri Doğan ve Emre'nin meslekleri aşağıdaki gibidir:

Ali; dansçı	Doğan; dansçı
Berna; dansçı	Emre; şarkıcı
Canan; şarkıcı	Gaye; şarkıcı

Bu altı arkadaş bir TV dizisinde birlikte çalışıyorlar. İçlerinden birisi başrol oyuncusu, diğeri de rejisör olarak görev yapmakta. Eğer;

1. başrol oyuncusu ile rejisörün kan bağı var ise, rejisör aynı zamanda şarkıcıdır,
2. başrol oyuncusu ile rejisör arasında kan bağı yok ise, rejisör erkektir,
3. başrol oyuncusu ile rejisör aynı meslekten ise, rejisör kadındır,
4. başrol oyuncusu ile rejisör aynı mesleklerden ise, rejisörün soyadı

Akay'dır,

5. başrol oyuncusu ile rejisör aynı cinsiyetten ise, rejisör aynı zamanda dansçidir,

6. başrol oyuncusu ile rejisör aynı cinsiyetten ise, rejisör Baran'lardandır.

Başrol oyuncusu kimdir?

Ustalık

Yazlıkta oturduğum sitedeki sıra evlerin numaraları, birden başlayarak 2, 3, 4, 5, ... şeklinde sıralanmaktadır. Ev numaraları ile benim evin numarası arasında ilginç bir bağlantı var; numaraları, evimin numarasından küçük olan evlerin numaralarının toplamı, numaraları benimkinden büyük olan evlerin numaralarının toplamına eşittir. Evimin numarası otuzlu sayılardan olduğuna göre, evimin numarası ve sıra evlerin sayısı kaçtır?

Mayıs ayı cevapları**Çıracılık**

Kavunların çaplarını D ve d, çevrelerini Ç ve ç ile göstererek; yazabiliriz. Öte yandan, kavunların hacimlerini V ve v ile gösterebiliriz,

$$V / v = (\pi D^2 / 6) / (\pi d^2 / 6) = (D / d)^2 \quad (2)$$

eşitliği elde edilir. (1) ile (2) eşitliklerinden de,

$$V/v = (\chi/c)^2$$

Eşitliğini yazabiliriz. $\chi = 60$ cm ve $c = 50$ cm olduğundan, bu sonuncu eşitlikten;

$$V/v = (60/50)^2 = 216/125 = 1.73$$

elde edilir. Bu sonuca göre, kavunların ağırlıklarının oranı

$$A/a = 1.73$$

olur. O halde birinci sınıf (büyük) kavunun fiyatı, ikinci sınıf (küçük) kavunun fiyatının 1.73 katı olmalıdır. Halbuki satıcı, birinci sınıf kavunu, ikincisinden 1.5 misli daha pahalıya satmaktadır. O halde, bu satış yöntemi alıcı için kazançlıdır.

Kalfalık

Bu problemde, iki pano arasındaki uzaklığı bulabilmek için otomobilin hızının bilinmesi gerekmemektedir!

Bir dakika içinde geçen reklam panosu sayısını x ile göstereyim. Böylece, bir saat içinde geçen pano sayısı;

$$60x$$

olacaktır. Otomobilin hızı, bilmede anlatılanlara göre, 10x km/saat'dir. O halde 1 km içinde;

$$60x/10x = 6$$

pano geçilecektir. Dolayısıyla, peşpeşe gelen iki panonun arasındaki uzaklık;

$$1 \text{ km} / 6 = 0.16666 \text{ km} = 166.7 \text{ m}$$

olarak bulunur.

Ustalık

Eczacı, önce kartonun boyutlarını ölçer ve bulduğu boyutları kullanarak kartonun alanını hesaplar. Sonra, kartonu hasas eczacı terazisinde tartarak ağırlığını da bulur. Daha sonra, şekli maket bıçağıyla keserek çıkartır ve tartar. Bulduğu bu ağırlıklı kartonun ağırlığına olan oranı, şeklin alanının kartonun alanına olan oranına eşit olacağı açıktır. Böylece, şeklin alanını iyi bir yaklaşıklıkla belirlemiş olur.

Bu anlatımı kısa bir denklem şeklinde ifade etmek için; şeklin alanı X, tüm kartonun alanını A, kesilerek çıkartılan şeklin ağırlığını P ve tüm kartonun ağırlığını da K ile göstererek, oranlardan elde edilen denklem

$$P / K = X / A$$

şeklinde olacaktır. Buradan da,

$$X = A \cdot P / K$$

bulunur.

BİLİM VE TOPLUM

ULUSAL KANAL'da Her Cumartesi Saat: 11.15'te

Bilim ve Ütopya dergisi Yazı Kurulu üyeleri Prof. Dr. Kürşat YILDIZ ve Prof. Dr. Osman Şadi YENEN'in birlikte sundukları programda, Türkiye'nin ve dünyanın bilim gündemi ve bu gündem içinde öne çıkan konular işleniyor. Üniversiteler, yükseköğretim ile ilgili gelişme ve haberler, bilimsel yayınlar, bilimsel çalışmalar, kongreler, dünyada ve ülkemizde bir hafta boyunca bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ile gelecek haftanın bilimsel olayları aktarılıyor.

Ö d ü l l ü S ö z c ü k B u l m a c a s ı

SOLDAN SAĞA:

1) Körlük isimli betiğinde, "gözlerimiz görmemeye başlamazdan önce bizler zaten kör olmuştuk, korku bizi kör etmişti, aynı korku yüzünden körliğümüz sürüp gidecek" diyen, 1998 yılında Nobel Edebiyat Ödülü kazanmış, "Resamın El Kitabı" ve "Görmek" isimli betikleri de üretmiş, 1922 yılı doğumlu Portekizli yazar.-Kırgızistan'ın plaka imi.

2) 1906-1971 yılları arasında yaşamış, eserleri ile Türk heykeltıraşlığında katı biçimcilik aşılmasında etkili olmuş ünlü heykeltıraşımız. - Tanzanya'nın plaka imi.

3) Erime noktaları düşük metalleri tutturma işlemlerinde kullanılan kalay ve kurşun alaşımının genel adı. - Toplumsal bir hareketin siyasal inanç ve amaçlarının açık ifadesi.

4) Vilayet. - Eski dilde. su. - Antalya'nın Elmalı ilçesinin antik dönemlerdeki adı.

5) İz, ayak izi. - Nuri Bilge Ceylan'ın bir filmi. - Bir göz rengi. - Aktinyum elementinin simgesi.

6) Hurma şarabı. - Rize ilinde bir yayla. - "... diğer" (eski dilde diğer bir deyişle, öteki adı ile).

7) Belirti, bulgu. - Kir yaşamı içinde aşk konusunu işleyen kısa şiir. - Halk dilinde, dövülen demirden sıçrayan ateşli küçük parçalar.

8) Kırık pirinç, şeker ve suyla yapılan bir tatlı. - Doğu Karadeniz yöresine özgü, mısır ununa çeşitli sebzeler karıştırılarak yapılan ve "lames" de denilen bir ekmeğe.

9) Ağırlık ve uzunluk ölçüleri için kabul edilmiş yasal ölçü modeli. - Genellikle karnı kaskarının güçlendirilmesi için yapılan beden hareketi.

10) Saz ozanlarının kendilerinin ve başkalarının şiirlerini derlediği uzunlamasına açılan kaplı defter. - Sergen. - Erden Kiral'nın yönetmenliğini yaptığı bir film.

11) Yiğit, kahraman. - Güzel söz söyleme sanatı. - Derinliğin bittiği yer.

12) Çıplak vücut resmi. - Bataklik gazı. - Kır ve sağrıların, parmaklarını konuşmacının dudaklarına ve yüzüne koyarak söyleneni anlamaya çalıştığı bir tür konuşma yöntemi.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10															
11															
12															

YUKARIDAN AŞAĞIYA:

1) 1914- 2001 yılları arasında yaşamış Türkiye'nin ilk bayan arkeologu. - Bektaşilik ve Mevlevilikte tarikat kardeşi.

2) İspanyolların sevinç ünlüsü. - Trabzon'un Akçaabat ilçesinde bir göl.

3) "Mario ve ...". (Thomas Mann). - Neptün-yum elementinin simgesi.

4) Bir işte yetkili olan, erbap. - Bir edebî eserde işlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim.

5) Çölden esen sıcak rüzgâr. - İşe yatkın, becerikli. - Satrançta bir taş. - Remyum elementinin simgesi.

6) Nam, şöhrat. - Ender, seyrek. - El, yüz hareketleriyle gösterme.

7) "Arthur ..." (1854- 1891 yılları arasında yaşamış. Parnas akımının en büyük temsilcilerinden olan Fransız şair). - Dar ve kalınca tahta.

8) Yünden dövülerek yapılan kalın ve kaba kumaş. - Değişik sayıda akortlu tahta veya metal çubukların gam sırasıyla dizilmesinden oluşan, iki değnekle vurularak çalınan bir çalgı.

9) İkel toplumlarda inanılan doğaüstü güç. - Henüz, şu anda anlamında kullanılan bir sözcük.

10) Tarih öncesi dönemlerde Hindistan'ın kuzeyinde yaşamış Hint - İran topluluklarına verilen ad. - Kısıp sesli küçük keman.

11) "... gezme şaşkın bir gün dölürün / Yalan dünya senin olsa ne fayda" (Pir Sultan Abdal). - Kadın başı süslemesinde kullanılan, çene altından ve yanakların üzerinden geçirilerek başörtüsüne kancayla tutturulan, genellikle gü-müşten takı.

12) Emanet olarak.

13) Avrupa Uzay Ajansı'nın kısa yazılış. - Amerika armudu da denilen bir meyve.

14) Mayasız hamurdan yapılan ve sac üzerinde pişirilen bir tür yufka. "... kendin bilmektir / Sen kendini bilmezsen / Ya nice okumaktır" (Yunus Emre).

15) Aklın egemenliğini, doğaya uygun yaşamayı ve ruhun duyumsamazlığı ülküsünü amaç edinen öğretici. - Panama'nın plaka imi.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	M	U	Z	A	F	F	E	R	I	Z	G	Ü	A	Ğ	
2	U	K	A	L	A	B	I	B	E	R	L	I	K		
3	S	E	R	O	L	T	E	B	E	R	E	L	I	M	
4	T	Z	E	S	T	A	R	Z	U	M	A	N	I		
5	A	N	Ü	E	F	E	Y	E	S	E	M	E	K		
6	F	I	E	S	T	A	S	A	V	K	K	A	Z	A	
7	A	T	L	E	T	A	R	A	K	N	I	Ş			
8	I	A	L	O	N	J	A	T	A	B	E	I			
9	N	I	Ü	L	I	O	N	B	O	K	S				
10	A	N	E	L	E	T	R	I	H	I	B	R	I	T	
11	N	A	I	S	M	E	T	A	N	A	N	E			
12	T	O	T	E	M	A	Ş	K	S	A	L	E			

Mayıs sayımızın bulmaca yanıtları

Mayıs ayı ödüllü bulmacamızı doğru yanıtlayan okurlarımızdan Nusret OLGAY / İzmir, Devrim TEZEL / İstanbul, Hakan DEMİR / Ankara, Kaynak Yayınları'nın yayımladığı Bedrettin ŞİMŞEK'in "Sahte Peygamberin Vaaz Kitabı" adlı kitabını kazandı.

Mayıs ayı ödüllü bulmacamızı çözecek okurlarımız arasında kurayla belirleyeceğimiz üç kişi, Kaynak Yayınları'nın yayımladığı Yavuz Unat'ın "Tarih Boyunca Türklerde Gökbilim" adlı kitabını kazanacaklar.

Doç. Dr. Kamran Polat, Doç. Dr. Yelda Pınar, Doç. Dr. Nilgün Çerikçioğlu, Doç. Dr. İrem Erim, Yrd. Doç. Dr. Haluk Erdem, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Eylem, Yrd. Doç. Dr. Gürsen Topses, Yrd. Doç. Dr. Vakur Kayador, Atakan Hatipoğlu, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Çebil, Yrd. Doç. Dr. Hasan Aydın, Yrd. Doç. Dr. Füsün Ekmekyapar, Yrd. Doç. Dr. Diren Çakmak, Yrd. Doç. Dr. Hülya Koyuncu, Yrd. Doç. Dr. Aynur Özensoy, Yrd. Doç. Dr. Münevver Soyak, Dr. İ. Arda Odabaşı, Dr. Yavuz Daloğlu, Dr. Hüseyin İçen, Dr. Serdar Şahinkaya, Kagan Güner, Dr. Ahmet Demirkan, Dr. Levent Seçkin, Dr. Mutluhan İzmir, Dr. Cumhur Akpınar, Dr. Hüsnü Bozkurt, Dr. Burak Yedierler, Dr. Nihal Bilgili, Dr. Ali Gül, Dr. Gülten Tuz, Dr. Kenan Sarıyıldız, Dr. Ceyhan Balci, Dr. Mucella Tekeoglu, Dr. M. Kursat Bozkurt, Dr. Bülent Akdemir, Dr. Fuat Karapınar, Uz. Dr. Umur Gürsoy, Yıldırım Koç, Dr. Merih Hanhan, Dr. Bedri Bilge, Dr. Engin Karaesmen, Dr. Erhan Karaesmen, Dr. Mehmet Altınok, Öğr. Gör. Alev Ateş, Öğr. Gör. Dr. Gülten Kari, Tahir Çalgüner, Öğr. Gör. Mehmet Şeref Ok, Öğr. Gör. Zeki Bayram, Tülay Çelek, Öğr. Gör. Dr. N. Filiz Irge, Öğr. Gör. Dr. Aydın Fındıklı, Öğr. Gör. (E) Elgiz Pamir, Öğr. Gör. Timuçin Alpay, Öğr. Gör. Canan İleri, Öğr. Gör. İbrahim Ali İleri, Dr. C. Türkay Yalın, Araş. Gör. Nigar Degirmenci, Esin Afşar, Demirtaş Ceyhan, Altınur Kiliç, Mehmet Uğur Civelek, İsmail Kara, Mesut Eroğlu, Bertaçın Önarcan, Haluk Hepkon, Feyziye Özberk, Av. Uğur Uzer, Celal İlhan, Öner Yağcı, Zeki Sarıhan, Mecit Ünal, Cumhur Utku, H. Vural Vural, Coşkun Gürel, Akdoğan Özgeçgin, Mehmet Necip Güvener, Fazıl Çetintaş, Op. Dr. Hüseyin Fikret Ünal, Dr. H. Fikret Ünal, Dr. Barlan Berrin, Sabriye Güler, Zeynep Aklaya, Ekrem Kahraman, Seba Uğurtan, Vahit Ak, Uğur Seten, Bayram Ayrancı, Celal Doğan, Ahmet Tefik Bal, Mahmut Demir, Gülden Kurttekin Tetelik, Tekin Aracı, Ersin Pöğün, Deniz Yılkan, Sadık Usta, Günay Güner, Ankara Aydınlığı Girişimi, Onur Erk, Aslı Tamer Vestlund, Fatih Özcan, Nilgün Metingü, Mete Büyükmurat, Sait Yeniay, Yavuz Altıdış, Abdullah Güldali, Başat Tömek, Meftun Bulunmaz, Orhan Bulunmaz, Seyfettin Özyer, Dilek Ökeefe, Bayram Unluer, Sarah O'Kane, Neval Kavuk, Selda Talay Tosun, Nejat Sayginer, A. Kadir Paksoy, Filiz Kapçak, Tolga Kale, Atilla Filiz, Feyzullah Öztürk, Serap Balaman Morel, Atilla Öztuna, Cihan Altuğ, Sinan Altuğ, Can Altuğ, Ayşe Giraud, Derya Yamaç, Ercan Binişik, N. Özgür Güler, Deniz Mercan, Av. Ömer Yasa, Ahmet Avcı, Efgan Erden, Kartal Demir, Mehmet Kadri Korkmaz, Fehime Koku, Av. Yusuf Kadioğlu, Müge Gülses, Kemal Gülses, Murat Binzet, Hanife Binzet, D. Tolga Durudogan, Ali Ekber Ataş, Alparslan Ögüz, Korhan Bapir, Şinasi Kula, Haydar Çakmak, Atakan Mert, Celalettin Kayar, Nimet Köse, Sevgi Acar, Taner Demir, Ayten Köse, Aslı Güraydin, Murat Gökhan Kutluğ, Tülin Kurtman, Canan Karakas, Oktay Özdemir, Naci Kaptan, Ali Kocabay, Gökhan Şentürk, Melih Yıldırım, Hasan Galioglu, Melis Giraud, Ali Tinc, Cengiz Onal, Onur Dönmez, Ali Taş, Nuran Ercan, Cemal Bobus, Orhan Yüksel, Yılmaz Erk, Taner Mersin, Sevgi Akin, Turfan Gökalep, Metin Genç, Ahmet Boruban, Aydın Baran, Ergun Bayrak, Mehmet Yatkın, Nihal Şentürk, Öcal Şentürk, Serdar Erkan, Erol Başarık, Erol Alkan, Güler Özsancaç, Engin Deniz Arslan, Nefise Özay Erkilic, Nurcan Dumlu, Güngör Türkeli, Halil Baran, Tayfun Pala, Serdar Ant, Erçin Çiğirir, Haluk Naci Güllalp, Erhan Köprülü, Kemal Bilgiç, Soner Çoban, Mucize Özinal, Yılmaz K. Aylanc, Ayninur Güneş, Hikmet Külec, İzzet Toy, Rıza Durakbaşı, Kemal Gürleyen, Meral Saracbaşı, Çağrı Çukadaroglu, Servet Yaman, Saadet Pesen, Umut Biçer, Serap Karadeniz, Serdal Gürleyen, Hami Karalı, Kemal Gürleyen, Muammer Özkoca, Mucize Özinal, Burcu Dülger, Aydın Soylu, N. Celal Toroğlu, Hüseyin Ersen, Nihal Arapartlı, Şebnem Kaptan, Ali İçhedef, Mürvet Ağaoglu, Haluk Y. Ağaoglu, Tayfun İsim, Sibel Demiriz, Mehmet Albayrak, Sevgi Ackersonn, Selçuk Barlas, Mustafa Kemal Şanlı, İstek Lenz, S. Vedat Erbil, Alp Hamuroğlu, Ruhi Cırık, Tülin Onat, Saadetin Yüksel Bozkurt, Nimet Erişen, Ali Karayel, M. Arif Birding, Neşe Alev Sevinç, Halil İ. Koçatakan, Yakup Çolkesen, H. Bayram Durmuş, Av. Mustafa Yunusoğlu, Gökhan Evsen, Handan Suda, Meriç Yoldaş, Fatma Bilge, Tuğba Gökçe, Yıldız Albayrak, Ufuk Baltacı, Leyla Serpil, Ziyaç Yakupoğlu, Zehra Çetinok, Yüksel Yenice, Fahri Can Merzeci, Necmiye Gençtürk, Ertun Doğudan, Füsün Doğudan, Av. Rifat Degirmenci, Nevin Kutlu, Ali Özariç, Nuccan Görgünay, Özden Aslan, Nuray Günay, Özde Üzgün, Mehmet Aksoy, İlhan Özderdim, Gülten Turhanoglu, Kaya Turhanoglu, Cihat Altunyuva, Leyla Tavşanoğlu, Ahmet Tefik Ortacı, Gül Ülker, Selma Tunca, Macide Altun, Adil Hacıomeroglu, Güllali Ölmaz, Çiğdem Tümerik, Erem Tümerik, K. Erdal Çelen, Osman Demiroğlu, Adnan Korkmaz, Metin Epcim, Bir Birer, Fatma Füsün Ayder, Erdiç Kart, Macide Altun, Günay Güner, Birol Temelkuran, Mehmet Keskin, Turan Atılcan, İbrahim İşsever, Güldane İşsever, Numan Ersüren, Nihat Kocayigit, Av. Ömer Ediz Yördaş, Ayşe Tatar, Seval Karadeniz, Neslihan Yapar, Halide Başaran, Op. Dr. Nebil Gürhanlı, Meral Genç, Bengisu Özden, Turgay Tosun, Servet Çalbaş, Feyzullah Türe, Semra Tongur, Feyyaz Uysal,

19 Mayıs'ın

90. Yılında

Ülkemizi, Bilimi ve Aydınlığı

Savunmaya Devam Ediyoruz!

17 Mayıs Mitingine Çağrı bildirimize imza atanlar.

Prof. Dr. Semih Koray, Prof. Dr. Alpaslan Işıklı, Öğr. Gör. Suay Karaman, Prof. Dr. Namık Kemal Pak, Prof. Dr. Recep Akdur, Gani Bayer, Prof. Dr. Yaman Örs, Prof. Dr. Sina Akşin, Şenal Sarıhan, Osman Yılmaz, Bartu Soral, Banu Avar, Orhan Karaveli, Ataol Behramoğlu, Abbas Aslandoğan, Korkmaz Tuzcuoğlu, Doç. Dr. Cüneyt Akalın, Prof. Dr. Serap Erdem Kuruca, Refik Saydam, Dr. Tanju Topçu, Atak İzmir Derneği, Rıza Zelyut, Prof. Dr. Naki Selmanpakoğlu, Prof. Dr. Korkut Boratav, Emrah Maraşo, Ali Rıza Taşdelen, Canan Güllü, Muradiye Bal, Hasan Cingöz, Prof. Dr. Cahit Can, Nural Güran, Doç. Dr. Çağatay Keskinok, Prof. Dr. Rukiye Hacı, Prof. Dr. Ahmet Ecevit, Prof. Dr. Vedat Bulut, Prof. Dr. H. Zafer Kars, Prof. Dr. Osman Şadi Yenen, Prof. Dr. Birgül Ayman Güler, Prof. Dr. Kürşat Yıldız, Prof. Dr. Aziz Konukman, Prof. Dr. Işık Bökesoy, Prof. Dr. Ferit Pehlivan, Prof. Dr. Levent Doğanç, Prof. Dr. Zerrin Bayraktar, Prof. Dr. Yıldırım Beyatlı Doğan, Prof. Dr. İhsan Güneş, Prof. Dr. Kayhan Kantarlı, Prof. Dr. Ünsal Yavuz, Prof. Dr. Gülbin Gökçay, Prof. Dr. Gülümser Heper, Prof. Dr. Şakire Pöğün, Prof. Dr. Aytağ Akesen, Prof. Dr. Acar Savacı, Prof. Dr. Mustafa Gündüzalp, Prof. Dr. Ferhan G. Sağın, Prof. Dr. Ömür Gülmen, Prof. Dr. Ayşe Kars, Prof. Dr. Süleyman Bozdemir, Prof. Dr. Mehmet Melli, Prof. Dr. Gürbüz Çelebi, Prof. Dr. Erbil Gözükmızı, Prof. Dr. Ahmet Çelikkol, Prof. Dr. Ali Esat Karakaya, Prof. Dr. Ayşegül Yarpuzlu, Prof. Dr. İlhan Tomanbay, Prof. Dr. Cafer İbanoğlu, Prof. Dr. Doğan Perinçek, Prof. Dr. Tülay Özürman, Prof. Dr. Deniz Ünsalan, Prof. Dr. Eser Y. Sözmen, Prof. Dr. Melih Ertan Çınar, Prof. Dr. Rezan Birsoy, Prof. Dr. Eyup S. Karakaş, Prof. Dr. Nevzat Doğan, Prof. Dr. Muhteşem Kaynak, Prof. Dr. Konca Yumlu, Prof. Dr. Süleyman Çelik, Prof. Dr. Hasan Pekmezci, Prof. Dr. Deniz Yamaç, Prof. Dr. Övgün Ahmet Ercan, Prof. Dr. Yalın Dikmen, Prof. Dr. Nezahun Gören, Prof. Dr. Timur Karaçay, Prof. Dr. Ayhan Ulubelen, Prof. Dr. Burhan Çuhadaroğlu, Prof. Dr. Can Ayday, Prof. Dr. Cihan Dura, Prof. Dr. Funda Babacan, Prof. Dr. Alkan Soyak, Prof. Dr. Mehmet Tomak, Prof. Dr. Aytağ Atıcı, Prof. Dr. Neriman Akyolcu, Prof. Dr. Mehmet Can Akyolcu, Prof. Dr. Ayşe Uygur, Prof. Dr. Mehmet Akçay, Prof. Dr. Ahmet Rifat Şahin, Prof. Dr. Cemalettin Göbelez, Prof. Dr. Cengiz Çakır, Prof. Dr. Tülay Özürman, Prof. Dr. Benal Inceer, Prof. Dr. Nevzat Kavcar, Prof. Dr. Konca Yumlu, Prof. Dr. Pınar Balcı, Prof. Dr. Tülin Oygür, Prof. Dr. Ayhan Ulubelen, Prof. Dr. Birsan Ersel, Prof. Dr. Emin Taşkıran, Prof. Dr. Tülin Oygür, Prof. Dr. Ekrem Kün, Prof. Dr. İrfan Erdoğan, Doç. Dr. İhsan Şerif Kaymaz, Doç. Dr. Hüseyin Özel, Doç. Dr. Mahmut Öztürk, Doç. Dr. Uğur Alpagut, Doç. Dr. Tuğrul Giray, Doç. Dr. Serap Şirvancı, Doç. Dr. İrfan Gökçay, Doç. Dr. Müslüme Narin, Doç. Dr. Hakan Naim Ardör, Doç. Dr. Fahriye Öztürk, Doç. Dr. Sevim Akdemir, Doç. Dr. Aslı Somunkıran, Doç. Dr. Gülten Elmas, Doç. Dr. Gül Tekay Baysan, Doç. Dr. Ali Rıza Odabaşı, Doç. Dr. Şebnem Sema Tuncel, Doç. Dr. Meltem Dikmen Canıklıoğlu, Doç. Dr. Murat Argon, Doç. Dr. Haluk Türkdemir,

Devamı için sayfayı çeviriniz